

0 22
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14

25-132

PRODUCTION NO.	
CR.	
NO.	H
DATE	3
TIME	
WEIGHT	32.5

PROVISIONAL ID CARD

NAME: [unclear]

SEX: M

DOB: [unclear]

ISSUE DATE: [unclear]

EXPIRES: [unclear]

326

25-154

R. 2573

DE IMPEDIMENTIS
MAGNORVM AVXILIORVM, IN
Morborum curatione, Lib. III.

AD TYRANNES.

QVIBVS OMNES DIFFICULTATES, QVÆ
se in magnis periculis offerunt ex Antiquitate,
explicantur opus ita necessarium, vt merito
curationis directorem possit
appellari.

AVCTORE

D. ANTONIO PONZE DE SANCTA CRUZ,
Protomedico, & à Cubiculo Regio, insignis Ecclesie
Covarrubiane Abbate, Primario, & Vespertino
Professore Medicina in inlyta Vniuersitate
Vallisoletana.

IN HAC VLTIMA IMPRESSIONE ANNOTA-
tionibus quibus iam illustratum opus, & cum
suo Indice in fine adiectum.

Conlicencia : En Valencia, por el Hacedero de Benito
Macè, junto el Colegio del Señor Patriarca.

Año de 1695.

*A costa de Claudio Macè, Mercader de Libros, y se vende
en su Casa, enfrente de dicho Colegio.*

17. a. 8.

22

CENSURA DE LA
Insigne Universidad de
Alcalà.

M. P. S.

POr mandado de V. Alteza,
y comission del Claustro,
y Vniversidad de Alcalà, he-
mos visto las Obras, y Trata-
dos diversos, que el Doctór
Antonio Ponze de Santa Cruz,
Medico de Camara de su Ma-
gestad, y su Protomedico, y
Abad de Covarrubias, trata de
imprimir, que son, vn Trata-
do de Morbo, & Symptoma-
te, sobre Galeno; otro de Mor-
bo

bo Sacro, & de Divino in
Morbis, sobre Hyppocrates;
otro de Febribus, sobre Avi-
cena; otro de Causis, & Signis
morborum, sobre la Fen le-
gunda de el primero libro de
Avicena; otro de Morbis Ca-
pitis, & eorum curatione, so-
bre el tercero libro de Avice-
na; y otros Tratados diver-
sos de Vrinis, de Modis debi-
litate, de Sanguinis missione,
& expurgatione, de Coctione,
& cruditate: Que todos jun-
tos hazen vn parto, que por
la muchedumbre, con per-
feccion, solo pudiera nacer
de la fecundidad de su inge-
nio,

nio, y engendrarse de su lar-
go, y continuo trabajo; pues
para la leccion de Libros de
todas Facultades, que supone,
parece imposible aver tenido
tiempo, sin aver hurtado mu-
cho del que se le deve á natu-
raleza. De cuya parte se pue-
de mejor pedir à V. Alteza la
licencia, que se pretende, que
de la del Autor, pues por aquí
puede esperar ella alguna, y
no pequeña enmienda de sus
quebras; y à él, no solo en
darlela V. Alteza, sino pre-
mio por el bien que haze à la
Republica, en sacar à luz tales
Obras, para comun aprove-
cha-

chamiento de todos. En Alcalà, en veinte y ocho de Enero de mil seiscientos y veinte y siete años.

Doct. Gaspar de Alfaro Zapata, Rector.

Doctor Miguel de la Barreda, Catedratico de Prima.

Doctor Miguel de Heredia, Cated. de Prima.

Imprimatur.
D. Garcia, Vic. Geni.

Imprimatur.
Pons, R. F. A.

LI-

LIBER LECTORIBVS.

PRaeurro, non specto aliorum gemellorum partum, ruptis vinculis propero ad lucem boni anima, ad tenebras invidi non timens hoc malum, ut fruatur illo bono. Audiebam in nostro Musaeo circa usum magnorum auxiliorum controversias Medicorum, querelas infirmorum, prorumpi tandem, fidelitatis antiquae portans vexillas primorum hominum consilia, quibus, & vita protrahebatur, & morbi facilliter curabantur. Non promitto nova, sed antiqua noviter exclata defensa, illustrata, atque cum hominum vita tot malis concussa duo tantum habeat magna praesidia, inter quae se fluctuet, & dubias experiatur procellas, miscere fatiscit: circa ista duo omnis nostra versatur lucubratio, ut portus sint non tempestas. Sed qui proderit nostra lucubratio, si non accedat studiosorum meditatio? Quid Hippocrat. veneranda oracula si irrepit ignorantiam iactantia? Non moror. Lex beneficij solum respicit benefacere, nullis ingratitude nis nebulis obscuratur, nullis obstaculis impeditur, nulla detinetur iniuria. Eruditos semper benevolos culta invenies antiquitas, se.

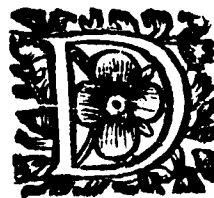
retracti, aut inflati, qui (ut aiebat Hippocrates lib. de Morbo sacro) simulant se amplius scire non legant, neque videant, invidi maneant. Tyrones relictis pravis alimentis arripiant vbera Hippocraticæ doctrinæ: semper scientiâ salubriter acuransia,

**DE
IMPEDIMENTIS
MAGNORVM AVXI-
liorum, in morborum
curatione,**

AD TYRONES,

CAP. I.

DE Auxilijs magnis Artis Medicæ plures, & doctissimi viri scripserunt. Tamen hanc ita necessariam considerationem defertam video: fortam, quia existimarunt sufficere vniversalem contemplationem ad singulares operationes. Tamen tam varia est causarum complicatio, vt non solum Tyrones, verum alios ad indirectas vias decli-

nare conspiciam: nam præsentente necessitate sanguinis missionis, aut purgationis, non contemplantur qualia sint impedimenta, quæ executionem valent impedire. Ita, ut, dummodo communia sint exposita, aut aliqua signa, quæ moveant ad vacuandum, audacter aggrediuntur, quibusdam rebus inanimatis; non tamen arte ipsa. Textus ille non in continentibus modo, sed in omnibus febribus, quas putridus excitat humor, saluberrimum est sanguinem detrahere, quia male intellectus, & non ex arte explicatus, plurimos ægròs ad tumultum deduxit. Equidem sicut sanum consilium est in aliquibus putridis sanguinem mittere, ita perniciosum in omnibus. Atque adeò si morbum magnū, & vires inveniant; nil amplius quærunt, & pro exemplo. Sed ut videas gravitatem, utilitatem, & necessitatem: huius tractationis, & quanta tibi deficient ad scientiam reperiendi evacuando: iterum, atque iterum legas sequentem divisionem.

Tria sunt quæ possunt vacationem impedire, res naturales, non naturales, & præternaturam. Res naturales, ut temperies totius, aut partis, ætas, corporis habitus, consuetudo, virtus. Quæ aliquando repugnant aliquando consentiunt remedia. Res non naturales, ut motus animi, & corporis, actio-

ambiens, coitus, vigilia somnus, &c. Res præternaturam, ut causa morbus, & symptoma: hæc omnia, si usque ad species, & differentias minimas deducas, & consideres quantum vnaquæque prævaleat ad impediendam evacuationem, aut permittendam, aperte conspicias difficultatem, quam ita facile parvipendis, & periculum, quod intrepidè experiris. Scis quales sunt causæ præternaturam, quare nunc prædicta remedia? Quam regionem corporis quem locum occupant, ut magis, aut minus impediant? Scis, quod exiètur muratum, quæ actio læsa, quæ qualitas mutata, quæ morbi species possit vacationem prohibere? Scis, quæ debilitas sit essentialis, qualis sit, quas habeat differentias? Et quæ illarum respuit integram, quæ mediam vacationem consentit, quæ nullam? Scis, quid agendum cum debilitas, per aggravationem, cum qualibet per essentialiam coniungitur? Ponderasti ne consuetudinis efficaciam in his periculis? Hæc, & alia multa, matura consideratione pendenda, quæ quia multoties vocaris ad repentinam evacuationem decernendam, oportet memoria tenaciter observare, si errorem fugere, si salutem infirmi consequi desideras. Expediit ergo istam nostram lucubrationem die, ac nocte repetere, & semper præmanibus habere, quam non ex opti-

nionibus, sed ex arte, Deo favente, in gratia boni publici elaboratam exhibemus. Atque in tractatu adeò gravi, in quo nullū est verbum, quod non agat de vita, non est agendū de nominibus, sed de ipsarum rerum intelligentia: valeant opiniones, valeant subtilitates disputationū, suum locum habent in parte Philologica. Accedant conclusiones, & determinationes pro vitæ humanæ subsidijs. Sciant medici, quando sit evacuandū, & quomodo; quāvis reliqua ignorent: hoc illis, & ægrotis sufficit. Aut voces impedimenta, aut voces repugnantia, aut contra indicantia, non moror, dummodo intelligas, quæ illa sint, quæ possunt impedire actū evacuandi, aut modum imponere ipsi evacuationi.

CAP. II.

ANtequam de singulis agamus supponendū est, quòd sanguinis missio, & expurgatio per se respiciunt causā humorale, secundariō morbum. In hoc enim falluntur multi, nam si vident morbum magnū, & vires sufficientes, statim sanguinē extrahunt, non considerantes quid ars doceat. Cū enim magnus morbus nil sit aliud, quā constitutio præter naturam cū magno recep-

tu à naturali statu; apertum est, quòd indicat magnum auxilium, quo reducatur natura ad pristinum terminum sanitatis; in quo abstrahit à sanguinis missione, nam fieri potest talis reductio per aliud: itaque magnus morbus solum indicat magnū remedium. Hæc enim primæ speciei multoties apparet cū sufficientibus viribus, estque magnus morbus; erit autem vitæ humanæ inimicus, qui in hoc morbo, sanguinis missionem, aut purgationem exercent. Indicat enim, & petit magnam attemperationem, substantiam deperditam simul reparantem, quia est morbus inanitionis. Præterea solitaria cachochimia, sanguine existente, solum necessario ad viam, magni morbi potest esse causa, & cū sufficientibus viribus, nullus tamen sanæ mentis debet in tali dispositione mittere sanguinem, sed correctionem, & purgationem tentare: non ergo magnus morbus circumscribit missionem sanguinis. Voco solitariam cachochimiam, impermixtam, & separatam à sanguine, & ut dixi, sanguine paucò existente sine alio vitio: neque dubites de virium robore in prædicto casu, potest esse siquidem magna cachochimia cū sufficientibus viribus. Ostenditur, nam multos vidimus optimates, & divites, imò, & pauperes, & religiosos pravo victu vtenes,

aut omninò inordinatos in rebus ~~non natu~~
ralibus, magna humorum corruptione labo-
rantes, & alia ex parte cum virtute valida, ve-
mirum sit, quomodo sit possibile vires cordis
constare: sed accedit (præter experimentum)
sententia Galen. in illo aphorif. *quibus semel
aut vis, &c.* In commento facit hanc distin-
ctionem, parum, & sæpe alere præcipit eos
qui cum humorum corruptione infirmas habent
vires, at verò copiam alimenti exhibet illis,
qui cum humorum corruptione validas obtinent.
Rectè ergo potest stare cachomia sola cum viribus
sufficientibus: non tamen poscit sanguinis
missionem, quod inferius evidenter suo loco
probabo.

De alijs multis morbis idem esto iudiciũ.
astmaticus à sola pituita cū pauperie sangui-
nis magno morbo laborat, quod si sanguinẽ
fundas, peribit sine dubio, sic de similibus.
Sed consideravi, quare in re ita necessaria, &
communi, aberrant Tyrones. Et inveni magnam
esse ignorantiam, in distinguendis scopis ab
indicationibus, quia utrumque confundunt,
& putant esse idem, cum sint toto cœlo
diversa. Indicatio est agendorum insinuatio;
at scopus est id quod præ oculis habemus,
ad talem indicationem exequentiam. Itaque
indicatio dicit, quid agendum sit. Scopus: an
sit exequendum, & quomodo. Er-

gõ indicatio ad evacuandum in genere, sumitur à peccato humorum; an verò ista vacuatio
debeat fieri venæ sectione, aut purgatione, aut
frictione, aut balneo, aut alio modo, indicatur
ab specie, & modo humoris peccantis, & à
regione in qua est. Rursus an debeat exequi
vacuatio indicata, & quomodo, non ab indica-
tionibus supradictis, sed ab scopis, debet excipi,
quales sunt, vires, magnitudo morbi, ætas,
anni tempus, &c. A quibus non solum desumimus
executionem, sed modum illius.

Secunda suppositio ex dicta sequitur semper
esse inspiciendam non solum causam, sed modum
illius, ad speciem eligendam vacuationis, nam
si non adest species causæ materialis, sive hu-
moralis, quæ limitet hoc, aut illud vacuationis
genus, omninò errabis. Quæ autem sit hæc
species in progressu constabit, nam declarando
impedimenta, clarifientur satis.

Suppono tertio, summam totius tractationis
de sanguinis missione, quàm si Horatius Augenius
vidisset, aut rectè caluisset, nunquam pro tot
laboribus, & disputationibus discurreret, nec
inculcarerit passim plenitudinẽ, colligit enim
suas omnes vires ad probandum sanguinis
missionem non indicari, nisi à plenitudine
totali, aut partiali, aut à mo-

tu, vt in reuulsione. Tamen licet aliqua fecerit, citius confecit iste Auctor, non omnia. Accipe ergo epilogum Galen. & Hipp. veritatis, et Avic. Et non est flebo tomendus nisi vnus duorum, aut ille qui debet cadere in egritudines sanguinis, & cadit in eas. Aut ille qui iam cadit. Et vnusquisque istorum non flebo tomatur, nisi ob multitudinem sanguinis, aut propter vitium sanguinis, aut propter vtrumque. Contemplare obsecro istam diuisionem, & separatim vnum quodque membrū diuidens. Dilucida enim vja ostendetur, inter scopulos, & ambages recentiorum. Peccat massa venarum, aut multitudine, vel quoad vasa, vel quoad vires, sanguis debet mitti, aut gratia præ cavendi morbum magnū futurum, aut gratia abolendi causam iam præsentis morbi.

Secundum membrū. Aut nulla adest plenitudo ex dictis, nec totalis, nec partialis. Sed solum vitium sanguinis: in hoc etiam statu indicata est talis vacuatio. Facit certè Avicen. distinctionem manifestans dicens. Aut propter vitium sanguinis, id est, sine multitudine aliqua, nam membra diuidentia ad invicem dicunt distinctionē. Quid antiquitas intelligat per vitium sanguinis, latissimè inuenies quando agamus de causa præternaturam, Modò id moneo. Vitium san-

sanguinis, aut intelligi in ipso quarto humore (qui sanguis dicitur) per propriam alterationem, aut ab alio humore illatā: Rursum hæc illata alteratio, vel contingit supposita miscella humoris vitiosi cum ipso sanguine, vel quamvis non sit mixtus, sed iuxta positus; sufficienter tamen viciat, & alterat sanguinē, ita vt poscat extrahi, ne amplius putrescat.

Sed dubitas, quid intelligo quando dico vitium sanguinem per propriam alterationē? Non intelligo, quod ipse sanguis se ipsum alteret (vt præsens petit contemplatio) sed quod patiatur ab aliqua causa ipse solus. Vt enim contingit quod bilis putrescat sola in morbo bilioso, & pituita in morbo pituitoso, &c. Ita fieri potest, vt sanguis, quartus humor ab aliqua causa alteretur solus. Non quidem est maior ratio, nam secundum dispositionē passim contingit, vt luceant actiua in vno, & non in alio. Quod autem audis de quarto humore sanguine, intellige etiam, & de tota massa, quæ potest vitium sine vilo peccato in quanto. Ergo ad rē. Intentū Avicenæ est docere debere mitti sanguinem, quando sine vlla plenitudine vitiosus est; hoc nunquam potuit intelligere Augenius. Nam neque viribus gravatis, neque vultus dissentis, in toto aut in parte, neque mo-

to sanguine ad aliquam partem, debet veni-
secari, si vitiosus sanguis est aliquo ex præ-
dictis modis, & infra dicendis, si alio modo
corrigi nequit.

Rursus sub vitio, comprehendi potest ma-
ius motus localis massæ sanguinariæ; nam
quando movetur ad aliquam partem infla-
mandam, vel alia molestia afficiendam, aut
quando ex casu ab alto contingit humorum
motio, sanguinem mittimus ob vitium in-
motu, qui potest accidere, aut iam accidit.

Ultimum membrum divisionis, est pro-
pter utrumque, id est, propter multitudinem
simul cum vitio, ut in synocho putrido, &c.
Quæ omnia usque ad minimas differentias
sunt deducenda, in lib. 3. huius operis: sed
hæc paucula visa sunt necessaria. Nam alia
communia ex tractatu de ratione, sunt pe-
tenda.

Quarto supponendum est, duplicem esse
vacuationem, quædam enim est integra, sic
appellata, quia integrè potest, & debet fieri,
secundum integram exigentiam causæ effi-
cientis morbum. Potest fieri, quia nullum
adest impedimentum; debet fieri, quia ta-
lis est causa, & morbus, ut completam eva-
cuationem requirat; ut validis viribus,
tempore veris, ætate florente, si adsit magna
febris pendens ab ingenti plenitudine, in-

tegram, & confertam vacuationem exerceat
medicus: nullum enim est impe diens, & vr-
gent expositio. Alia autem est vacuatio
non integra, sed media, & infra medietatem,
parca, & paulatina. Quam sic limitat, & con-
stat vis impedimentorum. Quæ talis potest
esse, ut ne guttam sanguinis (ut sic dicā) per-
mittat extrahere sine certo periculo mor-
tis. Sed quia omnia hæc clariùs sunt expli-
canda, solum terminos, sive nomina volui
proponere.

CAP. III.

*Temperies totius, quæ ætatem comprehendit,
quomodo impediatur sanguinis detractio-
nem, ubi de pulsibus*

senum.

Inter res naturales enumeratur temperies
totius corporis, sub qua ætas comprehen-
ditur. Si enim temperies nimis humida est,
& præsertim si calida etiam, sine dubio im-
pedimentum aliquod objicit, ne evacuatio
fiat; quia tale corpus nimis resolvitur ex
propria natura. Cuius conditionis sunt pue-
ri, qui ratione propriæ temperaturæ non
possunt per sanguinis missionem evacuari.
Quam conclusionem malè intelligentes ali-
quis

qui, neque percipientes sensum Gal. in lib. de sanguinis missione, in tantum errorem devenerunt, ut ante decimum quartum annum non auderent mittere sanguinem, & ita pueros febricitantes, aut dolore, aut angina laborantes interficiebant, credentes inedia, & abstinentiis, vinctiis, balneis, posse ægrum curare. Qui error iam ita oblitus est, ut medici huius temporis, in omnino contraria venerint sententiam, & pueros evacuât, quasi iuvenes, tam largis, & multis sanguinis extractionibus, nulla ratione ætatis considerata.

Ergo ars aliam viam docet; vacuandos, si licet esse pueros, non integra vacuatione, quæ ad æquet magnitudinem causæ, & morbi, sed ab ista tantum adimendum, quantum nativa impedit resolutio, & corporis tenuitas. Nunquam enim legisti Galen. ad artem deliquitulum misisse sanguinem in pueris, sed in robustis iuvenibus. Ut quid? Quia ratio est continua istius ætatis exhalatio, & evaporatio, ut labefactetur omnino natura exintelligi, & subita vacuatione. Ergo requiritur mediocris, & partem vicibus factam, & interim refectio vires. Hoc autem opus neutiquam superari potest per inediam, & alia supradicta (maxime in pueris.) Primò, quia talis evacuatio

Impediment. vacuationes.

vacuatio lenta, & tarda est, & dum fit, suffocatur puer humoris abundantia. Secundo, quia vacuatio per inediam, est simul carniū colligatio, & spirituum resolutio; miserimum Erasistrati remediū. Dum enim evacuatur, quod sanissimū est, & quod omni culpa caret: comet tēpore humores peccantes magis incēduntur, febris augetur, & in mortem deducitur æger, aut tabidus; aut alio malo consumptus. Igitur pueri ex polente causa morbifica vacuandi sunt per sanguinis missionem, non integram, sed cautione prædicta.

Illud autem commune facere non definā, talem posse temperiem esse, & ætatis constitutionem, ut omnino reneat, & impediat sanguinis extractionem. Nunquam extraxi sanguinē in recens natis: statim enim ab ortu, quis talem vacuationem terra? Id etiā suavit Gal. lib. de sect. ad eos, qui introducuntur, cap. 3. expressis verbis: quo loco, neque decrepitos, siue in ultimo senio constitutos audeat vacuare. Certè vidi senē morte naturali iam expirantem, & quidam medicus considerans difficilem respirationem, & laboriosam, quæ tunc tēporis evenit, ut ventilaret cor, venā pertundit: statimque eum sanguine animam dedit. Decrepiti eo paucitatem sanguinis, & viriū postremam

Cali'dis
 & sicci,
 naturalis
 ad vaxissima res
 inedia est
 No. a Valle
 sium.

ofo in
 hoc S.

debilitatem, & ob præsentiam multorum eris-
dorum succorum, nequaquam taliter sunt
vacuandi. Alij verò senes, tam virides, quam
magis proveci, solent rectè tolerare istam
vacuationem; qui solent magnam partem
pituitæ in sanguinem convertere (hepate bene
valente) & replentur venæ. Vidique plu-
res senes melius ferre sanguinis moderatas
extractiones, melius multo quam iuvenes.
Vnde rectè Gal. lib. de sanguinis mil. *Stas-
tum dicit esse abates numero annorum melius
nam sexagenarius calidus rectè sectionem ve-
næ admittit.* (Non dixit decrepitis, ne lib.
contradiceret, lib. de sect. citat.) Et ita Celsus
dicebat: *Firmus puer, validus senex, & ex avida
mulier valens, iusto est antur, lib. 2. cap. 10.*

Itaque decrepitis ob dictas causas reus
vacuationem: infantulus, qui adhuc caleat
partu qui non videt lucem, vis ut videat car-
nificem? Qui non didicit lactare, qui præ-
mam coctionem nondum est aggressus, nec
habet unde reficiat quod amittit, quomodo
do tolerabit dispendium spiritus, & sangui-
nis materni nondum sui?

Notandum tamen in senibus sæpe pulsus
apparere validos, quia flutu plene sunt arte-
riæ, & phinaciam fortium præ se ferunt, &
tamen qualibet vacuatione unica, & mode-
rata, statim coincidunt. Adverte, quid dico

non

non loquor de pulsu duro tenui, qui propter
istum solet everti vehementiam, sed de
effectibus flatulentæ substantiæ arteriarum:
cum enim flatus cedat aliquantulum, puta-
bis pulsus oppressum mole humoris, &
quidem non est humor, sed flatus in quo ma-
gnus potest error committi. Quamobrem obte-
ro (quia pulsus cognitio ita difficilis est) ut
attentissimè animum applices alijs signis,
ex animalibus actionibus, & victu optimo,
ac bona ciborum multorum concoctione, &
carnium soliditate, ac vacuationum consue-
tutine, his enim sic stantibus tentare poteris
sine periculo evacuationem.

Illud autem, quod de pulsibus senum dixi,
explicationem petit. Dico, quod pulsus du-
rus ob siccitatem senilem, aut tabidam sen-
sum infert pulpæ digiti nostri, maximè di-
versum à pulsu flatulento (sic volo nominare
claritatis gratia) nam durities ex siccitate
semper habet commitem pulsus angustū,
quia arteria per talem siccitatem contracta
paucas partes pulpæ laterales attingit; & sic
videtur pulsus durus scindere pulpam in
longitudine, magis quam in latitudine, sicut
pulsus angustus. At verò quando flatus adest
opia, violenter distendit arteriam, ita ve-
luti cum arteria pulpam impellit, sentiamus
pulsus latum: tangit enim plures partes di-
gi-

16. *Lib. I. de reb. naturalib.*
 giti. Hoc itaque modo, & hac attentione dis-
 tinguere oportet istos pulsus ad cognitio-
 nem causarum in senibus: Non solet autem
 talis pulsus fieri ad præsentiam sanguinis; aut
 alterius humoris. Nam senes, de quibus lo-
 quimur, sanguinem habent intra mediocrita-
 tem, & abundantiam pituitæ; isti autem hu-
 mores non valent distendere, & inflare arte-
 riam, sicut flatus qui tenuior est, & melius se
 applicat poris, ut distendat.

Ex dictis inferitur, quod senes non admit-
 tunt integram vacuationem, non solum ob
 imminentem, & futuram debilitatem, sed
 ob præsentem. Omnino verò illam respuunt,
 qui decrepiti ultimos agunt vitæ terminos,
 ut dictum iam est.

Aliqui tamen medici sutili ratione innixi,
 putant, quod sicut reformidamus pueros eva-
 cuare, ob insitam continuam exsolutionem,
 & corporis fluxibilitatem; ita contratio mo-
 dò senes aucter possumus vacuare, quia mi-
 nus resolvuntur, & duram, strictamque ha-
 bent cutem, & ob id minus evaporantur. Sed
 falluntur, nam essentialiter sunt debiliores
 ob deperditionem temperamenti substan-
 tifici, atque cum præ durtiæ cutis minus ex-
 halentur, ob eandem rationem difficulter à
 morbis liberantur, quia deficit illis illa va-
 cuatio univèrsalis cutanea: per quam non so-

sùm fuligines, sed madores, & sudores solent
 plures morbos terminare, atque adeò morbi
 qui in pueris sunt faciles, in senibus sunt dif-
 ficilis solutionis, longi, & recidivi.

Vndè ad purgantia medicamenta melius
 se habent senes; tum, quia cute densata re-
 currere ad interiora humores solent exitum
 quærentes, atque ob suam gravitatem, per
 ventrem facile feruntur. Præterea, quia cum
 frigidi sint, minus læduntur à caliditate me-
 dicamenti purgantis; tertio, quia cum debi-
 les etià existant, melius ferunt purgationes,
 quam sanguinis missiones. Certum enim est
 maius robur requiri ad sanguinis evacuatio-
 nem, quamvis vires necessariæ ad purgatio-
 nē debent securius constare (ut in quæstione
 propria determinatum est.)

Est autem tanta copia medicamentorum
 benedictorum nostris temporibus, ut neces-
 sitate præsentem, & pueros, & senes fa-
 cile purgemus. Pueri tamen, quia
 calidiores minus calida
 poscunt.

CAP. IV.

*Corporis habitus quomodo impediatur
vacuationes.*

Corporis habitus potest vacuationem integram impedire, qualis est rarus admodum, & mollis: teste Gal. 9. meth. cap. 5. & libro de sang. mis.

Oris etiam ventriculi peculiaris quidam habitus, seu compositio adeo propter raritatem sensibilis, aut propter defectum substantiæ: cuius causa facile totius corporis superfluitates bilem præcipue suscipit; & ob id in animi deliquium in vacuationibus incidit. Unde Gal. 9. meth. cap. 5. dicebat: supra modum sensibile ventriculi os sanguinem detrahendum dehortari, id quod sæpè contempimus in nonnullis, qui, & si robur habeant, carnosique sint, tamen nunquam illis sanguis extrahitur, quin animi deliquium incurrat. In quo casu magni medici contueverunt, non nihil cibi roborantis, ac sensum obtundentis ante venæ sectionem ægrotis exhibere, ut malum punicum, aut paululum panis aqua imbuti, aut simile aliquid, quod temperando humorem simul, & partem, proficiat.

In his autem tutius est vacuationem partitam, & per intervalla exercere, & supplicare quod deficit evacuationi clysteribus, aut levissima purgantium iuncula, & cibis qui blandum ventrem reddant; ut prunum passum, sacharo conditum, lactuca cocta; hoc in eodem genere, & multitudo minuitur, & ventriculus liberatur.

Corporis habitus pinguis, & albus: vacuationem sanguinis impedit. Audiamus Galen. 1. 1. meth. cap. 15. *Si enim sanguis mittitur triginta annos natus sit, sed laxus, & mollis, & pinguis, & albus, & gracilibus venis, huic aut sanguinem plane non detrahes, aut parum detrahes, &c.* Quibus verbis frigida, & humidam temperiem insinuat, quæ vacuationem impedit, veris quidem tempore; & hyeme, ne innatus calor refrigeretur; peræque æger, æstate ne exhalet, simul cum spiritibus. Hoc enim tempore paucus est spiritus in visceribus, quamobrem attentissime, & maxima cautione inspicienda est vacuatio, vel ut non fiat, vel preterente necessitate parce fiat.

Habitus etiam gracilis non quilibet purgationem admittit. Nam ut docet Hippoc. 4. apho. 6. Quia humores indicat tenues, & biliosus per superiora purgationem expulcit, & contra verò mediocriter carnosos non per su-

periora, sed per inferiora purgare præcipit. Similiter habitos quidam quorundam qui alati dicuntur (habet enim humeros elevatos, pectusque strictum) purgationes per superiora omnino impediunt, ut docuit Hippoc. Aphor. 8. explicante Gal. in comment.

C A P. V.

Temperies partis impedit vacationem

Partium temperies, talis potest esse, ut vacationem prorsus impediat, aut saltem minuat: Nam quod immodica vacuatio facit in partibus sanis, & bene temperatis, id facit moderata in partibus intemperatis. Facit autem vacuatio immodica in partibus sanis tales noxas, quas refert Gale. 9. meth. cap. 10.

Frigida ergo temperies præcipue vacationem impedit, suo ordine, secundum partis naturam, & excellentiam. Primo, corde existente frigido, cum magno mortis periculo, exercetur sanguinis missio. Secundo, in cerebri frigidityte. Tertio, in hepate. Quarto, in ventriculo frigido. Nam cordi inserti syncopæ, cerebro appoplexiam, paralyticam, epilepsiam, vertiginem. Hepati hydropelem, ventriculo coctionis tarditatem, &

frigiditates infestissimas adducere solet.

E contra vero calida, & sicca partis intemperies purgationem impedit. Præcipue si ventriculus intemperatus sit, siquidem primus omnium medicamentum integris viribus suscipit, & ex consequenti maxime ab illo patietur. Quamobrem quando complexio calida, & sicca est, & debilis compositionis, & debilis stomachi (ut verbis utar Avic. 4. 1. cap. 5.) Et æger si purgandus est, melius ei erit, ut medicinam bibat, postquam prius biberit aliquid, quod sit sicut aqua ordei, aut succus granati, aut ut universaliter dicam, postquam stomachus receperit nutriens subtile, & leve. Ex qua sententia Avic. orta est in Hispania consuetudo, ut ante quilibet vacationem sanguinis, aliquid porrigant medici alimenti levis. Nam licet Avic. de purgatione loqui videatur, tamen propter debiles, aut qui facile ex qualibet humorum agitatione, & motu fatiscunt, aut timore seissionis venæ; non abs re ventriculi, & spiritus vitalis providentiam habemus. Quod non animadvertentes aliqui moderni, more nostrum, sine fundamento redarguunt.

Sed redeo ad partium intemperiem calidam. Post ventriculum, sequitur iecur, quod secundo loco, maxime læditur a medica-

mento purgante calido. Equidē longo vī
compertus sum in hydropē ab intemperis
calida nullo modō rhabarbarum proficere,
vt veram existimem sententiam neotericorū
rum, ex Avicena clamantium, rhabarbarū
esse vitā iecoris frigidi, & mortem ieco-
ris calidi. Vltus igitur medicamentorū cali-
dorum, & siccorū, tabefaciunt iecur calidū,
inextinguibile sitim inducit, & incu-
rabiles reddit affectus.

5.

Tertio loco constituitur cor. Quarto
cerebrū. Quis enim cerebro ad caliditatē
siccitatē intēperato, non reformidet pur-
gantium calidorū vsum? Vidi enim phrēni-
tides, aut dolores, & habituales alios affectus,
& debilitates accidere.

Renēs etiam calidi (quintō loco) medi-
camenta calida expurgantia respiciunt. Quā
indicationē non video ponderari, sed in-
distincte, syrupū de cichorea cū duplica-
to rhabarbaro, & alia similia aliqui exhibent,
quibus renēs exardescunt, & occa-
sione ardoris vrinæ, & lapidis facile incur-
runt. Quōd si aliquo ex his malo tēterat
eger, perniciosissimus talis vltus purgationis
cēlendus est: manent enim illæ partes ca-
lidiores, & sicciores, & ad humores biliolos
excipiendos maximē apte: nec solum ex-

medicamentis tali modo purgantibus læ-
duntur renēs; sed (quōd longa experientia
didici) à medicamentis, quæ facile inflam-
mantur, vt mannā, facile etiam incenduntur,
& ad biliolam tendunt naturam.

At temperies frigida, & humida totius
corporis, aut ventris, quamvis videatur ali-
qua ratione medicamenta expurgantia con-
sentire, siquidem non incenditur à talibus
medicamentis, tamen alia ratione illa non
admittit: quando, scilicet, tanta est, vt ven-
tris lubricitatem generet: & ob id Avicen-
4. 1. cap. 5. Dicebat trauli non sustinent me-
dicamenta fortia, quam conclusionem de-
sumpsit ex Hipp. 6. aphor. 32. Balbi pro fluxu
vio ventris maximē capiuntur. Galen. in cō-
ment. ad superfluam humiditatem, causam
reducit, qua balbutientes, siue trauli abund-
dant. Quare in hac intemperie consultissi-
mum est (ne fluxus immodicus accidat) non
fortibus, sed benedictis vti medicinis, quales
mirabolani, & rhabarbarū, quæ simul pur-
gant, & roborant.

Igitur vt summam conclusionē colli-
gam. In calida intemperie, vacuantia frigi-
da, aut temperata adhibenda, vt castia, serum
balneum, &c. In frigidis verō, medicamen-
ta calida, quæ spiritus immodico non eva-
cuent, qualis est moderata expurgatio (a bar-

baris minorativa appellatur) quæ circa feb-
bris incensionem valeat aliquo modo mi-
nuere humorem , post purgationem ad alia
deveniendum, frictiorem, scilicet, in vntio-
nem, in ediam, & abstergentia aliqua non ad-
modum calida.

CAP. VI.

De consuetudine evacuandi.

Consuetudinis magnus observator Hip-
pocrates illam contemplatur quasi aliquid expo-
centem , quando aliud ratio artis non petit.
Consuetudinem enim omnino prætermitti
maius, maioris boni ratione, nam in omnibus
morbis deserimus alimenta sanitatis, tempus
modum, ordinem, omnia tandem mutamus
quia natura suæ conservationis, audisim
etiam parvipedit consuetudinem sibi con-
trariam, sequimur ergo appetitum radicali-
illius. Sed videamus an homo, qui assuetus
est evacuationibus ob solam assuetudinem
merito petat evacuari.

Equidem disputare an consuetudo in sa-
cultatibus naturalibus reperiar, sicut in
animalibus, alium loco petit, nam metaphy-
sici in materia de habitibus, & medici scho-
lastici punctum istu exagitant. Nos vero in

isto tractatu, ad vtilitatē ægrotantium tan-
tummodo aspiramus, consona loquentes
principijs Philosophiæ.

Præcipit ergo Galen. i. ad Glauco, cap.
13. Audacter esse vacuandum cum qui assue-
tus est vacationibus, quamvis fuerit vsus
paucis eibus: cum verò, qui nunquam est va-
cuatus, & si humores abundant, non esse va-
cuandum. Quæ sententia si, vt iacet, intelli-
gatur, non potest vilo modo sustineri, nisi in
perniciem ægroti. Est ergo explicanda iux-
ta artis leges, & fundamenta. Nam si omnia
ad vacationem exercendam conspirant, ex-
plicita, & consentientia, ggredienda cer-
te est vacuatio, caute tamen, & cum metu.

Hæc autem cautio in paulatina quadam va-
cuatione, & (vt sic dicam) tentativa consistit.
Nam vt Hippocrat. tentativam curationem
per calida fomenta primus invenit, vt re-
ctius causæ naturam disceret, & facilioribus
medijs victoriam tentaret. Ita similiter re-
media magna, quando necessaria sunt, ten-
tanda quidem mediocriter, & paulatim, li-
cet consuetudo contraria sit; fert enim me-
lius natura, quæ mediocritia, quæ paulatina,
vt tandem ex parvulis vacationibus vna
compleatur, quæ scopum compleat. Quæ
doctrina, non solum de sanguinis missione,
sed etiã de purgatione venit intelligenda: &

Vide
lib. 1. cap.
maximo
subio.

qd est
2. p. men-
3. Hippo
2. in 2.
phor. 3.
sect. 1. 8.
5. 8. sect
28.

27. sect. 1. 8. quia cum. Nitro-
que repurat.

veroque enim auxilio differimus. Itaque est hominem vacuationibus assuetum, maxime conducit, ad vacuationes audacter exercendas. At non esse assuetum, modum imponit.

Præterea experimur maxime affuescere naturam vacuationibus, quia hoc aut illa modo deonerata, discit quodammodo postea eodem modo evacuari. Vnde Galen. cum Hippocrat. 2. de natura humana, ad longinqua revellendum esse sanguinem docuit, ut natura affuescat contrarijs locis sanguinem amandare. Vtrum autem hoc sit ob cognitionem naturæ insitam, aut communicationem a facultate animalium cum qua conspiciuntur aut quia loca illa per quæ vacuatio sapè habet dispositionem quandam, aut habitum adque aptum vacuationi, ad physiologiam pertinere determinare, ut supra diximus.

C A P. VII.

Vires quando impediunt, & quotupliciter

Vires primum locum obtinent inter naturales, tantique momenti est hæc elaboratio, ut illa omnem medici considerationem postulet ad morbos curandos. Est autem hæc maxima difficultas in cognoscendo fa-

cul-

ultatis statum. Quæobrem decrevi in hac re parum per immorari, relictis omnibus scholasticis questionibus de essentia facultatum, & illarum differentia, & diversitate à temperamento. Promissi enim ea solum tractare, quæ ad utilitatem infirmorum ita sunt necessaria, ut nequeat sine illis perfici curatio. Igitur ad curationem nil refert, quod Galen. cum temperamento confunderit facultatem, & nil à temperamento distinctum cognoverit. Dicimus ergo virtutes, seu vires, aut facultates fortes naturales, nihil esse aliud, quam vim quandam ad optimum sequendam temperamentum, quod tale est, ut non solum servet animam in corpore, seu formam in materia dispositivam, sed præter etiam ad validas actiones exercendas, & tolerandos labores. Talem virtutem communis consensus dicit fortem, & robustam. Debilem vero, quæ contrariam habet rationem. Et ita in morbis vires metimur ad mensuram temperamenti, ut debilitato temperamento, virtus debilitata intelligatur, & roborato roboretur, & ipsa, quod medici ex actionibus cognoscere solent, vnde commune illud Gal. axioma, omni immoderata discrasia deijcit actum propriæ virtutis. Est autem duplex debilitas, quædam essentialis dicta, alia per aggravationem, sed agendum prius de essentiali.

CAP.

CAP. VIII.

Qua temperamenta sint consideranda in ordine ad robur virtutis, & actionis.

PROBATUM est in parte naturali quoddam esse temperamentum substantificū, aliū qualitativum. Vt autem differentia debilitatis innotescant, sciendum prius quales sint differentia temperamentis, quibus attribuitur ad actiones obeundas. Et licet sit controversia, an detur tale temperamentum substantificum, tamen quantum attinet ad presentem considerationem, omnes opiniones necessario debent convenire. Nam licet non dentur partes diversae in mixto (vnde quaedam falso opinantur) correspondentes elementis: Necessario tamen debent concedi, ita posse alterari partem viventem, ut amittat in facto aliquid pertinens ad integritatem principij operativi. Et ex consequenti remanere debilem ad operandum debilitate essentiali. Sed ut clarius appareat, quae sint temperamenta necessaria ad actiones recte exercendas; exemplum nobis sit temperies hepatis, aut alterius partis, cuius rationis gratia. Hepar (vt operetur) proprium

& innatum temperamentum continet tali gradu caloris naturalis; cui coniungitur reliquarum qualitatum complexus, pro sui nutritione, & generatione massae sanguinae. Rursus praeter istud qualitativum temperamentum, necessario habet quemdam modum substantiae in tenuitate, & crassitie, & in alijs secundis qualitativis, & accidentibus; quibus omnibus simul sumptis substantia illius integre perficitur ad operandum. Et per istas primas, & secundas qualitates correspondet elementis, ex quibus factum fuit (& similiter dico de corde, & alijs.) Vnde pars hepatis, quae rarior, & tenuior est, & calidior, respondet igni, quae minus rara cum aliqua humiditate, respondet aeri: Reliquae vero suo ordine correspondent crassioribus elementis.

Ex his constat duplex reperiri in membris temperamentum, alterū qualitativum, primarum qualitatum; alterum verò proportionis secundarum. Est autem magna differentia inter ista duo, licet secundum viam deatur emanare, aut produci à primo: quia qualitativum facillimè alteratur, providitque natura, vt haberet quandam latitudinem intra limites sanitatis, vt non qualibet alteratione evértatur, laboraret enim semper animal, si quolibet motu animi, aut corpore

poris, alterato isto temperamento in morbum sensibilem incideret: At altera proportio secunda, difficilius amittitur. Primum quia debet præire prima alteratio. Secundò, quia tales partes magis resistunt: hæc in aperta si negant aliqui, non tamen possunt negare corruptionem alicuius partis substantiæ ex vi alterationis, quæ corruptio partialis in hæctico est evidens, quia carnes continentur: hoc ergo, quod vides in hæctico, suo modo considera in alijs morbis habitualibus & factis, in quibus aliunde deficit in parte affecta, pertinens ad integritatem, substantiam individualis hoc vocamus nos in temperamento substantificum, quia non solum est amissio qualitatis primæ solitariæ: iam vides de temperamento satis manifesta, nisi velis agere de nomine.

Rursus præter dicta quæ partibus propriis, sunt alia quæ à corde influunt spiritus, scilicet, qui substantia quædam est mixta, & alitiosa, suo etiam debito temperamento qualitativo prædita. Hic enim spiritus hepatis, & alias partes calore vitali, ita fovet, & actuat, ut sine illo non possint, neque concoquere proprium alimentum, neque nutrire, & augere.

Ergo actio partis non erit valida, & robusta, nisi habeat suum debitum temperamentum

tam qualitativum. Secundò, suum debitum substantificum. Tertiò, debite temperamento calidum influens, sive spiritum vitalem. Quartò, debitam proportionem in secundis qualitativis ipsius spiritus vitalis cum debita quantitate.

C A P. IX.

Differentiæ debilitatis essentialis.

EX dictis patet, differentias debilitatis essentialis summi à principijs internis necessarijs ad actiones, à temperamento qualitativo, & à substantifico partis viventis, & à qualitativo, & substantifico calidi influentis: siquidem ista omnia sunt simpliciter necessaria ad vegetales actiones, & paucis mutatis idem intelligendum in animalibus; nam omnia ista fundamenta sunt ad sentiendum, & movendum, quibus supervenit spiritus animalis, & vis sensitiva, & motiva. Igitur ut differentia morborum summuntur, ex rebus lætis constituentibus sanitatem, ita debilitas essentialis summit suas differentias, ex defectibus principiorum, ex parte corporis concurrentium ad actiones; & ob id merito vocatur essentialis.

Quod verò istæ sint differentia distinctæ, sive

¶ **S**ive gradus diverſi debilitatis, ita vt ſeparatim poſſint continuare, & aliquando coniungi, facile oſtenditur. In larga ſanguinis miſſione debilitantur vires ob defectum calidi influentis, ſanguinis, & ſpiritus, nam deſiciente ſanguine in venis, etiam deſicit in arterijs, & corde, in quibus arterialis fit ex venali; & ita ſolet manere æger debilis uſque dum reparat, amiſſam ſubſtantiam in quantitate debita. Vide ſolam debilitatem eſſentialem, propter defectum vnius principij, quo vires innituntur. Secundò, qualitas contraria vitalitati cordis (non vitalitati metaphyſicè loquendo) id eſt, cordifico temperamento, qualis frigiditas, aut alia qualitas illi contraria, corrumpet temperiem qualitativam ipſius, intacto ſanguine venali, & arteriali, & erit manifeſta debilitas eſſentialis, quamvis ſtatim communicetur calido influenti.

¶ Quod in alijs partibus etiam videmus, mutari, ſcilicet, partis temperiem, illæſo calido influente. Tertiò, idem conſiderandum in ſpiritu vitali, poteſt ſiquidem variari eius qualitas illæſo ſubſtantifico temperamento. Itaque vires impotentes redduntur, aut ob ſpiritus corruptionem, que contingit ab immodica intemperie, aut vacuatione ſuperſua, vt dicebat Galen, lib. de vſu reſp. cap.

¶ **V**bi per immodicam intemperiem, non ſolum intelligimus calorè, aut aliam qualitatem primam excedentem, ſed omnem qualitatem contrariam, ſecundam, aut tertiam, qui modi corruptionis ſimiliter reperiri poſſunt in partibus ſolidis, que aut reſolvuntur (quod genus eſt diminutionis) aut maligna qualitate diſſipantur. Ex his verò quatuor modis, difficilimus iſte poſtremus, quando, ſcilicet, viventes partes quoad ſuam ſubſtantiam diſſipantur: in quo debilitas maior, & periculoſior conſiſtit.

¶ Præterea, omnia quæ diximus de diſſentijs debilitatis, debemus conſiderare in omnibus virtutibus, quibus gubernamur, animalibus, vitalibus, naturalibus, & in ſpeciebus infimis illarū, & ita cõpleta erit omnium differentiarū enumeratio.

C A P. X.

De cauſis debilitatum eſſentialium.

¶ **S**atis conſtat omnes intemperies primarū qualitatum, omnes malignas qualitates, aut venenofas, aut quomodolibet ob pravū modū contrarias noſtræ naturæ, eſſe cauſas debilitatis eſſentialis cuiuscunque fortis exiſtat. Præterea, omne id, quod

sua molle, & quantitate, naturam ita gravat,
 vt destruat aliquod principium activum ad
 liberum motum, aut naturalem actionem
 facultatum necessarium, inter causas debili-
 tatis essentialis, est referendum. Nam licet
 primo sit debilitas per aggravationem, tran-
 sit tamen indebilitatem per essentialiam, ab
 eadem causa gravante, & impediente
 conservationem instrumentorum vitalium,
 & ita debilitas per aggravationem est causa
 debilitatis essentialis, vt in gangrena à ple-
 nitudine. De hac autem causa gravante, po-
 stea agendum est cum loquamur de altero
 genere debilitatis. Nunc de sola essentiali
 agimus. Hanc dicimus nunc, fieri à quacum-
 que nobis contraria intemperie, de qua in
 hoc capite agimus. Est verò difficultas, an
 à fiente, aut facta; ob varium modum lo-
 quendi Gal.

C A P. XI.

*An intemperies fiens sit sufficiens ad debilita-
 tem essentialem efficiendam?*

Cogor ad scholasticum morem recurrere
 (in præfati discursu) quia clarissi-
 mus est, & desidero, vt omnes, aut Tyrones,
 aut proventi, rem istam ita necessariam in-
 tel-

telligant; à nemine quem viderim explica-
 tam.

Videtur quòd intemperies fiens possit esse
 causa sufficiens debilitatis essentialis. Pri-
 mò, quia multoties videmus in febris pur-
 tridis (quæ fientes sunt intemperies) facul-
 tatem essentialiter debilitari, aut ob calidi
 influentis paupertatem, aut corruptionem,
 aut cordis distorsas, aut propter vtrum-
 que.

Secundò, quia (ex multis Galen. locis) ex
 actione viriata, colligimus facultatis debi-
 litatem; sed intemperies fiens viriat actum
 virtutis; signum ergo est, ipsam virtutem de-
 bilitari.

Pro solutione huius difficultatis, suppo-
 nere oportet acceptiones facti, & fiētis, quas
 lib. de morb. & sym. & lib. de febr. latè ex-
 plicui; sed nunc breviter. Fiens in rigore
 physico, est quòd totam essentialiam habet in
 fieri, vt motus, & omnia successiva. Hoc mo-
 dò nullus morbus est fiens, quia factus ad lon-
 gum probatum est, morbum esse esse. Et non
 permanentem (non vt Olympicus putavit)
 quia licet longus, aut brevis sit, dicit aliquas
 partes persistentes, quibus integratur, ita vt
 licet vnus horæ sit morbus, suam essentialiam
 habet permanentem, sicut morbus vnus an-
 ni, licet differant per maiorem, aut. mino-

rem durationē. Vt puer vnus anni, & sex
sexcentum annorū, homines sunt.

Medici tamen vocant morbos fientes
illos, qui licet facti sint, habent tamen adiun-
ctam generationē novę intensionis à causa
agente. Advertendum igitur, quod tales,
morbi sunt propter illud, quod habent fa-
ctam: sed dicuntur fientes, quasi per quā-
dam differentiam, & circumscriptionem, ab
illo quod continuo de novo fit. Intemperies
ergo fientes, quę vera sunt morbi, hoc
modo se habent.

Rursus illud factū morbosum perma-
nens, aliud est habituale, vt hectica, aliud in-
dispositione, vt febris putrida, quę differunt
hoc modo quantum ad esse caloris in subie-
cto, licet apud medicos alijs modis differāt,
qui ad hunc locum non pertinent, hoc sup-
posito respondemus difficultati vnica con-
clusionē. Intemperies, quę capere debet
debilitatem essentialē, debet esse facta, &
magna. Ista propositio ostenditur, ratione
sumpta, ex ipsa rerum natura, nam quod
ipsa concessit elementis, & mixtis, non de-
bebat negare viventibus. Sed mixta, & ele-
menta non debilitantur quoad suas virtu-
tes, nisi à suo contrario recipiant aliquid no-
tatu dignum in facto esse (esset quidem exis-
tere qualibet, ex causa extra propriam na-

turam) ergo partes nostri corporis nō amit-
tent proprium robur, vsque dum in facto
esse sint maxime intemperatę, atque ob id
providit divina sapientia, vt certa quędam
esset latitudo ad patiendum, vt non statim
amittetur propria virtus. Sic enim serua-
tur mundus ex contrarijs constitutus, & di-
latatur rerum interitus.

Secundò, quia intemperies fiens, vt fiens
est, non dicit, nisi tendentiam ad mutatum
esse: ergo nec mutatum partis temperiem,
neque eius infert debilitatem. Hoc enim
constat ex præcisa diffinitione fientis, quam
doctrinā docuit Galen. eleganti loco, agens
de corde, & de sanguine, aut humoribus ip-
sum circundantibus, 1. de prælag. expul. cap.
4. his verbis: *Vbi iam vsus ad vltimam dissolu-
tionem evenit, corporibus cordi vicinis refri-
geratis, non poterit etiam corpus cordis non
intemperatum existere, quod nihil est aliud,
quam facultatem esse debilem, &c.* Vide quo
pacto Gal. vt debilem facultatem essentia-
liter agnoscat, cordis intemperiem ita factā
proponit, vt dicat esse vltimam vsus dissolu-
tionem.

Quam sententiam confirmat 4. meth.
cap. 4. imbecilitas (inquit) partis nihil est
aliud, quàm intensa intemperies (sub intel-
lige, id est, secuta, ad intensam intempe-
riem)

riem.) Idem asserit, lib. 3. de causis symp.
cap. 2. & lib. 2. aphor. ad text. 2. & 3. de præ-
sag. cap. 2. Et quamvis his locis non explicet
quæ in temperies sit: Supponit tamen debere
esse factum, in eodem explicato, lib. de præ. ex-
puls. citato. Quando autem dicit intentionem de-
bere esse, aperte asserit esse factam, nam quæ
intensa est radicata, id est, facta censetur, al-
ter non potest esse intensa.

Vnde satis constat, quid dicendum ad op-
posita. Ad primū dico, nullam in febribus
putridis adesse debilitatē essentialē, nisi
propter illud, quod iam impressum, & factum
est in parte viventi: At verò, quod fit, habet
se ex parte causæ efficientis, & totum est in
motu, & ex consequenti nondum fundat, aut
constituit firmam, & essentialē debilitatē.
Atque adeò iuxta mensuram illius, quod dis-
sipatum est in febre putrida, erit mensuranda
debilitas; si parva, facta est dissipatio calidi
nativi, parva erit debilitas, & è contra.

Ad secundum dico, non ex quacunque
læsione, aut vitio actionis, possumus collige-
re, essentialē debilitatē, sed ex magno
recessu; istæ enim arguit eundem statum in
principio operativo.

C A P. XII.

*Quare Gal. dixerit intemperiem sientem muta-
re usum, & non efficere debilitatem
essentialē?*

Difficilis, & obscurus extat locus Galeni
tamen confirmat nostram supradictam
sententiam, lib. de præ. expuls. cap. 4.
vbi profertur non esse essentialiter læsam
facultatem, vsque dum in corde ita sit mu-
tatum temperamentum nativum, ut præ-
poleat aliquod elementum (quam muta-
tionem nos dicebamus pertinere ad tem-
peramentum substantificum.) Sed difficultas
stat in verbis sequentibus. Quæ in principio
capitis continentur. *Adeundem modum, cor-
dis corpus cum immodicè refrigeratum sit, ca-
lesfactum, aut humectatum, aut desiccatum,
pulsus pro suæ intemperiei modo facit languidus,
id quod illi est esse offensam facultatem. At
verò consuetudinem cum sanguine habere in
ipso (inibus contento, & cum spiritu, qui cali-
dior (longè ac naturalis status requirit) sit,
aut cum eo, qui involvero cor ambiente est,
vel in pulmone, aut cum ipso etiam involvere
cor ambiente, & pulmone: usum est tantum
variassè citra offensionem facultatis. Eandem*

habet rationem refrigeratum esse, & refrigerari
 vi; ubi in ipso cordis corpore temperando præ-
 poleat elementum frigidum, leditur facultas.
 Sin in tunica cor ambiente, & in pulmone, &
 sanguine, & spiritu, quos eius ventriculi con-
 tinent usus est remissio. Iam humiditates, &
 siccitates si in ipso corpore cordis consistant,
 nocent facultati: si in quopiam vicino, non im-
 mutant usum. Siquidem proba temperatura,
 & intemperies, ex quatuor sunt elementis.
 Usus verò accessiones, aut remissiones ex cali-
 do, & frigido dumtaxat. Vbi iam ad ultimam
 usum dissolutionem deveniat corporibus vicinis
 cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiam
 cordis corpus non intemperatum esse: id quod
 nihil est aliud, quam debilitari facultatem.
 Hæc Gal. Equidem multa paucis docuit, &
 difficilia, nisi accedat ratio supra tradita, &
 divisio nostra, facti, & fientis, sed Galen. ali-
 quando ita subtiliter loquitur, ut nō capias,
 nisi firmiter hæreas alijs, quæ micrologi-
 cè, nonnūquam contemplatur. Explico locū
 per quasdam propositiones, claritatis gratia.
 Et suppono, quòd licet positum est exemplū
 in corde, tenet tamen doctrina (paucis ex-
 plicatis) in alijs partibus viventibus animalis
 sanguinei.

Prima propositio: Essentialem debilita-
 tionem veram, & propriam agnoscit Galen.

quar-

Quando mutata est proportio elementorum
 componentium partem, ita ut alterum
 præpoleat: tunc enim verè, & propriè lan-
 guet facultas. Et per excellentiam dicitur
 essentialis debilitas: quia deficit aliquid es-
 sentiale, nempe proportio debita elementor-
 um, sive correspondens elementi. Vide quā-
 aptè senserit Galen. statuendum esse tem-
 peramentum, quod nos vocamus substanti-
 ficum.

Secunda propositio. Qualis fuerit in-
 temperies in corde producens hanc impro-
 portionem, elementorum tales erunt lan-
 guidi pulsus. Nam si caliditas magna, & in-
 tensa fuerit, erit languidus cum aliqua cele-
 ritate, aut frequentia, si magna frigiditas,
 erit languidus cum raritate, & tarditate, &
 aliquantula diritie; si humiditas intensa, erit
 pulsus languidus, cum mollitie. Si autem ni-
 mia siccitas, erunt pulsus languidi duri an-
 gusti longi graciles. Hanc conclusionē con-
 tinet Gal. illis verbis: *Pulsus pro intemperie
 modo facit languidos.*

Tertia propositio. Cum plura sint cordi vi-
 cinitate propinqua, ut sanguis, & spiritus,
 quæ in ventriculis, & finibus continentur,
 & qui est in tunica ambiente, & in pulmone,
 aut in utroque simul. Necessariū est, ut cor
 habeat mutuam consuetudinē, id est, agat

& patitur, ab his, quæ in talibus partibus continentur, prout hoc, aut illo modo fuerint affecta, & intemperata. Sunt enim approximata, & habent efficaciam ad agendū, sed dum agunt in cor, vsum quidem ad augendū aut immutant, tamen facultatem cordis nondum essentialiter debilitant, quia non dum mutant proportionem illam substantialem (quam vocat Gal.) elementorum.

Fundamentum istius propositionis, desummitur ex his quæ de mente Galen. supra dixi de fiens, & facto. Cum enim humores, & spiritus contenti in partibus circa cor ipsum alterant, clarum est, quod tota illa alteratio est, quid fiens, & in rigore non est aliud factum. Apparebit ergo mutatio vsus (sicut in febribus ab humore longius existere contingit) quod enim primum faciunt tales causæ agentes, nil est aliud, quam variare vsum, & ex cōsequenti pulsioni. Differt tamen hæc variatio ab alia quæ fit in alijs febribus. Quia est cum maiori periculo, & citius accedit ad essentialem debilitatem.

Et licet augmentum vsus, aut illius variatio, non contingat (ut plurimum) nisi mutata temperie cordis (ad huius enim medellam apponuntur differentie pulsus) tamen Galen. nulla facta mentione intem-

perantiæ cordis, solius vsus mentionem facit, quia illa parva, & remissa est, quæ nondum facit mutationem in proportionibus elementaribus, & ob id dixit solum vsum mutari; cuius mutatio conspicua apparet in pulsibus, sicut (exempli gratia) in exercitio, & alijs motibus corporis, & animi, & febribus incipientibus, tunc certè vsus mutatur, & non mutatur status proportionū elementarium. Quamvis verum sit mutationem vsus diutius perseverantem, tandem inferre essentialem illam cordis mutationem.

Quarta proposit. Quando iam temperamentum substantificum variatum est, verbi gratia, versus frigiditatem, præpollentes elemento frigido, in tali casu, eandem habet rationem, refrigeratum esse cor, & refrigerari; siquidem essentialiter læditur facultas: nam illud refrigerari, licet sit fiens, cum dicat vniōem ad illud quod iam in habitu factum est, eandem videtur habere rationem, ut simul debilitas essentialis, & læsio facultatis ab utroque procedat. Non quidem à refrigeratione, ut fiens absolute, sed sub dicta ratione, quatenus importat terminum novum vniendum cum facto esse sive cum refrigerato habituali. Et hoc intellexit Gal. quando dixit; Refrigeratum esse

Et refrigerari, eandem habet rationem.
 Læditur facultas. Aliter non potest in-
 ligi.

Quinta propositio : Si pericardium,
 pulmo, si sanguis, & spiritus, qui continentur
 in ventriculis frigescant, remittitur usus.
 Verò si humiditas, aut siccitas corpus cordis
 in facto esse afficiant, apertum est, quòd non
 licet facultati, & essentialiter debilitant.
 Tamen si sola humiditas, aut sola siccitas af-
 ficiat, & distemperet prædicta cordis vic-
 inia, non poterunt usus, vel augere, aut mi-
 nuere, quia talis mutatio usus, præcise, &
 propriè loquendo, fit à calore exsuperante,
 aut frigore: constitutio enim mixti, licet fiat
 ex quatuor elementis, tamen usus permuta-
 tio à solo calore immoderato, vel à frigore
 fit.

Sexta propositio. Nullã habet difficul-
 tatem. Quando usus ad ultimam dissolutio-
 nem deveniat per frigeratis sanguine, & spi-
 ritu, aut alijs circumstantibus cor, necessarium
 est, vt ipsum cor essentialiter debilitetur, &
 fatiscat. Hac sex propositiones continet lo-
 cus adductus Gal.

Licet circa quintã proposit. non levis
 insurgit difficultas, vt possis suspicari con-
 traditionem esse in dictis Galen. Quare
 insuperies à siccitate, & humiditate, non

possunt mutare usum? Si vltus, & finis natura
 in conservatione cordis, & consequenter in
 conservatione totius animalis, nullus est
 alius nisi attemperatio, & spiritus animalis
 regeneratio, & nullum istorum confici po-
 test, sine debita quatuor qualitatum syme-
 tria, ergo humiditas, & siccitas, vt modera-
 te, conducunt ad integritatem finis, ita im-
 moderatè destruent, usum, aut immutabunt.
 Quis obsecro, aut qualis erit spiritus, vbi im-
 modica exorbitat humiditas? Quis concen-
 tus componentium elementorum, vbi ni-
 mia siccitas?

Secundò, intra duas lineas potest ad ho-
 minem comprimi Gal. Nam si dicit, quòd
 humiditas, & siccitas, si exsuperent in corpo-
 re ipso cordis, debilitant essentialiter; ergo
 sanguis, spiritus, pericardium, pulmo (quæ
 medicina vocat cordi) si maxime intemperata
 sint, versus humiditatem, aut siccitatem, po-
 terunt etiam agere in cor ipsum, & debili-
 tare: si autem debilitant, ergo mutant usum.
 Aut explicet nobis aliquis, quare dixit Galen.
 debilitari cor ab humiditate, & siccitate, &
 non admittit mutari usum à sanguine hu-
 mido, & alijs humidis, aut siccis circumstan-
 tijs? Nam Gal. statim in altera linea dicit,
 quòd vltima usus dissolutio inducit debili-
 tatem essentialem. Infero nunc. Ergo muta-

tio vsus à causis præternaturam, via est in-
debilitatem essentialem. Hoc non poterit
negare Gal. nec alius pro illo. Tunc sic. Qua-
re, quæ possunt debilitare non mutabunt
etiam vsus? Quòd autem humiditas, aut
siccitas debilitent, est evidens. Quare hæc
duo non se habent ad convertentiam disso-
lutio vsus, & debilitas essentialis? Est disso-
lutio vsus, ergo debilitas essentialis (hanc
iam ipse docuit Gal.) est, debilitas essentialis,
ergo vsus dissolutio. Certè difficile est
explicari Gal.

Dico tamen subtilitatem Gal. in hoc con-
sistere: quia consideravit, quæ sunt illæ in-
temperantiæ, quæ per se mutant vsus. Illæ
enim tales dicuntur, quia per se, & imme-
diatè, talem causant varietatem, cuiusmodi
sunt calor, & frigus, quarum proprium est,
vt quomodocumque increascant, mutetur
vsus. Per calorem enim augetur, per frigi-
ditatem minuitur. Respiciunt siquidem in-
tensionem, aut remissionem caloris cordis.
At verò humiditas, & siccitas propriè res-
piciunt (quatenus attinet ad præsentem
difficultatem) instrumentum, arterias, scilicet;
& cor ipsum, quia quomodocumque in-
creascant, efficiunt blandum, aut durū instru-
mentum, & consequenter, pulsus duros, aut
blandos; non tamen magnos, & celeres, vt

intensior calor, aut parvos, & tardos, vt in-
tensior frigus. Et ob id dixit Gale. quòd sic-
citas, aut humiditas non mutant vsus, pro-
priè loquendo, quia potius mutant instru-
mentum. Et ita humiditates, & siccitates in
corde, debilitant facultatem, nulla facta mē-
tione mutationis vsus. Igitur debilitas essen-
tialis à facto esse, & mutatio vsus à fiēte,
prædicto modo, secundum Gal. possunt ex-
plicari. Vndè satis constat ad obiectiones
responsio. Nam licet passivæ qualitates
debilitent, corrumpant, & interimant cordis
temperiem, non inde sequitur, quòd mutent
vsus per se, licet postea ad debilitatem essen-
tialem, sequatur parvus, & humilis pulsus.
Est enim magna differentia inter illa, quæ
per se, & per accidens fiunt.

C A P. XIII.

*De causis debilitatis vitrii, secundum
Hippoc. sententiam.*

Hippocrates alio modò, & forsàn clarior,
causas debilitatis nobis proposuit
(quamvis Galen. illum sine vilo fundamento
reprehendere aggrediatur) lib. 2. de victu
acutorum, text. 47. Sic enim ait: *Neque san-
cti peritos video medicos, qui vt oportet, cog-
nos-*

noscant eas, quæ in morbis sunt virium debilitates, & quæ ob vasorum inanitionem, & quæ ob ponon, id est, laborem. Et quæ ob altam quampram irritationem, & quæ ob morbi accumen fiunt. Quas item natura, habitusque singulis affectum species obnigenas fabrefaciunt, quamvis cognite salutem, & mortem ignorata forant. Hæc Hippoc. Existimo omnes debilitatis causas attingisse: non solum debilitatis essentialis, sed illius, quæ ab humoribus gravantibus originem summit. Nam vasorum inanitio, aut per dietam, aut per sanguinis vacationem, aut expurgationem, aut per sudorem, aut per insensibilem alitum si modum excesserit debilitatis essentialis causa existit, non solum quia instrumentum commune exhaurit, spiritum, scilicet, sed quia partes solidas viventes, inhabituales affectiones solet deducere. Secundò, debilitas essentialis potest contingere ob aliquam irritationem. Hanc causam noluit intelligere Galen. & reprehendit suum magistrum, sed defectu considerationis. Nam Hipp. nomine irritationis intellexit, quidquid irritando, & maligna qualitate afficiendo vires dissolvit, quod videmus in humoribus malignis, aut pestilentibus, aut tordida putrefactione corruptis: tales enim humores, nullo modo gravando (quia possunt esse in

pauca quantitate) sed sola venenosa, aut maligna, aut pestilenti qualitate, etiam ipso primo die morbi, vires essentialiter dissolvunt. Sed hæc iam pertinent ad res præternaturam; quare hic pauca dicenda. Mirandum tamen, quam audacter sanguinem detrahunt aliqui medici, in morbis venenosis, & malignis, dissipato spiritu à malitia morbi.

Labor apud Hippocr. plura significat, solet enim nomine laboris quidquid naturæ contrarium est intelligere, dolorem, vigiliam, anxietatem, inquietudinem.

Per morbi accumen, magnum, & intensam intemperiem intelligimus, sub qua etiam copia gravans comprehendi potest. Quin, & sub irritatione, nam irritatio, non solum reperitur in prædictis causis malignis, sed in copia gravante. Tamen, quia hæc (quando sine malitia est) non statim essentialiter debilitat, licet videatur irritare; idè de illa separato capite agemus. Hic enim solum debilitas essentialis proponitur. Tandem Hipp. ut simus certiores debilitatis essentialis, iungit prædictis causis alias, quæ tumuntur ex habitu raro, & resolubili. Nam si aliqua ex supradictis conjugatur cum temperatura calida resolubili, pessissima est debilitas essentialis. Conclu-

dit Hippoc. suam sententiam gravissimis, & tremendis verbis: Cognitæ à medicis istæ causæ debilitatis, salutem ferunt, ignoratæ mortem.

Sed dubitas, an vaporū innanitiones, de quibus Hippoc. agit, debilitatem causent in corde, & partibus viventibus, an solum ista debilitas attendatur penes defectum instrumenti, scilicet, spiritus. Diximus enim supra, quod defectus spiritus vitalis, & animalis constituit quendam gradum imbecillitatis essentialis.

Aliqui dicunt: Talem debilitatē non esse essentialē partis viventis, quia nulla est facta intemperies, solum enim intervenit absentia spiritus, qui statim, ac reparatur alimento, potu, & rebus tenuis, & odoratæ substantiæ, nulla debilitas apparet, sed redit homo integer ad actiones proprias.

Tamen ego hinc elicio veritatem, quæ supra proposui; differentias essentialis debilitatis, attendendas penes defectum principij operativis, atque cum tale principium cōpleatur, non solum cordis temperiē substantifica, sed qualitativa, & spiritu debito, in quantum, & in quali, consonum est, ut quatuor gradus constituendos existimen, diversos penes difficile, aut facile restaurabiles. Est itaque prima, & levissima, quæ in deper-

ditione spiritus facta per exercitia, aut similem causam consistit; hanc sequitur, quæ per vacationes, & inter has, quæ per abstinentiam fit. Tamen, quia per tales spiritus consumptiones, depauperatur calor cordis hinc est, ut iam incipiat apparere alia debilitas orta ex cordis; mutatione qualitativa; sed non difficulter sanabilis; cito enim reddit homo ad integritatem, quando in animi deliquium incidit, ex sanguinis largamissione.

Vbi notandum, hanc debilitatē vocari ab aliquibus per contentum, quia, scilicet, cor non recipit ab spiritu sibi debito, quod debet recipere, & ob id fatiscit, ut brachiū, quod non movetur, quando nullum recipit influxum à cerebro, acurè dictum. Tamen, cum percipiamus ad spiritus absentiam cor positivè refrigerari, ut demonstrant pulsus, tarditas, & raritas, posset aliquis defendere, debilitari cor essentialiter qualitativè, quia frigescit remoto spiritu ab aere respirato, & partibus vicinis frigidiorib., & quavis ista species debilitatis sit in facta dispositione, est tamē facile à mobilis restauratione adhibita, ut dictū est. Quod quidē intelligēdū venit de ex solutione, quæ est primus gradus defectus virtutis, & de animi deliquio, quod est secundus gradus; solent enim facile restaurari, sed

audiant obsecro medici. Nulla fides adhibenda est talibus naturæ dispositionibus, quia multoties contingit, vt tales debilitates properent in mortem nulla admissa restauratione, quamobrem semper timere debemus ex solutiones, & deliquia, quia transeunt in syncopem, qui est tertius gradus desectionis virtutis. Et ita quamvis illa debilitas (qualitativa appellata) sit facilè amovibilis, quia tamen gradus est ad aliam, consideranda, & timenda quacunque ex causa. Minus certè quando sequitur ad insignem vacationem rectè indicatam, à medico docto cognitam, & executam, quod Hipp. docuit, 1. prorretic. p. 2. text. 5. his verbis: *Quæ præter vacationis vasorum rationem contingunt impotentia, infirmitatesque non existentium vasorum vacuazione, mala.* In cuius explanatione Gal. sic ait. *Invidios, languentesque operationibus (sicut plurimum vacuos) in periculo esse existima, si nulla in ipsis facta fuerit insignis evacuationio. Nam si virtus sine ulla manifesta vacatione imbecilla fuerit, gravitatem ostendit copiam, vel alicuius partis principis intemperiem.* Ex quibus colligitur, non esse malas absolute dicendas debilitates, quæ sequuntur ad evacuationes, quia possunt reparari, esse tamen absolute malas, quæ sine ulla manifesta vacatione contingunt.

Sed

osp.

Sed quamvis illæ malæ non dicantur, quia manifestam habent causam. Quare parvipendendæ? Cum neglectæ in pravas facilè transeant.

C A P. XIV.

De dignoscenda debilitate essentiali facultatis animalis.

Cum dictum sit, debilitatem essentialem omnibus, facultatibus contingere, quæ vtuntur organo corporeo animalibus vitalibus, & vegetabilibus, apertum est dignotionem peti debere ex actionibus, & alijs effectibus ipsarum, sed quia primum locum obtinet actio partis, & immediatum ipsi facultati; ideò medici de actionibus semper loquuntur, nam vt potentiæ differunt per actus, ita læsiones illarum per actus læsos cognoscimus, quibus adiungimus qualitatem mutatam, & excretum, & omnia alia accidentia, quæ consequi solent.

Debilitas virtutis animalis licet, non solet considerari communiter ad vacationes magnas, de quibus agimus: tamen talis potest esse, & ad tales causas secuta, vt magnum remedium per vacationes dictas, non possit exerceri. Animalis virtus, sedem ha-

D 3

bet

bet in cerebro, & ab illo in reliquis partibus communicat, quod necessarium est ad motum, & sensum. Indiget autem debito temperamento, & debito spiritu, qui ab aere inspirato materiam suscipit (vt docuit Hippocrat. lib. de morbo sacro, & saepe alibi) & à spiritu vitali à corde transmissio. Ergo essentialis debilitas animalis virtutis, proficiscitur à temperamento ex parte cerebri, & instrumentorum illius, vt videmus in senibus; qui ob ætativam intemperiem habent defectuosas actiones animales. Illud ergo quod in ætate tenili fieri conspiciamus, etiam in alijs ætatibus, ex vi morbificæ intemperiei potest contingere, aut quæ supervenit, aut quæ à principijs generationis innascitur, quæ aut calida, sicca, humida, aut frigida potest esse. De sola caliditate dubitas quomodo debilitet essentialiter ad motum, cum potius videatur invare, vt in phræneticis, qui validissimos solent ædere motus. Sed certè cum motus animalis ex robore virtutis procedit, non tam gaudet nimio calore, qui extoluit spiritus; quam cum illo, qui illos vnit, & conservat in ordine ad motum. Motus autem phræneticorum potius sunt convulsivi, & qui convulsivi nõ fuerint, statim desinunt; & fatiscunt quasi flamma levis. Itaque cerebrum, suum iustitiale deli-

derat temperamentum, quod si amittat, flaccescit essentialiter; neque ministrare potest comòdum instrumentũ ad nervos, & musculos.

Secundò, debilitas essentialis huius virtutis attenditur pœnes instrumenta ipsa (vt supra dicebamus loquentes de corde) nam potest esse cerebrum optimè temperatum, sed defectus spiritus animalis erit in causa, vt sit defectus in motu. Nam si non adest comòda materia spiritus, nulla erit sapientia, nullus motus corporeus, vnde obturatis arterijs iugularibus, per quas ascendit vitalis, seu tenuissimus sanguis, aut si non obturentur, si tamen cor sibi tantũ pareret spiritum, & non sufficientẽ alijs, aut si mittat sufficientem quantitatem, non tamen debita præditum qualitate, sine dubio difficultas erit motus animalis; quæ debilitas essentialis dicenda, quia deficit vnum ex principijs conducentibus ad opus. An verò debeat vocari per essentialitatem, aut per contentum: iam supra tactum est, idem enim modus respondendi.

Tertiò, potest esse debilitas essentialis ex parte instrumenti, quia musculus, in quo executiva virtus residet, impotens est ad exequendum motum imperatum, propter aliquam insignẽ intemperiem, ita vt quam-

vis in cerebro, & in spiritu nulla sit interm-
peries, aut alius defectus, tamen quia potentia
executiva est essentialiter debilis, nulla
modo natura exequitur motum, vt decet.
Ergo debet medicus considerare, & memo-
ria tenere omnia signa intemperaturarum,
& quætere diligenter qualis ista sit, quæ in-
habiles reddit musculos, quando in cerebro,
& alijs vijs nullum est impedimentū. Præ-
terea cum non inueniat signa gravantis hu-
moris, & reperiatur signa factæ intemperie,
certo poterit affirmare debilitatem essentia-
lem, esse in partibus elicentibus motum,
id est, in musculis, & partibus nervosis, ex-
quentibus.

Ex his differentijs nulla potest per pul-
sum dignosci, nisi illa quæ contingit ob inop-
tiam spiritus vitalis, aut ob pravam qualita-
tem ipsius; aut propter obstructionem arte-
riarum, aut compressionem, nam reliqua
fieri possunt sine cordis mutatione sensibili.
Qui verò pulsus adsint, inferius dicam, quæ
pertinet ad debilitates cordis, cum quo ce-
rebrum consentit, aut cuius ratione labo-
rat.

Debilitas ergo virtutis animalis, eo so-
litum potest evacuationes, aut impedire, aut
temperare; quatenus defectu spiritus ani-
malis laborat, & tam deiecta existit, vt ne-
que

que appetere, neque movere prævaleat; &
sanguine egeat ad sui cōservationem, & spi-
ritus paucos, quos habet, non liceat in eva-
cuationibus consumere. Ad expurgationem
autem, etiam requiritur debita spiritus ani-
malis copia, & musculorum sufficiens vir-
tus, quia illis vitur natura ad compressio-
nem; & medicamentum, purgans spiritui
adversatur, & ad exsolutionem disponit.
Quamobrem considerandus est status huius
facultatis, qui constabit ex actionibus mo-
tus, & sensus. Vtinam sic posset medicus iu-
dicare de pulsu, sicut de actionibus faculta-
tis animalis. Sed quando de animali debili-
tate verba facimus, citandus est Avicen. qui
ex mente Hipp. & Gal. dicebat, cap. 20. 4. p.
*Evacue venam incidas eius, qui habet accu-
men sensus in ore ventriculi, vel imbecillitatem,*
&c. Præcipit tamen prius providentiam
esse habendam (si forsitan vrget necessitas
evacuandi sanguinis) concludit enim asse-
rens mortuos esse aliquos, & alios in magnū
discrimen devenisse, ob negligentiam in de-
fendendo, & confortando, quæ roboratio ad
animalem pertinet facultatem, quæ ibi resi-
det.

Sed dubitabis circa supradicta, cū dictū sit,
debilitates essentielles delummi ab affectibus,
qui inveniuntur in principijs activis ad opo-
ran-

mandū ex parte corporis. Quare nulla fit mentio debilitatis; ortæ ex soluta unitate, & mala compositione? siquidem ad bene operandū, non solum temperies, sed unitas, & debita cōpositio concurrunt. Secundò, non videntur essentialia debilitates, quæ sumuntur ex temperie calidi influentis. Nam temperies actuata (illa quæ ex influenti, & radicali componitur) propriè attingit actiones vegetales viventis, quæ iam non calido fluenti; sed influxo, simul, & radicali tribuuntur, quod actuatū nuncupatur, & est, & potest dici tēperies partis. Tertio, quia explicando locū Hippoc. diximus c. 13. posse sub irritatione etiam plenitudinem intelligi.

Ad primū dico. In hoc tractatu esse sermonē de statu virium in ordine ad magna auxilia. Vires (per excellentiam) dicuntur, quæ totum corpus respiciunt, quales sunt in principibus residentes, cerebro, corde, & hepate; nam penes istas metimur illa auxilia, quæ vniversalia etiam sunt, sicut illæ vniversaliter vtilitati totius inserviunt. Et ob id licet verum sit, quod luxatio est causa debilitatis in parte luxata, & divisio continui in parte divisa (vt dicitur in proposito dubio) tamen non ex istis summitur vniversalis idea, quæ dirigat vniversalia auxilia,

&

& ob id nunquam antiquitas, hās debilitates particulares contemplatur, nisi forsitan principales partes attingant, quæ rarissimè acciderē possunt.

Ad secundū dico, quod licet ad temperamentum actuatum pertineat illa debilitas qualiuativa (quæ rectè tangitur in dubio proposito) tamen, quia tale temperamentum indiget continua conservatione, dependente ab influente, qua deficiente, breviter deficit, hinc est, vt cogamur ponere aliquem gradum debilitatis in defectu huiusmodi influentis calidi.

Ad tertium, iam supra insinuata fuit solutio. Hippoc. vt primus, non vtitur his terminis, quos forsitan, defessa invenit posteritas, ille sapientiæ humanæ parens, multa paucis includit; & ita quando dixit, ab irritatione debilitatur natura, plura intellexit debilitatur ab irritatione, quia talis affectio, continuam vigiliam inducit, quia dolorem, quia anxietatem, & alia huiusmodi, atque cū plenitudo, quæ vires molestat multa habet, ex dictis; quid mirum, quod oracu-

lum Hippocrat. extenderim?

derim?

C A P. XV.

*Facultatis vitalis debilitas essentialis
dignoscitur.*

EX propria actione cordis certum iudicium sumimus facultatis in illo residentis. Nam facultas pulsatricis, quæ per suos motus reliquas facultates cordis conservat, etiam illos mutat secundum necessitatem. Manifestè declarans quando robur, quando debilitas adest. Pulsus igitur erit languidus, parvus, & æqualis (obsecro, ut animadvertas sollicitè, quæ dico; nam loquor de debilitate sola essentiali, & non complicata cum alia.) Talis ergo debilitas semper habet pulsum prædictum: fallit tamen imperitos æqualitas, nam laudant pulsum æqualem, & audent promittere salutem, aut securitatem. Cum tamen illa æqualitas sit magni indicium habitualis debilitatis, æqualiter iam factæ. Nam si aliqua inæqualitas reperitur in tali pulsu, debes suspicari aliquid aliud complicari cum essentiali debilitate, cuius causa amittitur æqualitas, quamvis semper languidus maneat pulsus. Atque cum reliquæ omnes virtutes naturales, & animales ope cordis indigeant, videbis statim ad illius debilitatem essentialem in alijs om-

bis

nibus manifestum defectum; quomodo autem debeas cognoscere pulsum languidum, parvum, & æqualem, discite ex Gale. aut brevius in nostris opusc. de pulsibus. Si enim ignoras principia, & fundamenta tractationum priorum, quomodo poteris percipere conclusiones posteriores?

Si igitur maximè languidus est pulsus humilis, & parvus cum æqualitate, & ira perleverat; nullus est, qui vacationem molire intendat, nisi ille qui mortem sollicitat, quod si consideras omnes causas, quæ præcesserunt, certior eris de ista debilitate; siquidem nimia vacuatio, ab arte, aut natura, accerimus, & intensus calor, vigilia producta, ciborum parsimonia, aut omnimoda abstinentia, ingens dolor, timor, tristitia, magnus motus corporeus, profusus coitus, essentialem debilitatem inducant: non solum illam, quam sciebamus ad paupertatem spiritus pertinere, sed aliam, quam in cordis mutatione consuebamus.

Vbi illud notandum, quod omnes prædictæ causæ intermino ad quem, prædictum pulsum constituunt: tamen dum fit, apparent debiles pulsus, sed cum aliqua differentia particulari, quæ sequitur speciem causæ, aut dolorem, aut vigiliam, aut acrem calorem, &c.

Illud

62 Illud autem maximo opere advertendum duxi, contingit aliquando pullum prædictum immutari, apponente natura aliquem connatum. Tyrones verò putant, esse gravatam facultatem, & non essentialiter defactigatam, nam existimant, quod connatus temper apponitur ad humorem gravantem depellendum. Et revera sic se res habet, ut dicunt, sed non temper. Nam in ista debilitate neutiquam complicata cum onere humorum, potest accidere connatus excitatus etiã à moderatis, aut paucis fuliginibus, quas delecta natura excutere nequit, quæ fuligines non ab humoribus pravis, aut multis elevantur, sed à quotidianis coctionibus per morbum. Quis in tali connatu cogitare poterit de evacuatione? Nullus sanæ mentis. Possunt enim plures, tunc congregari fumi quam antea, & natura novum detrimentum, aut timens, aut sentiens, mutat pullum. Connatus indebili virtute, ut ego existimo animæ quædam vis est appetitiva propria conservationis in suo corpore, & iteò motiva localiter. Spiritus siquidem, & sanguinem movet, pertinetque; ad potentias animales. Contingit ergo tempore magnæ necessitatis, spiritus fluentes applicare ad locum opportunum, ad musculos pro motu locali, ad cor pro motu vitali; ut eripiat,

63 piat suum corpus ab ultimo, & proximo malo, & ita senex, aut claudus, viso leone, aut tauro, currunt, & fugam capiunt, quia antea, nec se movere poterant. Itaque vis illa coniungit has vires, quæ in spiritu animali, & vitali resident, quia spiritus ipsos valet movere ob intentum animi affectum. Neutiquam alios, quia illis caret, non enim applicat temperiem substantificam, quam iam amisit per ætates, neque applicat vires radicales partium, quia immobiles sunt. Applicat ergo quas potest, quas habet paucas, scilicet, spiritus, & motu illo locali atterit, & incendit, unde vis augetur, & pullus mutatur. Ut igitur adest connatus in facultate animali, quantumvis sit debilis, & sine vilo onere. Ita potest esse in facultate vitali, sine vilo onere, & ita magna fallacia est, & in magnum damnum ægrotantis, si quando debilis est per essentiam, apparente aliqua nova mutatione, & inæqualitate pulsus, putat medicus aliquam esse celebrandam vacationem.

Ultimo notandum diligenter (quod à nullo video animadvertit) inæqualitatem pulsus reperiri cum debilitate per aggravationem, & aliquando cum alijs causis, ubi nulla est aggravatio: medici verò non ita intenti rebus adeo serijs, & tam magni momenti

menti existimant eneratam esse naturam, & ad vacuationes festinant, simulque in mortem ægrum miserum non ducunt, sed trahunt. Et tanto frequentius casus iste plorandus contingit, quanto ista inæqualitas pulsus solet cum essentiali debilitate reperiri, quod in sequenti capite clarissimè demonstrabo.

Hic verò conclusum accipe, debilitatem essentialem cordis, nullo alio affectu complicatam, omninò impedire vacuationem, aut per sanguinis missionem, aut per expurgans medicamentum. At quo pacto mesuret, & coarctet modum evacuandi, quando cum gravante humore concurrat separatam considerationem, & separata indicia exposcit.

Rursus debilitas essentialis cuiuscumque virtutis vegetalis, coquentis, trahentis, retinentis, expellentis, & nutrientis, non obscuras habet causas, & signa. Siquidem ab omni intemperiei genere (ut sæpiùs diximus)

oriri potest: quàm doctrinam ex lib.

artis medicinalis discas, &

alijs locis.

CAP. XVI.

De debilitate per aggravationem communiter dicta.

Vires dicuntur debiles respectu obiectis circa quod versantur, aut respectu oneris, quòd sustinent: quãvis ipsæ in se valida sint. Et ita potest dici debilitas respectiva, sive secundum quid. Quamvis habeas optimum organum vilus, & perfectum temperamentum, & excellentem influxum à cerebro; quibus gaulet potentia visiva, debilis tamen dicitur respectu corporis solaris, aut splendidissimi obiecti, quòd nequit videre eo modo, quo videt alia obiecta sibi proportionata. Similiter motiva dicenda est valida, intra suam spheram obiectivam; sed extra illam non poterit movere, quia opprimitur. Ita de vegetabilibus, asserendum, coquere, retinere, expellere, trahere aut similare poterunt suam obiectum, at si extra istam spheram deducantur, iam non agunt (ut sic dicam) sed vatiuntur: & quæ validæ sunt ad proprium finem consequendum, iam respectu improportionati obiecti debiles dicuntur, ita ut si tollas impedimentum integre maneat, aut citissimè reducantur, si alia

quantulum fuerint perfecta. Ista dispositio multoties per morbos reperitur, nec nil magis in ore omniū, quam debilitas per aggravationem. Quæ aut sola existit, aut complicata cū debilitate essentiali. Causam autē aggravationis (propriè loquendo) multitudinem esse omnes medici constituunt, quā gubernare, aut portare natura non valet, ob excedentem quantitatem, respectu virium, in quo abstrahunt à vicio aliquo, aut malā qualitate, licet ista possit complicari. Quā in parte, illorum error notandus, qui putant plenitudinem quoad vasa semper esse quoad vires, aut semper complicari: cū nil magis, contra veritatem, quam veneranda illa, & fidelis nobis reliquit antiquitas: ut breviter explico. Plenitudo ad vires relata, non semper vitiosa est; siquidem incipit aliquando, sine vitio, quamvis postea, putrescat, in quo dicebat Gal. convenire cum illa, quæ ad vasa nominantur. Vtraque certè in sui natura non includit putridinem, aut aliud vitium, sed solam exsuperantem molem. Hæc respectu continentis loci, illa respectu gubernantis facultatis. Quam sententiam ab Hipp. suscepimus. Quia plenitudo vasorum, solum respicit capacitatem vasorum intactis omninò viribus, imò cum excellentissimo habitu quem vocat summe

*Destru-
tur opinio
Mercati.*

bonum; solvere tamen illum præcipit, ne incidat in deterius. Summa autem bonitas nunquam est sine perfectis viribus. Hic est status plenitudinis vasorum præcisè sumptæ, quæ toto cœlo differt ab alia, in qua solæ vires patiuntur, quamvis vasa non sit plena, imò (millies) neque mediocriter repleta, sed vires non possunt gubernare fluitantes humores per vacuitates vasorum. Unde illa perfecti exercitatorum dispositio, nullum habet sensum gravitatis, nec pulsam inæqualem, sicut altera: viresque in summo sunt robore; habet tamen maximum periculum, ne alimentis sumptis ita crescat sanguis, ut rumpantur vasa, aut suffocetur calor. Itaque non laborat facultas. Ac in alia quæ ad vires dicitur (ipsa dictio demonstrat) sine dubio à primo instanti laborant, & impotentes sunt. Audi Galen. in aphor. tertium, 1. quem obiter declaravimus, ait: *Cuius rei documento esse potest bonus habitus Athletarum, qui inculpabilis existens (ut qui, & bonis abundet humoribus, & vires habeat robustas) hoc solum malum per maximum gerit, quod à extremam pervenit repletionem.*

Quod verò à primo instanti laborent vires in altera plenitudine, quæ ad illas refertur, dicebat Gal. lib. proprio de plenitudine. Signum enim proprium illius est sensus pōs

deris, animali facultate non potente tolerare. At verò in ea, quæ ad vasa nullus talis sensus adest, nec vlla quærella, sed præ bonitate suspecta est ista dispositio, ne accessu alimèti, defectuq; exercitijs incidat indeterius, quod si aliquis fuerit sensus tensionis, non pertinet ad debilitatem, quod Galen. ex professo docuit lib. de plenitud. vbi probat manifestam distinctionem inter istas plenitudines. Hæc dicta sunt obiter, vt intelligamus sermonem nostrum in isto cap. de plenitud. esse, quæ ad vires refertur, in qua manifesta reperitur pulsus inæqualitas.

C A P. XVII.

De indicijs debilitatis, quæ sit aggravantis onere.

Non potest esse vnum genus signorum in hac re, nam cū multitudo possit animalem facultatem, vitalem, aut vegetalem gravare. Ex cuiuscumque affectione aliqua emergent signa. Quod si duæ, aut omnes facultates consentiant, erunt mixta etiam ipsa signa, sed non possumus in isto capite verbum proferre, nisi supponamus Galen. doctrinam maximè necessariam de inæqualitate pulsus, lib. 2. de prælag. cap. 4. Causas quas

quatuor proposuit inæqualitatis. Obstructionem, aut compressionem instrumentorum; aut plenitudinem ad vires, aut cordis inæqualem intemperiem. Ex quibus verbis colligimus, non quælibet inæqualitatem pulsus esse sinum aggravationis, seu plenitudinis; siquidem potest fieri ab alijs causis: Facile igitur falli possumus in cognoscenda ista debilitate ex pulsu. Communiter dicunt Medici (& ex mente Galen.) apparere quasdam pulsationes vehementes alias non ita, esse signum aggravationis, & adducunt exemplum supra adductum de homine portante onus. Sed interrogo: Cùm multoties natura ad illas pulsationes maiores efficiendas, aut vehementiores, vires non habeat, quomodo ex pulsu cognoscas aggravationem? Præterea quare Medici non docent alias species inæqualitatis, quæ necessaria in plenitudine, aut cachochimia solent evenire? Nam inæqualitas in vna pulsatione sub pluribus digitis adderit, si gravata arteria in diversis partibus tangit plures digitos. Et ita non erit spectandus numerus pulsationum, sed in vnica pulsatione; imò, & in vnica dilatatione poterit dignosci humorum pondus inæquale. Idem dici debet de compressione.

Quod magis constat in morbis, in quibus

cum quantitate humoris adest qualitas irritans, est enim necessū, vt istas inæqualitates experiatur natura. Præterea, quod supra dicebam de æqualitate pulsus in essentiali debilitate potest aliquando maximam habere fallaciam ob adiunctas causas, vt ibidem insinuavi, nam febris hectica pestilens habet pulsus æquales similes naturali, vt docet Galen. 3. de præfag. expul. cap. 4. Ergo profunde rimari conuenit alias causas, quæ solent complicari, & alia signa perpendere, vt ex pulsu, & illis simul sumptis, perfecta sumatur cognitio.

Quamobrem si debilitas contingat propter humores venenosos, adderunt signa veneni, scætor respirationis, lingua nigra, delirium, animi deliquia, vrina nigra, aut livida, aut perturbata, inquietudo magna, &c. Pulsus verò erunt inæquales, sed paucissimas, aut nullas habebit vehementes pulsationes, sed languidus semper, & parvus, & forsitan aliquam pulsationem maiorem, & fortioiorem, nam irritatio venenosa cogit naturam ad exiliendum, & aggrediendum maiores motus, aut vehementiores; sicut enim in plenitudine sola, adest illa inæqualitas supraddicta, & cognita in pluribus pulsationibus, aut in vna, ita in humoribus sua mala qualitate irritantibus contingit, quam

vis multi non sint. Est tamen hæc differentia, & non parua, quod humores maligni, & venenosi statim à principio naturam, & spiritū dissolunt; plenitudo vero non ita. Et ob id dico; quod in malignis, & venenosis vix inuenies aliquas pulsationes vehementes; sed in plenitudine sine tali vitio, plures.

Tamen hic pulsus, quem in morbis malignis, & venenosis animaduerto, inæqualis in pluribus, & in vna pulsatione, adest quidem in febribus pravis, & magnæ malitiæ, & veneni, dum incipiunt, dum augentur. At quando in corde facta fuerit æqualis intemperies (quæ est deterior terminus ad quem) pulsus iam erit æqualis, vt dicebat Gal. de pestilenti hectica; qui iam propè mortem solet apparere. Sed accedamus ad alia signa. Nam sententiam, & impotentiam ad motus liberos (iam supra diximus) esse indicium oneratæ virtutis, quod latè prosequitur Galen. lib. de plenit. & lib. de sang. mis. cap. 4. sed pondus facultatis naturalis (de qua obscurior est sermo) etiam sentitur, & animali facultate, scilicet ab illis hominibus, qui vt ait Gal. lib. cit. de plenitud. cap. 11. vegetiori pollent sensu.

Sentitur enim profunda quædam, & obscura gravitas in corpore.

C A P. XVIII.

*De facultatis naturalis debilitate, propter
aggravationem.*

Video omnes asserentes, quod licet detur plenitudo respectu virium naturalium, sive merè vegetabilium, tamen nulla (vt dicunt) habet signa, quibus cognoscatur, propria, & peculiaris, sed cognoscitur mediata per alia quæ pertinent ad facultates, cum quibus vegetalis consensus habet. Et ob id dicebat Galen. loco citato de plenitudine, quod à solis illis sentitur istud genus plenitudinis, qui acuto excellunt sensu. Et secundo, arteriæ inæqualiter pullant, quia talis sympathya naturalis virtutis cum vitali existit, vt humores intra venas existentes, confluunt ad arterias, nisi ita crassi, & lenti sint, vt nequeat arterias pervadere: quod si hoc ita revera contingit, ergo non semper, quando naturalis est onerata, erit pulsus inæqualitatis, hæc certè consequentia ex prædicta doctrina elicitor. Nam solum adest, quando humores tales sunt, vt fluant in arterias, quales sunt tenues: ergo quando fuerint crassi, aut adherentes venis, non erit ille motus inæqualis arteriarum. Præterea quando confluunt

fluunt ob tenuitatem, porius dicenda erit oppressio vitalis, quam naturalis.

Sed cogitanti mihi quomodo sit possibile, quod onerata naturalis non habeat aliqua signa propria, quibus dignoscatur, venit in mentem esse quidem, sed non fuisse ab Authoribus adnotata, quia maiori ex parte vtuntur alijs. Video tamen Hippocratem illa non prætermittere, nam lib. 3. de dieta, plures plenitudines ad vires naturales recenset, & illarum signa proponit. Nam nullo consensu considerato, plenitudo ista præcisè attenditur in ordine ad facultates partium, coctricem, retentricem, tractricem, & expultricem. Quando ergo coctrix habet plus quam valeat concoquere, consequenter relinquit illud, & gravatur retentrix retinendo, quod nec potest, nec debet retinere. Et expultrix incipit gravari à quanto, quamvis nondum irriteretur à quali. In statu isto, quando nullus est manifestus consensus cum alijs facultatibus, potest cognosci plenitudo, quia massa sanguinaria, quæ est universale obiectum coctricis, incipit calefcere totum corpus quamvis non adsit febris: cum enim illa abundantia, non possit gubernari à prædictis facultatibus, ex necessitate naturæ (etiamsi nulla sit obstructio) incalcescit, & disponitur ad putredinem. Est ergo

qualitas mutata ad tactum Medici. Præterea, secundo erit aliqua mutatio in colore naturali, quia est certum indicium prave coctionis, & nutritionis. Tertio, corporis marcor etiam incipiet, sine vlla causa procharatica: vt eleganter Hippoc. lib. de diet. animadvertit, ponens exemplum in lignis viridibus, & igne. Vt enim ignis multis viridibus lignis obrutus marcescit suffocatione, quæ propriè non est marcor. Ita similiter viror naturalium virium flaccescit alimento inproportionato. Quæ doctrina Hippoc. potest intelligi, sine consensu aliarum facultatum, si illud obiectum, quod molestat naturalem tantummodo, excedit limites virtutis naturalis. Præterea, prout pars naturalis fuerit gravata, talia erunt signa. Si genus venosum, vrina, si ventriculus, si caput, &c. à signis partium, sic affectarum, orietur cognitio. Ergo non solum ad facultatem animalem, & ad pullum recurrentur est, sed omnia meditari.

Diximus, aggravationem naturalis virtutis existere aliquando posse, vitali manente libera. Nunc ad viralem dirigatur sermo.

C A P. XIX.

De cognoscenda debilitate vitalis facultatis, propter gravantem, aut molestantem humorem.

Facultate vitali oppressa semper opprimatur naturalis, non è contra: ratio est; quia vitalis cum fortior sit, & excellentior, & quæ naturali communicat vitalem illum influxum calorificum, quo partes actuantur & vivificantur, necessarium est, vt oppressa principali virtute, opprimatur inferior. Cognoscitur autem debilitas vitalis expulsi illius propria actione, vt cœpi dicere superius, quando pulsus est inæqualis, non solum in vehementia, sed in magnitudine, & celeritate, & frequentia teste Galen. 4. de præfag. expul. cap. ultimo. Vnde, quando interrogo, quomodo cognoscatur per pulsum debilitas ex aggravatione? Respondent, quia percipiunt quædam pulsationes fortes, alias debiles. Nondum satisfaciunt dubio. Inquit ergo Galen. quod nunquam invenerit inæqualitatem in vehementia quin etiam simul percipere inæqualitatem in magnitudine celeritate, & frequentia. Ratio, vt arbitror, hæc est. Nam si vehementia est inæqualis, quia

quia facultas exurgit, modo plus, modo minus, quia non potest æqualiter portare, & tolerare onus; vnde non solum vna pulsatio erit vehemens, & altera languida, sed in vna pulsatione, arteria poterit incipere cum vehementia, & languescet in medio motu: ergo eadem ratione erit necessarium, vt aliquis pulsationes faciat magnas, alias parvas; & propter defectum magnitudinis, erit necessarium, vt augeatur celeritas, & sit inæqualis iuxta magnitudinis inæqualitatem, & similiter si frequentia debet supplere defectus celeritatis, ad pensum inæqualitatis in celeritate, debet apparere inæqualitas in frequentia. Sed inexperti, & parum attenti, non percipiunt istas differentias; sed solum ictum, atque ex solo ictu, neque vehementer rectè potest dignosci. Itaque prædicto modo dignoscitur debilitas vitalis cordis, & arteriarum. Quod vt supra tetigi, non solum existimo esse verum in pluribus pulsationibus, sed in vnicâ pulsatione; siquidem magnitudo, & celeritas in eodem motu possunt habere inæqualitatem, propter diuersum statum facultatis (respectu oneris) in vna parte motus, & in alia.

Vnde magna debilitas existimanda, quando magni, & vehementes pulsus, si contrarijs differentijs vincuntur, vt adnotavit Galen;

loco citato, de prælag. expul. Et ob hanc causam pulsus exigui in febribus acutis per sudorem iudicandis magnam oppressionem ostendunt, & prænimia copia, & irritatione humoris iudicationes ante tempus, & consequenter recidibam ostendunt, quod annis elapsis sæpè sæpius vidimus.

Sed antequam ab hoc puncto discedam, *Dubium,* dubium non contemnendum dissolvere decrevi. Contingit in febricitantibus reperiri pulsus exiguos, & post vacuationes, maiores apparere; ratio aperta est Tyronibus, quia ablata plenitudine, & natura deonerata, maius spatium pertransit, quam liberum est, & ipsa etiam potentio. Rectè dicis. Sed quare ante vacuationes nunquam percipere potuerit inæqualis pulsus, & post illas, manifestè apparuit inæqualitas, in dō aliquādo vidimus pulsum intermittentem, an aliquod insigne, & occultum malum illatum est ab euacuationibus?

Respondeo, quod ante vacuationes erat intensior calor, & vsus maxime ad auctus, & ob id in tanta vrgentia, non poterant natura quiescere, nec pulsum rarum facere, qui simulatur intermittenti (quamvis talis non sit) Sed tota erat intenta, vt satisfaceret viui, quam celeberrime, & frequentissime quāvis onerata admodum esset. At postquam per-

evacuaciones libera exiitit à tanto pondere, & remittitur calor, ablata magna portione causæ, incipit natura à quocumque onere de relicto gravari, & defessa (cum iam non vrgeat intensus ille calor) quiescit paululum, & videtur intermittere à motu. Quæ rationem consideravi in aliquibus, qui in statu naturali habeant pulsus intermittentes, & superveniente febre, non apparent tales pulsus, quod in senibus multoties reperies, quia, scilicet, à quocumque onere lassata facultas intermittit: at ubi usus ad augetur, ad caloris præternaturam excessum vrgentis succurrens, amittit otium, & ad suas differentias convertitur, quod etiam in declinationibus particularibus accessionum observavi. Qui punctus ponderandus est, ne aliquis Medicus videns tales inæqualitates non putet, incrementum de novo aggravationem, & cogitet semper de evacuatione, forsan ex ignorantia huius, tam necessariæ doctrinæ. Falsi certe potest quisque, si reperit in vera declinatione talem inæqualitatem. Illud tamen iterum, atque iterum monere non desinam, ut librum de plenitudine Galen. intelligas, & fixa memoria teneas, ut scias omnia signa plenitudinis, & omnium sperierum illius, quæ ibidem contra Empiricos, contra Erasistratum, & alios dilucidè de-

mon

mōstrat. Nō enim scies causas debilitatis factæ à gravitate, aut molestia humorū, nisi signa omnium plenitudinū calueris. Hic autē nō sunt omnia dicenda, sed plura supponenda.

C A P. XX.

Omnium supradictorum conclusiones.

ERgo cum debiles ægrotantes vario afflicti possint languore, ut latè explicuimus, iam obsecro advertas conclusiones, quas in quacumque vacuandi occasione perspicere teneris.

In omni vera debilitate essentiali, integræ evacuatio est prohibenda.

Moderata vacuatio, seu mediocris, potest exerceri in mediocri debilitate, cæteris omnibus indicationibus concurrentibus.

In summa debilitate, nullatenus est vacuandum, neque mediocriter, neque per intervalla.

In magna debilitate, sed non summa; si magna vrget vacuandi necessitas, prædicendo prius, in quanto verteretur infirmus periculo, & quantum periculum immineat, utendum est epicrasi, paulatim evacuando, & paulatim renutriendo, alimento humorum peccanti apto. Teste Galen. 9. meth. cap. 10.

Quæ

Concl. 5.

Quæ evacuatio, aut sectio venæ, aut purgatione facienda est, pro ratione, scilicet, corruptellæ humorum, & prout humor corruptus sanguini commixtus, aut supertransit, nam ista expurgatione, ille verò sectione venæ expellendus. Ex Galen. 9. meth. citat.

Concl. 6.

Debilitas, cuius causa fuit nimia vacuatio. Magis imbecit vacuationem, vel vacuatione fuerit ab arte, vel à natura, aut sensilis. Tales enim ægroti potius cibandi, quam evacuandi.

Concl. 7.

Quando debilitas sequitur ad dolorem, aut ad morbum malignum, aut internam inflammationem, licet prohibeat fieri integram evacuationem. Tamen magis evacuandum est, quam in ante dicta debilitate. Et ratio est, quia huius debilitatis causa, est humor præsentia, qui si in corpore manet, adhuc vires amplius prostermet, atque cum exhibitione, causa mali solet augeri, maximas noxas poterit efficere. Quod his verbis dicitur Galen. com. 48. secundi de ratione victus: *Qui ob dolorem, aut morbi acumem parum valentem habent facultatem, vacuatione iuvantur magis, quam repletione in ligens, imò qui cibo in his exhibet, maximum ad prædetrimentum.*

2
op in
hoc 3.

Concl. 8.

Hæc à cibo abinentia, intelligenda est quoad

quando mediocriter debilitate apparent vires, tamen si multum concidant, illis certè reparandis intendendum priusquam vacuemus. Hanc conclusionem proposuit Galen. 12. meth. cap. 1. dicens: *Ergo si concidant vires, non tamen vehementer sint iam exsoluta, sed adhuc resistunt, ad symptoma tantum sumus attenti, atque id quam primum tollere maturamus. Sin iam resolutæ vires sunt vehementer, non modo symptoma sedare, sed illas firmare properamus.*

Concl. 9.

Debilitas per aggravationem quando diu perduravit, vel ita vehemens est, ut magnam spiritus partem suffocaverit, vacuatione certè indiget, sed parca. Quia hoc modo oppressa natura, iam quodammodo vero, & pro proprio afficitur languore.

Concl. 10.

Si debilitas per aggravationem, quæ fit necesse, & ob id, neque insigniter refrigeravit, neque notanter suffocaverit spiritum, & calorem nativum, magna opus est evacuatione. Sæpè sæpius per sanguinis extractionem, nonnunquam per expurgationem. Istæ enim nature oppressiones sæpius ob multitudinem sanguinis, non raro autem sanguinis crassi pituitosique evenire consueverunt; & solent ad extremum suffocationis deducere: quas Hippocrat. 4. acutor,

ror. 23. dicebat, venarum interceptiones, his verbis: *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones faciunt si sano absque occasione, aut forti alia causa id contingat. Venam igitur brachij dextri internam secare oportet.*

Conc. II.

In debilitate per aggravationem, tres gradus contemplandi sunt, ut sciamus quando, & quomodo sit vacuandum. Primus gradus est, quando adest pulsus inæqualitas, & tunc audaciter extrahimus sanguinem, ex Galen. 2. de causis puls. cap. 2. Secundus gradus est, quando adest pulsus carentia, quam Græci alphichiam vocant. In qua multitudo sit copiosior, quia tamen timemus extinctos esse multos spiritus propter suffocationem, & adesse multitudinem crudorum succorum in venis: vacuationes partimur, & non ita copiosas facimus, sicut in causa decimæ conclusionis. Tertius gradus est, quando tanta est multitudo, ut in syncopes incidet homo. Tunc enim in ipsamet accensione syncopali, si spes adest evadendi ab illa, non mittimus sanguinem, sed frictionibus ligaturis cucurbitulis, & alijs revulsionibus utimur (in ipso inquam syncopis tempore) ad ignobiles partes retrahendo, ut transacta illa imagine mortis, ad vacuationem deveniamus, de qua inferius agendum cum ser-

sermo sit de rebus præternaturam. Atque hæc de viribus dicta sufficiant.

C A P. XXI.

De foetura.

INter res naturales, vacuationem impedientes, enumeranda est foetura, sive ut erigastario. (si ita licet loqui) Siquidem vacuatio in tali statu maximum damnum potest adducere matri, & foetui, partim defectu alimenti facultate utriusque debilitata, partim motione ipsa, foetu ab utero erradicato, ut solet in purgationibus accidere. Quare venæ sectionem videtur impedire virtutis gratia, & hac ratione ad res naturales reducitur ista consideratio. Nam cum foetura species que tam sit evacuationis, cum corpus matris sanguine innanziatur ob foetus nutritionem, dicente Galen. lib. de venæ sectione adversus Erasistratum, cap. 5. necessario ex duabus vacuationibus succumbet facultas. Nam cum hæc, & matrem, & foetum debeat alere periculum est, ne deficiat. Et ob id Hippocrat. dicebat 5. aphor. 31. mulier utero gerens sanguine missio ex vena abortit, & præcipue si foetus grandior sit. Quia in parte duo expendam utilissima

in praxi. Primò, quomodo se habeat sanguinis missio in ordine ad abortum, an impediatur illum, an acceleret. Secundò, an liberius sit vacuandum primis mensibus, an postremis, vel è contra.

Omnia quæ dicta sunt de debilitate essentiali verum habent etiam in gravidis, & maiori indigent attentatione. Nam si debilitas in alijs corporibus impedit evacuationem, quanto magis in utero gerentibus. Quæ proprias, & foetus vires respicit. Solum dubitari posset de debilitate per aggravationem dicta: nam cum sanguis debeat sufficere pro matre, & foetu videtur esse necessariam magnam, & suffocantem plenitudinem, ut sanguis emittatur, alias non liceret. Nam de plenitudine, quoad vasa nullus dubitare ausus est. Petit enim statim evacuationem ad bonum matris, & foetus. Igitur de altera gravatione loquendum est.

Certum est, mulierem foetum perdere posse, aut propter motum corporis, aut animi, vel ob immodicam alterationem, aut ob inedia, aut suffocationem, aut ob peculiarem uteri affectionem, de qua alibi agendum. Ergo quemadmodum innatio, aut sensibiliter, aut insensibiliter facta abortire facit; ita ob immodicam repletio-

nem

nem foetus, non secus ac mater potest facile mori. Vidimus aliquando puerum exire tumidum, & livoribus plenum. Quis dubitat plethoram foetui communicari à plethora matris. Ergo, ut puer evacuetur, debet evacuari mater. Quo fit (& non sine magno medicorum consilio) ut nonnullæ scæmque sanguine plenæ, cum videant secundo, aut tertio mense abortum imminere evacuationem non timeant, ante consuetum abortus tempus, atque cum maxima utilitate, siquidem foetus retinetur. Et hoc est, quod Hippocrates insinuavit, ad initium 4. epidem. dicens: *Acheloj vxor sexta morbi die abortiuit sanguinea exiens.* Quasi diceret sanguine multo repleta. Et huius rationem exhibet ipse Hippocrates, mirificè certè, lib. de natura foetus (longè à principio) inquit. *Si enim acerbatim, & multus semel venire, genitura spirationem habere non posset, sed sanguine multo accedente suffocaretur.* Quare affirmandum existimo nostrum Hippocrates. non raro prægnantes per sanguinis missionem evacuasse. Sed dixit quinto aphorism. 31. Abortire vena secta, quando, scilicet, plenitudine non molestante audeat aliquis cauteri evacuare.

Et idè cum sine multitudine sanguinis, gravis evacuatur, ut sæpè contingit in

morbis acutis, aut doloribus vehemētibz; non pendentibus à plenitudine, sed ab aliquo alio humore putrefacto, aut calido, & acri, periculum est abortus ob defectum, scilicet, alimenti. Hoc respexit Hippoc. 5. aphor. 30. dicens: *Mulierem vtero gerentem capl ab aliquo morbo acuto lethale.* Quia febris interficit foetum, & sanguis mittendus, & tenuis victus ratio iniungenda est; quæ ambo alimentum foetui detrahunt.

Ergo vteri gestatio, siue foetura sui tutelam indicat, tanquam res naturales, & inter naturales, ad bonum vniuersale speciei, & individui directa. Imploravitque manus auxiliares medici, ne ab onere humoris tantum opus impediatur, & ne virtus illa formatrix, vt divina à Galen. conclamata, suffocetur. Accepi verba à Galen. lib. de venæ sect. aduersus Erasistratum, cap. 4. Quæ illa ad virtutem oneratam dixit: Ergo ad formatricem.

Idem profitetur Aberr. 7. collig. cap. 4. his verbis. *Ego autem dico, quod flebotomia; quando adest repletio, quæ embrio non indiget; non est mala.* Et Avicen. 1. 4. capit. 20. *Pregnans (inquit) & menstruara non phlebotometur, nisi propter magnam necessitatem.*

At verò in alijs morbis acutis, quibus con-

iungitur plenitudo, vidimus gravidas euacuari secta vena, quater, quinquies, & sepius, cum foetus incollumitate; Celsus (in hoc casu) tuto curare gravidam mulierem, venæ sectione aiebat. Quomodo verò sit intelligendum præsentem plenitudine, esse vacuandum, inferius dicens cum de causis præternaturam agamus. Sed interrogabis, ex qua parte sanguis extrahendus est? Respondeo, nullo modo ex talo, quia esset maximum peccatum ob manifestum periculum abortus, quia vacuatio ex hac parte menstrua mover, & vterum descendere facit. Ergo nisi adsint signa manifesta foetus mortui, non licebit talem venæ apertionem tentare.

Erit ergo sanguis mittendus ex brachio, & si fieri potest, ex vena cephalica (& non ex basilica) furtim enim sanguinem vacuat, vt in dysenteria Aetius consulebat. Quod si artifex non inueniat cephalicam, scindat communem, seu venam nigram, quam Hispani vocant: *vena de todo el cuerpo.* Hæc enim minorem habet contentum cum foetu. Semper tamen vellém commendatos foetus: quia licet multoties foeliciter eveniant vacuationes, tamen sæpius nascuntur languidi; & enervati, & toto vitæ tempore macillenti. Vnde non probè audatiam illo-

*In gravi
dis in quo
casu licet
sanguinè
ex talo
funaere.*

rum, qui venam tali aperiunt, licet ad fit le-
vis etiam suspitio gravidationis, vide quid
agas, aliquando credendum est mulieribus,
vt dixit Hippoc. si ergo mulier dixerit, ali-
quam esse suspitionem conceptus, non negli-
gas, sed confidera vtrum possis ex brachio
sanguinem detrahere, ne foetum perdas.

Sed interrogas, an liceat sanguinem mit-
tere ex talo, vt abortus fiat, ad liberandam
matrem in periculo constitutam? Dico, non
esse faciendā mala, vnde eveniant bona,
& ita non licet foetum interficere. Quid-
quid Aliabas dixerit. Censet enim, quod
quando de morte matris timetur, nullo
modo curandum est de foetu. Sed certe non
omnino vera loquitur, nisi intelligas, quod
quando periculosa est affectio, non adeo
curandum est de foetu, vt matrem negligas,
sed auxilijs certandum adversus morbum,
que auxilijs non sint prorsus certissima mor-
tis causa foetus, aut matris. Igitur illud est as-
firmandū, nullum auxilium directè facien-
dum esse ad foetum interficiendum, vt ma-
ter incolumis servetur. Bene tamen conce-
ditur tentare aliquid licet cum periculo foe-
tus. Nam vacuatio periculum affert alte-
rius, aut matris, scilicet, aut foetus. At verò
omissio vacuationis, vtriusque, mortem ad-

Notanda
ratio.

ducit. Quādo ergo in istis angustijs extiterit
medicus, vt ex omissione vacuationis cer-
tissimum sit periculum mortis matris simul,
& foetus, eligendum minus malum, salus, sci-
licet, alterius. Nam mortem foetus neui-
quam eligimus, sed non possumus illi subven-
ire.

C A P. XXII.

*An audactus extrahendus sanguis primis men-
sibus, quam postremis, vt docuit Hip-
pocrates?*

Aliqui putant primis mensibus foetum
adeo esse tenellum, vt ex quacumque
vacuationis motione dissolvatur, & cū prae-
imbecillitate nequeat revellenti auxilio resi-
stere, facile alimento destituitur.

Secundò, cum ex quolibet mense superfit
semper melancholicus sanguis nutritioni
foetus inutilis; & in partu tanta sanguinis
copia appareat ad magnam matris utilita-
tem, verisimile est postremis mensibus co-
piam sanguinis redundari, qui rectè per ve-
nae sectionem tolli possit citra foetus iactu-
ram.

Tertiò, calculationes quasdam machi-
nantur, quibus nituntur colligere ex quoli-
bet

bet mense certam quantitatē asservari, cui addita illa, quæ ex postremis resultat, in magnam mollem affurgit plenitudo, quam indicant vbera magis plena ultimis mensibus. Et multorum alimentorum assumptio, nam primis mensibus ob magnum fastidium, parco utuntur gravidæ alimentis:

Sed nos, qui Hippocrat. medicinæ parentem semper colimus, illius dictis tuberculerē putamus, & tanquam legibus obedire. At ergo lib. de natura foetus: *Primis diebus exiguum sanguinem sibi assumere foetum.* Cum enim quotidie increcat, multo copiosiori indiget alimento, si primo mense, v. g. binis eget vntijs, secundo certē, quatuor cgebit, & proportionaliter in reliquis. Igitur in postremis multum absummit alimentū, & ob hanc causam fame afficiuntur gravidæ quāto grandior foetus est (vt simul obiectiones dissolvamus) & fastidio cibi molestentur primis mensibus, quia multa quantitas superest sanguinis. Si autem multus adesset ultimis non ita esurirent.

Præterea quomodo esset verum, quod Hippocrat. docuit nono mense foetum exitum solitare ob alimenti defectum? Dicent fortassis, sanguinem detentum esse prævum, & cachochimum. Rectē dicunt: indi-

gebit ergo purgatione magis, quā venæ sectione. Est enim omnino inutilis, nutritione sanguis ille, & in alienam, & pravam naturam migravit. Itaque sanguis bonus, quod debet nutriri foetus, paucus iam præstatur à matre, ultimis mensibus respectu magnitudinis foetus, & ob id quærit alimentum. Quod verò redundat iam non est sanguis, sed pravus humor niger, aut alij ex corruptione sanguinis generati. Quod fit, vt menstrua vacuatio, purgatio dicatur, ab Hippocrat. & alijs antiquis. Ad istum verò punctū illustrandum, ad sunt plura loca, Gal. 3. epidem. com. 3. ægrot. 2. text. 73. & 1. epidem. part. 3. text. 21. ægrot. 4. & 1. prorreti. part. 2. text. 48.

Mammas tumidas reddi primis mensibus etiam conspeximus. Et permanere tumidas, & cum aliqua lactis effigie. Non tamen valde tument donec pepererit mulier. Vnde non certum signum abundantia existit, in ultimis mensibus.

C A P. XXIII.

*Quare Hipp. dixerit purgamenta puerperij, esse
velut sanguis à victima?*

Oriter dicendum, quare Hippocrat. laudaverit sanguinem, quem nos pravum, & deterrimum esse pronuntiamus, lib. de morb. mulierum, post medium, inquit: *Prodeunt autem puerperij purgamenta sana mulieri sufficienter, primum sesquilemina mensura, aut paulo plura, postea adhuc pauliora instat hanc rationem donec cessent. Prodeunt autem, velut sanguis à victima si sana, velut dicit, mulier fuerit, & sana futura est, & cito coagulatur, ac appurgantur, &c.* Quæ certè verba penitus ijs, quæ diximus, adversari videntur. Sanguis enim victime, & cito glascens, optimus est, & inculpatus apparet. Equidem posset aliquis dicere, lib. de morb. mulier. non esse Hippocra. sed Dioclis, qui lib. de morb. muli. conscripsit, asserente Galen. 6. epidem. p. 2. text. 45. Quavis multa vitilia cōtineat, ita ut Gal. tanquam genuinum hunc lib. adducat 4. aphor. 2.

Hunc locum sic amice explico. Agit summus dictator de mulieribus exacte sanis, in quibus sanguis generatur ita optimus alie-

re, & vesica fellis depuratus in uterū descendit; ut si quæ portio pravi succi remaneat, ea intensilis sit, cum multo, ac bono sanguini sit mixta, quod significare voluit, Galen. 1. epid. p. 3. text. 21. cum dixit: *Mediocriter bonum nonnunquam exire, sed inculpatum haudquaquam.* Quæ sententia eo innicitur fundamento: quod sit rarum invenire corpus, ita sanum perfectè, & exactè, præsertim mulierum, quæ intemperantes sunt, multoque magis gravidæ, quæ licentiam devorandi, sibi arrogarunt.

Vel dicendum (ut aliqui) sanguinem exire in puerperijs, velut sanguis victimæ, ille, scilicet, qui statim à partu excernitur, qui ex ruptione venularum propter primum impetum promanat. Procedente verò tempore sanguis qui excernitur in puerperio, est ille, qui toto tempore gestationes uteri, reservatur simul cum secundinis. Sed magis placeat prima cogitatio.

Quod autem menstrua vacuatio, purgatio simul vocetur ab Hippocrat. idèo quidem verum habet, quia ut plurimum simul cum multitudine sanguinis, si aliqui sunt pravi humores, etiam pelluntur, quasi electi fuissent à medicamento, quod conspicimus etiam finita vacuatione sanguinis optimi, & sola multitudine peccantis, appar-

rent purgamenta, quodammodo biliosa, pituitosa, aut melancholica, prout fuerit mulieris cacochymia; quin, & ipsa menstruatio solet esse talibus implicata purgamentis. Igitur sanguis victimę in perfecte sana reperitur, ut dicit Hippoc.

Sed reddeo ad institutum. Existimandum est (loquendo de foeminis, quę mediocriter bonum habent sanguinem) minorem esse quantitatem sanguinis in ultimis mensibus, ob insinuatās causas; & maiorem copiam esse in tribus primis mensibus. Quare notandum maximē arbitror (ad actum curativū) quod purgatio, sive vacuatio à partu naturali, non debet, nec solet esse tam copiosa, sicut ea quę debet fieri in abortu, qui contingit primis mensibus. Sit ergo diligens medicus, supplendo vacuationes post abortum, magis quam post naturalem partum, nisi aliud urgeat. Vnde deo enim aliquos statim à partu magnam quantitatem sanguinis extrahere, timentes, necesse est natura à sua vacuatione. Est ergo magni momenti ista consideratio, nam solet remanere mulier multo tempore impediā ad novam foeturam, vel ob debilitatem contractam, aut ob defectum sanguinis necessarij.

CAP. XXIV.

De usu medicamenti purgantis in gravidis, quid sentiendum?

Diximus, quomodo se habeat foetura, in ordine ad sanguinis detractionem, nunc quomodo se habeat in ordine ad medicamentum expurgans. Primò, certum est, quod sicut sanguinis missione nullo modo uti possumus in gravidis sine magna, & urgente necessitate, præsentē, aut imminente; ita neque purgatione, imò forsan multo minus: nam alię rationes sunt in usu medicamenti, quę non concurrunt in usu sanguinis missione, quia medicamentum expurgans, inducit magnam commotionem in corpore. Secundò, surgendi frequentia maximē obest foetui. Præterea tertio, quia medicamentum non caret aliqua mala, & venenosa qualitate, quę foetum attingens, poterit illum perdere. Quartò, quia serè omnia medicamenta purgantia sunt amara. Et Hippocrat. alimenta amara gravidis obesse dicebat lib. I. de morb. Nam alimenta ingrata, insuavia, aut amara, abortum excitare asserit. Si ergo talia alimenta abortus causa existunt; ergo medicamenta purgantia, quę

talem habent conditionem, infestissima erunt. Hæ itaque (inter alias) rationes, medicum reddere debent sollicitum, ut magna præmeditatione purgatione utatur. Quare, ut Aberroë. 7. colligit, dimittamus, & alios Authores varijs quæstionibus implicatos, placuit in re ita gravi, & necessaria propositiones quasdam excipere, quæ tanquam vexilla, & signa ducant medicum, ne viam veritatis amittat. Quæ propositiones (ut existimo) resolutiones sunt, & conclusiones omnium disputationum, quæ in hoc puncto versantur.

Prima propositio. Licet febricitans impediatur utrum medicamentum purgantis; tamen talis potest esse necessitas, ut cogat ad expurgationem molendam. Hæc est evidens, siquidem nil magis ex arte, quam ut magnum periculum vitemus, aliquod auxilium experiri. Prius tamen alta consideratione pensandum an ita iunctæ sint indicationes purgandi, & scopi, ut nullo alio medio possit causa tanti morbi deturbari: qui punctus ad vnguem explicatus est in quæstione deminorativa purgatione cruda existente materia, quam infra attingemus.

Secunda propositio. Hippocrat. turgentiam humoris proposuit: tanquam ideam ad expurgandam mulierem gravidam
apho-

aphorif. 1. utero gerentes sunt purgandæ si materia turget.

Tertia propositio. Nomine turgentia intelligenda est motio localis humoris velox, & irrequieta de parte in partem, in quo statu apartum est, periculum ne irruat in partem nobilem, & simul mater foetusque pereant.

Quarta propositio. Intelligi etiam debet turgentia ipsius naturæ vitalis, quamvis humor non turgeat in actu secundo, ut explicabimus in lib. 3. huius operis ex professo. Apparebunt enim signa naturæ desiderantis, & appetentis pellere, & non potentis. Hanc dispositionem voco veram turgentiam, non translaticiam, quæ quando elucet cum periculo vitæ, multo efficacius indicat purgationem, cuius indicationis pulcherrimæ sunt rationes, inferius attingendæ.

Quinta propositio. Hæc prædicta turgentia naturæ viventis desiderantis pellere, appellatur à nobis propriissima vrgentia, licet alij sint vrgentiæ gradus. Ostendo breviter istam quartam, & quintam propositionem. Nam docemur ab Hippocrat. eadem die turgentes humores purgare, quia moventur de parte in partem cum periculo vitæ, quo casu natura potens est ad illos movendos, non enim moventur à se ipsis, sed à facultate

Op. in
 1770 hoc
 S.

ribus corporis viventis. Ergo quando ita te-
 belles indomiti, & inobedientes sunt, vt nul-
 lo modo à natura viventi possint, neque al-
 terari, neque moveri localiter ad loca debi-
 ta. Quid, obsecro, faciet ars? An relinquet
 naturam extingui? an desiderijs, velut pro-
 prius loquat, an appetitui naturæ, & turgen-
 tiæ radicali, non respondebit Medicus mi-
 nister illius? Et manum porriget? Equidem
 tentandum est auxilium, & in hoc casu non
 eadem die, vt dicebat Hippocrat. de tur-
 gentia humorum; sed illico, nullo spectato
tempore, nam ista urgentia celerius petit
auxiliares manus, quia celerius periculum.
 Turgentia humorum subtilium, calidissi-
 morum, acrium, mordacium, calorem nos-
 trum exsolventium, largo potu frigida de-
 tinetur, frænatur, temperatur, cucurbitulis,
 & frictionibus ad partes ignobiles avoca-
 tur. Vias per quas debet purgari humor, de-
 cocto origani, & pulegij, appariebat Gale-
 nus (vias inquam disponebat, non humo-
 rem) aliquas ergo dat induritias turgentia
 humorum, tamen turgentia propria natu-
 ræ, quæ vera urgentia est, nullam prorsus di-
 lationem admittit, nullum tempus spectat,
 nullam præparationem, nullum aliud tem-
 perans, aut deliniens; sed solam purgatio-
 nem. Talis est periculosus naturæ status, ta-
 lis

lis humoris contrarietas, & præternatura-
 litas.

Est autem ista purgatio tam ex arte, vt
 non sit permittenda cuilibet medico, sed
cordato, peritissimo, & in artis operibus
exercitatisimo.

Si ergo tam necessaria est ista indicatio, &
 tam obscura principia, à quibus debet tum-
 mi: quanto magis in prægnantibus, quæ
 propter foetum purgationi maxime obs-
 tant, vt magis constabit infra.

Sexta propos. Licet ista tam gravis neces-
 sitas medicum possit opprimere ad exe-
 quendam purgationem, quecumque mense
 gravidationis. Tamen minus grave, & mi-
 nus periculosum est purgare medijs mensi-
 bus, nam postremis, & primis timendus ma-
 gis est abortus. Ratio est Galenica, quia pri-
 mis mensibus tenera sunt ligamenta, & co-
 tidilones, quibus continetur incæptus sce-
 tus, & à quolibet motu facile rumpuntur,
 vt fructus, seu flores arborum, si à vento
 concuciantur, decidunt. Et ultimis mensi-
 bus, præficitate franguntur ligamenta, &
 foetus decidit, sicut maturi fructus. Sed dubi-
 tas quos vocamus ultimos menses, & pri-
 mos? Variè enim locuntur Authores; Sed ad
 concordiam reducemus.

Septima propositio. Primos menses vo- 7.

camus cum Hippocrat. primum, secundum, & tertium; postremos, septimum, octavum, nonum; ita ut minus timenda sit coacta purgatio in quarto, quinto, & sexto, quia his mensibus medijs forties alligatus est foetus; quia neque sicca, & dura sunt ligamenta, ut in postremis; neque facile præ humiditate cedunt, ut in primis. Intentio aphorismi hæc fuit.

Vnde non probo opinionem illorum, qui dicunt, septimum mensem comprehendere inter medios, & putant dixisse Hippocrat. à quarto, usque ad septimum inclusive. Inquit textus: *Quadrimestres, & usque ad septimum id est, quinto, & sexto.* Quis tibi dixit includi septimum? Et ratio quam adducunt tam parvi est momenti, ut potius nostram firmet sententiam. Inquit mercurialis: Quod cum in septimo soleat natura ad bonos partus irritari, non est timenda purgatio, quia si foetus protrudatur, vitalis erit. Hæc est imaginatio huius viri, & aliorum; mihi verò non probata: nam ob eandem rationem tale opus non debet tentare medicus, quia ante naturalem, & decretorium diem legitimi partus, non licet naturam iuvare, aut immutare. Si autem uterus, & foetus tentant partum, sympomatice id fit, & non ex præscripto naturæ.

Neque turberis si legas Galen. & Hippocrat. 1. epid. ægrot. 13. de illa gravida trimestri, cui motus fuit venter, & eiecit biliosa, videtur enim Galen. trimestres aptas dicere ad purgationem, sicut quadrimestres; sed advertendum, ibi per trimestres intelligere, quæ iam acceperunt aliquid de quarto mense, sicut puerum qui agit principium quarti anni, dicimus esse trium annorum.

Illud tamen silentio non est prætermittendum, quòd licet Hippocrat. menses signabit pro purgatione gravidarum, doctrinaliter locutus est pro rudioribus; nam ipse naturam, & speciem rei inspiciens, motum foetus considerans, purgationem securiorem facit, quando foetus iam formatus ad motum est idoneus, non ad motum extra uterum, sed ad motum in utero: tunc enim signum est esse sufficientis roboris, ut possit resistere medicamento iniurijs, & fortiter secundinas esse alligatas. Illud verò tempus motus, est varium, nam sequitur ad formationem peractam: formatio autem aliquando citius, aliquando tardius perficitur, ut ipse docuit Hippocrat. Ergo sentiet gravida motum foetus aliquando, 4. mense, aliquando quinto, non est tamen indivisibilis numerus dierum.

Excepto autem tempore motus in utero;

reliqua tempora suspecta sunt, & timendus abortus, ut dictum est.

C A P. XXV.

Qualia sint medicamenta, quibus medicus uti potest in utero gerentibus?

AD errores evitandos, de hoc puncto, breviter accipe necessaria: non audias Auctores, qui laudant usum cassiæ: lenit enim, & emolit vias, & simul cotilidones, quo nil deterius: Hoc damnum cassiæ aliqui timentes, miscent aliquid simul purgans, & adstringens, ut mirabolanos, aut rhabarbarum. Alij solent miscere pulverem aromatici rosati, aut sandalorum. (Ego quantum possum cassiam fugio ob eius lubricitatem.) Sunt enim aliqua medicamenta suspecta, tamen mixta prædictis roborantibus possent exhiberi. De rhabarbaro ita ab omnibus laudato; dubitant aliqui, nam (ut dicunt) movet vrinas, & ex consequenti menstrua. Secundò, quia ob suam amaritudinem maxime nocet gravidis, ut supra dicebam ex Hippocrat. Sed certè non existimo hanc rationem esse sufficientem, ut necessarium sit rhabarbarum, non exhibeamus. Non enim est recensendum hoc medicamentum inter

pro-

propria diuretica, neque inter vrinam moventia, ut quis potest perspicere à sufficienti partium enumeratione. Nam propriè diuretica, excedunt rhabarbarum in calore, & siccitate: & ita tenuant, & extrahunt partes tenues, & aqueas sanguinis, ut remaneat sine sero crassus, spilus, melancholicus, densatus, ita ut exsuperet multa quantitas feri (sicut incoagulatione lactis) quæ trahatur à renibus: Hæc sunt propriissime diuretica. Quis tamen audeat tam contra sensum opinari, ut dicat, rhabarbarum hoc modo movere vrinam? Cum eius siccitas, & caliditas nunquam talem producant effectum? Non quidem sunt talis intensiones, unde nunquam enumeratum est à Galen. inter talia medicamenta.

Præterea, non movet vrinas præstando viam ex se ipso, ut faciunt melones, pepones, & semina illorum, quia non talem habet humiditatem; ergo non movet vrinas, neque secundo, aut primo modo. Tingit tamen vrinam suo calore, aut quia aliqua tenuis, & vaporosa substantia ipsius, per illas vias distributa fuit, aut aliqua portio bilis per illam regionem à natura fuit expulsa. Medicamenta purgantia, quæ aliqua vi tractricè pollent, non ita sunt limitata, ut vrinam tantum circumscribant regionem.

G 4

gra-

trahunt enim humores ad vias ductuum, & natura maiorem partem crassioris humoris per ventrem transmittit, aliquam per vrinas; sequens multoties pondus ipsius humoris, aut levitatem. Unde experientia dici, omnia medicamenta purgantia vrinam aliquo modo immutare: ergo rhabarbarum cum habeat partes roborantes, & adstringentes, firmavit cotilidones, & humores peccantes, si biliosi sunt, optimè deducet, quamvis aliquid natura moveat ad vrinas, vel portio tenuis medicamenti renes attingat.

Sed quamvis libenter concederemus, rhabarbarum vrinam concitare, non inde sequitur vterum ad abortum irritare, aut menses movere: nam præterquam, quod adstrictio illius est manifesta. Tamen in trigore loquendo, & medicamentorum naturas contemplando, non valet consequentia mover vrinam, & ergo menstrua. Hanc doctrinam, discit à Galen. 5. de simpli. med. fac. cap. 22. Itaque rhabarbarum ob suam adstrictoriam, & corroborantem vim, potest tempore necessitatis gravidis exhiberi. Quod verò nobis objicit Heurnius amaritudinem timens, nil obstat: quia Hippocrati prohibet generaliter usum alimentorum habentium insignes qualitates; nam distri-

bura talia alimenta, necessum est, ut vterum irriterent, aut foetum alterent. At non est æqualis ratio de medicamento amaro, & corroborante, nam quod posset turbare amaritudine, firmat adstrictione. Præterea, solo vno die contingit tali vti medicamento: at alimenta insignis qualitatis acris, aut amaræ, continuitate nocerent; aut saltem quatenus alimenta mixta alijs, vique ad locum devenirent ad maximum damnum illius: rhabarbarum neutiquam, sed simul cum humore pellitur extra corpus, virtute confortata derelicta, in quo eventu maius videtur commodum, quam damnum.

Alij vtuntur mannâ, aut sero, aut tamarindis, aut syrupo rosaceo. 9. infusi rosarum rubrarum; quæ medicamenta non cognovit Hippocrat. saltem omnia: quamvis si attentius eius libros evolvimus, levissima purgantia aliquando illa fuerunt in usu, lacasinum, mercurialis herba. Possetque aliquis existimare non semper præcipisse Hippocrat. uti efficacibus illis medicamentis in gravidis; quantumvis turgeat humor. Nam licet species turgentis humoris petat ex le speciem trahentis medicamentis, tamen ratio, & experientia ostendunt, quod dato levi medicamento purganti, ad ventris turbationem sequitur humoris (peccantis in ve-

nis) de curfus, tam certè mobilis est, vt vbi-
cumque vacui adsit capacitas illuc fluat, &
ita sic talia purgantur, qualia oportet, par-
tim leviter tracta, præmobilitate excurren-
tia, siue succedentia natura inter has diffi-
cultates ad regionem per quam vocatur as-
pirante, & ita suspicor Hippocrat. non sem-
per vsum fuisse calidissimis medicamentis
in vtero gerentibus, sed aliquando mitissi-
mis suo tempore cognitis.

Vltimò, advertendum est, non esse tantam
quantitatem medicamenti adhibendam
prægnantibus, sicut in alijs. Primò, quia de-
bemus vitare quantum possumus inflatio-
nem ventriculi, ne vterus comprimatur. Se-
cundò, vt facilius actuetur. Tertio, quia si na-
tura desiderat expellere (vt dictum est) in
vera turgentia, & in magna vrgentia manu-
ducente solum indiget: sic enim completa
erit purgatio. Quartò, quia in gravidis peri-
culosus admodum est fluxus ventris, dicente
Hippocrat. 5. aphor. 34. *Mulieri in vtero ge-
renti si alvus plurimum profluat, periculum est
ne abortat.* Equidem magis timere debes
hoc periculum, quàm quod potest sequi ad
sanguinis detractionem, quia vt dicebat
Galen. 1. acutor. Post ebibitum pharmacum,
non est in nostra potestate purgationem su-
stere. **O** id ergo hoc consiliu maxime

pro-

probavi, vt nunquam gravidas eradicative,
& vna vice purgarem, sed partitis vicibus,
& mitti medicamento, & interim renutri-
do. Hæc certè est lex conservationis foetus,
& matris. Semper tamen vteri corroboran-
di diligentia habenda: Umbilico figitur ap-
plicandum aliquid, aut frustum carnis assæ-
cum pulv. coralar. & rosar. aut panis recens
imbutus succo cidoneorū, & menthæ cum
eisdem pulveribus, &c. An verò maior fa-
cultas requiratur ad purgationem; quam ad
sanguinis missionem. Non mediocri est dif-
ficultas, agitur tamen ab omnibus au-
thoribus. Resolutio nostra ex varijs Galen.
locis apparet in tractatu proprio de purga-
tione, & sanguinis missione, vbi probatum
est, maiorem virtutem requiri ad sanguinis
missionem, tamen magis debere nobis con-
stare de virtute necessaria ad purgationem;
igitur hæc conclusio loco citato declaratur:
Possit autem aliquis dubitare; an purgatio
per vomitum sit magis proficua, & secura
in gravidis, quàm per infærnæ album? Cui
respondet Avicen. 4. 1. c. 11. in postremis
verbis: *Factendum non est, vt prægnans vo-
mat; quia superfluitates corporis ipsius in ea
non agredientur, & vomitus, & labor eam ad
æstuationem perducit, faciendum est igitur, vt
quiescant. Lactis generatio inter res naturæ
les.*

les numeranda, aut moderatur, aut impediuntur
vacuationes.

Antequam ad res nonnaturales deveniamus, oportet non inutilem considerationem inferere. Video medicos vulgares præcipere vacuationes, nutricibus, & hiis quæ lactis generationi incumbunt, tam intrepidè, quasi nullum esset impedimentum: Galen. cert, de venæ sectione adversus Erasistratum, cap. 5. lactis generationem genus quodam evacuationis nominavit. Si ergo vacuatio est, tantum oportet de vacuationibus artificialibus auferre, quantum per lactationem innanitur, ut ex utraque vacuatione compleatur perfecta indicatio, ut monuit Galen. 9. meth. cap. 5. Igitur nutrices, aut nullatenus, aut parçè evacuandæ; quod prudenter intelligendum est, nisi talis sit vacuandi necessitas, ut lactatio sit postponenda, ad idque, quod urget concurrendum. Tamen si nutrix, aut ob nimium amorem pueri, aut quia ille alias nequit mammillas arripere, sibi puerulum coniunctum habet, ut etiam contingit in pauperibus. In hoc casu, si necessaria sit vacuatio ex arte, prædicta consideratione est exercenda; quando morbis alijs non cedit auxilijs, quæ sunt victus ratio, balneum frictio, potiones temperantes, levicula sub purgatione.

Hæc

Hæc de lacte breviter dicta sint. Nam longum poteram contexere discursum contra Martianum, qui ex mente Hippocrat. vult. lac generari ex alimentis, quæ in prima stabulantur regione, antequam ad iecoris transeant officinam: tamen quomodo debeant explicari Hippocratis verba, non est huius loci; existimamus tamen esse fallam sententiam huius Authoris.

Lac non generatur ex alimentis. quæ in prima stabulantur regione.

Martianus notatur.

LIBER SECVNDVS.

De rebus non naturalibus impediendis, magna auxilia.

Propezo Martiano

C A P. I.

De aere.

SED iam ad sex res non naturales accedamus, quia possunt impedire evacuationes integras, quas affectus species postulat. Quædam impediunt in quantum virtuti officiant, aut vacuationi contrariantur, ut aer calidus, motus, & vigilia, vehemens gaudium, aut inanitio, quædam effatu digna, ut menstrua. Quædam verò, velut causa, sine qua non appellatas; quoniam si prius non auferatur; nequit vacuatio prodesse, aut rectè fieri, ut repletio, aut ventris, aut intestinorum, aer frigidus metus.

De

Itaque in
tempore
intendi
anxijs
Inqui-
nis man-
ii.

De ambiente prius, pauca, & necessaria Hippocrat. & ad sanguinis missionem, & ad purgationem, aerem ambientem, vt impedimentum considerabit: Nam lib. 6. epid. part. 3. text. vlt. dicebat: *Tempus impedire sanguinis extractionem.* De purgatione satis tritus est textus, sub cane, & ante canem, &c. Notissimæ sunt rationes huius Hippocrat. præcepti, & plura Galen. loca, quæ consulto prætermitto. Cum enim virtutis custodia sit semper præoculis habenda: nullus dubitat quantum lædatur natura à sanguinis extractione in vehementi aeris caliditate, exsoluitur siquidem spiritus, & in diaphoreticus, & lætales sudores devenit æger. Quod non solum intelligendum est de statu præsentis (vt rectè docuit Galen.) sed de futuro. Si enim hodierna die temperatus est aer, & spectas fervorem æstivum, timere debes vacationem: non quidem si dem debes adhibere diei temperato, qui solet inter æstivos incidere, cum spectes tempus calidissimum, vbi defessa virtus ex vacatione fatiscit, & exsoluitur: quod adnotavit Galen. 9. meth. cap. 5. lib. de sangu. mis. cap. 14.

Sed certè mirandus Galen. nil intactum reliquit, lib. 2. de composit. secundum locos, cap. 1. considerandam docuit domum ægro-

tantis pro auxilio exequendo in curatione, vnde monemur talem esse situm cubiculi ægrotantis, & ita artificiose dispositum, vt ambiens non impediat evacuationes necessarias. Nam si hyberno tempore domus, aut camera meridionalis sit, & à ventis Aquilonaribus libera, & debito igne calefacta, vt apud divites videmus Æstate verò, humilia domicilia crasis parietibus obducta, Septentrionem respiciantia, sine dubio nulla ratione habita temporis, aer pro vacatione corrigitur.

Aliam considerationem induxit Avicena. cap. 20. 401. parum esse, aperiendam venam tempore calido, ne spiritus multus effluat, quæ sententia Avicena. temperanda est, nam si humores peccantes essent crasi? quomodo per angustum foramen exire possent? Intelligenda est ergo, si humores tenues sint, exint, & minus de spiritu exhalabitur. At ne Medici audaciter evacuationes imperent faciendas nulla habita temporis ratione: audiant obsecro duo Galen. loca, & tenaciter memoria teneant, lib. 1. de art. curant. ad Glauc. cap. 14. *Ipsa præterea aeris temperatura loco accidentis cuiusdam habenda est, quando exquisitè calida, ac sicca venit, qualis est tempore medio inter canis prætorum, & arcturi. Atque nec omnes, quibus*

medici nihil omnino de temporum statu cogitantes sanguinem abstulerunt, interierunt.

Si etiam valde frigida fuerit, tunc quidem sanguinem mittere est formidandum, cum non ignoremus non parva ex similibus sequi pericula. Alter locus est 4. de ratione victus, text. 19. in fine com. ubi complens Hippocrat. textum, addit scopum sumptum ab aere ambiente, his verbis: Verum ut nihil de fit, adjectam, & eum qui ab ambiente, nos aere desumitur scopum. Cum fuerit abunde calidus, & siccus, ita ut cito ab eo corpus evaporetur. Nempe tunc a sanguinis missione abstinemus, etiam si morbus magnus fuerit, vigenſque aetate homo.

Certe qui hæc legit, quomodo tempore æstivo, & in istarum calida Matriti regione, præcipue hocanno, tam audacter mittit sanguinem? Quid mirum, quod multi interierint? Ut dicit Galen. sed quid mirum si tantum aberrant multi, ut mittant sanguinem solius refrigerationis gratiam? Sed de his alibi.

C A P. II.

An vena sectio periculosa sit purgatione in calidissima aeris constitutione.

Posset quis in cõtroversiam vertere quod propositum est, nam apud Hippocrat.

æquo

æquo pede utrūque auxilium currere videtur, ut supra tetigi, ex aphor. sub cane, &c. & Epid. part. 3. text. vlt. Sed quod ego sentio vno verbo exprimam.

Quod quaeritur est, an in morbo expositente sanguinis missione in æstate, timenda adeo sit venæ sectio, ac in morbo expositente purgationem, eodem tempore timetur expurgatio.

Respondeo, quod si de validis, ac calidis medicamentis est sermo, periculosior est purgatio, quam venæ sectio. Nam purgatio triplici nomine nocet, & quia vacuatione debilitat, & quia commotione fatigat; & vltimo, quia calore immodico inflammat. At venæ sectio unica ratione timetur, scilicet, quia vacuatione debilitat.

Tamen si de levi purgatione loquamur, que blandis peritur medicamentis, tantum abest, ut noccat, ut potius loco venæ sectionis, eam in æstate exerceamus, quia, ut docuit Galen. lib. de venæ sect. contra Erasistrat. cap. vlt. Quodammodo minuit plenitudinem levis purgatio. Quin etiam, & medicamenta levia multa sunt, que quiete evacuant, & simul temperant ardorem, ut serum, calsia, &c. Sed interrogas de cœlestibus aspectibus, an impediant evacuationes? Ad aeris enim constitutionem pertinet ista.

H

con.

consideratio. Sunt aliqui ita ad dicti Astrologiæ, ut nil sine observatione Astrorum exigantur. Respondeo: Franciscu[m] Val. omni laude dignu[m] (ut alia multa tetigit feliciter) ita circa hac rem decrevisse, quid sentiendu[m] sit, 7. lib. controv. cap. 18. Amice, obsecro, ne quando curationibus morbum incumbis, aliquid cogites de altris, sed si necessitas postulat, exequere auxilium. Quando vero non curationi, sed præcautioni in vigilas, elige tempus quod tibi videtur magis aptu[m], fugies plenilunia, & novilunia, & solstitia, & quidquid aliud tibi offerunt Astrologi. Ad altris sumitur indicatio, libenter admitto, sed intelligendum quando non est alia maior necessitas. Nam ut sapiens dominabitur Altris per actus liberos voluntatis, & rationis; ita natura afflicta, & morbo oppressa per auxiliares manus docti Medici, dominabitur, & morbo, & stellis. Incenditur domus, & tu parvulus elevas figuram, ut decernas an eveniat mittere quam ad extinguendu[m] igne[m]. Spectas ut transeat plenilunium, aut solstitium? O vanitas pennis!

INTER VER, ET AUTUMNUM CONTRO,
versia ad evacuandum.

A Vicen. 4. i. cap. 3. ita ait: Et scito, quod tempus quo maior cantis ascendit, & fri-

goris fortis non est tempus sumendi medicinam; medicinam enim in vere, aut autumno est bibenda. Et ver quidem, est cum nives de montibus cadunt; & post ver quidem, venit æstas, in qua non est sumenda, nisi res subtilis; Autumnus verò est veri contrarius. Textus est apertus. Verat medicamenta fortia in diebus maxime calidis, & frigidis; medicamenta verò subtilia, id est, blanda, concedit. Elegit autem ver, & autumnum, ut meliores anni partes ad vacuandū, sed non distinguit inter illas; imò dicit autumnum esse contrarium veri, quibus verbis videtur excludere.

Dico, quòd si vires spectemus, quæ necessariæ sunt ad vacuandum, aptius tempus existimandum vernale, in quo vires maxime florent. In autumno enim vires non ita valent, tum ob illius inæqualitatem, tum quia sequitur ad ætatem, quæ calidam maxime exsolvit: Igitur firmiores facultates habemus tempore veris, & propter propriam aeris temperiem, & quia collectum calidum invenit ex hyeme præterita. Igitur ad purgationem, & venæ sectionem eligibilis est tempus veris ob rationem dictam. At si ideas humorum contempleris ad purgationem autumnus aptior censendus, quam ad venæ sectionem, quia sunt cumulati varij humores, pravæ qualitatis ex vic-

tu inordinato, & potu in æstate, & ob inæqualitatē autūni, quæ vario modo, & præter naturali disponit humores. Dixit autē Avicena. Autūnū esse veri cōtrariū (existimo) obdictas à me rationes, & quia sicut ver vitalia principia sua tēperie roborat, ita autumnus frigidus, siccus, & inæqualis, illa debilitat.

C A P. III.

An ratio ambientis cogat æstate per superiora hyeme per inferiora purgari?

ETiam ad discursum de rebus non naturalibus pertinet ista non inutilis cogitatio. An, scilicet, tempus, hyemale impediat purgationem per superiora, & tempus æstivale impediat motum per inferiora? Oritur ratio dubitandi ex varijs locis Hippocreat. quibus videtur contradictionem involvere, 4. enim aphor. 4. dicebat: *Medicari æstate superiores magis, hyeme verò inferiores.* & aphor. 6. *Graciles, & facile vomentes per superiora caventes hyemem, vomentes verò difficulter, & mediocriter bene carnosos per inferiora caventes æstatem.* At verò, lib. de salubri dieta, text. 5. *Sex menses brumales vomere præcipit, & reliquo tempore per inferiora evacuare.* Hanc dissensionem Galen. dirimit in com. hoc modo: *Humores in morbo præ-*

scia

fenti esse purgandos per eam regionem per quam repunt, quare cum multa pituita adest in ventriculo tempore hyemis, & multa copia bilis à vesica fellis tempore æstatis, tendit ad intestina; ideo per vomitum esse vacuandos hyeme; & æstate per clysteria, eos, scilicet, tantum succos, qui per tales feruntur regiones. At verò ubi præcautionis gratia à toto corpore expurgamus, per contraria loca evacuamus, ut facit in aphor. Quod autem Hipp. non de eodem modo vacationis loquatur in utroque textu. Constat nam lib. de salub. diet. Vomitus, & deiectionem provocat sine medicamento purganti, in aphor. verò utitur medicamento expurganti, quia, scilicet, in aphor. vacationem à toto corpore intendit. At in lib. de dieta, ea solum educere, quæ in ventre continentur. Sed quamvis Gal. perstet (& alij Auctores) in defensione, aut explicatione Hip. securius existimo, quando totum expurgandum est, ut mitiora medicamenta trahentia, & vere purgantia, hyeme posse dari; deiectoria, seu per infernam album purgantia, æstatis tempore. Ratio est, quia si humor contentus in venis biliosus est, facile trahetur vi medicamenti ad ventrem inferiorem, per quam certè regionem minus inflammatur æger. Nam enim motus, qui fit in vomitu calefa-

H 3

ciat,

ciat, & medicamentum trahens expurgans per vomitum sit calidius quam deiectorium, crudele præsidium arbitror ætate humores per supernam ducere regionem. Ergo tam hyeme, quam ætate per inferiora trahendus humor, nisi sua sponte bilis ad ventriculum confluat. Præsertim cum bilis sua natura superiores regiones invadere consueverit, ac proinde ad inferiores partes rebellenda est. At si pituita, aut melancholia redundet in corpore, ac venis, contraria ratione sæpe per vomitum vacuare melius est, præcipue hyeme. Primo, quia cum ex sua natura soleant tales humores crassi ad inferiora descendere, gravissimis morbis materiam præbent. Fient enim lapides, vteri obstructions, colicæ, podagræ, abscessus, & alia plura mala. Igitur iure optimo rebellendi tales humores per vomitum. Si autem curacionem febrium chronicarum contempleris; ferè omnes Authores invenies consulentes vomitum. Et Avicen. 4. 1. cap. 11. & 13. quod non solum intelligas id fieri ad vacuationem eorum, quæ circa ventriculum existunt, sed etiam ad totum corpus à coluvie humorum liberandum. At quando in superioribus partibus morbus timetur, aut iam adest, per inferiora vacuandum humorem volumus cuiuscumque sit naturæ. Nam

indicatio à tempore desumpta imbecilla est, vbi prædicta repugnant: repugnant autè vehementer revulsionis indicatio, & calefactio nis motus iam dictus.

Possit tamen aliter Hipp. interpretari, vt vocem illam Græcam pharmacenin, id est, purgare per superiora, non accipiat pro vsu medicamenti trahentis, & purgantis per superiora, sed pro quacumque vomitus provocatione (est enim magnum discrimen) ita vt velit Hippoc. in morbis ætatis biliosis, vomitum provocemus, vbi præsertim bilis eo inclinaverit, vt cognosces, ex nauisca, amaritudine oris, & anxietatibus. Sic vera dixit, & hoc consilio solemus vti. Quavis, vt verum fatear verbum pharmacenin nunquam tali modo Gal. fuit interpretatus. Quod si ita Hippoc. intelligere velis, omnia patent. Siquidem semper quo vergunt humores, per convenientem regionem evacuandi. Hyeme ergo pituita solet ventrem in sanis oplere, ætate verò venter inferior bili repletur in sanis, in ægris etiam, & superior quocumque igitur vergat eo vacuandus medicamento, & tempori, & morbo

apto: non tamen necessario medica-

mento attrahente vo-

mitorio.

CAP. IV.

De inanitione, & repletione.

INter res non naturales inanitionem, & repletionem enumeravimus in superioribus, sunt quidem aliquę quę impediunt, aut retardant executionem istorum auxiliorum de quibus agimus. Cibus nondum coctus, aut fæcum in intestinis si abundant, detinent venę sectionem. Nam si fieri potest prius deturbandę fæces, & cibus proximè ingestus coquendus, & postea ad magnum auxilium accedere oportet, nisi vrgeat talis necessitas vt ordinem invertat, vt magnus calculus ab alto, spuitio, aut vomitus sanguinis, anginola suffocatio, & alia similia. Si enim facile, & breviter, balano, aut clysteri possint intestina mundari ante evacuationem, sin minus, fatius est ad id quod magis urget obiandum accedere, & postea ad ventris providentiam deveniendum. Repletio autem cruditatum primę regionis inter res prænaturam enumeranda, de qua inferius agemus. Sed ad inanitionē menstrua purgatio merito reducitur tanquam evacuatio. quę inter res non naturales recensetur si quidem modo naturalis, modo præternaturę existit, quomodo ergo impediatur evacuationes ab arte, declaremus.

CAP.

CAP. V.

Menstrua vacuatio (inter res non naturales) potest impedire evacuationes.

GAl. lib. de venę sect. adversus Erasistr. 5. Menstruam purgationem sub inanitione videtur collocare; vnde videndum est quando, & quomodo impedire valeat, evacuationes ab arte: aut illas metiatur. Errant, & dubitant Medici etiam periti, in hac re: Primò, quia duabus vacuationibus debilitatur. Secundò, quia fortasse vna vacuatio alteram impedit, Vnde aliqui dum menstrua, fluunt aliam vacuationem, tentare reformidant etiam in morbis accutis: cum multoties in perniciem ægrotantis eveniat menstruatio, neque morbum finiens, neque alijs remedijs locum præbens: punctus ergo istis strictè comprimendus, sed claritate qua potuero.

Video multos qui indistinctè in suppressione menstruorum sanguinem mittunt ex brachio, propter quandam sententiam Aetij. Ergo ad rem (vt sine periculo ægrotantis ab alijs evacuationibus abstinemus, præsentem muliebri evacuatione.) Primò, inspicere oportet, an purgatio hæc præsens sit, aut iam iamptura. Secundò, an vbi præ-

præfens est, ea molle sanguinem à corpore demat, eoque impetu, ac celeritate qualem morbi ipsius acuties, magnitudoque defiderat. Tertiò, quem locum possideat affectio, quamque celeritatem secum adducat. Si enim non adsunt menstrua, sed imminēt, & morbus indutias præbet spectandi certè, differri potest evacuatio, si morbus ita parvus est, vt in evacuatione menstruorū speremus auxilium.

At si maior morbus est, nec indutias pollicetur, audaciter vacuare oportet. Minuendaque est vacuatio pro ratione futuræ menstruationis, quam metiri debemus ex alijs præteritis menstruis. Nam si speramus statim large evacuaturam, moderatè incipimus, nisi aliud vrgeat.

Si autem vnica sola vacuatio est necessaria, ea ex talo fieri debet, ne vacuatio, quæ speratur, cohibeatur. At verò, si talis morbus est, vt intelligas plures vaquationis esse necessarias, si copiosissima adsit sanguinis abundantia, primum quidem ex brachio, & illico ex talo poteris vacuare, vt placuit Actio, cuius sententia explicanda breviter, ne error committatur. Absolutè enim falsa est, nisi quibusdam adnotatis.

C A P. VI.

Aetij sententia explicata de vena secanda in cubito, vt profluant menstrua.

SI proponam ipsa verba Aetij, non ita intrepidè venam brachij secandam decernent medici, sed iuxta methodi vniuersalis legis, & secundum doctrinam traditam, de vacuatione, & revulsione. Ergo Actius lib. 16. cap. 59. ita pronuntiat: *Quæ plenitudinis causa non purgantur, congruo menstruorum tempore magis gravantur, dolorisque circa lumbos percipiunt, statumque replentur. Quem saltus, distensionesque, & errores totius corporis necessario consequuntur, sed præcipuè insigni venarum tumore dignoscuntur: atque ista quidem copiosa sanguinis missione sanantur; cubiti igitur, ac malleoli venas secare oportet. Deinceps evacuatio sanguinis, quæ superius memorauimus potiones, & fomenta locis adhibenda, &c.* Ita Actius, oblecto, vt contempleris verbo ad verbum huius viri sententiam, & clarissime inuenies depictam plenitudinem ingentem quoad vasa. Vt igitur venam cubiti scindere præcipias in hoc casu, non quælibet plenitudo sufficit, sed ad vasa, & hæc magna. Habet autem ista plenitudo quandam proprietatem peculiarem, nam propter tumorem venarum,

& tensionem partium, non potest fieri compressio (compressione enim fit expulsio) sunt autem omnia vasa impedita, atque cum vacuatio menstrualis incipiat à partibus supremis ad infimas, ab eis, scilicet, quæ sunt supra septum transversum ad eas, quæ sunt infra septum; consequens est, vt partes mandantes prius pellant; non possunt autem pellere, nisi comprimantur; nec possunt comprimi, nisi vacuantur. Ergo in tanta magna plenitudine rectè Aetius incipit à sectione venæ cubiti, quia ad originem causæ concurrat; tamen hoc non in alia plenitudine audet, sed in prædicta: pro cuius maiore claritate. Primò, ponderandum est vnumquodque signum propositum ab Aetio: horrores totius ad sunt, gravitas, saltus, distinctiones, dolores per totum corpus, & præcipuè tumor venarum non quilibet, sed in lignis.

Secundò, ponderandum est, quanta sit Aetij sollicitudo ad venam tali secandam: non enim interponit tempus inter vnam, & aliam sanguinis missionem, sed dicit: *Secundam esse venam cubiti, & malleoli, vt saltim cogitas statim, quam brevissimè ad talum devehire, tam est efficax indicatio, quæ summitur à parte, per quam solet fluere humor vacuandus, sed prius proposuit*

venam cubiti inspiciens rationè à me supra allatam, vt quis posset suspicari, non esse tempus inter medium, sed simul illas evacuationes esse faciendas, secundum Aetij sententiã: vt tacet interpretatam.

Tertiò, oportet hæc omnia in promptu habere, vt facias firmum, & utile iudicium, nam posset contingere, vt suffocaretur mulier sanguine misso ex brachio, concurrente ad præcordia sanguine ex partibus inferioribus convocato. Quapropter notavi attentius alterum locum Aetij, eodem, lib. 16. cap. 79. in fine: *Pro molestiæ verò magnitudinis, si agram adolescentem, & sanguineã nacti erimus deliberavimus, an cubiti vena secunda sit postremo, quæ menses provocant propinavimus, & pessis metioribus utemur.* Attende verba gravissima. Prius cogitat, vt decernat, an cubiti vena secunda sit. Nonne sufficit, quod sit adolescens, & sanguinea? Neutiquam, sed recogitat, an magnitudo causæ talis, & tanta sit: qualis hæc erit? sine dubio illa erit dispositio, quam supra, cap. 59. referebat; insignis venarum tumor dolores gravitates totius corporis, &c. Itaque de hoc dubitat, ac sin talia signa, vel non, & ideò dixit: *Deliberavimus, an cubiti vena secunda sit.* Hæc pro sententiã Aetij. Vide nunquam facitè exsequeris, quod Aetius inter manifesta ista

signa dubias cogitat.

Hæc dicta sint de vacuandis mulieribus nullo affectu particulari oppressis, sed vniuersali illâ plenitudine gravatis, quam depingimus, aut febre affectis, quæ vniuersalis morbus est, aut quando partes infra septum transversum laborant, quæ aliquid suscipiunt à superioribus, ut dictum est.

At verò, quando aliquis morbus particularis adeit, ut phrænitis, angina, pleuritis, pulmonia: hoc opus, hic labor, hæc occasio errandis, sed Deo dante, omnia clarescent.

C A P. VII.

Si affectus gravis supra septum transversum partes occupat, imminentibus, aut fluentibus mensibus, quid faciendum?

A Ntequam sententiam nostram proponam, locum Galen. recitandum duxi, nunquam obliuioni tradendum, lib. de venæ sectione, aduersus Erasistrat. capit. 5. in hunc modum fundamentum iecit nostræ conclusionis: *Velim itaque audias iam veritatem ipsam me precone tibi denunziantem: Quod mulier, si rectè expurgetur, neque podagris, neque articuloꝝ doloribus, neque lateris inflammationibus, neque per igneumonij capiatur: sed neque epilepsie, neque appoplexie ab noxia sit, aut spitationis, vel vocis ablatione, ritè*

pur.

purgata vilo tempore infestetur. Num verò mensuris fluentibus, aut phrænitis, aut lethargis, aut conclusionibus, vel tremoribus, rigoribusve, mulier aliquando correpta est? Num etiam, vel melancholia laborantem, aut maniam vexatam, aut quæ ex thorace spueret, vel vomeret ex ventre sanguinem, aut cephalæa laborantem, aut synanche præfocatum, aut aliquibus, id genus magnis, & vehementibus affectibus impetitam, cui menses rectè excernerentur, quandoque conspexisti? Verum his retentiis eam cuiuslibet malo impicari facile est, hincque rursus evacuationes medentur. Hæc Galen. aureat sicut, & totum illud caput 5. contra Erasistratum, aureum est. Adverte, omnia mala quæ refert, affectiones sunt particulares partium supernaturum, quæ in quantum particulares, & magnæ, petunt vacuum, ex vena propinquiori. Tamen cum in eodem capite ex Hippoc. refert, non tantum ad causam deveniendum, sed ad principium cause; ad occasionem, & ad causam occasionis. Totum scopum convertit ad excitandas, & promovendas, menstruationes, quia exilitat (fluentibus mensibus) sanguinem illum, qui debebat expurgari esse sanctorum malorum causam. Ita tantos nos reddit ad sollicitandas ex talo sectiones venarum.

Qua-

Quamobrem non te fallat vrgentia mli: letiale m errorem facies si in prædicti affectibus (iam eminentibus , aut erumpentibus mentruiis) sanguinem mittis ex brachio : impetus enim humorum ad vterum in illo principio morbi , sequendus est , vt ex talo raptus sanguis , non petat superiori ; ex brachio verò revocatus ad superiora contra naturæ impetum causam mli augebis proculdubio : & mortem accelera bis. Ergo prima vacuatio semper facienda ex talo : in illo principio principiante, vt loquantur in scholis.

Atque ne contradictionem inuenias in nostris scriptis, memini me lib. 3. Avicena. Cum agerem de curatione affectuum capitis, ponderasse quod Avicena. venam capitis illico secare docet : quare non venas totius, communem, sive nigram, aut basilicam? Sed certe ibi loquitur de affectibus, quando nulla præsens, aut imminens complicatur vacuatio desiderata natura conuersa naturæ, ac cuius defectum, aut imminutionem, sequuntur capitales morbi. Vnde vt omnibus indicationibus satisfiat, illa prima euacuatio fit à parte, scilicet, à cephalica, ne pereat æger, & statim, aut quam breuissimè fit à vena totius, aut à basilica, vt milceantur, vacuatio, derivatio, & reuulsio. nam est celerrimum mortis periculum vt

non possit spectare natura, reuulsionem, & derivationem, & postea vacuationem à parte. Sicigitur Tub levatur pars, deposita aliqua quantitate humoris contenti in venis circa partem, & ita non perit homo, & statim impedis per reuulsionem, quod fluit de novo, poteris hoc modo optimum finem consequi: & hæc est ratio, quare Av. incipit à sectione venæ particularis. At verò in præsentī casu, de quo agimus, licet affectus sit particularis, existimamus esse incipiendum à sectione tali, quia humores sunt, aut debent esse actualiter in motu, vt tendant ad vterum ex intentione, & appetitu proprio naturæ. Ergo ad partem affectam illos retrahere esset omnipericulotum. Continget autem tibi multoties, vt vnica, aut altera vacuatione facta à talo, liberetur mulier ab vrgentia mali particularis, capitis, gutturis, aut pleuræ. At si post istas vacuationes morbus vrgeat, accede ad vacuationes particulares cum magna sollicitudine mentruorum, per frictiones continuas, cucurbitulas, ligaturas, balnea, & hæc (vide obsecro) in actus sanguinis missionis à brachio, antea, & postea : quidam peritus, & doctissimus, præcipiebat, dum sanguis è brachio extraheretur pedes, & crura in aqua calida de coctionis camomilæ, & alta misse immitti; &

cum

atende
statim,
& vix
mi

oro sto oro

non

cū eisdem hervis, & aqua simul trahi vsque ad ruborē. Alij, valente virtute non dubitāt vno die duas exercere vacuationes, quāā ex talo alia verō à vena propinqua, sed quando imminetibus, aut fluentibus menſibus tantā huius vacuationis sollicitudo est: quid dicendū si à partu morbus aliquis enixa corripit? Equidē in precedentibus dicebamus primā saltem vacuatione esse ex talo. Tamen post partū, non solū primā, sed alterā, atque alteram. Hoc explicandum.

C A P. VIII.

Fernelius (ne occasio sit errandi) explicatur.

Fernelius in hac re Tyronibus occasione dedit errandi, nam lib. 2. meth. agens de venæ sectione, cap. 7. curationem incipientiam dicit à sectione venę brachij, & postea ad venas accedere inferiores. Hęc autem sententia absolute, vt iacet, displicet profecto, quia si execuatur talis vacuatio, evenient vteri elevationes, & suffocationes supernaturam partium, recurrentibus humoribus ad partem affectam, qui incipientes fluere, per loca consuecta menstruationis; & hęc indicatio est prima, & vniversalis, quę debet precedere, ex natura indicationis à causa, & à motu illius (vt respondeat ratio.

nis

nis Ferneli) cum igitur causa, quę fluit ad partem affectam, sit quę debet fluere, aut quę etiam fluit ad locum menstruationis, oportet certē illam dirigere, & vocare totam per vterum: Quia natura facilius pellet per consuetam regionem, & deseret aliam inceptam symptomaticam via, quo nil melius desiderari potest. Pellere ad pleuram, aut fauces, vel ad cerebrum, tempore menstruationis symptomaticum, omninō est, pellere ad venas vtteri omninō naturale: ergo credendum est, vacuationem ex talo expeti, & amplecti à natura, & affectam particulam citius liberari. Vnde Fernelius non facit primam evacuationem ex brachio, nisi ad præsentiam copiosę plenitudinis, vt declaratum est ex mente Aeti, quę vehemens copia, si contingat cum vrgentia potest primo vacuari per venam brachij, vt dicit Fernel. & secundo per venam tali, vt supra dicebam, vbi seruanda est doctrina Avicen, cap. 20. 4. 1. ex mente Galen. interponit enim vnā horam inter duas evacuationes, itaque in isto conflictu magnę, & ingentis plenitudinis, menſibus imminetibus, poteris venam secare in brachio, & transacta vna hora, secare in talo: vel secundum gradum vrgentię, & fluxus mētrui, primam facere ex talo, & transacto si-

Vide Hippocratis
6. Epid.
sect. 2.
Secundum
8. De
Nervis,

mili spatio, alteram ex brachio; temper tamen incumbendum magis evacuationi per inferiora. Sed præcipue in enixis magna differentia est in hac re. Afficitur morbo acuto mulier imminentibus, aut fluentibus mensibus. Alia post partum afficitur etiam morbo acuto: Interrogo, quam differentiam conspicias ad evacuandum? Erisne æque sollicitus ad secandas inferiores venas? aut ductus vrgentia accutici morbi, vtramque mulierem evacuabis primo ex brachio? postea ex talo? Equidem licet in re hac difficili multum debeam tribuere prudentiæ Medici, qui ponderare debet causarum exuperantiam, & gradus vrgentia. Tamen asserendum constanter existimo, enixas non vnica vice, sed secundo, tertio, & quarto, & vterius si opus est, esse vacuandas ex talo, quantumvis videatur acutus morbus. Certe non est credibile, quam perniciosus sit retrocessus sanguinis puerperij ad partes superiores; multo magis lathalis, quam menstrualis eius mulieris, quæ non peperit. Consulto, relinquo, varias rationes, & authoritates in re ita aperta.

Ergo enixa pluries vacuanda ex talo ante quam ad superiores venas recurras. Quod si coactus sis ad venas altas secandas, multo

maior diligentia præstanda est in frictionibus, balnis calidis, curcubitulis ligaturis, & alijs quæ crura continuè exercent. Etenim nunquam securè evacuat ex brachio enixa, vique dum per quadraginta dies sufficienter fuerit expurgata: brachiorum via coacta est. Neque fidendum, quod cessaverit purgatio vteri; nam quæ relinquuntur à partu non ex venis brachij, sed ex talo per venas vteri, petunt evacuari. Quod si Medici hanc indicationem facile delerunt, putantes sufficienter esse purgatam mulierem, ad novas in emendabiles devenient.

Illud autem silentio, non est prætereundum, si in evacuationibus sympthomaticis (quamvis omninò sympthomaticæ sint) debemus spectare parumper, vt videamus quid vtile, aut inutile ferant, quomodo se habeat natura, an forsitan debilitetur, an commodum aliquod percipiat? Quare non spectavimus, cum naturalissima apparet vacuatio menstruali, enixe, aut non enixe? In qua non solum sanguis superfluous, sed tres alij humores pravi expurgantur per desideratam, & convenientem regionem, quo tempore, simul fit sanguinis missio, & expurgatio, quæ duo opera nunquam vnico auxilio potest ars perficere, nisi forsitan naturam immittâdo, per venas tali sectas, quan-

Galienus, 136

*Vide in
expolit*

*Affron
22*

*Notan-
dum.*

Secti

primi

sed cum

perfecte

ipsa mo-

retur.

et a.

60.

ergo si natura evacuat 25. debes evacuar
alias 25. vt ex vtraque vacuatione finis opti-
mus consequatur ; hunc terminũ non debet
excedere : habet autem latitudinem , nam
quædam mulier minus quàm alia menstrua-
tur, vna magis sanguinea quàm alia.

Est autem dignissimum consideratione
quod supra tetigi, quam facile Medici re-
linquunt inferiores venas, certè cum mani-
festo periculo, putant qui tegniter ista con-
templantur, quod transactis quodraginta
diebus purgationis, facile possunt evacuari
per brachia. Magnam deliramentum, cum
non omnes mulieres habeant eundem ter-
minum purgationis, neque easdem vires
expulivas, aliquæ debiles sunt, & retinent
aliquid superflui, & putat Medicus conclu-
sam fuisse purgationem vteri, & querit ven-
nas brachij, & miserè moritur infirma acci-
dentibus morbi acuti, & accidentibus vte-
rinis, ab vtero siquidem morbi cõula ince-
pit, & nutriebatur, sed latebat pars man-
dans, quia putabat Tyro morbum nullam
cum vtero habere connexionem. Si post
febris ardens ex vteri afflictione proficit,
nonne aliæ species febris? Et aliæ inopinata
terminationes ad mortem enixa, & Medici
dedecus?

C A P. IX.

Quomodo motus localis corporis se habeat in or-
dine ad vacuum?

MOtus inter non naturales causas enu-
meratur, videndũ ergo quomodo im-
pediat vacuationes, aut si forsan ad illas dis-
ponat. Primò, illud certũ est in febribus ac-
cutis, calidorumque succorum redundantia,
motum localem corporis summopere vacua-
tionem impedire; & præcipuè qui immodi-
cus est; retolvuntur enim vires, & humores
aridi, & biliosiores redduntur, & furentes; ad
vacuationem autem omnis perturbatio, siue
corporis, siue animi fugienda est.

Secundo, vulgaris error notandus est, quo
rundam (c̄ plebe) qui aut febrientes, aut non
febrientes, addeunt domos scindentium ve-
nas, vt per venæ sectionem evacuentur, qui
quam primum vacuatio facta est, in propria
se conferunt domicilia, antequam sangui-
nis motus sederet, vnde non pauci in animi
deliquium incidunt in ipso itinere: ita vt
semimortui à praterentibus in lectum ad-
ducantur. Quamobrem meo iudicio non
solum motus præcedens, sed etiam subse-
quens moximè considerandus. Et ob id Avi-
cen, agens de removendis nocumentis, quæ

accidunt ex rigimine sanitatis; tract. I. cap. 3. dicebat: *Venæ sectionem non debere fieri post modum*; Et paulo post subdit: *Et postea succedat et quies*. Quod etiam docuerat, 4. I. cap. 20. Quod vero cuique Medico poterit accidere, libenter referam (nam mihi sæpè accidit) accedunt aliqui interrogantes, quid faciant in hoc casu: nam est illis necessarium statim inter agere, quod neutiquam possunt excusare, & alia ex parte indigent venæ sectione, aut quia plenitudine magna, & febre laborant, aut incipiente alio morbo. Quid respondebis obsecro? Quid ego responderim dicam? Venam quidem secandam esse, ob morbi speciem, tamen propter iter futurum à tali auxilio abstinendum, ne in ipso itinere, aut syncope, aut phrænitide, aut alio periculoso superveniente affectu periclitetur æger: nisi post vacationem tanto tempore quiesceret, quo passim exactè percipere, an talis sit dispositio, ut ratione itineris maius non incurrat periculum?

Pro cuius maiori claritate notandum est, aliud esse agere de recrementis, quæ quotidie generantur in nostris coctionibus, & de illis quæ citra magnam febrem in valetudinarijs, aut in febribus longis necessario succrescunt. Aliud verò est loqui de excre-

men-

mentis putridis, quæ ex vi intensæ, & accutæ febris resultant. Nulli dubiū potest esse, quod excrementa primi generis melius pelluntur, intercedenti motu locali corporis, quàm alio auxilio, quod breviter docuerat Galen. 3. Aphorif. text. 15. his verbis: *Nam siccitatibus superflua humiditates dissolvuntur, per imbres autem intra corpus collecta putrescunt, nisi quis singulis diebus collectas exercitij expurget. Quæ enim fit per balneas, evacuatio parva est, & solam ferè cutem evacuat. Quæ autem sunt per carnem, & solidiores partes dispersæ superfluitates, haud sufficienter balneis evacuantur, &c.* Præfertur igitur Galen. motum localem, alijs auxilijs, ad excrementa deturbanda: quod non solum in sanis intelligimus esse verum; sed in ægris, qui possunt citra damnum exerceri, & sine metu incensionis febrilis; & in valetudinarijs. Non quidem expedit ad medicamenta purgantia confugere, quando motus localis expulsionem excitare valet. Itaque neque balnea, nec aliud artis auxilium putrida recrementa evacuat, sicut motus. Igitur solum inspecta putredine, & recrementis ex illa resultantibus, nullum damnum, sed commodū potest confurgere ex motu. At si ingens calor adsit, si iudicium aliquod spectatur, aut symptoma aliquod

quod timeretur grave, proculdubio motus prohibendus est. Quod vero de sanguinis missione dixi, idē de purgatione intelligendū.

C A P. X.

Quid motus localis vacuationē humorū crassiorū, & frigidiorū, non solum non impedit, verū iuvat, ex mente Hipp. & Galen.

DIximus de motu in calida dispositione, nunc de illo aliqua adnotanda, quando humores adsunt ita crassi glutinosi, & quasi frigore gelati, vt fluere nequeant, nec ad vias naturales expurgationis, nec ad artificiales ab arte inventas. Apertum quidem est, neque per venę sectionem, neque per medicamentum trahens tales humores evacuari posse cū sint ad fluxum inepti, igitur motus localis maximē iuvat, & disponit attenuando, calefaciendo, quam doctrinam adnotavit Avicē. 4. 1. cap. 20. ex mente Galen. lib. de venę sect. cap. 21. Si autem æger iacet in lecto, & motum aggredi non audet, aut ob aliam rationem non expedit, certē in hoc casu frictiones leves linteis calidis exequendæ ante vacuationem. Et quibus balnea sunt consueta etiam maximē profunt; fundunt enim sanguinem, & ad exitum

humilem redunt, vnde in morbis melancholicis, maximē probo vsum balnei, & post balnea, si opus est, sanguinem detrahere decerno, quia tenuatus humor, & alijs mixtus, melius concurrit ad locum teissuræ, & melius exijt; quod intelligendum est, nisi adsit plenitudo magna, quæ prius poscat deponi. De purgationibus dixit Hipp. lib. 4. aphor. 13. *Cum biberit quis elleborum ad motionem corporis ducere magis, ad somnos verò, & quietem minus, indicat autem navigatio turbari motionem corpus.* Et Gal. in com. inquit: *Quies siquidem in eodem statu conservat, motus verò transmutat, atque alterat corpus.*

Eadem ratione video aliquos Medicos, spectantes motum humoris, in quartana, & in morbis melancholicis, ad medicamentum purgans propinandum, asserentes ita factū fuisse ab Hipp. de Affectionibus, & 5. Epid. de qua re alibi.

Similiter autem expurgationem, solet Hippocrat. balneis vti. 6. Epid. p. 5. text. 29. & Galen. in com. Lavando esse ægros docuit læpè ante veratri sumptionem, nonnunquam post assumptionem.

Imò non solum ad veratrum fendum, sed etiam ad sanguinis missionem exercendam, quando sanguinis crassus est, vtilem putant Galen. vsum balnei, in eodem

dem com. vt etiam de motu nuper dicebatur
ex mente ipsius.

7.

Quod autem motus moderatus, sit vtilis
ante vacationes humoris crassi, quando
non adest febristalis, quæ motum istum
non impediatur, colligi potest ex Hippoc. &
Galen. 6. epid. p. 3. context. 31. *Prodicus fe-*
brientes interficiebat cursibus, luctationibus,
fortibus calidis: malum febriculosum inimicu-
fami, circuitibus multibus, cursibus, frictionibus
&c. Si hæc verba Hippocrat. contra Pro-
dicum rectè introspicias, videbis nostram
mentem esse Hippocraticam; diximus, ni-
mium motum localem esse omnino perni-
ciosum, aliquem tamen esse proficuum. Ita
dicit Hippocrat. febrem inimicam esse cir-
cuitibus multis, quasi dicat, paucos circuitus
prodesse: exiguus motus etiam à Galen. com-
ceditur, lib. de sangui. missio. cap. 21. Avi-
cen. 4. 1. cap. 20. Galen. 6. epid. part. 1. com-
ment. 6.

8.

Illud autem quod supra insinuavi, senti-
per memorari debet; non dicimus motum
esse proficuum rationi febris, sed ratione va-
cuationis, quando tales humores ad futu-
ram vacationem per motum securè atte-
nuatur, aut concitantur. Nam aliter securus
non esset motus, potius desiderant Medici
quietem humorum crassorum, vt coquantur,

tur, nisi adeo rebelles, aut hærentes sint, vt
motu desiderent: Quod luculenter docebat
Galen. ex mente Hippocrat. 6. Epid. part. 1.
com. 6. his verbis: *Exercitationes conducere*
arbitratur Hippoc. tanquam multitudinem va-
cuantes, & pituitosum, crudum, crassumque om-
ne ad maturitatem ducentes, & attenuantes, &
corporis omnes particulas roborantes.

Quod in febris longis pendentibus à
magnis obstructionibus lienis, aut hepatis,
quotidiè experimur quantum valeat motus
ad febrem tollendam, ablata causâ obstru-
ctionis, & colore ad nativum reddito in cura-
tione febris albæ, aut morbi virginei cõpro-
batum est.

Vndè hæc forsitan est ratio quare in-
ter antiquos Medicos consuetudo invaluit,
vt ad missionem sanguinis in mulieribus ex-
pede, meliorem horam putent vesperti-
nam, seu circa crepusculum, vt promovean-
tur menses, nimirum, calore, & motu to-
tius dici humores crassi minus inhærentes,
& quasi vinculis soluti melius descendunt
ad inferiora: quod Iacobus de Partibus ob-
servatum relinquit. Sed hæc de
motu corporis susci-
pant.

10.

C A P. XI.

Quod motus animi, maximè vacationes impediatur.

Diximus de motu corporis, sed magnum pondus habet consideratio hæc, quia divitior.

Gaudium expandit spiritum ad externa, cor frigidam relinquens, si mortem hoc pacto vidimus, aut legimus accidere, quanto magis timenda est vacuatio, quæ etiam depauperat spiritum: Ergo si necessitas urget, prius sedanda talis affectio, ut cor ad statum pristinum reducat, recuperatis spiritibus, ut valeat vacationem tollerare.

Ita, licet non soleat ut gaudium interire, sed multos non valde animosos debilitare potest: & certè si vacuatio artis accederet, accederet etiam, animi deliquium. Non igitur tibi contingat, iratos vacuare.

In timore, quis auget, aut sanguinem detrahere, aut expurgare? Nam metus propter debilitatem quam potest inducere, etiam ob subitum ad interiora humorum refluxum, valet vacationes impedire, si medicamentum eo tempore assumeret, mortis manifestum periculum ex suffocatione accidere posset. Præterea videmus in his, qui timet, venam sectam nihil sanguinis con-

cc.

cedere, aut si quis fluit, non qui fluere debet, sed tenuissimus, quo fit, ut statim iubeamus venam claudere, donec metus omnino recedat. Et forsitan hæc est causa, ob quam Galen. ob timiditatem quandoque venam non secatur, 9. Metho. cap. 5. Tamen advertendus locus. Nam dicit: *Quod si propter medicum ignorantiam, vel ægri, aut propinquorum timiditatem venam non secatur, &c.* Vbi non loquitur (ut suspicor) de affectu timoroso, de quo hic loquimur, sed de renitentia ægri, & propinquorum, ob suspicionem ne malè habeat ex sanguinis missione propter diffidentiam, quibus ignorans Medicus, & rudis, nescit philosophicè ostendere rationes, & causas evacuandi; his enim rectè declaratis (& periculo explicato, si non vacuetur) statim æger amittit metum, & spe firmatur: tamen aliter se res habet, nam Medicus rudis (ut voce Galenica utar, in eo cap.) vincitur facile rationibus ægri, & propinquorum; & ob id dixit loco citato, propter timiditatem ægri. Si Medicus sciret illum animi affectum depellere, ortum ex falsa quapiam opinione, certe non præteriret occasionem vacuandi

Tamen maximè notandum est, talem posse esse ægrotantis, & propinquorum timorem, ut, prædicto eventu, liceat ad alia

K

24.

tenet
ocasio-

5.

auxilia transire, vt ibidem facit Galen. Ite-
quaces enim Erasistrati vociferabant, & di-
cebant aliquos fuisse mortuos pre timore;
ante venæ sectionem, alios perijsse in ipsa
met sectione (vt refert Gal. de venæ sectione
adversus Erasistrat. cap. 2.) ad explodendam
omniò sanguinis detractionem.

Igitur omnia prius sedanda sunt, & si que
virium iactura ex metu orta fuit, prius repa-
randa.

De tristitia idem philosophandum, inter-
na vrit, exsiccatur etiam ossa ipsa, si diuturna
est, si recens, suffocat, & vtroque modo de-
bilitat vires: ex pulsibus quidem tristitiæ, &
timoris colliges quantum tales affectus va-
cuationes impediant, aut retardent.

Inter animi affectus amor locum obti-
net, qui in quantum amor nil habet in hoc
capite ad Medici contemplationem. At
quatenus nunquam sine aliquo motu appe-
titus hominem tenet. (Loquimur de amore
sensitivo, quo mortales agitantur.) Apertum
est secundum illum motum quo inflammat,
posse impedire vacuationes, nã aut mœrore,
aut nimio gaudio, aut frigido timore, aut
desperatione; aut alijs animi perturbatio-
nibus, miserè concurritur animis, in quo casu
idem asserendum: ac singulis diximus affe-
ctibus.

De

De raptu, et extasi attentius philosophan-
dum, vt dicemus in tractatu de divino in
morbis ad lib. Hipp. de morb. fac. Nam suffi-
cit dicere omne auxilium impedire. Vidi-
mus in quodam raptu putasse assistentes esse
appoplexiam, & sanguine misso (mirum) po-
terat anima evolare. Tamen ex tali vacua-
tione in magnam devenit æger debilitatem,
& plures morbos. Sunt quidem maximi mo-
menti istę considerationes, quamvis parvę,
aliquibus videantur.

C A P. XII.

De somno.

Somnus exiguo tempore mihi videtur
impedire venæ sectionem; nempe non
statim à somno mittendus sanguis est (nisi
aliud urgeat) sed aliquo interposito spatio,
vt humores ad interiora per somnum moti
expandantur, possintque rectius venę sectio-
ne vacuasi. Quod Galen. optimè avertit,
lib. de sanguin. mis. cap. 20. dicens: *Cum au-
tem nil huiusmodi, aut urgeat, aut prohibeat,
præstat manè venam incidere, non protinus ex
somno excitis, verum circiter horam vnã iam
antea vigilantibus.*

Sed merito dubitas circa locum Galen.
lib. de optim. secta. ad Thras. cap. 38. vbi con-
trariam sententiam videtur proferre, ait:

K 2

Non

Nonnullis conferre ante venæ sectionē dormire.
Sed adverte, non esse cōtradictionē in dictis Gal. sed consonantiam: nam potest somnus conferre ante venæ sectionē (quando aliud nō vrget) nonnē potui superflua vigilia p̄cedere, aut quid aliud, quod viriūm restauracionem per somnum petat? Ergo Gal. lib. de sang. misl. loquitur, dum aliud non vrget; sic: Melius est vigilantem ægrū tenere, per illud tempus à Gal. signatum. Sed quando sermo incidit de somno, vtile erit explicare, an liceat post venæ sectionem dormire, etsi extra institutum, videatur.

C A P. XIII.

De somno post vacuacionem.

EX natura somni elicies primū decretum in hac re; nam cū in somno recursus fiat sanguinis, & spiritus ad viscera, apertū est, quod si in partibus internis multitudo humorū affuerit, aut putredo, aut fluxio quæpiam, aut paulò post timetur, somnus post vacuacionem maximè nocebit: equidē si adest multitudo sanguinis, aut putrescentium humorū (quod maximè debes notare) ex retractione suffocabitur calor, quo fiet, vt augeatur putredo, & pullulet alia de novo.

Quare in internis inflammationibus, aut

id

in fluxionibus ad viscera, peissimus est somnus, quin etiam, & in pestilentibus affectibus & venenosis, in quibus afflicta natura saltim principatum cordis desiderat à tali malo liberare; (concurrit enim semper venenum ad cor) in his quidem maximè timendus somnus post vacuacionem.

Quo fit, vt in quibus speratur aliqua accessio, suspectus etiam sit post venæ sectionem.

Sed quando post sanguinis missionem timetur debilitas, aut magna resolutio, vt in calidis, & siccis, tum temperaturis, tum temporibus, & regionibus accidere solet, permittendus somnus est.

Secundò potest permitti, quando vena secatur propter dolorem existentem in parte externa, sedat quidem talem dolorem somnus, vt dicebat Avic. 4. 1. cap. 30.

Tertiò, si humor qui relinquitur post venæ sectionem paucus est, & per somnum evinci potest.

Quartò, si puer est, & crudis abundat: somnus in pueris multos finit morbos.

Quintò, si fluxio aliqua ventris, aut sanguinis adest.

Sextò, in morbis melancholicis, & maniacis in quibus prædominat siccitas. In his casibus ex arte somnū permittimus. Quamvis

K 3

duo

duo sint quæ persuadeant non esse dormiendum. Primò, metus ne ligatura solvatur, & multus effluat sanguis, ut adnotat Ferne- lius. Secundò, propter membrorum con- fractionem, ut ait Avicen. 4. 1. capit. de fle- bot. Tamen maior est utilitas quæ ex som- no sequitur: Possimus præterea venam se- curè ligare. At fractio membrorum accidit, in primis relatis casibus in multitu- dine internarum partium, in putredine, &c. Sed in sex ultimis nequiquam accidit audita perexigua, ut nullus sit momenti.

II.

Loco cit.

Causa fractionis membrorum post venæ sectionem est (ut arbitror) insinuata. Avic- en. ait enim: *Quia inter phlebotomiam quoque & secundationem, non est dormiendum, ne cum sanguine expellantur superfluitates quæ attrahuntur, propterea quod humores per somnum ad corporis profundum trahuntur, &c.* Hæc Avicen.

Quare cum ex venæ sectione humores sint commoti, somno accedente, velotius concurrent ad interna, & viscera gravan- tur. Igitur quando aliquis ex se prædictis casibus non vrget, non convenit dormire post venæ sectionem, sed spectare per vnam in- tegram, aut duas horas, ut sanguinis motus sedetur.

12.

13.

Quando autem multitudo tota vacuata est,

est, ut in synochis, in quibus Galen. tam pro- fusas faciendas præcipit vacuationes, som- nus laudabilis est. Dormiebat ille iuvenis (9. Meth. 4. c.) neque siccatus, & absterus lin- teis sentiebat, neque vocatus, Galen. relin- quebat, neque sinebat excitari, & pluries illum visitabat, ille autem dormiebat, cum magno virium proventu. Continetur enim iste somnus relatus à Gal. in nostris lex cas- bus in primò, & terriò.

Diximus in textu casu, concedi somnum in delirantibus maniacis, aut phreneticis, non solum quia remedium affectus est cum som- nus humectet, & ob id delirium, exsiccita- te, & calore ortum sedat, sed etiam quia ta- les infirmi solent delirando ligaturam colle- re. Quare rectè Avic. animadvertit, quod in his affectibus, & in illis: *Quos per noctem, aut hora dormiendi oportet evacuare, scissura venæ sit angusta.* 4. 1. cap. 20. & ob id 1. 3. tract. 3. cap. 3. dicebat: *Et oportet ut sic cau- tela indignatione vitæ super ipsam, ita ut sit firmata, quam motus ipsius, & agitatio irra- tionabilis non solvant, &c.* Quàdo ergo Avic. dixit: *Et post phlebotomiam succedat quies, & non dormiat quantum ei fuerit possibile.* Intel- ligendum est, nisi aliud indicans, sit quod petat somnum.

41.

Lib. de re movend. nocu.

De expurgatione ferè eadem est ratio,

nam post purgationem inchoatam non oportet dormire: Itabit enim, aut cessavit purgatio, & alia ex parte humores ad interiora concurrunt, quo nil infœlicius. Consuevimus vero post exactam, & perfectam purgationem somnũ concedere, sicut Gal. post longã sanguinis detractionẽ, ad humectandũ corpus, vel à medicamento exsiccatum, ad reparandos spiritus deperditos somnũ concedit.

CAP. XIV.

De vigilia.

DE vigilia loquimur, quæ merè res non naturalis est: non de illa quæ morborum, & causarum præternaturam est soboles. Nam hæc potius petit vacationem non ut vigilia, sed ut oritur à causa humoralis caput distemperante, de qua infra agendum est. Tamen vigilia, quæ alias causas sequi potest sine dubio vacationem impedit, aut retardat, aut maximè moderatur. Nam si aliquis, aut propter nocturna studia, aut aliam quampiam sollicitudinem in somnis est, aut ob aliud impedimentum. Ista vigilia à causa prochatartica non toleravit vacationem, ut merito dixerit Galen. lib. 1. ad Glauco. cap. 14. Vigiliam posse impedire vacationem, sicut aer, quod Galen. significat

care voluit, quando eodem, lib. cap. de febribus cum accidentibus, dixit: *Ita etiam si vehementissima vigilia, aut dolor intensus agrum vexaverint, cavenda sunt subita, & multe vacationes, &c.* Quod de purgatione etiam sic intelligendum, apertum existimo.

Sed intelligenda sententia Galen. quando eo vigilia devenerit, ut vires fregerit, quo casu prius oportet auxilijs, quæ somnum inducant, & vires reficiant, ægrum levare, & poste vacuare.

Tamen si malum ita vrgens est, ut celerimum exposcat auxilium, prudentia Medici maximè necessaria est, ut vacationem menfuret, secundũ statũ virium; inspiciens non solum præteritam vigiliam, sed futuram quæ timetur. Parce ergo vacuandum, semper vires, reficiendo ante vacationem.

CAP. XV.

De usu venereorum, quem inter res non naturales Medici referunt.

VSum venereorum inter res non naturales Medici recēset, quia si (ut ipsi putant) aliquando iuvat, tamen ita solet vires deicere, ut magna auxilia impediat. Et ob id Avicena lib. 3. fen. 20. capit. 11. dicebat: *Coitus evacuat de substãtia cibi postremi quare ac-*

debilitatem affert, cuius simile alia non afferunt, evacuationes, & evacuat de substantia spiritus rem plurimam, &c. Quare non mirum, quod lib. de removend. imped. cap. 3. prohibeat venam secare post coitum.

Sed pro Avicennæ explicatione animadvertendum est, perniciosam esse multorum audaciam, in extrahendo sanguine, his qui post coitum infirmantur: Apparent autem aliquando pulsus validi, enitente natura debilitatem profectam ex penuria spiritus reparare magnis tractionibus aeris, & sanguinis, ut spiritus generetur. Putat verò inexpertus esse fores dilationes, & oriri à robore virtutis, atque cum necessum sit aliquas esse debiles, & impares, confundit inæqualitates pulsus ex coitu, & inæqualitates ex vi morbi; qua in re magis latitat error, ita ut viderim plures infirmos post coitum morbo correptos, ad læthalem statum, & ad mortem devenire, ex sola sanguinis de tractione. Est ergo maxime ponderandum, qualis, & quanta sit debilitas, & qualis egritudinis temperies, & quem gradum urgentiæ morbus obtineat. Sunt equidem aliqui qui facile veneris evacuationem tolerant, sed precipue tempore hyemis, quando corpora minus effluunt per cutem, qualia sunt calida, & humida, hæc quidem minus à coitu debili-

tantur, & magna debet esse imbecillitas, ut impediatur magna auxilia, dicente Gal. lib. 6. de sanitate tuenda: *Nonnulli sunt qui usque ad sentum citra noxam venere utuntur. Hos dicit calida, & humida natura, quod si huic temperaturæ accedat cutis densitas, minus coitus noxam sentiunt.* Quod alijs verbis dixerat 6. de morb. vulg. part. 2. com. 26. inquiens: *Solos eos iuvare, qui fuliginosas, & fumosas. ob naturalem intemperiem transpirationes habent.* Tamen notandum ex prædictis locis, & 8. met. Quod sicut coitus minus debilitat relata corpora, ita maximè calida, & sicca; quare dolendum est (& maximè fugiendum) quam sine discrimine tempore ætatis in morbis acutis, complexione calida, & sicca post diffusam, & lascivam vitam, sanguinem mittunt. Tyrones Medici, dicentes: *Morbus acutus est urgentia magna.* Ergo oportet hæc omnia, & alia multa alta consideratione recogitare. Renuit calida, & sicca complexio vacationem veneriam, ab eaque impense debilitatur. Rursus ab ambiente, rursus à copia humoris biliosi, non à sanguine (ut multi putant.) Igitur extractio sanguinis læthalis solet esse in prædictis causarum combinationibus. Quis dubitat? Imò non dubitat, audax, & qui non audit. Vide quanta cautione, quam paulatim, quam

raro talem vacuationem debes exercere.

Sit ergo conclusio, qui coitum exercuerit biliosi, aut debiles, tempore æstivo, aut indiam pasci, prout plures paucioresvè resolutionis causæ veneri accesserunt, plus, aut minus vacuandi: quinimò talis esse potest status causæ morbosæ, & morbi accuti, & virium, ut alterantibus, & clysteribus, magnam curationis partem perficiamus, natura interim se paululum reficiente, & levante ad alias vacuationes perferendas.

Sed dices, Avicenam post coitum sanguinis missionem præcipisse, lib. 3. fen. 1. cap. de dolore capitis ex coitu; sed lege attentè textum, nam dicit: *Si adsit multa vaporatio, & effusio totius corporis ad cerebrum. Continet, ut motu coitus agitetur plenitudo, & cupit recipiat, quod molestet.* Igitur in isto casu magis est quod agitarum remansit, quàm quod debilitatum apparet. Sed certè rem infinitæ varietatis non possumus ad normam determinatam redigere, plura sunt iudicio periti artificis relinquenda, qui vires contempletur naturam causæ, & illius motum, futurum exitum, & alia innumera, quæ inferius sunt explicanda, cum de causis præternaturam agamus. Sed antiquitas au laces in evacuando coereet. Regulæ igitur servandæ in hoc casu, declaratæ sunt.

CAP.

C A P. XVI.

De cibo, & potu.

Cibus, & potus ad repletionem reducuntur de cibo autem sub ratione cibi aliquid supra insinuavimus in ordine ad vacuandum: Si autem corruptus cruditis species constituat, infra habebit locum, cum de rebus agam præternaturam. De potu, illud solum adnotare decrevi, impedire vacuationes si frigidus sit, humores refrigerans ad motum reddit ineptos. Quamobrem ubi multus potus aquæ frigidæ, aut vini præcessit, Avicen.

Sanguinem non evacuat, quia aqua frigida sanguinem densat, vinum agit humores omnes. Lib. cit. de re. nov. im. ped. c. 3.

Equidem inter causas infelicis exitus multorum morborum enumerandus est, tam largus frigidæ potus, & usus nivis. Nam cum urgeat necessitas vacuandi, nec tempus spectandi præstet indutias, ut humores ad sanguinis missionem, aut purgationem præparentur, necessarium est, ut condensatis manentibus humoribus in cavitatibus internis, educantur tenuiores, & fluxiles cum incredibili ægrotantis damno.

Tamen licet Avicen. dixerit frigidæ potus, & vini copiosi impedire vacuationes, non æquali modo intelligenda sententia: nam aqua frigida nil habet boni ad vacua-

siq:

tionem ob rationem dictam, vinum aliquo modo potius indicat, quam impediatur. Hæc generaliter dicta sunt, & agendo de vita ante acta.

At in particulari sunt aliqui qui aquam tribuunt frigidam ante vacationem, melius tamen facient si in biliosis, & calido tempore, (si necessaria est sanguinis detractio) utantur pauca aqua, cum aliquid de succo granatorum admisceatur sic foeliciter tolerat natura, & roboratur. At in contraria temperie, & tempore, vis coctum vino imbutum, aut aliquid aliud roborans, et attenuans utiliter exhibendum. Quod ad sanguinis missionem habere locum potest, ad purgationem neutiquam, cum melius sit ad medicamenti purgantis sumptionem ventriculum esse ieiunium.

Conueniens autem erit, ut si aliquis fuerit evacuandus per sanguinis detractioem, & aqua frigida fuerit vitus, roborem prius medicamenti ventriculo applicatis, quæ simul calefaciant, et roborent. Quod autem de potu aquæ frigidæ in hoc loco dixi, intelligendum paulò ante vacationem: tamen alia maior consideratio exurgit, quando prima regio vsu nivis frigescit, de quo puncto, infra, quando de prima regione disseram.

*Nisi
aliud
urgeat.*

De

De rebus naturalibus, & non naturalibus, quæ valent impedire venæ sectionem, aut purgationem, dictum abundè exultimo. Nunc ad rem difficilimã, arduam, & omnibus viribus cõtrèplendam (favente Deo) accedimus. De rebus, scilicet, præternaturam, quæ eadem vacationes impedire possunt.

LIBER TERTIVS,

*De rebus præternaturam impedientibus
magna auxilia.*

C A P. I.

De causis humoralibus, impedientibus vacationem sanguinis.

Dicebamus tria esse genera rerum præternaturam, vel differentias; nam quidquid humanæ naturæ contrariatur, aut est causa morbi, aut morbus, aut accidens, quod cõsequitur. Atque cùm de vacatione institutus sit sermo, apertum est nomine causæ non intelligi causam aliquam externam, quæ vacationi non subijcitur, neque incorpoream, qualis est affectio animi. Agendum ergo est de hu-
mo-

moribus, ex quorum perfecta moderatione in activis, & passivis sanitas dependet, & morbus multiplex ab illorum ametria.

Cùm omnis vacuatio (de qua agimus) culpabilem humorem respiciat, clarum est, quod qualis fuerit humor, & qualis locus in quo oberrat, talis erit vacuatio. Prius ergo de causis humoralibus in ordine ad sanguinis detractionem, deinde de impedimentis ad purgationem, & ultimo de flatibus aliquid dicam, quatenus impedire valeant.

B.

Proponamus leges, & statuta à Galen. à quibus Avicen. & omnis antiquitas nunquã discessit. Ergo 4. de sanitate tuenda, cap. 4. sic statuit: *Humores alij priusquam ad exactum sanguinem perveniant, veluti semicocti sunt: alij prorsus incocti, crudique, alij paulò absunt à sanguinis formæ: Rursus alij sanguificationis velut ultima pars, qui utique caloris excessu proveniunt (quorum alij paululum, alij plus, alij plurimum à sanguine recesserunt) ubi paululum, vel citra sanguinem restitutum, vel ultra processum est; audacter mittendus sanguis est; ubi plus consideratius agendum; ubi plurimum, in his nullus omnino mittendus est.* Hęc ille. Hoc statutum angustioribus verbis confirmat 6. Epid. part. 3. cap. 43. dicens: *Expedit aliquibus eorum qui sanguinem*

nem expuunt sanguinem detrahi, quibus scilicet copiosus est, & nondum insigniter ad alterius humoris naturam converfus, non detrahendus est autem in quibus iam mutatus est, &c. Istã Galeni legem confirmat. Avic. c. de flebot. 20.4. 1. illis verbis, à nobis propositis in principio huius operis. Istam tam antiquam, tam solidam, & salutarem doctrinam video hoc tempore oblitam, & desertam. Ego pro viribus conabor illam dilucidè explicare, & pro tam necessaria, & publica causa elegi scholasticum morem. Sic omnium animi, & ingenia quietunt, si rationes contrarias audiamus, & dissolvamus.

CAP. II.

Est difficultas, an aliqui humores, intra venas impedire, aut omnino prohibere possint sanguinem detractionem?

PRimo probatur, quòd venę sectio conveniat quibuscumque humoribus intra venas existentibus, nam aperto foramine exire debent necessario: ergo quocumque modo humores peccant, deturbari possunt per sanguinis missionem.

Secundò, quia si ob aliquam rationem humores intra venas impediunt sanguinis mis-

missionem, ea est, quia distant à natura sanguinis, & ex consequenti cum ista vacuatio sit vniversalis, omnes evacuauit tam malos, quam bonos, meliusque erit, medicamentum expurgans. Hęc videtur communior ratio pro ista sententia tamen non conuincit, imò potius, quamvis distent humores & alienati sunt, exhibunt per venę sectionem, vt apparet ad sensum in vasis extrinsecis. Medicamentum autem licet trahat prauos, hoc fit cum maxima commotione, quę cōmotio maximè fugienda est præcipuè in febris; ergo sanguinis missio in quacūque cacochymia erit ex vsu, atq; adeo nullius humor, aut crudus, aut putridus, dummodo sit intra venas, valet impedire venę sectionem.

Tertiò efficaciter arg. morbus magnus, & virtutis robur, sunt scopi sanguinis detractionis, ergo his scopis apparentibus non est cur possit impediri sanguinis evacuatione. Sed humores præternaturā, maximè distantes à natura sanguinis (v. g. biliosi, aut crudi, aut maligni, aut adusti, aut putrefacti) possunt causare morbū magnū intra venas existentes præsentē virium robore; ergo exercenda est sanguinis missio, atque idèo humores, propter distantiam à sanguine, non valent impedire talem vacuatione.

Con-

Confirmatur, nauria febris ardentibus ex præcepto Gal. sanguis mittitur etiam ad animi deliquium, sed exquisita febris ardens à sola bile incensa, aut putrescente (distante à sanguine) progignitur; ergo sine peccato sanguinis, debet vena secari, neque humores, aut supra, aut infra sanguinem valent impedire talem vacuationem. Et ex cōsequenti sententię illę Gal. supra adductę, & Avicen. non habent locum in acuto morbo ab humore separato, & segregato à sanguine.

Solet responderi ad istas rationes, quòd quando sinceri humores seorsum à sanguine putrescunt, aut præternaturam inflammantur, aut maligna qualitate afficiuntur, non possunt constare vires, quia natura in tam aliena humorum conditione, non potuit rectè nutrirī, & ex consequenti debilis erit, neque tolerare poterit sanguinis evacuationem.

Sed efficaciter contra istam responsionem inturgit ratio; concedunt omnes, morbum magnum posse oriri ab humoribus distantibus à sanguine, siue à solitaria cacochymia, nullo modo peccante sanguine: tunc sic, sed in tali statu possunt vires constare, ergo mittendus sanguis est, quod est expressè contra textus supra positos. O-

L 2

ten-

tenditur, quia Gal. 1. aphor. text. 17. docet, posse coniungi virium robur cum humorum corruptione, vt in principio diximus huius tractatus. Loquitur apertè Gal. meo iudicio de humoribus intra venas (vt tacitè obiectioni respondeam) non de cibis corruptis in ventriculo, nam deliramentum videretur, onerato ventriculo pravis succis omnem saginare multis, & frequentibus alimentis, sed ista dubitatiuncula, non est ad rem. Probatum enim existimo auctoritate Gal. coniungi virium robur cum magna cacochymia, ergo si adsit magnus morbus, conuenit sanguinis detractio, adtunt siquidem scopi.

In hoc opere l. 1 c. 2.

- 6. Quia in omnibus febris putridis iuret Galen. mitti sanguinem, vt levata natura reliquum superet; per putredinem autem fiunt humores distantes à sanguine; ergo isti non impediunt, sed poscunt talem vacationem.
- 7. Quia nullo modo melius tollitur obstructio in putridis, quàm sanguinis missione: est autem obstructio comes putridarum.
- 8. Quia detractio sanguinis in eadem proportione relinquit humores, quia æqualiter vacuat; ergo non est periculum, vt extrahatur sanguis bonus, & remaneat malus humor, quæ videtur ratio Fernelij.

Quia

Quia ventilatio impedit putredinem, sed per sanguinis missionem fit magna humorum ventilatio.

9.

Quia revulsio à foco putredinis magnū auxilium semper fuit in febris putridis: hæc autem revulsio recte fit sanguinis missione.

10.

Alię plures Galen. sententię in methodo, & alibi possent adduci pro ista parte, sed utilitati, & breuitati incumbo: In tam gravi negotio non decrevi conclusiones statuere, nisi prius notabilia quædam, & fundamenta proponam ex antiqua Philosophia Hipp. & Gal.

C A P. III.

Notabilia pro conclusione stabilienda.

PRimo notandum, massam sanguinariam esse quodam quasi mixturam ex quatuor humoribus compositam, & contemperatam, à sanguine præcipua eius parte denominatum in cuius contemperacione, & partium vnione posuit Hipp. lib. de natura humana sanitatis causam, & in illius intemperamento, & segregatione causam morbi, & doloris.

11.

Non tamen ex ista sententia potest probari humores esse tantum virtualiter in massa sanguinaria, vt opinatur Fernelius; nos eam exquisitam mixtionem, quæ ducit ad

L. 3. for.

formarū corruptionē, negamus. Sed volumus miteri, & contēperari, & in ordine ad sanitatem convenire humores, quamquam formas proprias substantiales contineant: Sic enim docuimus in tractatu de humorib; Tamen quam sententiam sequi studeris, nō est ad rem; de qua agimus, nam quomodo cūque, certum est, quōd calore præternaturam agente, aut alia qualitate contraria, potest amittere massa sanguinaria, illam conditionem debitam, & mixtionē (quęvis illa sit) qua inter se vnitur, & qua subdita est membris solidis, & virtutibus nostrum corpus gubernantibus.

Inseruit tamen multū (ad declarandā doctrinā istius notabilis) status elementorū in mixto, nam sicut per putridinem mixtū, dissolvitur in ea, ex quibus cōponitur. Ita similiter massa sanguinaria cū alteratur, & corrumpitur, dissipatur, & apparent humores ephrænati, & cū sinceris formis, vt sæx vini, & spum, & id quod viride in vino nominatur. Bilis contemperata, sanguine, & pituita, non ita pallida amara, nec calida existit, separata tamen à prædicto consortio, calidior evadit amarior, pallidior, irritat, mordet, pūgit, & vt dicebat Hipp. loco cit. dolorem infert membro vbi segregatur, & membro ad quod tendit,

Secundò notandum, quōd ista separatio humorum, quę fit à causa præternaturam, talis potest esse, vt impediatur sanguinis missionem. Sed dubitas quando, aut quem gradum separationis debent habere humores, vt impediatur talem vacuationem. Resp. Quōd ista separatio debet esse, vsque ad supernatantiam. Aliqui obijciunt nobis, vocabulum hoc (supernantia) esse Barbarū, neque Latinū, neque Græcum, neque talem dispositionem reperiri posse in humoribus; sed ego libenter fero, dummodo meis studijs aliquid conferam bono publico. Supernatantes humores vertit Hermanus Cāpensis, eodem modo vertit Trincabellius. Galen. incōent. lib. Hippocrat. explicat, supernatans, id est, impermixtus: Humor igitur ille quid debet esse mixtus, & contemperatus alijs, & contra proprias leges naturæ superfluit, incapaxque redditur, vt permisceatur, iste talis dicitur supernatante, verba Gal. lib. de nat. human. Hipp. text. 23. *Pro abundante intellige nunc dictum supernatans, aut si maior id, quod non est eum cæteris omnibus cōmixtum supernatans puta appellatum.* Non barbarum est vocabulū, quo etiam Plinius utitur, lib. 24. *Aqua supernatans spongijs tollitur: (pudet de nomine egere) humores debent mergi ad invicem in massa*

sanguinaria, illi qui non mergitur, eleganter dicitur supernatans.

B.

Igitur terminus ad quam istius separationis talis esse debet, vt impediatur pro ortus vacuationem sanguinis, nam humores peccantes, & morbum facientes ita separantur ab optimo sanguine, vt iam non sint capaces mixtionis, sed segregati à natura, aut tendunt ad cavitates vitales (vt in morbis lethali-
thalibus) aut ad ventriculum, aut ad caput, &c. Quod cõmuniter video in tenuibus humoribus, & biliosis. Alij verò ita crassi sunt, aut densi, aut glutinosi, vt tanquã fæces, & recrementa gravia adhæreant parietibus vasorum, ibique infinita mala efficiant, & communicent cordi; contingitque in talibus, vt sanguis extractus nihil mali habeat, sed quasi victime, vt aiunt. Aperitur vena (pro hoc dolor) humores peccantes, non possunt exire, quia alij adhærent, aut gravitant, aut præ densitate turpescunt, sanguis verò pulcher, & vividus, qui diligenter custoditur à natura pro cordis sustentaculo, exit necessario, & necessario labefactatur æger: qui summe calidus quotidie accidit (vt supra tetigi) in his qui liberaliter, & ventri, & veneri indulgent. Ventri quidem, quia longis positionibus, & frigidis, & convivij inferviunt, & veneri nullum modum observantes, sed

pro

pro ratione voluntatem, aut voluntatem fequentes, & præterea in illis contingit, qui licet temperati sint, & à libidine abstracti, pravo victu vsi sunt, aut intempestivis corporis, vel animi motibus agitati.

4.

Est tamen pulchra animadversio, quod ista segregatio humorum à duabus causis potest oriri, quarum vnaquæque varios sortiri potest modos, aut differentias (vt cumque volueris nominare, dummodo res intelligatur.) Primò possunt separari ex vi putredinis, vt dixi, & ex omnibus illius causis, quæ plures sunt, & ex omnibus causis malignæ qualitatis, aut corruptelæ. Nam massa sanguinaria omnibus modis corruptionis subiecta est, putredini, vitioni, congelationi, retractioni, veneno, malignitati, & cuilibet alio contrario, quod primis, aut secundis adversatur qualitatibus, & earum virtutibus. Secundò, tales humores possunt separari, & supernatant ex ipso principio suæ generationis: quia iecur author quatuor humorum talibus, intemperamentis affici potest, vt generet humores separabiles, & alienos à consortio sanguinis, difficulter miscibiles, imò nunquã miscibiles, vt in hydropico, aut alijs affectibus hepatis. Tales humores nõ supernatant, neque adhærent, aut gravitant, quia per novã putredinẽ separati fuerunt.

Nota.

quam vno
dij.

Sed

Sed quia in exordio suæ generationis ab hepate mutatur talem convenientiam. Atque cum humores praternaturam, possint etiam extra iecur generari (ut alibi docuimus) supernatantia, ab illis certè partibus exordium summet, quia multæ species pituitæ, non naturalis à ventriculo distemperato proficiuntur, quin, & aliquæ species bilis. Vide iam quam plura sint, & varia principia supernatantiæ.

Rursum hæc separatio differentias potest habere, secundum differentias, & species humorum peccantium, & penes maiorem, aut minorem irritationem naturæ. Pro cuius maiori claritate perpendere oportet, supernatantiam non esse turgentiam, aut turgentiam speciem, ut aliqui docti insinuant. Distant certè. Explico. Existimo, quòd tota massa sanguinaria (ob multitudinem ad vires, antequam sint signata turgentia) potest turgere, aut esse causam turgentia naturæ, ut suo loco dicendum est. Ergo aliquando potest dari aliqua turgentia, sine supernatantia. Si vires totam massam commovent huc, illucque, antequam suscitetur putredo, quæ humores separet. Nonne talis dicitur turgentia sanguinis? Quis dubitat? Rursum supernatantia datur multoties, sine turgentia, ut in febribus merè putridis, &

longis, & alijs morbus pendentibus ab humoribus sinceris non turgentibus; ergo supernatantia, & turgentia res sunt distinctæ, liquidem vna sine alia esse potest.

Sed advertendum, quòd omnis turgentia bilis, aut pituitæ, aut melancholiæ separatum, aut simul: incipit à supernatantia (non loquimur nunc de sanguine, ut nuper dicebam) itaque in hoc casu omnis turgentia fundatur in humoribus separatis iam, & solutis à consortio sanguinis, & talis turgentia habet coniunctam supernatantiam (nunquã vocamus) sed non è converso: ratio est aperta, nam nunquã turgēt prædicti humores, nisi quia supernatantes, & separati à sanguinis debito consortio, & vim inferunt, virtuti expultrici membrorum, quæ virtus in varias illos movet, & agitar partes, ut ab illis liberetur; ergo supernatantia semper præcedit talem turgentiam, & illam committatur. Undè, asserendum est istam separationem esse viam, & tendentiam in turgentiam. Vide quantâ sollicitudine ista principia debeas ponderare.

Multoties contingit in morbo febrili, aut sine febre, mortem repente evenire, neque Medicus præsentit; neque assilentes: quid hoc sit. Quia humores isti separetur iterum, atque iterum misso sanguine non

6.

ops.

50

est turgentia à sola quantitate, hoc idem asserit Riverius

de febribus.

ex.

exhibant, sed manebant magis indomiti, & supernatantia mutata fuit in turgentiam, ~~aut~~ *ut* melius loquar supernatantia (si) venit turgentia unico, aut altero motu in cor, aut aliam partem principem directo (quia vires debiles erant.) O miserandum accidens ! quia fuerunt occulta primordia turgentia, quæ latitabant tanquam in seminario, in illa quieta, & fallaci supernatantia; idèd nunc experiris funeralia læthali turgentia, quæ aut metatassi, vel ut dixi, unico solo, & funesto motu elucescit.

Multoties vidi (neglecta purgatione rationalium humorum in febribus continuis) miserandos eventos: omnes indicationes volunt aliqui adimplere per sanguinis detractionem.

Itaque incipiunt humores turgere à supernatantia, tamquam à termino à quo, nam per illam redduntur acriores, mordaciores, molestissimi, ita ut nulla pars vivens, aut sentiens, illos tollerare possit, & hinc incipit actus secundus turgentia.

His suppositis eliciamus conclusionem. Supernatantia præcipue, ut talis est, impedit sanguinis missionem; hæc ostendit auctoritatibus Galen. & Avicen. supradictis, quas ut leges habemus, fundatas in doctrina Hippocrat. & ratione probatur; nam

ista separatio humorum solitariè, & præcisè sumpta, nil aliud dicit, quam præsentiam humorum separatorum à sanguine, propter pravam aliquam qualitatem putredinalem, aut alterius naturæ, repugnantem confortio sanguinis, aut ita exhorbitante quantitate, ut nullam habeat proportionem, ut possit misceri, subagi, & coqui, sed tales humores per se indicant attemperationem, & correctionem, aut purgationem clectivam; ergo sicut petunt vacuari hac specie vacationis, ita tenuunt, & impediunt sanguinis detractionem.

Sed dices, non esse efficacem rationem; petunt purgationem ergo impediunt sanguinis missionem. Adverte obsecro vim rationis, nam dico, quòd isti humores ita indicant talem auxiliij sortem, ut nequeant auferri per sanguinis missionem. Patet, quia illa separatio sit prædictis (suprà) modis, ex vi causæ præternaturæ putrefacientis, aut alio modo corrupentis, & separantis istos humores à confortio, & miscella sanguinis. Adde nunc, & ex vi facultatis segregantis bonum à malo, quæ duplex est expultrix mali, & attractrix boni. Itaq; ut incipiunt humores separari etiam incipit natura, quod nocuū est avertere, & quod optimū mixtione debita retinere: simulque regiones respicies, ad

Si possunt corrigi, aut temperari,

9.

Conclusio.

ista

quas humor melius inclinatur: & sic videbitur tenuer ad caput aliquando tendere, aliquando ad ventriculum per vomitum. Crassi, autem adhærent vasibus, aut inferior petunt: unde soleo dicere, quod supernatantia est principium, sive terminus, à quo turgente, & vergente, ut per se patet, nam omnia ista sequuntur ad tales, vel tales qualitates humoris, hoc autem illo modo infestantis; ergo cum vergentia, turgentia, & vergentia ab humoribus acris, & pravis purgationem expostulent, repugnant necessario sanguinis missionem, quia natura talium humorum, & natura vivens, simul sequuntur regiones, ad quas inclinant, certè satis diversas à scissura venæ, & in hoc sensu tales humores impediunt sanguinis detractionem, quia neque possunt, neque debent exire per venam scissam; ergo extracto humore non peccante, nulla erit conferentia, neque tolerantia, nullaque vitæ spes. Nam extrahitur sanguis, qui non peccat, & remanet causa morbosa integra, & cum debiliore virtute: ergo rectè dictum est, quod supernatantia propriè dicta, impedit apertionem venæ.

Hanc existimo fundamentalem rationem illius sententiæ Galenus supra recitat, de sanitate tuenda, cap. 4. & 6. epid. part.

3. comment. 43.

Vnde si contrariorum contraria est ratio, cum humores separati minentur, magnos, & perniciosos motus, ita quando cum sanguine mixti quiescunt, & mitescunt, ut colligi potest ex ipsa ratione contrariorum, & Gal. insinuat. 4. de sanitate tuenda, cap. 2.

Tamen, quia ea, quæ dicta sunt, videntur aliquantulum univèrsalia, & Medicus particularia petit: audias pauca verba circa singularia.

CAP. IV.

De unaquaque cacochymia per se.

Cum tanta diversitas sit inter separatos biliosos, pituitosos, melancholicos, & serotos, &c. Dubitas merito quem modum in his servare debeas? Rectè interrogas, præcipue cum sint aliqui text. Gal. & aliorum, qui non mediocrem habent difficultatem.

DE BILIOSA SUPERNATANTIA.

Tralianus explicatus.

Prius de ista dicendum, quia humores biliosi multo citius, & frequentius separati sunt ob suam caliditatem, & acrimoniam simul cum levitate, quod etiam ferosis contingit, postea pituitosis, tardius melancholicis. Dubitas ergo, quia in biliosa

supernatantia æquè extrahitur sanguis, sicut in plenitudine sanguinea. Nam Trallianus, author gravis dicebat lib. 12. cap. 2. Itaque febres ex putredine, & sanguinis redundantia ortæ venæ sectione curari debent: non tamen minus etiam his, qui à bile infestantur sanguinem detrahes, siquidem turgens ad purgationem idoneus, crassior, & copia tibi peccare videatur. Locus difficilis Tralliani. Nam videtur æquales facere indicationes ad mittendum sanguinem in biliosa, ac in merè sanguinea redundantia; quod non solum contra ea, quæ diximus, sed adversus fundamenta Galen. quæ in principio iacta sunt.

Respondeo Trallianum, non velle indicationes esse æquales omnino, quoad quantitatem sanguinis extrahendam, sed quoad genus auxilij. Explico. Detrahendus est sanguis in abundantia sanguinea, detrahendus etiam, quamvis simul redundet bilis cum sanguine, sed in hac non ita copiosè, ac si non redundaverit, quia illud præceptum est semper perpetuum; non tantam esse quantitatem sanguinis extrahendam, quando alij humores à massa deflectunt, aut ipsa massa infecta apparet alijs humoribus, exempli gratia, in tertiana exquisita, quamvis adsit redundantia sanguinis, mittendus

cer-

certè, non tamen ita largiter, ac si non fuisset morbus biliosus. Quàdo ergo dixit Trallianus, in biliosis non minus mittendus est, loquitur de genere auxilij (more Hispanico) non de quantitate. Equidem sequentia verba Tralliani nostram explicationem insinuant, subdit enim: *Nam perspiratu discutere materiam ita latitantem, & putrescentem: concludit, quippè minor efficitur, &c.* Hæc certè causalis plane demonstrat mentem authoris, scilicet, mittendum sanguinem, non tamen multum, sicut quando sola sanguinea viget plenitudo: & licet priora verba illius videantur obscura; tamen nil aliud indicant, quam docere, quod quando complicatur abundantia sanguinis cum aliqua specie cacochymia intra venas, quæ purgationem postulet: potius incipiendum à sanguinis detractioe. Trallianus enim, quando sola bilis sine abundantia sanguinis infestat, purgationem faciendam docet, lib. 12. cap. 3. Maneat ergo verum supernatantiam biliosam quantum est ex se impedire sanguinis missionem, si vero coniuncta sit cum sanguinea, licet non impediat, moderatur tamen, temperat, & minuit quantitatem: doctrina certè Hippocrat. 6. epid. in illo celebri textu. Impedimentum in his, qui sanguine lenta expuant, anni tempus, pleuritis, bilis.

M

Qua-

Verba
Tralliani.

Præceptū
notandū
circa sā-
guinis
missionem.

6. Epid.
p. 3. text.
40. Verba
Hippoc.

Quasi dicat. Quod, et si adsit morbus venæ sectionem expositens, bilis multa, et præcipue supernatans, impedit integram fieri, temperat, et minuit quantitatem, ob quod dicebat Avicena cane ne ægrum ducas ad vñu extremorum, vel ad crudorum frigiditatem, aut biliosorum effervescentiam. Quæ duæ sententiæ Hipp. et Avicena conveniunt verbis Gal. supra cit. Convenit his, qui sanguinem expuunt, &c. Quantum vero delirant, qui ob solam refrigerationem sanguinem extrahunt in biliosis, explicabo inferius *com. 43.* in responsionibus ad argumenta.

C A P. V.

De serosa supernatantia, & pituitosa, ubi de hydrope.

HÆc species cacochymix notissima est in ascite, in quo morbo magna copia serotæ, & aquæ humiditatis exundat, & pauca quantitas sanguinis. Quis autem non videbit morbum esse magnum, & omnibus modis esse pernitiosum, & læthale sanguinem extrahere, etiam in parvissima quantitate. Habituali intemperie hepar afficitur, vires debiles sunt, quod etiam in leucophlegmatia animadvertendum in qua magnus etiam recessus à naturali statu,

&

& paucissima sanguinis quantitas conspiciatur: & ob id dixit Galen. lib. adversus Iulianum: hydropicum iugulat, qui sanguinem mittit.

Licet obiter notandum, aliquando posse mitti sanguinem in leucophlegmatia, sive anasarca; non tamen in ascite, aut tympanite. Aliqui Medici non dubitant de ista vacuatione; in dicto casu anasarca, si ad aliquam suppræssionem sanguinis superveniat; aut menstrualis, aut emorrhoidalis, aut è naribus, &c. Sed obsecro mirabilem Galen. audiant: Numquam deferentem, quas proposuimus supra indicationes. Quatò igitur de ratione victus Hippocrates textu centesimo, & vndecimo, iam propè finem libri, loquens de anasarca, sic ait: Nempè hic solus cum incipit, eget interdum sanguinis detractione, cum, scilicet, ex retentione, vel hemorrhoidis, vel mulieribus, vel ex quapiam, quæ ita plethorica sit causa inceperit, tympaniam vero, & ascitem nullus per sanguinis missionem sanare est ausus, &c.

Certe tantulum immorabor his Gal. verbis explicandis pro optima praxi.

In primis iam vides, quam consone loquatur suis principijs, semper proposuerat indicationem ad sanguinem mittendum de summi, non à morbo, sed ab specie cau-

Nota:

Vide Ist.

255.

Linnæus b.
geris.

causæ, quæ cum sanguis est audacter mittendus, si verò à natura sanguinis deflectit, & in alienam separatam, & supernatantem naturam fuerit permutata, ad pensum, & gradum permutationis, & alienationis, permutatur indicatio: & incipit apparere necessitas expurgationis, & obscurari indicatio sanguinis missionis: tantumque incrementum potest prædicta separatio, & alienatio à natura sanguinis (ut vnâ guttam extrahere si possumus sic ponderare rem hanc) sic ægrum iugulare. Textus præsens id testatur. In tympanite, & ascite, quia materia peccans, & caulans morbum magnum, ita exorbitat, & aliena est à natura sanguinis, neutiquam iste mittendus est, nisi consulto volueris hominem iugulare. At in anasarca, vel leucophlegmatia diuersa res est ob duplicem rationem. Primò, quia humor peccans distat à sanguine, sed non ita sicut flatus, & aqua. Secundò, quia si mitti debet, id fit quando talis morbus accidit ob suppressionem alius cuius evacuationis sanguinis, & non aliter. Tunc recta curatio ducit ad causam, & causæ principium, & quærit regionem illam, per quam talis sanguis solebat evacuari, qui detentus, obstruens, & calorem suffocans morbum frigidum tandem efficit.

Sed quando dices, talis vacuatio exercenda

da

da est. Audi obsecro Gal. clarè prædicat tentandam vacationem cum incipit morbus. Non postquam iam inveteratus est, neque in statu, neque in augmento, sed quando incipit. Quid est quando incipit? Respondet. Aut in ipso primo insultu, recenti suppressione illa evacuationis, aut quatuor, vel octo primis diebus, vel tempore statu cruditis. Quid hoc? An in hoc morbo, hoc est peculiare, ut si omittatur in principio sanguinis detractio; postea non possit effici? Vide obsecro, quam religiose Galenus suam doctrinam, & leges artis insequatur: in principio huius morbi moderatè potest mitti sanguis, & non largiter, quia probabile est tunc temporis, non esse omninò permutatam massam sanguinis ad alienam naturam, postea verò iam alius rerum status, iam alia humoris dispositio, alius modus virtutis, propria, & simpliciter cacochymia censenda, purgationem petens, calefactionem, fomenta: iam habitus refrigeratus, melius sperare poteris menstruationem suppressam, aut aliam vacationem, adhibita vna, & altera purgatiuncula, & renutritione optima, evacuata frigida, & crassa, & obstruente materia: quam deposita portione sanguinis, qui maximis de causis

M 3

est

est in corpore necessarius: Hæc igitur est ratio ob quam Galen. in principio audeat moderatè sanguinem detrahere in anasarca, & non in alio tempore, scilicèt, antequam insigniter sanguis fuerit mutatus; nam postea nullum locum habet talis vacuatio, nisi in ægri perniciem.

In hac re est difficultas ex professo agitanda.

Ergo humores tales purgationem postulant, iam legisti, quod nulla spectata mora serotos in principio, sine vlla dispositione præhabita purgare docuit Galen. lib. quos, & quando, quia supernatantes cum sint, & nullius coctionis capaces, medicamentum requirunt, seu cophlegmatia verò prædicta cautione tractanda est quando ad suppressionem sequitur: & humores, quia in initia habent aliqua sanguinis, suo modo disponendi: tamen an preparandi sint humores serosi, & aquei inferius attingam.

C A P. VI.

Melancholica cacochymia, an impediatur sanguinis missionem?

R Estat, ut de cacochymia melancholica dicamus, quatenus impedire prorsus, aut modum imponere potest vacationibus prædictis.

Est autem distinguendum, sicut in alijs diximus, nam licet melancholia superflua, sit

sit mixta sanguini (& tolet melancholicus sanguinis appellari) & hac ratione in aliquo affectu indicet vacationem sanguinis: tamen prudenter agendum, quia ut diximus, iam incipit apparere purgationis indicatio; & ideo cautè, & moderatè sanguis extrahendus. Vidimus plura, & maxima mala ex frequenti vacatione in melancholicis, vndè Avic. 4. 1. c. 20.

Verba Avicennæ.

Sanguis (inquit) melancholicus facit, ut frequens minutio sit necessaria, quæ in præfenti quidem alleviat, sed in senio pervenitur inde ad malas ægri tudines, ex quibus est appoplexia. Quem textum serè eisdem verbis repetit, part. 3. tractat. 5. cap. 12. Et si enim ratione crassitudinis oporteat sanguinem mittere, quia nequit natura humorem ita crassum evincere, ut docuit Galen. lib. de sanguin. mis. cap. 10. Tamen necessarium est calidum innatum refrigerari in absentia spiritus exhausti. In præfentia melancholici susci non potest esse copia spiritus ob contrarias, quibus pollet qualitates; ergo remanere debet frigidior totus corporis habitus, & ad ulteriorem melancholiam paratus.

Vndè quando Galen. in redundantia sanguinis melancholici suadet sanguinis missionem, ut in curatione lapidis renum, 6.

184 *Lib. III. de reb. præternatur.*
epid. & in curatione melancholiæ mor. lib.
de locis aff. interpretandus est de modera-
tissima vacuationem, elegans locus id infi-
nuat, lib. de sanguin. mis. cap. 10. dicens: *Ca-
terum in redundantia humoris melancholicæ
sanguinem mittere præstat, aut certè omninò
medicamento vi etiam bilem expurgante.* Quid
clariùs potuit dici? Existimavit iuxta artis
leges non posse melancholicum succum, si-
ne maximo damno per sanguinis vacuatio-
nem extirpari, & idèò proposuit expurga-
tionem, tanquam adæquatam melancholi-
cæ supernatantię auxiliium. Hæc loca ma-
gistralia Gal. oportet memoria tenere, vbi
Gal. agit ex professo de vacuandi ratione,
& alios textus circa res particulares, qui si
contraria docent, per prædictas leges, &
statuta, corrigendi, & temperandi, quod in
præsentia nobis contingit.

C A P. VII.

*Locus Gal. ex 3. de locis affect. de curatione me-
lancholiæ explicatus.*

ADversus dicta extat Galen. 3. de locis
agent de melancholia morbo, vbi cu-
rationem misso sanguine copiosè exercet,
ait, quòd si tenuis exierit, supprime statim;
si verò crassus, relinque, vt largiter exeat.

Quæ

Impedient. mag. auxili. 185

Quæ sententiæ audaces facit Medicos in hac
re, & videtur Gal. sui oblitus.

Respondendum, Gal. loqui iuxta præsen-
tes occasiones, & causas morborum, nam
qui totum illud caput legerit, invenit ten-
tativam vacuationem facere, vt sciret, an
totum corpus refertum esset sanguine me-
lancholico, & consequenter ad cerebrum
mandare similem succum: est alia curatio-
nis norma, vbi enim cerebrum patitur per
consensum, semper transmittentes partes
evacuamus; ergo sanguinis misio, quæ non
convenit cerebro per essentiam affectum,
convenit certè laboranti per consensum, à
toto. Species autem causæ talis est, vt quæat
partim tali vacuatione deturbari, quia
plethora est melancholica, aut ad vires ex
mixtione multæ melancholiæ cum multo
sanguine: itaque in hoc casu non propriè
supernatat melancholia, quia licèt abun-
det, mixta tamen est à prima generatione,
quod maximè notandum in hoc loco. Re-
fert Galen. victum præcedentem fuisse om-
nino melancholicum, & continuo talem
sanguinem fuisse generatū, quem sinit flue-
re (intelligere pro virium, & multitudinis
ratione) sicq; cerebrum à tanto malo libe-
rat. Tamen si sola melancholia supernata-
ret separate, sanguine existente in illa debita
quan-

*Notan-
dum.*

quantitate, & bonitate, quam exoptat natura, proculdubio non mitteret sanguinem, sed balneo, & alimentis boni succi negotium perageret. Ipse quidem se gloriatur melancholiam morbum, hoc modo curasse, & tuos amicos testes facit, ubi notandum, nullam vacuationem exercuisse per medicamenta purgantia, neque per sanguinis missionem, sed certè; loquebatur de melancholia incipiente à parva causa, quã mitioribus tentabat auxilijs destruere: quantum verò præter balnei vsus, in hoc morbo, & ad ipsum, & ad causam explicare esset ab instituto recedere. At si de evacuandi ratione in affectibus melancholicis desideras exactam, & antiquam doctrinam habere lege, librum eruditissimi Alphonsi de Sancta Cruce, venerandi parentis nostri, de melancholicis morbis, & illorum curatione. Videbis fluētē clarissima ab antiquissimis fontibus corrivantia, & ab Univerſitate illa Parisiensi toto Orbe celebratissima, emanantia, quam pater meus, matrem, & magistram agnoscit, ut suis restatur scriptis.

Ergo hic finem impono, eadem conclusione proposita, ac in superioribus. Separatam melancholiam esse purgatiunculis expellendam, mixtam verò cum sanguine; sanguinis detractioe evacuandam non lar-

gè, sed cautè, ut dicebat Avicen. & statim ad purgationem accedere. Ergo locus Gal. nil contra ipsum Gal. innovat.

C A P. VIII.

Quòd licet vitium in ipso sanguine cognoscatur, antequam omnino separantur humores, non ob id sanguis copiose vacuandus.

PLura diximus de supernatantia completa humorum; pauca de statu sanguinis, quando ex illius affectionibus incipiunt seminaria, sive exordia cacochymia. Ergo in isto capite de sanguinis mutatione dissero, antequam terminus ad quem sensibilis demontretur, novæ supernatantia.

Nil magis receptum, quam largiter vacuare, quando suspitio est putrefactionis, aut malitia sanguinis, & licet ut multoties contingit infelices sint exitus; Medicus tamen gloriatur, omnia possibilia auxilia fuisse proposita, quia nulla dies, neque hora sine linea, multis vacuationibus celebratis, quibus extrahebatur sanguis pessimus, malignus venenosus. Putantque luet illas vacuationes fuisse ex arte; & desecisse ægrum ex vi morbi, non ex alia causa. Videamus, an vitia particularia sanguinis

oſo in
tore hoc
ſu maxi
mo cuſ
ſtibus.

nis etiam insipientia, impediunt omnino, aut mensuram imponunt venarum vacuationi.

Sit prima propositio. Putrefactio sanguinis (commune vitium) non impedit sanguinis detractionem, sed poscit, non tamen ita largiter ac cum sine putrefactione calescit; hæc est evidens ex doctrina tradita. Nam materiâ peccans est sanguis facile per venas vacuandus, nullo modo subditus medicamento expurganti, neque alterantibus, cohibendus. Nota, quod dixerim putrefactio sanguinis: non putredo. Nam per putrefactionem, intelligimus ipsum fieri putredinis, per putredinem ipsum terminum. Quando ergo putrescit sanguis, audacter vacuamus, antequam ex toto putrescat. Est tamen hæc notabilis differentia, quod in febre putrida ex sanguine putrescente, non mittimus sanguinem, usque ad animi deliquium; talem enim vacuatione vitimur, in synocho magna plenitudinis antequam tam nobilis humor putrescat, tunc ad sunt indicantia expolentia, & nulla impediencia: At verò quando putrescit, non est possibile vires ita constare in præsentis, & in posterum. Secundò, cacoehymia est parata in exordio. Itaque largiter evacuamus, sed non ad animi defectum. Quod etiam Gal. fecit, siquidem illos duos ægros, synocha laborantes; al-

terum evacuabit, usque ad animi deliquium, quia sine putrefactione, sanguis multus incalcescebat. Alium verò putrida affectum vacuabit quidem, sed non ad extremum. Hanc ergo mensuram imponit putrefactio in fieri.

At putredo in termino, magis limitat quantitatem, & gaudet multiplicatione muneris, & repositione meliores succi. Aliatur natura sanguine, sed non putrido, ergo non est possibile vires, esse robustas ad largas vacuationes, quando alimenti adest penuria. Quæ doctrina intelligitur de putredine sanguinis, coniuncta cum putrescentia alterius. Hoc modo coherentia docemus nostris conclusionibus, & Galen. & arti. Ostendo. Quia putredo, ut putredo est in termino, nullum aliud habet auxilium pro vita patientis, quam ut expurgetur. Quia putredo ista omnino corruptum, & dissolutum relinquit sanguinem, & ex consequenti, supernatant partes separata sub alia forma, & amplius ampliusque separantur à virtute viventis ad expulsionem per commodas regiones: ergo ut sic tamquam impedimentum existit sanguinis missionis, atque adeò, illud quod proprie est in fieri, postulat venæ sectionem, quando sanguis non amisit suam formam. Vnde notabilis error illorum

animadvertitur, qui quanto deteriore, & infectum sanguinem vident in vasculis, tanto copiosorem præcipiunt evacuationem. Maneat ergo stabilitum, quod putredo sanguinis in termino ad quem, habet se ut nova complicata cacochymia, quæ hac ratione aliquo modo impediēbat, sed quia iuncta est cū sanguine putrescente in fieri, ideo antecedit venæ sectio; sicut dicebamus de biliosa supernatantia iuncta cum plethorâ, aut cum plenitudine ad vires. Et ob id eleganter Galen. exhibet rationem ob quam sanguinem mittit in istis febribus, dicens, ut levata natura, concoquat concoquenda, & expellat pellenda: Quid expellet? Certè putridum in termino; quia hoc genus humoris nullius beneficij est capax, quia accessit ad ultimam privationem, à qua non est regressus, reliquum est ut foras mittatur. Quid concoquet? Sine dubio poterit suo vitifico calore ab anima gubernato, vnice quod separari incipiebat, sanguinemque suum rectificare, ne ulterius putrescat; quod opus vitale (ut existimo) in naturalibus edocuit mirus ille Galen. ponens exemplum in vino acelcente. Quod iam acerum factum est, ad antiquū statum recurrere non valet, at quod accessit, medellam suscipit, & ad integritatem reuocatur pristinae bonitatis.

Sed

Sed dices, si quod putrescit potest coqui, ut quid vacuatur? Dico, quod non attendis dicta Gal. & cogis nos ad extendendum sermonem quando aspiramus ad breuitatem. Evacuamus, quia tantam quantitatem putrescentis sanguinis non potest natura vnire, & coquere, levata potest. Et ita vacuatio, hæc respicit id quod putrescit, tamquam si fuisset iam putridum, quia si non exequitur, totum putresceret, et respectu huius est præcautoria, & respectu multitudinis est vacuatoria.

CAP. IX.

De vicio sanguinis pestilenti maligno, aut venenoso, an impediatur sanguinis missionem, & quomodo?

Antiqui sub vicio sanguinis plura intellexerunt, quæ forsitan non ita distinctè tradita inueniens, sed obscura, et confusa, nostri laboris erit Deo favente) in tam gravi negotio, obscura illustrare, confusa distinguere.

Multa sunt communia, pestilenti, malignæ, et venenosa qualitati, quæ sub vnica contemplatione comprehendi possunt, ad præsens institutum, quatenus impedire valent vacationes, aut temperare.

Separemus certa ab incertis. Tres qualitates nobis proponuntur, pestilens, maligna,

na,

Vide eos
positiones
Galenus
Aphor.
ubi ago
ut exim
Sed
quod
minime
potest in
vino re
dubio nullo
in Medica
Sicut
Aphor.
mento.

na, venenosa, quibus solet esse communis, altera quæ dicitur contagiosa. Pestilens aliquando statim elucet, læthalitque est; aliquando verò latet in principio, maligna etiam in principio occultatur, & postea serpit, & insurgit; venenosa prout natura eius fuerit, aliquando statim, aliquando sicut maligna manifestatur in augmento, aliquando in statu, & multoties in declinatione falsa, & fraudulenta (non loquimur nunc de ephemera pestilenti.) In omnibus his dispositionibus febre accuta committantur; si adsit aliqua plenitudinis species, etiam mediocri viribus sufficientibus, numquam dubium mihi fuerit ad extrahendam moderatam sanguinis quantitatem, partibus vicibus, ut Galen. faciebat in vitio, & corruptela sanguinis, renutriendo, & reparando, & contemperando medio alimento corruptionem ipsam. Suppono qualitatem humori in hære, ut in causa. Neque ob hoc dico corrumpi primario humores, ut statim dicam.

Numquam cogitavi de purgatione in principio minorativa, aut alia, ut absurde faciebant quidam Medici, quos late destruxi in meo opusculo de peste Vallisoleitana, nisi forsitan prius ventris partes abtergere esse necessarium. Cum enim natura desideret

ret

ret ad emunctoria in ipso principio inimicum depellere, ab internis ad externa, quod nititur in omnibus humoribus venenosis, taliter infectis, & si que carbunculos, parotides, punctulas, & alia exanthemata sollicitat, magnus error est in hoc casu medicamentum, tribuere, quod a circumferentia ad centrum, moveat: quando ad ambitum inclinatur, inclinatur statim a principio morbi. Ergo dubium est de venæ sectione, in præsentia istarum qualitatum, dubium inquam apud aliquos, sed illorum dubium, utinam temperaret audaciam aliorum, qui in istis febribus ita sanguinem effundunt, sicut in putridis, & synochis.

Dico ergo quando Iacobus Pons Lugdunensis qui nuper de sanguinis missione scripsit, probare conatur, non esse mittendum sanguinem in istis tribus febribus, usque dum competatur qualitas illa venenosa, maligna, aut pestilens, quia per istam vacuationem accidit, ut qualitas reparat ad cor. Nam sanguinis missio movet venenum ad interiora, quod videmus in rabie: si enim hominem morsum a cane rabido evacuaremus vena secta, statim illud venenum tenderet ad interna: idem in carbunculis, & iue venerea, in alijs malignis, & pestilentibus dispositionibus, quia innatis partibus con-

N

fluit

Loquimur de constitutione pestilenti, in qua apparet carbunculi, &c. in princ.

De ratione in fra erit sermo.

*op. in
hui sex-
bis par-
tibus vi-
bus.
Vide Gal.
206. Au-
tus Au-
toris.*

fluit ad interna replenda, ne decurvacuum sanguis ille infectus, & eor apprehendit, ergo non est mittendus.

Præterea quia non valent vires. Ultimo adducit experimenta pestis in illa Provincia, in qua moriebantur omnes, qui per venam sectam evacuabantur.

Conclusio.

Parvi momenti sunt obiectiones istæ, conclusio est firmiter tenenda. Quod si istæ qualitates resident in massa sanguinaria, vt frequenter contingit non impediunt sanguinis effusionem, sed mensurant, quatenus latenter frangunt vires cordis. Nam licet a principio morbi vti debet medicus antidotis, alexipharmacis, & selectis alimentis medicamentosis, tamen si relinquit ipsum humorem in quo subieciatur maligna illa, aut venenosa, aut pestilens qualitas, nulli dubiū quin citius cordi communicetur, & intensius. Ostendo istam conclusionē ex vi principiorum artis, contra istum opinantē, quia urgens indicatio locum habet primū in arte, reliquo non neglecto; sed revulsio, & refractio humoris venenosi, aut maligni, vtget primo ne decumbat in cordis substantiā, cum qua habet naturalem antipathiam; ergo statim a revulsione est incipiendum, sed hæc non per purgans medicamentum, ergo per venę sectionem.

Se.

Secundo, si venæ sectę confluunt humores ad interna per ramulos venarum internarum, vt dicit ista opinio, certē non erit mittendus sanguis in pleuritide, aut alia interna, inflammatione.

Præterea, supposito quod ista qualitas hæreat massæ (nam potest alibi) debes vacuare massam sanguinariam, quia hæc est brevior curatio, & securior, sicut putrescentem vacuas, quare non venenatam, malignam, aut pestilentem? Non potest stare differentia nisi in modo, & occasione, & in mensura quantitatis.

Debeo igitur dissolvere propositas rationes. Dico ad primam, quod secta vena omnes humores venarum moventum ad orificium, successione necessaria corporū fluentium, aliter non fieret, tollendamq; esset omnis revulsio. Si ergo sensus demonstrat humores rebelles ab internis ad venas externas, ergo fluunt humores ad locū venę sectæ, & ita quantum ad hoc, non est periculum concursus qualitatis venenolæ ad interna, quia istæ qualitates non habeant motum proprium, sed moventur ad motum subiecti in quo sunt scilicet, sanguinis. Cū n ergo humor non fluat ad internas partes secta vena brachij, neque ipsa qualitas. Vbi notare velim (ne in nostris dictis contradictio reperiatur)

N 2

tur)

tur) quod supra dixi, sanguinem fundi in biliosa supernatancia quia (inter alias rationes) bilis subterfugit exitum, & exijt sanguis laudabilis, ipsa vero furit, & monetur ad alias partes. Sed hoc ratione solius missionis sanguinis non potest contingere in his qualitatibus de quibus agimus, quia istæ per se loquendo non sunt loco motivæ, sed suo modo corruptentes, & destruentes mixtionem vitalem cordis quasi fuissent primæ qualitates intensæ. Ex quo sequitur quod non possunt levitare, aut gravitare, idest, non possunt movere localiter humores versus interna: sicut levitas facit in humore bilioso, qui denudatus à crasis subterfugiens locu scalpelli, solet petere caput, aut addire præcordia, sicut pituita quæ hæret, & melancholia quæ gravitat, ut supra declaravi. Restat ergo ut malignæ qualitates moveantur localiter ad motum humoris, in quo sunt versus venam ruptam, quando sanguis extrahitur.

Sed notandum, quod istæ qualitates talis sunt conditionis, ut etiam possint operari per partium continuitatem usque ad interna, & ita quamvis nõ moverentur huc illucque humores, contingit comunicari cordis humoribus in eius ventriculis existentibus, & tandem substantiæ ipsius.

Quo

Quo magis convincitur, ut quam citissime si in humoribus est talis qualitas, extrahantur humores ne communicetur solidis partibus cordis.

In lue venerea, aut bubone Gallico, si adsit species causæ indicans, mittendus sanguis ex vena quæ ducat humorem ad inguina, ubi est tumor, ut crescat, & suas terminationes quærat. In scius verò apparente tumore, nil de illo curat. Sed talum relinquens aperit brachiales, & cogit naturam mutare regiones.

In morsu canis non confluit virgus ad interna, quia humores illuc tendunt, ipsa enim venenosa qualitas per continui alterationem serpit modo prædicto, vel tollas sanguinem, vel non tollas, tangit citius intima sanguine misso, quia pauciora corpora invenit quibus resistat, & ita pervenit ad interna: vnde error est in morsu canis sanguinem detrahère ex vena. Sed tota indicatio vertitur ad virulentam substantiam per partem sugendam, & trahendam, quia qualitas rabida solidis in cepit, & continuitate partium ad principes devenit. Nos vero loquimur de qualitate maligna, quæ primam antypathiam in humoribus demonstrat, respiciens cor.

Debilitas virium talis potest esse, ut

N 3

propr-

In bubone Gallico coexistens vena mittendus est sanguis.

Error est sanguinem detrahère ex vena in morsu canis rebi.

prorsus impediatur misionem sanguinis, & talis, ut parum per consuetudinem, de quo puncto plura diximus in superioribus, agentes de debilitate.

Restat dicendum, quare multi moriebantur, si per venas evacuabantur.

Audi quælo. Quæ hucusque dixi de istis qualitibus, intellige residentibus in massa sanguinis, & præcipue in quarto humore sanguine, hic facillime ista mala suscipit, & prius quam alij humores, nam, & ob alias communes putredinis causas, veneni induit naturam, ut semen, & lac, didicisti hoc ex Galen. lib. de locis. Atque cum hoc ita sit, non aberraret, qui talem sanguinem ita infectum prudenter evacuet, semper vires insipientis, & reparans, vsus Galen. consilio multis in locis, hoc tamen non ita strictè intelligas, ut semper sanguinem fundere debeas per venas. Contingit enim in his febribus aliquando vires statim nascere, & melius erit per cûrcubitulas scarificatas sanguinem infectum ad cutem revocare, quam regionem solet tentare natura in omnibus venenis, corde se per arterias totius corporis exhonerante,

Apparent punctulæ libidæ, & maculæ, quæ etiam solent esse assumpti veneni signa. Vidi Vallesium illum magnum, ante ve-

narum vacuaciones statim totum hominem do cum scarificasse, ne virus ad intima serperet. *Philippo II.*

At quia qualitas malefica, non solum quartum, & selectum humorem, sed aliquando solum bilem flavam, aut atram, aliquando pituitam, & terosam, molem solet agredi, in tacto sanguine (mirum dictu.) Alia quidem via incedendum, quam propalare esset de febrium scribere curatione, solum hæc dixerim, ut intelligamus mori plures, ut Lugdunensis refert in illa peste, quia forsitan alij humores peccabant, adeo alieni à sanguine. Iste autem in pauca quantitate existens evacuatus per venas mortem acculerabat, quia hoc est commune damnum omnibus vacuationibus naturæ, & artis, ut si non evacuentur talia qualia oportet, nulla sit tolerantia, nulla conferentia.

Sed erit alia ponderanda causa? Erit quidem, nam qualitates venenolæ, & petulentes, seu quocumque modo malignæ, non humores, sed spiritus, non venas, sed arterias, solent invadere, imò, & carnes, in quo eventu, neque evacuationes per venas, neque purgationes prodesse possunt, quia neque peccat sanguis venarum, neque alij humores. Quid miraris quod plures moriantur? agitas causam quæ non peccat. Debemus ergo inquirere ubi nam sit pernicio-

*Sp in
not J
iii seq
quanti
by.*

In omnibus venenis solet natura cura esse tentare. Quam-

qualitas: nam si est in solo spiritu vitali, si in animali, aut si forsan statim in parte solida cordis firmatur, quid prodest sanguinis missio? prodest ad mortem citissimam. Sed relinquamus hæc omnia, tam necessaria, quam difficilia, quia non pertinent ad istum locum, sed ad lib. de febribus.

C A P. X.

Obiectiones primo loco propositæ dissolvuntur.

Nunc quietet animus, si argumēta priora, & dubitationes aliquas dissolvamus.

Ad 1.

Putabas indistinctè omnes humores, & æqualiter exire per venam sectam. Fernellius huius erroris occasio fuit, quia dixit in æquali proportione remanere humores post venæ sectionem; aliud autem agēbat Fernellius, & non legisti attentè; occasionem dedit concedit, sed debeat se amplius explicare, ut non errares. Igitur quando massa æqualiter putrescit, æqualiter exeunt humores, & æqualis remanet proportio. Tamen si putridus vnus humor est, & reliqui intacti, sensus demonstrat, quòd si talis humor est verè separatus per putredinem à consortio sanguinis, pauca quantitas illius exit per venam sectam, & sanguis in maiori portione: ergo post evacuationem, etiam

etiam remanebit inæqualis proportio, quia manet minus de sanguine, & multum de humore putrido. In tertianis exquisitis, & morbis purè biliosis quotidie hoc cernimus, si sanguinem extrahis, videbis in vasculis maiorem portionem sanguinis, quam bilis. Quare hoc? quia refugit bilis ob suam supernatantiam consortium sanguinis, & mutans locum confluit ad ventriculum, vel ad aliā partem, exijtque vividus ille suor sanguineus, & quæ erat tertiana, transit in continuam, & continua in acutam. Quare? quia post missionem sanguinis non ex arte factam, bilis relicta est in corpore maior in quantitate, mordacior in qualitate: sanguis verò qui erat eius temperamentum, effusus est inculpatur.

Et hoc est quòd Avicena dicebat: *Cave ne ad vnam duarum ægrum perducas, vel biliosorum effervescentiam, &c.* Sed part. 4. tractat. 2. cap. 7. agens de febre putrida, studentque crassum, & viscosum succum redundantem evacuare, verba quædam profert mutuata ex Gal. doctrina, sed memoria retinenda: *Et consilium meum in phlebotomia est ut dimittatur quantum possibile est. Si autem non est possibile, tunc multiplicatio numeri est melior multiplicatione quantitatis. Oportet enim ut non evacuetur multus sanguis*

guis quoniam vacuat multum de eo, cuius non est necessaria vacuatio. Doctrina expressa Gal. ex 4. de sanit. tuend. sæpius citato, ubi ait: *Iaspicere autem quantitatem conveniet, ut v. g. Si bonus sanguis exiguus sit, reliquus vero succus plurimus, in his abstinendum à detractioe est, &c.*

Ergo argum. nil conficit, nam nunquam probari poterit, quod humor peccans separatus, & supernatans, & maximè distans à sanguine, exijt per sectionem venæ, relinquens eandem proportionem. Nam ut ostendimus, fluit maior quantitas boni, & minor, aut nulla mali humoris, quia talis supernatantia non solum distat quantitatibus à sanguine, sed loco.

Ad 2.

Ad secundum patet ex dictis. Sed rursus dico, quod cacoehymia mixta sanguini non impedit venæ sectionem. At si omnino est separata, & sanguis inculpatus manet, sine dubio renuit talem vacuationem, imo prorsus impedit.

Neque obijcies fundamentalem illam sententiam Gal. ex 4. de sanit. non esse ad re, quia ibi agit de sanitate tuenda, hic agimus de morbis. Atque adeò si morbus fuerit magnus à sola cacoehymia; expolcet venæ sectionem.

Respondeo, Galen. sibi consona loqui, nam

nam simplices sententias adduxi ex methodo, & alibi, quando agit de morbis curandis, nam principia artis, & sanis, & ægris sunt communia, sanis ad præcavendum morbos, & conservandum optimum statum, ægris ad recuperandum sanitatem. Univer-sale principium artis tale est, materia peccans est educenda, quæ non peccat, & necessaria omnino est ad vitam, relinquenda est, alias mors spectanda. Hoc principium omnibus corporibus est commune. Si ergo cacoehymia est verè supernatans, non mixta cum sanguine, indicabit purgationem, quamvis morbus sit magnus; non venæ sectionem, quia peccans materia debet evacuari, non alia.

Nota.

Commotio verò à medicamento, minoris momenti est respectu utilitatis, quæ consequitur.

Tertia obiecto etiam dissolvitur ex dictis. Negamus quòd morbus magnus, & virium robur indicent venæ sectionem, pertinent ad scopos, sed non sunt indicantes: in hoc enim video magnam fallatiam inter medicos confundit scopos cum indicationibus, differunt tamen quam maximè: indicationes vacuandi hoc, aut illo auxilio, sumuntur ab specie causæ humoralis, & à modo illius: hæc circumscribit auxiliū, alia quæ contemplaris (præter speciem causæ)

Ad 3.

non

non indicant speciem remedij, sed imponunt modum, remedio ipso iam invento per indicacionem. Virium robur, morbi magnitudo, ætas, tempus aer, regio: scopi sunt quidam magis necessarii, & propinqui, alij remotiones, & minus moderantes auxilia.

Ergo si adsit morbus magnus, & virium robur, quid ad rem? Ad sunt scopi generales, sed non adest species causæ humoralis, quæ indicat hoc aut illud magnum: & ex consequenti si adsit species supernatantis humoris alieni, omnino à natura sanguinis, adest indicans purgationem, vt multis locis edocuit Galen. cum Hippoc. satis aperit, vt statim dicam.

Quartum argumentum de febre ardenti, nullam habet efficaciam, afferrimus constanter, non esse mittendum sanguinem in febre ardenti, pura, & rigurosa, in qua sola bilis omnino separata peccat, sanguine non peccante, neque quantitate, aut qualitate, sola ergo attemperacione, & purgacione curatur. Idem affirmandum de febre ardente à pituita falsa, aut à solamelancolia torrefacta, aut putrefacta circa cordis vata, quam admittit Avic. Tamen si tales humores mixti sanguine peccant sanguinem detrahes, quia iam adest species cau-

causæ expoicentis, scilicet, sanguis, aut multus, aut infectus alio humore. Dicas obsecro, aut inveneris aliquem locum in Galeno, in quo doceat fundendum sanguinem intertiana exquisita? Nullum certè inveniens, quamvis ex professo illam curat, lib. 1. ad Glauc. Quia inspecta natura causæ purgationem tantum petit, & temperacionem, sicur ardens ex bile. Et ita tam frequenter contingit medicis vt duplicentur tertianæ simplices, & fiant gravissimæ ob sanguinis defectum, & exupernatanciam bilis. Nos nisi videamus signa miscellæ, aut abundantia sanguinis aut imminentis maioris mali, abstinemus à tali vacuacione. Vnde Gal. 1. Aphor. 22. agens de ardentibus febribus, & magnis doloribus, mittendum esse sanguinem numquam dixit: *Sed vacuandum vsque ad animi deliquium facta prius consideratione an effundere sanguinem, vel purgare conveniat.* Equidem ista præcepta philosophiæ principijs fundata nunquam deserenda. Si Galen. incipiente magna inflammatione, aut dolore vehementi, cogitat prius quid agendum an mittat sanguinem, vel expurget, ergo sumit speciem vacuacionis non ex morbo, sed ex specie causæ semper puram cacochimiam expurgando, semper sanguinem multum, aut vitiosum effundendo.

Galen. nul lib. docuit sanguinem esse mittendum in tertiana exquisita. Consilium Avic. et foris.

Quan-

Quãdo verò dixit in ardentibus, febribus mittendum sanguinem vsque ad defectio- nem, attende, quòd loquitur secundum tradi- tam doctrinam, quia in illis invenit spe- ciem causæ expolcentis: diximus enim sue pra, quòd duo illi iuvenes curati à Gal. ille qui evacuatus fuit ad animi deliquium la- borabat febre ardenti synocho, sed non pu- trida. At verò alter synocho putrido in quo non est ausus ad deliquium animi perveni- re, quia iam incipiebat cacochymia appare- re, tamen abundè vacuavit.

Quintum argumentum. Nil contra nos concedimus posse vires constare cum mag- na cacochymia: an ob id effundere debes sanguinem? nisi adsit species talis causæ? Solà ergo cacochymia indicabit purgationem, mixta verò cum sanguine non impedit san- guinis missionem, sed impedit copiosam. Quæ doctrina habet latitudinem, si maior est plenitudo quàm cacochymia, aut è con- traherit ergo mensuranda quantitas, hoc aut illo modo.

Sextum confirmat dicta, nam quan- do dixit Galen. *Levata enim natura, &c.* clarè in- sinuat loqui de oppressione, & onere natu- ræ, non ita de sola qualitate cacochymia.

Ad septimum, obstructio tollitur, provt fuerit causâ, si multus, aut vitiosus sanguis, illius

illius detractio, si crassi, & pituitosi, aut similes humores, nequaquam fulsione san- guinis, sed incisione, a pertione, attenua- tione, tandem absterfione, & purgatione.

De ventilatione quærit octavum argu- mentum, credens, omnes febres admittere sanguinis detractio, quia ista vacuatio ventilat, & frigefacit. Magnus error. Dici- mus nunquam esse fundendum sanguinem, ventilationis gratia, nisi alia causâ per se expolcens adsit. Prius magnus artifex respicit quòd est per se, deinde id quod secun- dario lequitur non è contra. Vis refrigera- re: Placet? refrigera. Sed non cum maiore damno, misso vitæ thesauro. Refrigera per se, da aquam frigidam. Non id potest? Re- frigera ex accidenti, si adest species causæ subdita venæ sectioni: qui à quòd est per se, præcedit necessario id quòd ex accidenti; si non adest causâ per se, cum tua refrigera- tione, agis ad mortem. Sed dicas obsecro, calidissima est bilis præternaturam, quare non purgas illam, vt refrigeres totum habi- tum corporis? Semper ne refrigera pro- missisti per venæ sectionem? Non vides il- las refrigerationes totius corporis, ad quas Hippocrat. deducit 13. Aphorism. 1. sectionis, refrigerat quidem per deiectiones, nõ per venæ sectionem. Quare non cogitas de re-
fri-

o/p.

o/p.

frigerando corpore, expulabile? Semper amicus noster sanguis culpandus? Cùm non sit calidus sicut biles præter naturam? Valeat ista evacuatio sanguinis ob solam refrigerationem recedat ab usu. Quod si ætente legas loca Gal. quibus ventilationem inducit, inuenies aliam antecedere indicationem, ventilationem esse comitem, & non primario-indicantem.

Nonnum argumentum petit longam tractationem de foco putredinis, propriam, lib. de febr. vno verbo respondeo. Reuulsio à foco putredinis facienda, libenter concedo: sed quis te docuit reuulsionem semper per venæ sectionem, cùm multoties debeat fieri per medicamentum expurgans, iuxta ideam humoris peccantis. Puerilia sunt hæc, tamen de his iterum agendum inferius.

Adum est iam de humoribus intra venas existentibus qui valent impedire, aut mensuram imponere magnis auxilijs.

Sed antequam vltius procedamus de flatibus aliquid dicendum, vt promissi superius.

CAP. XI.

Quando status impediunt, aut pascant venæ sectionem.

CVM status in qualibet nostri corporis regione generari possit (quamvis circa ventrem magis, vt dicebat Hippo. necessariū est aliquid dicere de illo, antequam ad alia transeamus.

Flatus propter varias causas suæ generationis, vario modo impedit, aut admittit vacuationes: nulli dubiū quin si in toto corpore ex abundantia multorum humorū frigidorum, calore diminutè agente elevatur copia flatus, impedire debet sanguinis detractionem, et postulare potius concoctionem causæ, et purgationem. Rursus si flatus accidit propter incoctionem ventriculi à superante frigore, impedit etiam, nisi aliquid vrgentius molestaret.

Tamē cùm status sæpius accidat, quia pituita alicui membro calido accedit; aut à melancholico succo detento, et calefacto, vt in lienosis, aut obstructis feciminis. Certè in tribus casibus non impedire venæ sectionem, sed potius admittere existimo. Primò, in retentione menstruorum melancholicorum videbis ingentes, rugitūs flatulentos, qui sanguine misso exala-

*Vide se
223 S.
igi =
Hic
re- Aut*

remouentur. Secundo, in quibusdam lienosis, quibus melancholicus succus sex sanguinis cum ipso sanguine abundant, & circa lien calefcit, & flatus calidi generantur, vt vidi in aliquibus hypocondriacis. Tertio, in alijs hepaticis, qui ob nimiam iecoris caliditatem, non solum calefaciunt proprium sanguinem, qui est nutrimentum hepatis, sed ante tempus trahitur chilus, & rapitur cum quantitate pituitæ, & in illis venulis meseraicis, & iuxta iecur, ex crudo chilo, & pituita eleuantur flatus. In istis tribus casibus sine dubio non impeditur vacuatio; sed petitur, vt demonstrat eventus, tales lienolos, & hepaticos, & obstructas, sanguine misso liberari: peccante temper cacochymo sanguine, qui detinetur in partibus prædictis. Vndè Hippoc. 2. de morb. pop. v. s. text. 11. dicebat: *Ventositatem venæ sectio soluit.* Hæc interpretatio facilis est, & vera, non est recurrendum ad ambages Jacobi Esteve Valentini, qui verbum Græcum Amien transfert subventaneum, & statim discurrit ad obsecrum, & insecundum feminis fluxum, quem dixit sanguine misso sanari. Melius nosse eruditissimus Vallesius: *Flatum ex Hippo. lib. de flatibus, multarum sanguinis perturbationum esse causam, & consequenter levari sanguine extracto.*

Re.

Rectè quidem, sed cum videam plures flatus à causa calida, vt dictum est; in qua, & sanguis melancholicus feruet. Rectè dixit Hippocr. *Flatum soluit sanguinis detractio.*

C A P. XII.

De his humoribus, quæ in prima regione possunt impedire venæ sectionem.

Relictis alijs diuisionibus corporis humani, diuisionem sequimur, quæ pertinet ad vacuationes molindas.

Prima ergo regio continet ventriculum, intestina mesenterium, cavam iecoris, & lienis, pancreas, hypocondrium dextrum, & si ban hepatis exclusivè, & vertus sinistram, vltque ad lien: in qua tunicæ mollioris, & aliarum duriores, & glandulosæ particule, habet rufus ventriculus proprias tunicas, & tres regiones, imam, quæ fundus dicitur, medianam, & suppremam. Intestina multiplicia tenuia, & crassa, superiora, media, & inferiora. Sûnt autem in istis locis, tot latibula, & cavitates, vt nemini possit esse dubium, multos humores, & varias excrementorum species in illis posse cumulari, aut quia ibi generantur, aut aliunde transmittuntur.

Clariores doctrine gratie sic numentur.

O 2

Clä.

Clarum est, quòd quælibet res præter naturam ibidem potest generari : quamvis quatuor humores naturales solius hepatis germina dicamus.

O, quot genera febrium fortiuntur causam existentem in latibus huius primæ regionis, & Medicus dummodo clystere eluerit intestina, aut alter diligenter leviter purgaverit, statim iterum, atque iterum sanguinem mittit, & nunquam cessat à sanguinis detractone, putans causam, & focum putredinis (ut communiter loquitur) esse in venis totius corporis, aut in maioribus. Nonne poterit esse origo in partibus huius primæ regionis ? quas non potuit mundare leniens medicamentum, quia fortiter hærentes humores, aut antiquas cruditates non potuit erradicare, aut (quòd à nemine video ponderatum) quia humores præter naturales ibidem geniti, non cedunt nisi eligenti medicamento; sunt enim biliosi, pituitosi, & melancholici, & tandem incoctiles. Quis dubitat quin purgatio fuerit irrita, si solum lenitiva fuerit. Sine dubio sic contingit, & morietur eger, quia prima regio non fuit mundata, ut oportebat, & sanguine extracto contingit unum duorum, aut venæ lugunt incoctiles humores, aut quia non potuerunt suggere præ imbecillitate, aut quia resistentia cru-

dorum talis fuit, ut in eodem loco manentes, perniciose qualitate acquisite, os ventriculi miserabiliter torquerent, & cor simul affligerent usque ad mortem, accuta febre excitata, nullaque profint remedia, quia non attingunt ipsam absconditam, & hærentem causam.

Sed dices, adest inequalitas pulsus cum febre continua, ergo est putrida, cuius causa in venis commotatur. Ad sunt anxietas, inquietudines, lingua nigricans, sicca, aspera. Quid ergo debeo attendere ad primam regionem, cum omnia hæc signa sint febris profectæ ab humoribus venarum? Ergo posthabita prima regione, detraham, arque detraham sanguinem. Audi; Collige vires ad percipiendam, quæ dicturus sum. Non sis cervicosus, nec contumaciter hæreas propriæ opinioni, præcipue quando laboras pro salute, & vita. Detestor Medicum durum, & indocilem. Multoties mihi contingit audire meos discipulos, (ipsi sciunt) & cogito quòd Deus potest illis dare aliquid lucis ad operandum, quod mihi denegat ob meam superbiam; dummodo infirmus liberetur, utar cuiuscumque consilio.

Solvam igitur istam difficultatem qua potuero claritate, quibusdam conclusionibus propositis.

Dubium.

Cap. 11
J. Malin
Con. Pileon
Pater
qui abscon
dit hęc
a sapient
bus, &
Prædanti
bus,
et hęc
causæ
lis.

Primò, certum est, omnia signa febris humoralis putridæ venarum posse reperiri in febre à cruditatibus primæ regionis putrefactis, aut vltis, aut alio modo depravatis, aut in alienos humores conversis; Pulsus enim adesse inæqualem tamquam certum certius affirmo, Gal. id docuerat, 3. de præf. expul. c. 16. nam si dicit ex multis cibis ingestis, inordinatum, & inæqualem pulsum apparere, consequenter ex alijs speciebus cruditatum, aut humorum præternaturalium in prima regione generatorum, pulsus erit inæqualis. Et ostendo, quia omnes causas inæqualis, & inordinati pulsus, quæ reperiri possunt affectis vénis totius corporis, possunt etiam reperiri in febre à prima regione, in ea enim possunt esse causæ inæqualiter gravantes, inæqualiter distemperantes, inæqualiter obstruentes, inæqualem dispositionem, producentes in corde, & arterijs. Velocitatem verò, & magnitudinem pulsus apperte proposuit Avicen. erit ergo pulsus magnus cæler, & inæqualis, et multoties non magnos.

Causa

Præterea secundo certum est, in calculadusta, et miorosa apparere urinam rubram similem ei, quæ in tynochò. Nam sufficientes causæ sunt ad illam tingendam, aut mixture alicuius portionis biliosæ, aut intensio-

sione caloris; id enim clarè docuit Avicen. agens de ephimera ex cruditate.

Tertio certum est multoties esse linguam aridam, & nigram, quia tunica ventriculi tanto opere distemperata, & fuliginibus nigris ex ipsomet ventriculo, & alijs partibus primæ regionis elevatis, linguam aridam, asperam, & nigram reddere valent. Similiter adderit rubor faciei, dolor, & capitis, difficultas respirationis septo transverso compresso.

Hæc cū ita sint, magnum periculū imminet, imò certa vitæ desperatio, si tam magno impedimento existente sanguinem detrahas, non cognita exactè specie cruditatis à qua febris oritur, tam similis humoralis venarum. Signa febris putridæ calor intensior, inæqualitas pulsus, cum frequentia, & celeritate, vrina robea, dolor, & gravitas capitis, inquietudo anxietas, fastidium cibi: omnia, hæc reperiuntur in febre, ex cruditate de qua loquimur: quam cum non distinguis a putrida venarum, detracto sanguine, auges mala, & iugulas ægrotantem. Igitur cognito isto impedimento, neutiquam convenit ad sciendas venas properare. Nam si talem materiam venæ sectione vacuare tentares manifestum esset deliramentum, & prius mortem ægri videres, quam exitum.

*Historia
notabilis*

exitum talium cruditarum per venas ; si consideres viam artificiosam, & circulos ab ista regione vsque ad 2. Referam quod mihi contingit 28. die morbi gravissimi, vocatus inveni peritum Medicum strenuè se gessisse in eius curatione, & multas, & copiosas sanguinis vacuationis exercuisse, & interdum cucurbitulas scarificatas : erat autem æger studijs deditus magnis, Regis, & Regni consilij distractus, & impeditus ; videbatur autem agere animam, difficilè respirans, dolore intenso dorsi, & pectoris, cum nigra, & alpera lingua, pulsu veloci, inæquali magno. Cum autem esset paratus barbitonsor, seu venarum artifex, ex præcepto periti Medici, ad celebrandam sanguinis detractionem, tetigi ventrem, & omnem primam regionem profundæ tangens, & per omnes partes discurrens mihi persuasi, ex vita antea cta, & continuis vigilijs, & studijs, aut ex erroribus victus, aut alijs, acerbari magnam copiam flatuum crassorum, & variorum succorum crudorum, causam evidentem tantorum accidentium, atque per dies omnes antea ctos, numquam ad venas potuisse transire, nec per tam angustas venas hepatis, ad gibbam eius percolari. Animo igitur alacri, iussi chirurgum abire, & sub purgationem parati, ex catholico. Benedicta, & coctione emol-

emollienti cum sacharo rubro; clystere iniecto quater deiecit, non excrementa communia solum ex alimentis, sed quasdam melancholix adustæ partes, & aliorum humorum crassorum ; incipit quæ exclamare tam facili auxilio, se iam iam liberari. Peritus tamen Medicus semper suspectus mihi dicebat, quod illa lingua, malignum aliquod internum inflammatorium affectum ostendebat, temperque adesse necessitatem per venas evacuandi. Aut ratio danda, quare illa lingua cum febre, hoc non indicaret ; nos verò securi de eventu dicebamus esse fuligines ex prima regione, & febris, adhuc ex eadem causa, licet posset coniungi altera ex venis. Igitur ementuntur multoties signa, quæ possunt ex varijs partibus oriri, quia similitudines sunt fallaces. Natura ergo nostri infirmi ab illa sub purgatione, non cessavit aliquas evacuationes molliori per ventrem, & vrinas, convaluitque breviter, sine vlla sanguinis detractione. Per tot itaque dies potest durare hæc indicatio, neglecta in principio, sine dubio potest ; et misericordia Dei sit profecto, eius cognitio, nõ viribus nostris.

Sed dices, quomodo distinguam inter hæc signa ? quando affirmare potuerõ signum esse febris humoralis venarum, aut con-

Sub purgatione, quod remedijs procurata fuit ab Avicenna

tentorum in prima regione? Rectè dubitas hoc opus, hic labor. Respondeo. Longam requiri experientiam, & meditationem, sed quid consideraverim dicetur hinc manuduceri, ad certiores contemplationes. Ergo cum viderem non convenire signa illius infirmi cum affectum venarum, decrevi tangere primam regionem, & manu cõprimente sentiebant rugitum, simul cum tensione varia, iam cedente, iam alijs partibus non cedente. Videbam post factas plures vacationes sanguinis, non esse temere mittendũ. Tertio, hoc impedimentum per tactum cognitum, posse deturbari, quamvis aliquid in venis esset. Quia hoc mihi temper apertũ habeo, primam regionem derelictam, aut oblitam, esse conservantem causam, aut generatricem multorum malorum venarũ in progressu morbi: si conservans est, necessario tollenda, vt causa, sine qua non, si generatrix, præcipuè indicat.

Quarto, vrina erat fere similis naturali, & alia ex parte, non aderant signa veneni, aut malitiæ, quamquam febribus le ostendebat cum tantis accidentibus. Ergo genus venolum parum, aut nil indicat (in hoc casu) & ponderat magis, læsio primæ regionis.

Quinto, consideravi quod in febribus

ac-

accutis vtimur multoties, poculis, & Alexipharmacis, frigidioribus, & in tertianis duplicibus continuis etiam, & in alijs præcipuè tempore æstatis: & quamvis reterata fuerit in principio prima regio; iterum in eodem morbo solet obstrui, & premi, tam potioribus, quam alimentis inquinatis a febre. Et consequenter, quasi ex reliquijs, & residuo morbi prima laborat regio, & Medicus solet existimare esse reversionem, aut recrudelcentiam ipsius morbi in venis, cum tamen sit complicatio, aut quasi terminatio, causarum præcedentium. Itaque quamvis prima hæc regio, non laboraret a primo morbi insultu: tamen postea potuit, aut ex dictis causis victus, & potionum, aut ex transpositione humorum, & metastasi, atque adeo illis consideratis, audacter relinquendæ sunt venæ, & querenda vacuatio prædicta, quæ sub purgatio vocatur ab Hipp. sub qua intelligitur alia etiam, quæ licet eligat prædictos humores, quia tamen parce exercetur, sub purgatio dici potest, quæ locum habet, quando per clysteria prædicta non completur indicatio. Ergo satis vt arbitror, constat quantum impediant illa dispositio vacationem sanguinis, & quam similia habeat accidentia cum febre putrida, ad seducendos Medicos.

Jo

Sub nomine sub purgationis alia intel. etiam quæ parce exercetur licet adestiva sit.

Illud .j

Illud autem movere non desinam hoc tempore, quando per totam Hispaniam vsus nivis maluit, & non quomodocumque; sed quo frigidior, & in gelu conversa, eo laudabilior portio, ut vnius oris, & gutturis trahens volans voluptas, totius corporis tristitiam pariat. Non vitupero nivem, sed tempero.

Afsidius verò vsus frigidissimæ, primam regionem debilitat; coctiones retardat, crassos, lentos, glutinososque succos reddit, & pituitam vitream generat, qui humor ita partibus hæret, ut nullius soleat subijci medicamentis, & dolores incredibiles, & morbos difficiles pariat, & in febribus humoribus solus iste humor segregatus ab alijs, in ista prima regione persistens, molestias facit tales, ut multoties credamus, esse malignam febrem, ob symptomata, quia calor parvus accidentia verò magna elucent. Et sine dubio fallimur, quia accidentia, ori solent ex istis humoribus, ita hærentibus, ut maximè vexent tenacitate, & penetratione simul, & cum sint difficilis incesionis, febriculam excitant quasi tepidam, & putamus malignam punctularem. Existimo esse hunc punctum, maximè ponderandum, quia cum adsint etiam pulsus inæqualitates, & anxietates, & calor præternaturam quasi

par-

parvus putat Medicus, esse sanguinem mittendum, quia serpit putredo, & malignitas in venis. Et hic inæcelices eventus. Vide quanta, & fraudulenta mala ex potu frigido, & inordinato victu proficiscantur, ita tenacia, & resistentia, ut a principio morbi invicta perseverent, cumque sanguis extrahatur, peioris sunt conditionis, & maioris periculi. Quod etiam in superioribus animadvertit, agens de humoribus crassis, et lentis venarum totius corporis, quia non solum in prima regione, de qua nunc loquimur; sed in secunda difficiles, et mali eventus patiunt dispositiones, si per venam sectam tentes vacationem. Si enim, diximus, ex venis non posse tales humores vena secta exire, sine magno detrimento. Quomodo possunt ex prima regione?

Solet autem in Medicorum Collegio, quando consulunt, de morbi curatione dubitari; an prima regione existente cruda, cum acuta venarum febre, quæ sanguinis vacationem postulet, debeat primus dies purgationi dicari, et secundus dies venæ sectioni?

Respondeo per aliquas propositiones, 1. Si cruditas levis est, quæ clystericedat, et parco victui, poteris ventrem eluere, et sanguinem mittere eodem die.

Si

Potus maximè frigidus, primam destruit regionem.

Exo.

Exo.

Exo.

Dub.
De purgat. in primo febribus acuta prima regione ne existat. tertia.

Si ex ingenti, & pravo, atque antiquo usu rerum non naturalium, & nausea, & alia (primæ regionis gravata) signia adsint, quamvis febris urgeat, debes leve medicamentum exhibere, aut sacharum rosarum Alexandrinum, aut syrupum vocatum Principis, qui ex succo Alexandrino, & sacharo conficitur, aut syr purgatum. 9. infusionum ex descriptione Regia, addito decocto cordiali sanato. Equidem non video cassiam in usu forsitan, quia admodum lenta, & non erradicat adhærentia, & crassa, soletque mone-re multa, & evacuare pauca, quavis Valli-soletani Medici periti antiqui illam probabant. Altero verò die poteris sanguinem detrahere.

Ratio est, quia licet febris urgeat, etiam purgatione temperatur, quia auferitur quædam concausa ipsius febris, & tollitur impedimentum magnum ad exercendas reliquas vacationes. Secundò, quia præcautionis gratias (ne febris accuta fiat malignioris conditionis, & difficilioris curationis) oportet tantam, & hærentem cruditatem deponere: erit enim causa pravorum accedentium si intus relinquatur. Tertiò, quia opus tam necessarium, non debet committi cuilibet clysteri, quantumvis acri, sed purganti medicamento, quod finem artisi

& naturæ perficiat, & compleat. Ex quibus constat, non detrahi aliquid de indicatione, quam præstat accuta, & vrgens febris, sed potius securius completi: video tamen clystere purgante, multos uti, cum magno periculo futuri eventus. Id ego non probo: Tyriones autem ut sunt audaces, & multa temere agrediuntur, vno die purgant electivè, si mulque mittunt sanguinem: sed quæ non faciat juvenis fervior? quamvis possibile est tam novam vrgentiam invenire.

Igitur, ut ad alia pergam. Sequi debemus consilium, Gal. 4. de sanit. tuend. c. 5. dicentis. Quippè vena incisa bonum sanguinè emit-tit. Malum verò qui in primis maxime venis circa hepar, & mesenterium colligitur, in totum attrahit corpus. Quæ sententia non tam rigide servanda est, ut si aliqua se obtulerit vrgentissima causa vacuandi sanguinè, non possis vacuare, ut in celeri angina, aut alia similis periculi inflammatione.

*Quæ humorum dispositio impe-
diat purgationem?*

Diximus de superabundantia, vel super-natantia humorum, nunc opus est explicare, an talium humorum cruditas, vel alia dispositio valeat impedire purgationem,

nem. An necessario præparationem aliquam exposcant.

Magna hæc quæstio de minorativa purgatione, quam ex professo eleganter agitant omnes neoterici, et antiqui in tractatu de purgatione: ego aliqua adnotabo necessaria, forsitan ab alijs relicta, et claritatis gratia, per quædam dubia procedam.

Sed iam opus est, ut conclusiones proponamus dubijs præpositis suo ordine.

Dubitare quis posset, quare cruditas humorum constituitur, tanquam impedimentum purgationis. Præcipit enim Hipp. nec ullo modo tangenda, aut movenda ea, quæ cruda sunt. Quid habet cruditas in se, ut obstaculum sit expurgationi. Et auget dubitationem, quia experimur multoties, cruda expelli à natura, tam per morbos; quam per sanitatem, quin, et à medicamento trahi cum patientis utilitate, ergo crudum in quantum crudum præcisè, loquendo, nullam dicit repugnantiam ad expulsi-
nem.

I. Concl. Dico, quòd crudum, aut potest suscipere aliquod beneficium ab arte, aut natura, aut nullo modo aliquid proficuum aptum est recipere, quòd sit notatu dignum. Si aliquid potest boni recipere retinetur à natura; retineri verò, impedimentum est ad

*Resentio hu-
mor
crudus
quæ sit
à natu-
ra impe-
di eoque
expurgatione,*
expagationem, quia retentio, & pulsio, motus, & quies se adinuicem obstant; ergo illa cruda, non sunt movenda, quæ retinetur à natura, ut aliquod ab illis commodum excipiat, sicut sunt alimenta, aut alij humores, in quibus quærit vivens, si posset, suam similitudinem imprimere, aut saltem reducere ad meliorem statum, quæ vocant ad benignum. Itaque in istis duobus casibus cruditas retenta à natura contrariatur purgationi, quia ad aliquem bonum finem retinetur, & cum utilitate naturæ retinentis. Ergo crudum, ut sic non repugnat purgationi, nisi in quantum retinetur à vitalibus facultatibus, retinetur autem propter aliquam similitudinem, sed quæ similitudinem cum sit omnino dissimile in termino à quo. Dico habere crudum aliquam similitudinem saltem genericam, aut mediam. Retinet certè natura panem in ventriculo, quamvis non sit ita similis, ut in termino medio, aut ultimo. Sic etiam humores crudi retinetur in venis, quamvis cum vestigijs putredinis (quia habent aliquas partes reducibiles ad benignum (tamen si fuissent) alimentitij, quia quantum attinet (advertas oblecto) ad finem naturæ, eundem habet in alimentis, & in humoribus istis, quamvis non converta tæx toto humores malos,

simul convertit alim entitios. At verò aliud est crudum, ita alienum, ita dissimile, ut neququam natura possit retentionem illius appetere, ut humor putridus in termino, venenosus malignus, & si aliqui alij sint ob aliquam conditionem incoctiles. Iste certè, ut taliter crudi, non impediunt purgationem fieri, quia neque à natura, neque ab arte sunt susceptivi alicuius beneficij, propter remotam dissimilitudinem, & ob id nō retinentur à natura: si non retinentur, non obstat purgationi, & motui locali, imò (ut dicemus) conducunt aliquid ad motum purgationis.

Sed dubitabis, quia in principijs morbu, nil excernitur naturæ ratione, sed violenter ex vi caulæ symptomaticæ, ut docuit Gal. 4. aphor. 22. quæ doctrina nullo alio id nititur fundamento, nisi in amplexu illo generali, quo natura retinet omnia in principio morbi tam bonum, quam malum humorem similem, & dissimilem, ut si posset aggredi coctionem, nam post hanc excitatur expultrix ad pellendum.

Rectè dubitas, sed advertè hanc esse excellentiam artis ratione vrentis, ut cognoscat, quando natura amplectitur inimicum invencibilem, à quo debet superari; quando verò è contra. Ipsa certè, ut detemij

stata solent esse ad vnum, ignorat alterum; quo casu indiget arte. Lex communis illa est, ut retineat coquenda, sed quādo inter ista sunt alia in coctila, à quibus mortale damnum accipere debet; quid faciendum? Ipsa quidem naturali motu, licet tibi videatur detinere omnia indifferenter, si tamen habet eruditum ministrum cognoscentem humoris fraudem, cogit ad purgationem, cogit: dico humorem, non cogit naturam, quia hæc non detinet, humorè incoctilem, sed potius detestatur; detinent solum coctilem per se in quo invenit aliquid assimilabile, alium verò ex accidens. Atque, quod iste sit ordo naturæ, vel (ut præsius loquat) quod ista sit appetito naturalissima ad expellendum incoctile, à priori quidem quia appetitus, ut fertur in obiectum sibi naturale, ita dicit fugam ab obiecto omnino corruptivo. Rursus, ut dicit tendentiam in bonum, ita dicit unionem cum illo, amplexum, quietem, & retentionem illius, & ut dicit fugam, & aversionem, ita non caret medijs, quibus propellat suum contrarium. Hoc principium evidens est in appetitum intellectivo, & sensitivo: evidens quoque in appetitum naturali, tam vventium, quam aliorum corporum videmus, siquidem similibus iungi, & alia pelle-

Colligitur à priori, & à posteriori. Concl. 4.

Humores crudi, qui non possunt suscipere aliquod beneficium, neque ad arte: non pedium purgationem.

Dub. 3. notanda omnia. Concl. 3.

re historia de plantis, & virtutibus lapidum plura inueniens. Nunc ad rem, ergo natura nostra, cum illis, nunquam vincendis humoribus, nunquam dicet quietem, vnionem, & amplexum, dicet tamen auersionem, & ad pellendum pro pensionem radicalem.

Concl. 5. Aposteriori, quia ab vno Hippocrat. vsque ad nostra tempora, visæ sunt plures vacuationes in principio factæ, aut cruda existente materia quæ symptomaticæ vocantur cum maxima vitæ utilitate, vt eruditissimè probat noster Vallisius, 5. controversiarum, capitulo 5. Discurre per libro de morbus vulgar. & videbis, lib. 3. de morbis, pop. 2. part. text. & 3. de morbis, pop. 1. part. de illo, qui habitabat in horto Dealcis, & libro 2. epidemia 1. part. text. 9. Ergo siquum est, naturam radicaliter, & in suis internis principijs appetere expulsionem illius, quod non decet, neque potest retinere. Itaque cum istis humoribus tam contrariæ conditionis, numquã dicat quietem, neque verum amplexum. Atque ad hoc opus expulsionis, si ipsa non valet, aut ob imbecillitatem, aut ob nimiam contrarij resistentiã, indiget magno ministro, & hanc existimò esse Philolephicam rationem, qua potest inuitti minoratiua purgatio. *Atque*

que aded istud genus cruditatis non impedit, sed vociferat purgationem, habetque adminiculantem naturam vitalem, vt dictum est. Siquidem appetit; ex quibus sequitur in hac purgatione minoratiua medicum esse immitatorem naturæ.

Dubitas quomodo potest appetere expulsionem humoris quem non inuenit incoctilem, & dissimilem; nam cum mixtus sit alijs, non apparet talis dissimilitudo, ita contraria, vt fundet auersionem, & dissonantiam obiectivam ad appetitum; ergo non appetit naturam talem humorem pellere, & sic nunquam erit adminiculans ad actum purgationis.

Dico, diversorū humorū mixtio, aut rudis miscella, aut aggregatio, aut iuxta positio (quodcumque volueris) non collit actionem qualitatum inter se, & vnus humoris in alium, quia si adhuc in mixtione perfectissima, quæ excludit formas miscibiliū, remanet actio, & passio inter diversas partes mixti: quid dices de diversis humoribus mixtis, seruatis tuas formas? Sine dubio agēt, & patientur inter se. Quare ergo nō agēt in partes viuentes nostri corporis? Agent quidem, sed multum dissimiliter vnusquisque humor per qualitates, quas habet; coctilis per qualitates mites, & domabiles

incoctilis, & alienus per qualitates rebelles; itaque natura in humores coctiles magis agit, quam patitur ab illis, ab humore incoctili magis patitur, quam agit. Ergo falsum est, dicere humorem incoctilem, non esse obiectum facultatis expellentis in principijs morborum, & ostendo præterea, quia aut separatus, aut non separatus ab alijs, semper servat eandem conditionem, & rationem excrementi; solum potest esse differentia penes minorem, aut maiorem irrationem, quam imprimit naturæ viventis, quia mixtus non ira irritat, sincerus maxime molestat.

Et hoc quidem fallacissimum signum est apud eruditos, & eos qui iam senescunt in artis operibus, quod maximè ponderari desidero, nisi præclaritate dicendi vilescat explico.

Humores peccantes in principijs morborum, sunt in multiplici differentia, sed ad præsentem dubitationem duplex modus explicandus sufficit; quidem irritant qualitatibus manifestis primis, aut secundis, quorum notitia manifesta est etiam cuilibet medico, saltem, ex sensu infirmi, si ipse medicus attentionem præstet ad percipiendas acrimonias caliditatis intensiorem, & tenacitatem humoris remittentis, & hæc

omnia, ut fieri possunt in principio.

Alij sunt humores, qui nullum habent manifestum peccatum, pertinens ad prædictas qualitates: habent tamen aliquam qualitatem deleteriam qua mixtior spiritus, & cordis contrariantur, non per qualitates excedentes primas (ut dixi) sed per secundam qualitatem, quo casu quieti sunt humores, æger non affligitur, non iactatur, vrina non turbatur, omnia videntur esse in pace: cum tamen deiectio virium vitalium se ostendat, attentè inspicientibus. Si igitur illi humores in principio molestabant naturam manifestè, ad quorum expulsionem aspirabat expultrix ante coctionis aggressum, multo magis intender in principio expellere istos, qui quanto magis in agendo occultantur, tanto sunt læthaliores. Obsecro, ut non metiaris statum facultatis expellentis, & humorum solum penes maiorem, aut minorum irritationem, aut penes inquietudinem ægri, & alia accidentia. Ita ut quando non irritant, tu etiam segnis, & otiosus sis; sed debes ponderare dissolutionem vitalem, ex sola præsentia, & actu talium humorum, quo nil terribilius dici potest. Noscit autem statutum huius indicationes, qui in pulsibus cognoscendis diuturnos, & studiosos fecit labores. Hæc dixerim, ut appeti-

ofo
ofo
ofo

tum naturæ viventis consideremus ad expellendum quemcumque invincibilem, ad cuius expulsionem solet indigere manu ducente, & hunc statum soleo appellare naturæ turgentiam, in actu primo non enim potest exire in secundum, movendo tales humores, quia tales sunt, ut anticipent debilitatem illius, & non audeat pellere, quia non potest; imò potius fugit, & comprimit se, neque dilatat arterias, ne trahat verius cor venenosos alitus; in tanto periculo quid facies? si sanguis paucus est in venis? neque cucurbitulis ad cutem, neque clysteribus ad ventrem malignos succos valles allicere? Nonne (si reliqua omnia assentiant) tentabis partem deponere, miscendo cordialia cum ipso medicamento; non debes spectare veram coctionem, quia prius accedet mors; dixi veram coctionem, quia falsam multoties vidi, & cum urina bona petire ægrum. Sed quia hæc iam pertinet ad curationem febrium malignarum, non pestilentium, ad alia transeamus.

ofo

Hæc saltem dicta sint, ut discedant iam ab ore omium frigida illæ rationes. Natura retinet; ergo non vacuandum. Non habemus illam adminiculantem, non trahit medicamentum, &c. Omnia ista argumenta procedunt ex ignorantia principiorum.

Est

Est igitur purgandum moderatè, quando humores separati, licet quieti tales sunt, ut natura illos vincere non possit, & ab illis superari, multa signa habeamus, neque vllum impedimentum est cruditas, sed potius motivum, & indicatio, quod Galen. tatis clarè docuit. 4. aphorif. 1. his verbis: *Non tamen omnes quæ (loquitur de gravidis) hoc tempore indigent purgatione; permittit purgari: sed si materia turgeat (inquit) vel cogat accelerare, aut urgeat, & præmat.* Sic testatur codex Græcus, ut rectè advertit Anton. Mula.

ofo

Sed dubitas quare in tam gravi negotio, non se explicuit Hippoc. in aphorism. 22. concocta medicari, &c. Dico, quòd Hippoc. exemplum posuit in turgenti, & non in virgensi, quia perpetuū magis est purgare turgentes, non ita perpetuū purgare virgences, quia multoties mixti sunt cum sanguine, & cedunt facèlìter sanguinis misioni. Tamen ob id non negabit deberi purgationem virgentibus benè separatis à consortio sanguinis. Non certè novum est in Hipp. sub vno exemplo aliud in intelligere, quòd habeat similem rationem, ad virgens, quam similis censendus turgenti.

Præterea probatur nostra sententia in turgentibus, expurgatis tribus de causis,

25-

Prop-
ter tres
causas
humo-
res tur-
gentes
sunt ex
purgan-
di.

Vel ni-
miam
quanti-
tatem.

234 Lib. III. De reb præternatur.
attestante Gal. 4. aphor. 10. Primò, ne robur
dissolvatur. Secundò, ne febris augeatur,
Tertiò, ne humor irruat in partem princi-
pem, quæ certè causæ omnes concurrunt in
urgenti supernantantia, vt per se patet. Nam
insuperabiles humores ob suam malitiam,
aut aliam pravam qualitatem, nisi in prin-
cipio minorentur, increfcit, maximè febril-
dissolvetur virtus, & pars princeps ab illa-
bente humore fatiscet. Ita, vt periculum
futurum, quod est in turgentia actuali, iam
sit prælens in urgencia ista, de qua nobis est
sermo. Loquimur enim de purgatione, vt
evacuatorium auxilium est, quia de hoc est
dubitatio, nam de expurgatione, vt revul-
sorium aliqui non dubitant, vt est videre in
tractat. de purg. Itaque asserimus humores
istos, licèt non fluant actu, sed quieti sint es-
se vacuandos, propter tres illas causas, quæ
in turgentia inveniuntur.

DE PURGATIONE REVULSORIA.

Sed contra illos, qui etiam negant revul-
sionis gratia non esse purgandos humo-
res crudos, extant plures, & evidentes ratio-
nes apud Avicennistas, cåpitulo de curatione
phrænicidis, etiam ex mente Gal. vbi pro-
batum est in ipso primo insultu, incipientis
phrænicidis à sincerabile à sanguine se gre-
garas.

gata, neque sanguine peccante, esse exhiben-
dum medicamentum expurgans. Aliqui ve-
rò ad pauca respicientes, in omnibus febril-
bus, & in omni incipiente morbo, rebelle-
re à foco putredinis per sanguinis detractionem
semper contendunt.

Neque illis sufficit autoritas Galen. lib.
1. de compos. medic. per loca, vbi statim in
alopecia pituitam, & vtramque bilem, &
idem facit in manantibus capitis vlceribus
expurgat, & l. 1. in dolore capitis, & 13. me-
thod. plures oculorum inflammationes vno
die sanasse dicit, expurgatione.

Idem Hippocrat. 4. accur. 64. Hos si ab
initio purgare volueris ante diem quintam
facito, quod in fracturis, & vulneribus fecit,
& Galen. 4. method. Ergo humorum crudi-
tas nullo modo impedit, aut vacuare, aut re-
bellere, dum adest urgencia.

Sed dubitas ex trito satis loco, cruda pas-
sio nõ dedit, &c. Hippocrat. 4. accur. 23. eius
verba sunt: Quicumque verò ea, quæ inflam-
mata sunt, medicamentis solvere conantur
statim per morborum initia, ij non solum
ab intenta, inflammataque parte nil adi-
munt, cum non cedat, observaturque, quæ
cruda, adhuc est affectio, verum quoque,
& quæ morbo resistentia, & sana sunt ab-
sumunt, contabesciuntque, ductorque
ad

Dubium.
Hippoc.
verba.
secte 4.
a Jovis-
imo 1.
expedito
vbi Galen.

ad imbecilitatem corporis morbus superior evadit, qui ubi corpus vicerit, remedium non habet.

Tyrones hanc sententiam maximè contrariā putant his quæ diximus de purgatione revulsoria, in phrænitide, & alijs similibus affectibus, & aliquid probat contra vacuatoriam, quando licet non sint inflammatio particularis, sunt saltem crudi succi.

Sed non obstat, nec contrariatur Hipp. nostræ sententiæ, quam ipsius esse putamus. Dico in isto textu prohiberi purgationē in affectibus inflammatorijs hyppocondriorum, non in alijs, urgente necessitate, expli- co, quia in tex. 21. antecedenti, & hoc 22. expressè loquitur de inflammatione iccoris, vel aliarum partium sub septo transverso, in quibus pernitiosam dicit purgationem in principio, & præferendam esse sanguinis missionem, & ex arte quidem, ipse enim præceperat vias debere esse patulas, ut purgentur humores, sed quomodo erunt patulæ, si compressè, & dolorosè à partibus inflammatis? Quo pacto non increset inflammatio, si à toto corpore fiat tractio humoris ad partes inflammatas? Est itaque insigne impedimentum inflammatio hyppocondriorum, atque ita ad sanguinis emissionem esse recurrentum statim.

Quia;

Quia, & si alias esset causa sincera, & super- narans, & omnino separata sanguine, quæ pereret purgationem, tamen ad evitandam maius periculum debet revulsio fieri per venas, quia neutiquam per ventrem fieri potest, rebellitur etiam simul aliquid humoris peccantis. Ista fuit mens Hipp. text. 21. & 22. citati.

At in principijs aliarum inflammatio- num cerebri, & thoracis temperari debet ista doctrina: secundum Galen. 2. aphorism. 23. Cerebro inflammato, aut pulmone in ipso primo insultu, &c. Aliquando opus erit incipere à purgatione (nota aliquando) si concurrant, omnes indicationes, & scopi purgationis; tamen ut plurimum inci- piendum est à sanguis detractioe, Ita Ga- lenus inchoantibus morbis, si quid tibi videtur movendum move, præcipuè per sanguis missionem, nonnunquam purga- tione, & idem confirmat in pleuritide des- cendente, 2. accur. Igitur Hippocrates con- sultuit, quod sæpius faciendum est, sed non negat, quod aliquando sit exequendum aliud.

Sed notandum (relictis hyppocondrio- rum inflammationibus) quod quando Hipp. negat medicamenta purgantia, crudo exis- tente tumore, id fecit respectu humoris

con-

Conclu-
sio. 8.
Respon.

contenti in parte: ille liquidem neutiquam cedit, vsque dum aut manus chirurgi accedat, aut medicamentis resolventibus exhalat, aut aliam terminationem suscipiat; tamen respectu humorum, qui sunt influxu, & tendentia ad partem affectam oblidendam; quis dubitat posse aliquando exhibere pharmacum? præsertim si venæ sectio aliqua præcesserit, quæ venas melius disponat ad compressiones: Quod docuit Galen. lib. de ren. affe. & id fortasse insinuavit Hipp. quando dixit loco citat 4. de ratione victus, text. 21. *Nam venæ sectio in his præferendo venit.* At post venæ sectionem imminet, manifestum vitæ periculum, nisi copia pravi, & supervacanei humoris expurgetur, qui neque clysteribus potuit deponi: in tali eventu, melius est periclitari cum ægroto, & pharmacum exhibere.

Et quod hæc fuerit Hipp. mens, colligi potest ex lib. de medicamentis expurgantibus, ubi non minus reddit formidolosos ad expurgandum ante declinationem, & scæpius nocere, inquit. Tamen ibidem subdit: *Si die purgationis superstes permanserit, & una cum purgatione remittat febris, sanus sit.* Quibus verbis duo aperte insinuat, & purgationem posse fieri, & posse prodesse: qui locus mihi videtur singularis, ad existiman-

dum in urgentia (de qua est præsens sermo (Hipp. pharmacum exhibuisse minorativum, nam primo agit de febribus accutis. Secundò postquam timuit, aut abstinuit à purgatione. Ait tertio (si die purgationis superstes sit æger) explicans in magno periculo constitutum ægrum bibisse pharmacum, & profuisse. Ergo iniquum est non tentare istud auxilium, quod in simili periculo unicuique restat.

Quod etiam docuit ipse Hipp. lib. de locis in homine, sic scribens: *Cum enim morbus periculosissimus sit, in his periclitari oportet si enim successerit, sanum facies, sin minus, quod etiam alias futurum erat, ita ipsum perpetitur;* quam sententiam Celsus ferè transtulit.

C A P. XIII.

Locus Hipp. expeditur lib. de humoribus: Animadverso in Galen. Vbi multa de purgatione minorativa.

Offerit se locus difficilis Hipp. lib. de humor. com. 2. text. 21. talia eius verba: *Multa autem purganda sunt, eaque non propè iudicationem, sed longius; raro autem in acutis multa ducenda sunt, in delectatis vero totum textum adduxi in scholis cum iuvenilio disputandi fervor urgebat ad probandum*

Celebris locus Hipp.

dum minoracionē humoris crudi; ex mente Hippoc. nunc maturius, & breviter ponderabo mentem senis, & Galen. in com.

Tres invenio propositiones in isto textu. *?* Prima est, multa purganda sunt, non propē iudicationem, sed longius. Secunda, raro in accutis multa ducenda. Tertia, indelassatis autem totum. In quarum explicatione Gal. obscuriorem reddit sensum; ergo non retorqueam, sed iuxta principia, Hippoc. & Gal. explicabo. Prima propositio docet, esse purgandam multam humorum materiam, si opus fuerit, sed non circa crism, nam esset naturam à debito sine retrahere, & sicut malum censetur, anticipari crism, v.g. quæ debeat fieri in septimo, fieri in sexto, quia videtur opus potius naturæ errantis; ita medicus erraret, si circa diem crism pharmaca exhiberet, quæ doctrina Hippoc. illos notat, qui quasi lege conducti purgant die sexto ignorantes, an die septimo, sit aliquid à natura movendum. Ergo præcipit Hippocrat. esse purgandum (si necessaria est purgatio) longè à iudicatione, Galen. hanc particulam (longius à iudicatione) explicat à parte post, quali dicat post criticum diem spectare debemus, quid faciat natura, si non expellit, ars debet suppellere. Certè duo habet difficultates sententia hæc Galen. *¶* Nam

in commentario totus est in explicando ordinem facultatum respectu crism: concoctrix perficit suum munus, & peracta coctio ne insurgit expultrix, quam vocat authorē, & causam crism; ergo si iam perfectè concocta est materia, & debet incipere expultrix, & non incipit, ut quid debet spectare Medicus? Nonnè timor est, ne aut humor iam concoctus in aliquem periculolum abscessum tendat, aut nova putredine malignetur, cum ultra nequeat concoqui, neque nutrire? Ergo concocta purgare oportet, si natura non expellit.

Quorsum ergo Galen. illam particulam (longius à iudicatione) intelligit à parte post, id est, transeant multi dies post tempus iudicationi dicatum.

Sunt quidem diversæ facultates coctrix, & expultrix, diversis utentes instrumentis, & potest esse vna fortis, & alia debilis, & consequenter erit necessarium, non longius dilatare purgationem desideratam, & convenientissimam naturæ, ut ipsa non moveas tu hora motus eius, aut paulo post.

Tamen cum illa particula (longius) habeat latitudinem, declarandus Galeno iuxta prudentialem Medici dispositionem, ut cognoscat, quando potest

Natura non movē te move tu hora motus eius, aut paulo post.

*Pruden-
tiali dis-
positione
cognoscit
Medicus
quando
potest ex-
pectare,
& quan-
tum tem-
poris.*

spectare, & quantum tempore, si enim tū-
met, aut recursum, aut malum abscellum,
aut alia accidentia, statim naturam pigram
exciter, & secundum tenorem virium con-
coctos humores purget.

Sed quare locum ita difficilem sic relin-
quit? Quid est, multa expurganda? Quid est,
multa ducenda in accutis raro? Quid est, in
delassatis totum? Ego si me non fallit assidua
Hippocrat. & Galen. lectio, existimo in hoc
textu habere etiam sufficiens fundamentū
purgatio minorativa, quæ tam abstrusam, &
excellenter sequitur indicationem, ut ad
solos eruditos pertineat executio; nec velle
Medicos iuvenes, sine maiorum consultatio-
ne, Hippoc. hoc aditè remedium, sed ad no-
strum textum.

Certum est in istis tribus propositioni-
bus loqui Præceptorem nostrum de morbis
iudicabilibus absolute, sed cum hac distin-
ctione. In primam dicit, non esse purgan-
dum circa iudicationem, iudicantur, verò
morbi acuti, aut ex decidentia tales. In se-
cunda aperte loquitur de proprie acutis, si-
quidem dicit, in acutis raro. In tertia, con-
stituit delassatos, id est, morbo acuto cor-
reptos, & delassatos, & vexatos à lassitudi-
nibus morbois, sed de accedo ad primam
propositionem.

*Explica-
tur propo-
sicio in
delassa-
tis totū.*

Mal:

Multa sunt purganda longe à crisi
non, quidem si natura coctis humoribus eū
damno suo quiescit (ut dictum est) tūc enim
Medicus vacuare statim debet. Sed (sensu
Hippocrat. est) si natura tardè, & lentè,
aut diminutè expellit, debemus purgare,
hoc tamen non possum perficere statim, sed
spectare per aliquod tempus, & contempla-
ri quomodo se habeat in sua paulatina vacua-
tione, quem fructum recipiat, an consum-
mare valeat foeliciter; hæc autem confide-
ratio locum habet in crisis, quæ paulatinè
sunt, & imperfectè: de his asserit Galenus
longè à iudicatione esse ab arte supplen-
das, quia prius debemus experiri naturæ
motum.

*Explica-
tur Gal,*

Sed quare illa prima propositio, non pos-
sit intelligi de purgatione minorativa, quæ
in principio morborum adhibetur?

Quando materia est cruda, aut ob nimiam
quantitatem, aut ob pravam qualitatem in-
vincibilem? Ostendo posse sic explicari,
nam hæc est, quam revera nobis proposuit
Hippocr. quando dixit, inchoantibus mor-
bis, si quid tibi videtur movendum move,
ut etiam Galenum in comin. hæc est etiam,
quæ longius solet distare à tempore iudica-
tionis, imò, & quæ si futura est iudicatio,
ad illam disponit, sicut sanguinis missione

Q 2

di-

dicere solemus, ergo sicut Gal. insinuat longius à iudicatione a parte post; multo melius venit explicandus textus, longius à crisi, id est, in principio morbi; hoc siquidem tempus longius distat à iudicatione, & tantum abest, ut turbet naturam, aut distrahat, quin potius purgata materia peccante, foeliciter aggreddiatur expultrix incoctiles, & concoctrix coctiles.

Secundo, quia hæc purgatio, tacta in prima propositione, non versatur circa turgentibus, ut per se patet, nam vel ex mente, & explicatione Galen. solum in secunda propositione agit Hippoc. de turgentibus, quando dicit: *In acutis raro*, quæ verba sunt ex aphor. ubi clarè agit de turgentibus cum premeditatione purgandis, quia raro turgent. Neque dicendum est versari circa concoctos, patet, nam longè ante iudicationem non sunt humores perfectè, evicti, & cocti, coctiones iudicij celeritatem, & securitatem ostendunt, præcedunt ergo; igitur quando Hippoc. dicit: longè à iudicatione est expurgandum, manifestè loquitur de cruda materia, quæ non potest coqui, si tota relinquatur viribus naturæ; si iam incipit concoquere, & foeliciter pergit, quis turbare ausus fuerit? Ergo loquitur de tempore cruditatis, longè à iudicatione,

Secunda propositio facilè explicatur à Gal. (*in acutis raro*) præcipit, scilicèt, purgandum *in acutis*, si materia turget raro vero turget.

Tertia propositio: mutat ordinem quantum ad speciem auxilij, & quantum ad mensuram vacuandi. Loquebatur in duabus primis de purgatione, & loquitur in tertia de lassatis, id est, maximè à lassitudinibus vexatis, morbo magno correptis: indicant vero talis magnæ lassitudines magnam quantitatem humorum: vel rumpentium vasa, vel vires opprimentium (quæ sunt duæ species plenitudinis) in his dicit esse vacuandum totum humorem, quia plenitudo ad vasa tam magnam poscit vacationem, imò illam exercuit Gal. ad animi deliquium. In alia verò, quæ ad vires etiam totum vacuandum humorem, qui præmit, usque dum vires victrices maneant, & superiores antequam adveniat corruptela. Scis, quod utraq; plenitudo, ut sic, & absolutè caret vitio, sed ea quæ ad vires parvo tempore durat, qui tendat in corruptionem; ergo in utraq; totum humorum superantem præcipit evacuari, in ea quæ ad vasa, ne illa mala quæ timentur, adveniant, in ea quæ ad vires, ne corruptela incipiat, & serpat.

Sci licet
quod
Vasa, &
quod vi-
ry.

IC A P. XIV.

*Claritatis gratia, communes obiectiones dissol-
vuntur propter scholasticos, licet ex dictis
clarefiant.*

*Iterum
obiectiones evol-
vuntur, &
solutiones
memoriae
causa ob-
iectio.*

Dices natura non evacuat in principio. Dico, quòd Medicus optimus est imitator naturæ, & ob id purgat aliquando in principio, quia natura ipsa id solet facere cum afflicta, & oppressa est, & hoc quidem cū magna utilitate. Ille aphor. famolus in perturbationibus ventris, & vomitibus sponte factis, &c. de omnibus loquitur vacuationibus factis à natura, aut in principio morbi, aut augmento, aut statu, & omnibus communis est vna, & inviolabilis regula, vt si talia, qualia debent purgari, purgentur, censenda sit optima, & laudabilis vacuatio, quantum attinet præcisè ad talem vacuationem; ergo Medicus optimus imitatur naturam in simili periculo.

2. Ad secundum dico, si humores sunt quieti, debent vacuari, quando fallaci quietè quiescunt; maius enim damnum succrescit naturæ ex illa falsa quiete, siquidem patitur cum vitæ periculo, & nil agit.

3. Ad tertium, quando purgamus humo-

ics

res ita crudos, illos educimus, non bonos. Dux concurrunt causæ, vt sic fiat, quia medicamentum malos trahit, non bonos, & ex-
pultrix, malos sequitur retentrix, bonos retinet, hic est ordo naturæ.

Ad quartum diximus, naturam esse ad-
miniculantem, quia appetentem, & turgentem in actu primo, solum deficit conditio
ex parte passivi, vt minoratione fiat, quod restat magis obediens.

Ad quintum dico, humores esse trahi-
biles à medicamento, quamvis sint alijs mixti: Rideo quando tales audio illationes, quasi fuissent amissæ, & corruptæ simili-
tudines inter trahens, & tractum; intellige, quod licet malus humor cum bono sit mixtus; trahitur à medicamento, quia attingitur à qualitate illa motiva, quæ fluit à medicamento, & hoc sufficit; attingitur malus, & alienus, bonus, quia non peccat, retinetur à
viventi. Præterea, attende, quòd per illam quam vocas mixtionem, non deperditur forma humoris, aut similitudo cum medicamento, ergo quis prohibet trahi?

Ad sextum dico, quòd vt natura solet per malos abscessus in mortem tendere, ita per evacuationes symptomáticas (dictas) solet salutem recuperare, vt multi ægroti apud Hippocratem. supra relati, nos emula-

Q4

mus

Quis dixit, quod tales evacuationes sunt opera causarum morbosarum? afferendum est (ut explicemus Gal.) esse opera naturæ vitalis læsæ, & irritatæ, sed talia qualia oportet excernentis, & properantis, & si per labores ad salutem. Debeat contemplari Gal. quod ipse docuerat in lib. de morb. & sympt. cum Philosophum agebat. Coctio in nocitivo (id est, coctio qua per febres humor putridus reducitur ad benignum) actio symptomatica est, quia læssa à principio læssa; an ob id non habet leges naturæ? habet quidem, & ad finem bonum consequendum, & illam adiuvamus. Ita vacuatio symptomatica, quæ per morbos fit à natura actio est ipsius naturæ, sed læsæ, per quam si tradit quod stimulat, imitanda, laudanda.

Ad duodecimum, de attrabile nil novum invenit Galen. in com. 2. 2. 4. nam existimat, quod sicut malum est alios humores excerni in principio morbi, ita dicendum de attrabile. Sed nos iam explicuimus, quod pacto istæ vacuationes male sint, & quando bene: forsitan attrabilis hoc habet peculiare, illa scilicet, quæ propter igneam vim assata, & terram fermentat, & muscas fugit inter alios humores, maxime naturam irritat, stimulat, et labefactat; quare quamvis evacuatæ causet bonum aliquod, sed ita dilaceratæ.

relinquit natura ob ætternam conditionem, ut significet magnas internas intemperies; sed hoc non tollit purgationem artificiosam, nam artifex sitam ætternam succû debet movere, miscebit potioni, quæ roborent, deliniant, & demulceant tam acres qualitates, ne motus peiora faciat. At speramus semper maiorem utilitatem quam damnum.

Ad 13. die rectè. Celsum dixisse, nam sanguinem mittimus, non solum in abundantia sanguinis, sed in vitio sanguinis, neque solum in vitio eius proprio, sed etiã in illo quod resultat ex miscella aliorum pravorum humorum cum sanguine. At purgatio semper respicit humores diversos, separatos, & supernarantes, alienos à natura sanguinis, sua qualitate molestantes.

Dubitat rursus de foco putredinis, quia focus adest omnes febrib. putridis, atq; cû in illo sint humores putrescentes, & magna caloris intensio, cuius ratione trahit, cõfluuntq; de novo humores, sanguinis missio sèper exercenda erit, nam valet vacuare aliquid quod in foco continetur, & rebellere quod fluit.

Dico focum esse multiplicem, & varium; quia nil est aliud, quam id quod fovet, aut conservat febrem putridam; hæc potest conservari ab aliqua intemperie calida iccoris

di. Symptomati-
ca est
finit, q.
in attrabile
ultimè
hæc per
seccionis
est
gignit.
q. di.
perfecta
et lauda
vici.

generantis copiam bilis præternaturalis. Erit ergo focus iecur ipsum, vt contingere potest in aliqua tertiana exquisita, quæ licet septem periodis terminetur, si tamen calida iecoris intemperies duret, suppeditans materiam, ultra, prædictos terminos progredietur. Obstructio, est etiam focus, qui commitem habet prohibitam ventilationem, putredinem, & tandem febrem conservat. Quæ relinquuntur in morbis recidivas facere consueverunt (partes, scilicet, humoris crudi non victi, qui aliquando nec obstructionem, nec sensibilem facit intemperiem) talis humor focus putredinis est, quia in eo resident seminaria putredinis, in diem recidivæ custodita, quasi ignis confopitus, & cineribus involutus. Istæ verò, & si quæ aliæ sunt locorum differentię, solent inveniri seorsum, & simul, & in diversis corporis partibus, nam in prima, & secunda, & tertia regione, quorum omnium explicatio ad libros pertinet de febribus.

His suppositis, constat idem esse dicendum ad istam dubitationem, quod in superioribus ostendimus, semper inspiciendam speciem atomæ causæ humoralis, vt species eligatur vacationis. Focus solâ bilem retinet? rebellem, aut vacuam bilem indicat. Solam melancholiâ cõservat? (vt licet in quarternis)

hanc

hanc deturbandam dicit. Sola intemperies continua generatione morbum fovet? Duplicitè manu vtendum esse suadet, nam attemperari pars desiderat, & productum expelli.

Crudi succi seminaria relicta, si optimo victu non possunt corrigi, purgatione exclamant. Vide iam omnes focos humorum sincerorum, citra sanguinis missionem aboleri; sed qualis sit focus in febribus sanguinis, aut continentibus, non pertinet ad hunc locum; quia agimus nunc de febribus pendentibus à sinceris humoribus citra sanguinis miscellam, quæ ex necessitate debent habere similes focos, averiantes sanguinis detractionem. Sed maxime notandum, quod licet cœperit febris (vt sæpè contingit) cum sanguinis præsentia tamen post ablatam omnem quantitatem sanguinis peccantis, perseverante putredine, remanent iam humores ita alieni, vt focus mutatus sit: nam antea erat focus humorum simul cum sanguine, sed post plures venæ sectiones, & intensionem putredinẽ, est focus sincerorum, & separatorum humorum putrescentium: ergo distingue focos, & distingue curationem.

Ad decimũ quartum, dices; si focus consistit solum in quadam ignea intemperie iecoris, quæ manenet; & conservat accessiones tertianas, generatione continua

por.

portionis bilis præternaturalis, nonne post purgationem attemperabis portionibus vitilibus syrups, aut apocema te facto ex arte, aut balneo partiali, aut in vnctionibus, & vitu attemperante. Quid habet sanguinis detractio cū attemperacione simplici, quæ debet fieri per se, & non ex accidenti? Morbos debes curare per contraria: nunquam curationem ita ridiculam inuenies in medicinz parentibus, vt sanguine non peccante, dicās esse attemperandum iecur sanguine detractio. Illud saltem inuenies exilentibus scopis sanguinis missionis, consequi etiam, vt temperetur corpus: hoc dico de foco consistente in sola intemperie, quia nūquam indicat per se sanguinis detractio, nisi cum alio vero exposcente coniungatur. At si cū intemperie complicetur obstructio, clarum est esse agendum cum obstructione simul, illam referendo humoribus crassis, tenuatis, viscidis incisis, nō tamen semper pondet obstructio ab humoribus exposcentibus sanguinis detractio, atque ita falsum est focū putredinis semper petere talē vacuationē, sed illa quæ obstructioni, & putredini contrariantur. His tamen absolutis, expendere oportet quid sentiendum de humoribus incoctilibus quales sint, an aliqui verē tales dicantur.

C A P. XV.

De humoribus incoctilibus in speciali.

IN superioribus diximus, eam cruditatem humorū supernatantium exposcere purgationem, quæ naturam ita vexat, vt nisi statim aliquid deponamus, periculum vitæ imminet, quæ doctrina videtur vniversalis, consonum est videamus impedimentā particularia, quæ se tenent ex parte humorum, & primò enumerare conuenit, & distinguere differentias humorum incoctilium, vt hinc ponderemus, an sint, aut non sint impedimenta ad purgationem liendam.

Primò, humores possunt esse incoctiles largo modo, ob solam quantitatem nimiam, quam dispositionem voco respectivam, quia in ordine ad vires tales dicuntur; nam si minuantur, natura scilicet aggreditur superare quod restat vt si tanta sit copia bilis, aut pituitæ, aut alterius humoris (qui sanguis non sit.)

Secundò, sunt aliquæ substantiæ ex propria natura incoctiles, vt lapides, ita tumores eanero si, aut scirrosi, non possunt concoqui, aut maturari, quia ex nativa conditione, & mixtione humores contenti sunt, incapaces tales beneficij; quæ doctrina ex 4. Methodor.

theor. clarescet, non enim omne mixtum est
coctile, sicut non omne est friabile. *De me-*

morat. Ad istam secundam differentiam reduco
venena insuperabilia à nostra natura, & hu-
mores taliter venenatos, nam tales substan-
tiæ non per motum proprium coctionis, sed
diverso modo, aut vincuntur, aut extirpan-
tur.

Tertiam differentiam constituo quor-
undam humorum tam naturæ, ut licet ali-
quem gradum coctionis recipiat, tamen ita
tardè ad perfectam devenire possunt, ut
prius æger ab accidentibus, & morbo peri-
clinetur.

Quarta differentia illorum humorum
consenda, qui licet superentur, & coquantur
à nostro calore, tamen vapores qui elevan-
tur, dum coctio fit partes principes maximo
afficiunt periculo: qui hæc non contempla-
tur, relinquit naturam, dicendo agitur co-
ctio, non est turbanda, iam vacationes san-
guinis factæ sunt, nunc quietere oportet. *Q*
fallax consilium? Notandum ergo, quod non
sufficit, ut coctio fiat, sed quod securè sine
lethali damno partium principium.

Sed dicit aliquis, impediri possunt vapo-
res ne occupent caput, aut cor, repercussivis
frictionibus, & alijs auxilijs.

Advertas obsecro, & rem gravissimam

iudi. Non loquimur de morbis à toto gene-
re salubribus, sed de his in quorum causa la-
tuit pernicietas, & consequenter periculum
vitæ; contingit ergo ut talis causa humora-
lis agitata per coctionem, emittat partes
qualdam vaporosas, aut tenues, in quibus ma-
litia existerat, non in mediocribus, aut cras-
sis; Medicus verò contemplatur signa coctio-
nis in his, & non videt tenues, malignam qua-
litate elevare, & quasi in plastro ferre vsque
ad intimiora membrorum nobilium. Si re-
percutivis vteris, forsan crascescent, & detine-
buntur in membro, aut retrocedent ad ma-
ius damnum, si cucurbitulis, parum, aut nil
proderis: nam coctione plus retardabis, calo-
re avocato, & non attinges partes vaporatas,
quæ internas vacuitates perambulant, & in-
terim dum in hoc laboras, aut phreneticus,
aut syncopaticus, aut læthargicus fit æger.
Igitur tales humores vocam, incoctiles, in
hac significatione, quia si speramus perfectum
statum, & terminum coctionis, prius multo
peribit æger, ob pericula quæ sequentur in
actu prædictæ actionis coctricis: Nam licet
coctio emendet putredinem, in una parte
capaci, in alia non potuit.

Sed dubitas, nam in hoc casu non oportet
negotiarì cum humoribus, qui coquantur
sed cum tenuibus, qui elevantur, celebra-

biturque aliqua revulsio, non tamen vera evacuatio.

Rectè dubitas, sed notandum, quod (ex arte) evacuandi sunt tales humores minorati-
ve, & est vacuatio per se, ex accidenti verò retractio à principibus membris, quia inspicimus primò causam ipsam totalem, quæ cum periculo coquitur, & secundo partes quæ separantur, & eleuantur, maliciam diferentes. Non equidem aliter possumus tollere pravam effectum talis coctionis, nisi minuamus tales humores, & per regiones ducamus maximè contrarias, & longinquas à partibus principibus. Quam plures liberati sunt hoc consilio: erant satis vacuati per sanguinis missionem ante septimum. In hoc die apparebant coctiones, sed cum periculo partium principium, & in octavo, aut decimo; aut alio die securo, secundum speciem morbi, manucebamur humorè decocto communi cordiali purganti, mixto cū syrupo borraginis. Putabant infirmus, & assidentes quotidianum esse syrupum, & ad vesperam, deiectionibus levatus, salutari fallaciæ gratias agebat, & extollebat auxilium.

Alia differentia potest considerare in hunc modum, quando diversitas adest humorum, quidam afficientes febrem, qui tardè co-

quon-

quuntur, alij verò pravi, qui solent misceri cum semicoctis, in mala quæ terribilia ægrorum deducunt. Equidè humores iste ex sua natura coctiles sunt (illi scilicet, qui causant febrem) tamen quia dum coctio fit lentè, & tardè, periculum est ne alij praviores misceantur, ad maiora damna causanda; cõsonum erit, non spectare ulteriorem coctionem. Ad istas quatuor differentias, possunt alia (si quæ sunt) reduci.

Tamen dubium est, quid sentiendum de serosis, & tenuibus, nam Galenus statim in principio illos præcipit expurgare, lib. quos, & quando, ex quo loco maximum colligimus, argumentum ad fundandam minorativam purgationem, cruda existente materia, nam si humores peccantes sunt tenues, & serosi, cur non erunt evacuandi? qui punctus ut exactius consideretur, aliqua permittenda sunt.

C A P. XV.

Quas coctiones consideravit Hippocrat. in humoribus?

CUm primo sermonem ad quasdam alterationes, quibus nostra temperies ab anima gubernata, emendat, & corrigit humores discordes, & præternaturales, aut

R₂

per-

perficit alimenta in ordine ad nutritionē. Has duas coctiones differentias, primus docuit Hippocr. nam lib. de natura pueri dicebat : *Fruētus coqui adiutos à calore Solis.* Quibus verbis illam perfectissimam coctionem, quæ maturatio dicitur, insinuavit. Aliam subiunxit minus perfectam, dicens primo. *Epidem: Coctiones excrementorum semper esse bonas,* à quo Arist. mutuatus, 4. methor. dicebat : *Coctio alia formam respicit, alia formam quandam, qualis in urina apparet, & in pure.*

Vbi notandum, victoriam hanc naturæ quam in excrementis manifestat, nil esse aliud quam omnium qualitatum pravatum, quoad fieri potest amotionem, aut reductionem ad similitudinem qualitatum residuum in solidis membris, quo fit, ut hæc coctio semper ea quæ coquuntur dulzoret, & demulceat; ita Hippoc. lib. de locis in homine, quasi diceret omnem alienam abigit qualitatem, & quoad licet, reddit propinquius naturæ, omne siquidem quod nutriturum est, sub ratione dulcis alere debet, ut dixerat Arist. quod memini me declarasse, non quod necessario sit dulce, sed nomine dulcis intelligendum, nostræ naturæ familiare, & carens inimica qualitate, & incoctili, quod etiam

docuerat Hippocratis, lib. quart. de morb. dicens : *Alimentum hominis debere esse leve,* quasi diceret suave, familiare, subijcibile, mitigabile, quod alijs verbis explicuit 3. accutor. *Malitiam coctorum tollit.*

Quam doctrinam nunquam Gal. deservit, siquidem 2. acut. text. 44. inquit : *Crudabilis flava admodum est, & acris, & male olens, &c.* Unde acrimoniam coqui dicere contuevit, ut lib. 1. prorret. com. 1. quod à divino Hippoc. desumpsit lib. de veteri medicina, sic mirabiliter dicente : *Quanto autem tempore biles elevata fuerit, & cruda, & meraca, ac intemperata nulla arte, neque dolores, neque febres sedare possis, &c.*

Iam vides, ex Hipp. coctionem illam perfectissimam, quæ maturatio fructum est, cui correspondet perfecta assimilatione ad nostra membra alenda. Et secundò, aliam alterationem, quæ coctio etiam nominatur, qua humores domantur, & deliniuntur, ablati extremis qualitibus, ad quemdam temporem, & remissionem deducti. Sed non ad ultimam illam, & perfectam murationem, ob incapacitatem pasci, sed ad quandam mensuram, ut possint subijci facultati expultrici.

Hac doctrina Hippocratica supposita, dubitari potest in scholis, & consultationibus curativis.

CAP. XVI.

An humores ferosi, & tenues, ex propria conditione sint apti in principijs morborum ad purgationem, nulla spectata coctione, an verò impediunt?

PVtant aliqui ferosos humores esse incoctiles ex propria natura, quia aquei, nam ut aqua non ex coctilis, quia non est mixtum, sed corpus quodam simplex carens oppositis partibus, quæ sunt materia coctionis eadem ratione, & ferosi humores, quia aquei, colligunt autem ex Aristotele 4. methor.

A posteriori etiam, quia quæ coctione subeunt, crassiora evadent, & aqua tota in vaporem vertitur vi caloris.

3. Confirmant ex Galen. lib. quos, & quãdo, cap. 7. cuius verba: *Ad hæc omnia etiam tempus monstrabunt, siquidem inter initia morbi tenues, & aquosos humores evacuabis, ubi tenaces, & crassi fuerint, quales suapte natura sunt vituita, & nigra quis concoctionem spectabis* Hæc Galen. Cui subscribit Aetius lib. 3. capit. 23. Si ergo initio purgandi sunt tales humores, indicium est ex propria natura

cura

tura incoctiles putasse etiam Gal. qui semper cum Hippoc. clamat expectandam coctionem,

Sed locus elegans Gal. id stabilire videtur lib. 2. de facult. nat. cap. 9. cui tit. de generatione, & corruptione succorum, circa finem ait: *Verum serè genera omnia quæ in succis habentur, sunt excrementa: purumque ab his esse postulat animalis corpus; reliqua verò quæ prædicta sunt, usum aliquem naturæ conferunt, & quod crassum est, & quod tenue.* Certè satis aperte docet omnem serum quocumque tempore esse obiectum facultatis expellentis, cum humanum corpus, ut sanum sit ab illo esse liberum exposulet. Quod non diceret Gal. si aliquam coctionem ferre posses, expectare quidem, ut in alijs humoribus.

Alij Authores putant, ferosos statim vacuandos, non quia incoctiles sint ex propria natura, sed quia tenues, & facile trahibiles à medicamento expurganti. Huius sententiæ fuit Rhafius, qui suo sermone reprehenditur ab Avic. fen. 1. 4. Quamvis à Menardo omnibus suis nervis defendatur; lib. 12. epist. 1. argumentis Avic. respondens, sed hic Author non vidit doctrinam sup. citatam Hipp. lib. de vet. medic. Quam Aristot. distinctus explicuit. 4. meth. Ergo serum

R 4

om,

omne coctile est, illa secunda coctione (ab Hippoc. tradita) domari siquidem, & mitigari potest à natura, vt alij humores alieni à sanguine vtraque bilis, prava, pituita, &c. Tamen coctionem illam perfectissimam, quam fructus assequitur, aut alimentum su-
bire non potest.

Igitur serum falsum, aut acre calidū, aut putrescens, corrigi potest, & temperari, dulcedinem, aut suauitatem aliquam accipere ab arte, & à natura, ab arte quidem per contrariorum adhibitionem, à natura, quia eius temperatura, calida, & humida animalium propria, semper demulcet, quæ salta, arida, & acerrima sunt.

Contraria facile dilues ad primum die serum non esse aquam, sed mixtum quodam aqueum; potestque coctionem illam imperfectam subire, & ob id dixerat Arist. 4. metho. omnis humor præter aquam igne cræscit, & cocturam admittit.

Ad secundum iam parer, quid dicas, nam serum non est aqua, vt dictum est, & consequenter non totum vaporabile, sed vt mixtum aqueum (sicut alij humores) corrigibile est emendabile.

Ad tertium ex Gal. dic. Non inde colligi ex illi auctoritate serolos esse incoctiles, sed purgandos, docuit citius, facta compa-

ratione ad crassos; tum propter suam fluxibilitatem, & maiorem obedientiam; tum etiam, quia sæpius contingit tenues purgari in principio, & scilicet purgari, quàm crassos: Itaque noluit Galen. legem statuere, quæ semper serosi succi in principio purgaretur, sed tantum insinuauit illorum purgationem facilem esse respectu crassorum. Præterea tenuium, & aquosorum promptitudinem ad irruendum in partes principes, reformidans Gal. consultum esse existimavit illos sæpius ante coctionem vacuandos, crassos autem raro: quasi diceret in acutis morbis à tenuibus, & serosis pendentibus, ab initio sole-
mus expurgare: in longis verò, qui a crassis, & viscidis, oriuntur, coctionem spectamus, ita certè videtur interpretari, Aberro-
7.col.cap.9.

At vbi spes est tales succos tenues, fore superandos (vt sæpius in tertiana fit) coctio illis debita spectanda est: ergo hoc fit manifestū, serosos humores, non esse ex propria natura incoctiles, sed ex accidenti, aut ob multitudinem, aut quia in tali loco existant, vt non possint debitum beneficium naturæ susceperare, vt in ascite contingit, aut ob pravam qualitatem illis adiunctam. Atque adeò quantū attinet ad expurgationē minorativam, idem de serosis, ac de alijs di-

*Ad locum
lib. qu. s.
& quan-
do.*

dicendum, non esse spectandam, coctionem illam secundam ab Hipp. dictam, si vrgeat aliquod periculum maius; quod Medici prudentia meriti debet: quis (interrogo) tempus conterit in rectificanda aqua hydropicorū? Quis spectat coctionem? nullus.

Sed poterunt tales humores, vt supra diximus, aliquo modo demulceri, & subagi, aut vias aperire, per quas debet fluere, nisi aliud vrgeat.

Ad locum Galen. de facultat. nat. Dico, nil afferre contradicta; est quidem omne ferum excrementum, in quo convenit cum omnibus humoribus putridis alienis à sanguine, sed differt, quia facilius vacuatur, & frequentius in morbi principio ob rationes iam dictas.

C A P. XVII.

Ea quæ in habitu corporis, sive in tertia regione continentur, an, & quomodo impediatur vacuationes?

Dices, nullam esse in reposita difficultatem, nam indicatione sumpta à situ, sicut contenta in ventriculo vomitum percut, in intestinis, & causa hepatis deiectiones, in venis, & gibba hepatis vacuationem per
vri-

vrinas, aut venæ sectione: ita quæ in carnosissimo ambitu extra venas continentur, per cutem extrahi desiderant, & ita nullum præstant impedimentum. Imò è contra sanguis missio, & expurgatio impedient talium humorum exitum per retrocessum ad interna; & in magna pericula devenire poterit æger.

Vnde Galen. 4. de sanit. tuend. cap. 6. *Cavere oportet, ubi in solidis partibus mordacia excrementa redundant revulsam ad interiora.* Quam sententiam Avicen. sequutus in cap. de flobot. iussit, post perfectam variolarum apparitionem abstinendum esse à venæ sectione dicit. Sed quid sentiendum; & quid agendum sit in hac dispositione paucis aperiam,

Humores continenti in variolis, morbillis, tuberculis, pustulis, erisipelate, maculis malignis, & alijs quibuscumque huius census, existentes in genere carnosissimo, id est, extra venas capillares, per cutem evacuari desiderant, atque hæc illis est regio deputata natura.

Atque si complicitur cum lassitudine merè vlcerosâ, quæ affectio est etiam tertiæ regionis (nullo modo læssa secunda) eadem etiam viam vacuationis desiderant, vt quid (dicas mihi) violentia naturæ inferenda,

revocatis humoribus ad venulas, & inde ad maiores, atque mutato situ, de ignobili membro ad nobile:

Tamen multoties solent ista extrahenda, cum lassitudine phlegmorosa tenuia, aut cum signis virtutis intus oppressæ complicari; quo casu venas vacuare sine dubio oportet. Primo, quia ad id, magis vrgetur intendendum. Secundo, quia mirandum est ex venis sic repletis, foveri etiam, quæ in tertia regione molestant, atque fieri posse (vt revera contingit) vt neque gravatæ internæ partes, propellant, neq; externæ peculiaria excrementa deturbent; itaque in talia complicatione tertia regio oppressa, non repugnat, imò postulat venæ sectionem.

Sed maxime notandum, exite aliquando variolas, aut morbilos, ita placidè (cum febre, aut sine illa) vt error sit venam secare. Commoda regio est, nullum accidens vrget, neque expulsu, aut alio signo potest intelligi latitans malum; quorum sine vlla indicatione audet Medicus turbare crism? quæ in licantur, sinere oportet, & in hoc casu intelligendus est Avicen. quando dixit, non esse vacuandum apparentibus varijs; atque existimans quarto die incipere eruptionem dicebat, post quartum non esse flebotomandum; tamen hac nostra consideratione

tem.

temperandus tantus author, aliter falsum diceret.

Sed dubitas, an sicut prædicta intelliguntur de sanguinis missione, ita etiam mutatis mutandis possit intelligi de purgatione? Petitis omnia, quæ supra dicta sunt de supernantia, sed vt omnem errandi occasionem tollamus, dico brevi quibusdam propositionibus rem coarctans.

Sanguis missus est in principio, ratione indicantium; & iam impetu incipit natura pellere ad cutim; sine obsecro parumper, vt facimus in alijs vacuationibus ne mittas sanguinem, nec expurges, quia quando natura est in illo primo impetu, ad aliquam regionem, cum maximo periculo illam inter turbas, aut debilitas, habet sufficientes vires ad maculandam cutem, & tu illas debilitas ne possit perficere vacuationem, & maneat, vt venenum; & hæc est potissima inter alias ratio, quare plures moriuntur ex febris punctulari, quia nunquam cessas à sanguinis extractione, adhuc in ipso impetu exeunt macularum, quia putas esse vacuationem simpliciter lymphomaticam, & totum te convertis ad internas partes inanientas.

Cum vides anxietates in ista exceptione, putas iuvare natura flebotomia, & moves

VE=

1. Propositio.

Potissima ratio, est quæ moriuntur plures, ex febre punctulari, assignatur.

venenum ad cor, quod à natura movebatur ad cutem.

3. Prop.

Ergo si in altera visitatione (oportet frequentissimè visitare infirmum, vt faciebat Galen.) inueneris vnam, aut alteram tantummodo maculam, & ægrum conflictari, nèque frictionibus, aut cucurbitulis leuari, bene vides non posse comprimi venas ad expellendum, debetque vacuare, & statim fricare: ergo illæ maculæ, aut variolæ, raræ, & parvulæ, & cum afflictione patientis, non impediunt, sed postulant vacuationem per venas, quia adhuc vires gravantur, ac si non gravantur, interius quid faciendum?

4. Prop.

Ægritudo puncticularis in cute clausa, maximè timenda.

Dico in senibus, & debilibus, non iuvandam esse istam vacuationem cutaneam, per apertionem venarum, sed per cutis scarificationem; est in senibus cutis dura, sicut, & compacta propter ætatem; convenietque scarificatio cutanea, maxime certe timenda ægritudinis puncticularis, in cute clausa, apertenda ergo. Atque in debili virtute expaltrice, levandus æger per attracticem ad arte. Parum pellunt interne partes, aterahant externæ, vt impleatur dictum Hippoc. fecant homines lignum terra, ater trahit alter trahit; sic non patientur insigniter vires, & venenata materia evertitur.

Duo mala faciunt vacuando ex venis, quoniam

99

do debes vacuare ex carnosis, debilitas cor, & confluunt ad illud humores maligni, quia innanità partes, necessario recipiunt: mille rationibus Philosophicis, quas nunc fugio.

5 Memini me cum Gentile quæstionem excitasse, an in prædictis casibus vena lecta moveantur humores ad intima, an ad externa? fortiter affirmantibus aliquibus, circa scissuram concurrere, non ad viscera, & ita ad carnosum genus trahi. Sed in hoc est maxima fallacia, nam deposita omni plenitudine ad vires (vt supponimus) manent partes internæ, desitutæ, & certo certius putandum, dividi humores, quosdam motos ad scissuram venæ, & alios ad suppleendum vacuum internum, atque cum isti prava sint qualitate affecti; quis dubitat cor incidere in vrgentiora pericula? Itaque concedo Gentili moveri aliquos ad venam scissam, sed asfirmo reliquos replere vacuitates internas, & hinc pericula, & mortes in casu prædicto.

6 Sed de purgatione diversa, & clarissima ratio illucescit. Incipiunt apparere maculæ, & cum satisfeceris sanguinis missione, & cum satisfeceris sanguinis missione, medicamentum expurgans exhibuisti; Magnū errorem comisisti, quia licet sanguinis missio erat rationibus dictis, interdicta, ha-

be-

olo

bebat tamen illud fallax Balsilum, quod movebat humores ad scissuram venæ. Tamen expurgatio facta à medicamento, nullam habet excusationem: omnino est contra artem, & contra naturam, quia adest motus ad circumferentiam, tu moves ad centrum quando elongantur humores à corde, & visceribus, tu laboras, ut appropinquent vitæ principijs.

Vndè, transacto die quarto cotidie, manè, & vesperè inspicienda est curis, ut si unâ solam maculam vides novam; neutiquam cogites de purgatione, quia solum illud signum, ex parvula macula (simul cum alijs) impedimentum sufficiens est ad expurgationem, quia indicat inceptum motum ad cutem.

Ex dictis satis aperta manent verba illa Gal. 4. de sanit. tuend. cap. 6. *Caveri oportet, ubi in solidis partibus mordacia redundant excrementa revulsam ad interiora.*

*Dubium
valde no-
tandum.*

Sed dubitas si iniciam eruptionis, variolar. morbito, aut aliorum similium, complicatur, cum recenti, & insigni onere primæ regionis, à nivæ, & varijs alimentis gravatæ, quid faciendum?

Satis superque de simili puncto dictum supra, & nunc dubitas, quasi non haberes medicamenta taliter primæ regioni dica-

na, quæ neutiquam turbant secundam, neque revulsionem illam, quam timet Galen. concitare valeant: quando fortia clysteria non sufficiunt; non quidem si expurgatur prima regio ita onerata; revelluntur humores venarum, & partium carnosarum, sed melius natura inturgit, & melius comprimit venas, versus cutaneam regionem; nam talis potest esse frigiditas primæ regionis, ut cor, & viscera comprimat, & ad syncopem deducat, quo ergo pacto, vitales facultates poterunt aliâ sarcinâ venarum superatæ si coarctantur à prima.

C A P. XVIII.

De morbis qui impediunt magna auxilia.

SI de causis humoralibus impediuntibus; aut mensurantibus vacationes aliquid restat; suspicor reduci posse ad ea, quæ dicta sunt. Nunc ad morbos deveniendū, quæ in parte, licet non omnes percurreremus in speciali, tamen ex his poteris eandem methodū in alijs ita exercere.

Morbi, qui vacationem valent impedire, alias ab alio affectu indicatam, aut sunt in intemperie, aut in compositione, aut soluta unitate; ac morbos in intemperie alios partis, aut totius statuere oportet, quare similem considerationem in his

habere possumus, ac in naturalibus intemperantijs in principio huius lucubrationis profectis.

In frigidis, & humidis intemperiebus venę sectionem reformidamus; primus quidē cordis; secundō, cerebri; tertio, hepatis; quarto, ventris.

In calidis, ac siccis morbis purgationē magis timemus, ac præcipuē quidem ventriculi. Secundō, hepatis; tertio, cordis; quarto, cerebri, & renum, ob primū, aut vltimum medicamenti occursum, vt supra tactum est.

D V B I V M.

De naturalibus, & morbofis partium intemperantijs.

SEd merito dubitas, quando est magis timenda vacuatio in naturalibus partium intemperantijs, an in morbofis. Ventriculus Petri est calidissimus à principijs generationis (aut iecur) & Ioannis est calidissimus ex vi morbi, in quo est magis timenda vacuatio? aut in eodem subiecto, etiam tenet dubium.

Dico distinctionem esse necessariam, quia diversa potest esse ratio, nam si morbosa calida intemperies augetur propter purgationem, v. g. clarum est citius tendere ægrum

ægrum in mortem, ex vi morbi, quàm si illa intemperies fuisset nativa, quia hæc tardius adducit periculum, nam discrasia ætativa; non ita celeriter intenduntur, ac morbofa.

At è contra, si consideres difficultatē maximā, quā ars invenit in attēperanda nativa distēperie, & facilitatē in attēperando excessu morbofo; aperitū est esse magis timendā intensionē naturalis intēperaturæ. Patet hæc philosophandi ratio, non adversus sensibilibiter morbosam intēperie, magis adiuvantia habemus principia vitalia, quā adversus intēperatus congenitas ab ortu generationis, quia illę pius participiant rationē habitus, difficile nobilis.

C A P. XIX.

De frigida, & humida universi corporis intemperie, vbi iterum de hydrope.

IN superioribus agentes de humoribus alienis à sanguine, decrevimus ex mente antiquitatis, quid sentiendum sit de frigidis, & humidis hydropicorū humoribus, nunc reddit eadem consideratio, quatenus morbus frigidus, & humidus universalis omnibus corporis partibus communis, fri-

frigida liquidem, & humida intemperies, ferè hydropas omnes comitatur, & solet præcedere, relinquo siccam tympanitim. Cum igitur febris putrida complicatur, quæ misionem sanguinis exposcat. Satis est apertum, quantum obest, & impediatur prædictus morbus, quamvis ratione cautè suffocans calorem, aliquando liceat venam perfundere. Tamen semper cum metu, & moderatone, licet putrida febris copiosam evacuationem exposcat. Concurrunt enim in hac intemperie duo maxima impedimenta, quæ aut tollunt, aut parcissimè mensurant vacuationem virium, scilicet, imbecillitas, quæ necessario cum tali intemperie coniungitur, & secundo copia humorum crudorum distantium magno intervallo à sanguinis natura, ut supra diffusè diximus. Igitur frigida, & humida intemperies, quæ cachexiam inducit, id est, malum corporis habitum declinantè ad frigidum, & humidum, & tandem hydropicum, venæ sectione prohibet quantum est de se.

Vndè in superioribus satis explicatū manet, non esse mittendum sanguinem, ratione hydropis, nisi fortè sequatur ad aliquam sanguinis retentionem (qui solet vacuari) qua calor suffocetur, & frigescat, diximusque talem sanguinis vacuationem feliciter fieri

ri in principio, antequam ex toto habitualis factus sit morbus, & in hoc casu admittimus doctrinam Celsi, lib. 3. cap. 22. & Paul. lib. 3. cap. 47. Quam limitationem Aetius etiam sequutus est, sed Avic. cap. 14. 3. tract. 4. cap. 12. de curat. cachexiæ, aiebat: Et divitente phlebotomiam quantum possibilis est, & si fuerit necessaria propter repletionem sanguinis, aut de super eam cum timore, & partire in diebus tribus, aut quatuor, & cum plus est necessaria phlebotomia, & quando causa est ex retentione sanguinis hæmorrhoidalis, aut menstruorum, &c. Quod ex Galen. mutuavit de venæ sectione contrarat Erasistr. cap. 6. ex Hipp. mente, 2. epid. sed videndus Gal. lib. de tremore, rigore, & palpitatione, cap. 5. Hæc volui addere ad caput de ferosa superantantia.

Aliquas ad hoc caput reducet appoplexiam, paralysim, tremorem, convulsionem, stuporem, cum Galen. lib. adversus Erasistr. cap. 6. & lib. de differ. mor. cap. 5. Videntur tamen ad morbos in compositione posse reduci, quare ad morbos in intemperie redeat ratio.

Frigidi igitur affectus, sanguinem detrahendum impediunt, quia sanguine exhausto ingravescent, ut à removere prohibens; sanguis enim, & spiritus calefaciunt membra,

*Secca in
intempe-
rancie.*

bra, & illis evacuatis frigesunt. Eadem ra-
tione siccae intemperaturæ, impediunt talē
vacuatione, vt hæctica, & marasmus torridus
& alius qui seniū ex morbo a Gal. conluevit
nominari, lib. de marcore, & sang. mis. &
purgationem impediunt, nam siccitas auge-
tur, & vires iam debiles, debiliores fiunt.

C A P. XX.

De refrigeratis.

Quia ista complicatio, multoties contin-
git, claritatis gratia, per quasdam pro-
positiones procedam.

*Frigera-
tio abso-
lutè.* Omnis refrigeratio, absolutè loquendo,
impedit venæ sectionem, quia hæc magis
refrigerat, & morbū frigidum auget (vt di-
ctum est) ablato calfaciente.

*2.
Frigera-
tio cuta-
nea.*

Tamen, in particulari loquendo, talia pos-
sunt complicari, vt non impediunt venæ
apertionem. Hæc propositio constat ex
loco, & modo refrigerationis, & ex his quæ
sequuntur, nam si sola cutis refrigeretur, &
per clausos poros, non possit exire debita
copia excrementorum, clarum est incendi
febrem, cui pro natura illius succurrendū
venæ sectione (quamvis prædicta frictione)
quia quod vrget est incendium internum, &
refrigeratio potius fuit causa, caloris detente

e flu.

è fluio conlucto, atque adeo non impedit,
sed ex accidenti indicat vacuandum; quia
indicat vrgentius malum internum

Tamen si perfrigeratio, non solum cuta-
nea est, sed penetrans ad interna, & humores
gelans, visceraque refrigerans, talis dispositio
omniò impedit venæ sectionem per cōtra-
riam rationem duplicem. Primo, quia intē-
peries frigida augetur. Secundò, quia densati
humores fluere non possunt ad lectam ve-
nam, quamvis aut multi, aut putridi sint: quæ
statū, expulsus coarctatione, ex relatione causæ
precedentis, & ex doloribus internarum par-
tium, ventriculi lumborum, &c. Cum sensu
frigiditatis coniunctis.

*3.
Per si-
geratio
interna.**Diagnos-
cer.*

Sed interrogas, quā ob causam frigus ante
accessionem impedit venæ sectionem? Ali-
qui enim, aut ignorantes, aut audaces salto
aliquo fundamento innixi, non dubitarunt
in ipso principio accessionis sanguinem de-
trahere, & vitam cum morte commutare.

*Per frige-
ratio ac-
cessiona-
lis.*

Dico multiplici de causa tale frigus im-
pedire sanguinis missionem, & expurgatio-
nem. Primò, quia laborat maxime ager in
illa humorum commotione, sufficit, quæ
dici malitia sua. Secundò, quia fugiens cali-
dum influens ad interna maioris bona gra-
tia, vt expellat, scilicet, per loca destinata,
aperta vena cogitur exire violenter. Ter-

S 4

tio,

tiò, quia illo tempore refrigerationis separatur natura bonos à malis humoribus, malos, ut pellat longe à corde, bonos, aut amplectatur; pellit autem secundum communem Gal. opinionem, iam receptam à vasis extra venas, in isto vero motu sanguinem detrahere, certum est exire optimum à venis, siquidem deturbat malus ad carnes, 4. si ad pancreas pelluntur, ut Fernelius (in aliquibus) rectè putavit, bene vides, tunc sanguinem mittere per venas esse omninò lethale, expellente natura per vomitum, aut ventrem pravum humorem, & tentante malo artifice per venas deputatū, & lyncerū sanguinem effundere. Atque, quamvis gratis concedamus etiam exire tunc pravū sanguinem; impossibile tamen est duos tam inordinatos motus tollerare naturam, ex quo contingere solet, ut in aliquam partem principem portio aliqua decumbat inæqualiter mota, aut virtus omninò fatiscat.

Purgationi obstant calidæ, & siccitæ intemperaturæ. Primò, quia purgantia medicamenta serè omnia calida, & sicca sunt. Secundò, quia ipsa vacuatio exsiccat.

Quando ergo talis est intemperantia, ut integram purgationem impediat, coniectari oportet, & comparisonem facere inter urgentiam affectus, & damnū quod potest

est efficere, remedium adhibitū, atque quādo affectus urgentissimus est, noxa verò vacuationis magna quidem, sed quæ mortem non afferat; lætio potiusquam mors est eligenda, ut aliquando dixit Gal. atque in hac parte prudentia Medici maximoperè necessaria est; quæ recto iudicio, rectaque lance conferre possit noxam unius cum periculo alterius; quod certè liveris, nequit mandari, omniumque eorū, quæ sunt in arte, cæleo difficillimū. Quod intelligens divinus ille Hipp. initio, lib. de diebus decretorijs, dicebat: *Magnam artis partem esse de his, quæ rectè scripta sunt, posse considerationem facere, ac iudicare, &c.* Hoc verò iudiciū, sine longa experientia, & observatione, & sine magna consideratione fieri non potest.

Igitur coniectura vsus exacta, si intellexeris affectum vacuatione non integra, longo temporis spatio abolendum. Existimo, melius esse morbi longitudinem eligere, quam ob eius citam ablationem, in difficiliorem noxam incidere, aut parti, aut totius.

Interim alijs auxilijs naturam levare oportet, ut addamus, quod deficit evacuationi; quam non potuisti facere integram ob contraria indicantia, v. g. si sanguinē mittis parcissimè ob frigidum cor, occur, aut

De intemperantijs calidis, & medicam. ex purg. Comparatio noxæ remedij cū periculo morbi, literis nequit mandari, & pro inde omnium, quæ sunt in arte medica est difficillimū solatq; medici prudentie hoc affectionem est.

ventriculum, membra ista ante, & post vacuationem, mille quidem modis calfacere, & roborare sollicita. Quorū magnam copiam apud práticos invenies, & idem, quòd dico de partibus, intellige de toto.

De putrida febre cum hectica, aut marcore complicata, magna exorta controversia est; nam cum habitualis siccitas sanguine indigeat, & virtus essentialiter debilis sit, in magnam dubitationem veniunt, Medicorū consilia.

Breviter tamen dicant, quid sentiam iuxta leges artis, si primò auferam novum quendam errorem, circa febres hecticas.

Ex rore putrescente febrem quandam constituunt aliqui, & non dubitant de mittendo sanguine, quia dicunt esse putridam, & nullo alio auxilio aboleri. Sed falluntur omninò; nam si talis febris datur, extra venas causam habet, quia, & ros iam est alimentum solidorum membrorum, & amittit formam sanguinis, extractūque fuit à venis capillaribus, ut facultatis attractivis, atque si difficile est humorem contentum in parte inflammata ducere per venam maiorem; tamen impossibile videtur, quod ros rursus ingrediatur per capillares, & inde ad maiores, & ad orificum venæ, certè,

rè, nullus erit tam sine mente, ut in tali febre, ratione huiusmodi roris putet mittendum esse sanguinem, nisi fortè coniungatur alia causa, quæ præstet indicationem; sed potius frictionibus, aut cucurbitulis, tale putrescens ros esset vacuandum, aut balneo.

At in presenti consideratione agimus solum de intemperie calida, & sicca, quæ obstat evacuationi, & inter tales intemperies, hectica primum locum obtinet, quæ habet tres partes, aut tempora (species vocant communiter) ego sequor antiquitatem, & constituo primā, in calore habituali præternaturam cordis cum consumptionem roride substantiæ, ex qua colligimus viventem partem ita esse habitualiter intemperatam, ut ad venientem sanguinem, quem debebat converti in roridam substantiam, potius exciscet, & exhalet à substantia cordis. Secundum constituo in eodem calore cum altero gradu siccitatis ad consumptionem cambij. Tertium ad consumptionem vicinæ humiditatis, quæ dicitur glutē, has siccitates docuit Galen. & ex eius mente Avicen.

Si ergo complicatur putrida cū prima specie hecticæ, quia tunc solent adesse vires, potest mitti sanguis parcissimè tamen, &

An in febre putrida cum hectica complicata evacuare liceat per venæ sectionem.

& per intervalla præsertim si putrida eius generis sit, quæ poscat tale remedium.

Sed advertendum, quod ista febris aliquando solet aggredi à principio, id est, nulla alia febre præcedente, quod casu in complicatione putridæ, magis potest Medicus præbere fidem evacuationi, quia non est ita debilis virtus, sicut in hæctica, quæ succedit alijs febribus, in quarum evacuatione, & propter evacuationes, & alia auxilia, debilitate ad modum sunt vires: itaque licet valde timendum sit sanguinem mittere in putrida cum hæctica, multò magis, si aliæ febres præcesserint.

sc. Sed nullum antiquum Authorem legi, qui mentionem fecerit sanguinis missionis in complicatione putridæ cum hæctica: cum tamen aliqui purgationis meminerint. Tamen non dubito, quin aliquando contingat sanguinem putrescere, tali modo, ut parvisi nam vacatione exposcat; hoc autem raro evenit. Sed quare raro? Quia debilitata natura, cui advenit calida, & habitualis intemperies, potius generat cacochymiam, & humores purgationem petentes.

At in secunda, & tertia specie maiorem vim habet ista contemplatio, quia vires debiliores; & maior innanitiò, quæ reposicionem exposcat, non ablatione, & cum hæcti-

cam

cam curare non possis, nisi prius putridam auferas, hoc respicere oportet, non oblita hæctica, nam putrida celerius interimit hæcticam, hæctica tardius. Atque ob id duplici de causa, primo loco putridam inspiciamus, & quia est conditio, sine qua non, & quia urgentius indicat, ob celeritatem motus.

Quamobrem vitam protrahere curabimus, & putridam, si non per venæ sectionem, saltem per leves purgationes auferre (nisi aliqua coliquatio adit) ac statim per temperatissima balnea, & humectantia alimenta cum aliqua absterfione, ut sunt prisa-na iura, ex hordeo, lactuca, cucurbita ac cicoreo confecta.

Semper animadvertendo, quod si putrida extenuioribus, & calidioribus succis fuerit orta, eò magis in hæctice curatione persistere debemus, quia hoc pacto etiam causam febris attemperamus, & deturbamus, ac verò si crassior, & pituitosa causa febris fuerit, eò partius partes hæctice agenda. Sed iam hæc transeunt ad aliam tractationem, insinuasle sufficit. Calida, & sicca intemperies, sine affluxu humoris, etiam quantum est de se impedit purgationem catartica, & per medicamenta calida. Quare cum complicatur affectus, qui salem petat vacationem, Alfarabij

con-

*Purgatio
in calida
& sicca
intemperie*

consilium admittimus, qui cap. de curatione hæcticæ, quando bilis redundantiæ viget in venis, quæ putredini apta est, expurgare consilic, per medicamenta, quæ ammenta quodammodo sunt, quæ evacuent absque calcificationem, & exticcatione. Ut est inquit succus Lebleb, & moraba ros, & violarum, & in succo Lebleb, sive succo lupulorū mirabolani infusi, in quo etiã dissolvatur, & coletur medula caux fistulæ, & mang, & violæ, aut bibat julep, cū infusione mirabolanorū, & similia. Et postea addit, & quando laxaveris, & mundificaveris corpus, tūc accedas ad regionem, & curationē hæcticæ, &c. Vide quo pacto prius agit de causa febris putridæ, postea de hætica, & quomodo utitur blandis, & humectantibus medicamentis purgantibus.

Similiter in evacuatione melancholiæ, & pituitæ faciendum, eligentes quæ minimum calorem, aut nullum inducant.

Frigida, & humida intemperies cum humore (ut supra tactum est) non solum non impedit, imò postulat purgationem; ita ut augenda sit eo casu purgantium quantitas: tum ob succorum redundantiam, cum quia hebetior sensus in his solet pigram esse purgationem. Et secundo, quia humores non sunt ita faciles ad motum in his morbis præ-

præsertim si frigus cū siccitate coniungitur. Siverò sola frigiditas, sine humore exilit, iam supra tactum est, quid faciendum.

De humidis illud solum adnotare libuit, non admittenda esse humida medicamenta, ut casia fistula, præcipuè, quando ex humiditate debilitas ventriculi, aut aliorum viscerum contracta est, sic colligitur ex Me sue illo peritissimo; nocet enim casia, quando ob nimiam humiditatem, facultas debilis est, siquidem laxat; & auget, retentricis imbecillitatem. Tandem in morboris intemperaturis, similem facimus coniecturam, ac in naturalibus, quare ad morbos compositionis transeamus.

C A P. XXI.

De morbis in compositione, qui vacuationes impediunt.

Portet prius referre morbos in compositione, ut inductione quadam, veniamus in cognitionem eorum, qui ob stare possunt, aut impedire. Ex Gal. lib. dis. morb. cap. 6. quadruplex est morbus in compositione, in formatione, numero magnitudine, & situ. Ex his morbi in formatione, & magnitudine videntur vacuationem impedire, & ob id formatio iterum dividenda est, nam

alia

Lebleb, id est succus lupulorū moraba, id est, cōditum rosarum, & violarum, aut ut alij dicunt succus rosarum & viol. in lib. præct. ca. 3. fol. 148. p. 2.

alia est in figura, alia in meatuum cavitatē;
alia in superficie.

Rursus ex his soli morbi meatuum impedire videntur vacuationes, qui aut nimis patētes, aut nimis stricti redduntur. Est ergo multiplex affectus iste, nam quinque differentias invenit Gal. lib. de caus. morb. cap. 7. aut cohalitu, aut angustia, aut compressione, aut confidentia, seu conniventia, densatione, & ultimo destructione, inter quas affectiones sola obstructio vacuantibus prædictis repugnare videtur. Rursus cum obstructio à varijs causis possit oriri, sub dividenda venit; quæ enim à multitudine proficitur, non impedit; sed exposcit, quam citissimè vacuationem sanguinis: & hæc est illa celebratissima vacuatio in omnibus synochis, & in alijs febribus acutis.

At verò, si obstructio oriatur à lentis crasis, & frigidis humoribus, non raro impedimento esse solet, ad venæ sectionem imò quantum est ex parte prædictæ causæ obtare videtur, qui punctus breviter, sed se parato capite attingendus est.

C A P. XXII.

An obstructio, quæ pendet à crasis, & lentis humoribus impediatur sanguinis missionem?

Aliqui non timent in omni obstructione cujuscumque sit naturæ sanguinem

mittere. Ego existimo esse perniciosum errorem humanæ salutis destructionem, & secundo esse contra rationem Philosophicam. Atque ut in principio proposui dicam per conclusiones, opiniones recentiorum vanas relinquens antiquitati semper inhærens.

Inscriptio huius difficultatis, non indiget explicatione, nam quæris utrum obstructio orta à solis crasis, aut lentis humoribus, requirat venæ sectionem: non loqueris de obstructione orta à multitudine, & copia à massæ sanguinariæ, quæ venas opplet; quia de ista causa nullus dubitat cum hæc ultimo inventa in febrium humoralium curatione, primò loco petat vacuationem, qua omnes intentiones complentur; & idè dico de alijs similibus obstructionibus. Dubium ergo est de sola obstructione, glutinosis, lentis, aut crasis humoribus, qui ferè semper frigidi sunt: qua in re pulchra aliqua sunt adnotanda ad curationem. Si prius ratiunculas recentiorum audiamus, qui putant omni obstructioni deberi sanguinis missionem.

Quia obstructio habet aliquid fixi, & aliquid facti: ergo saltem ratione fixi, id est, humoris illius qui, confluit ad illam, consonum videtur agere de mittendo sanguine,

*Iteram
insinuant
isti suam
indicatio
nem suam
ptam à
feco. 2.*

Quia sanguinis missio fuerit fluere humores omnes ad venam sectam ergo successione quadam, etiam fluent humores illi crassi, & viscidis facientes obstructionem, quia vitandi vacui gratia etiam lapides ipsi moventur, multoque magis humores obstruentes.

Et Galen. id docuit Method. lib. 8. cap. 4. agens de hac abstructione à crassis, & lentis humoribus; his verbis: *Ergo ut transpiret maiore auxilio est opus, ac siquidem, vel puero, vel senex sit sanguinem detrabere non licet inter has etates, ubi ægro robur non deest, secanda vena est, etiam si plenitudinis signa non adsint.*

Ex ista sententia magnum conficiunt argumentum. Galen. loquebatur eo capite de curatione ephæmere ortæ ab obstructione. Si in ephæmera, quæ levis febris est, & orta viscidis, & crassis succis, sanguis mittendus, sine vlla plenitudinis præsentia, ergo in intensioribus febribus, aut alijs morbis à simili ortis obstructione sine vlla plenitudine mitti debet sanguis, atque adeo morbus hic in compositione, non impedit, sed poscit talem vacationem, ut aperiatur obstructio, ut fiat transpiratio, &c.

Nos consone loquentes his quæ de supernatantia, supra diximus ex mente antiquatissidem proporsus nunc in obstructione, &

cra-

crassis, & lentis humoribus proficemur.

In primis quantum attinet ad mentem Galen. illud audeo affirmare, nullibi dixisse, obstructionem à crassis solummodo, & lentis profectam detractionem sanguinis exposcere: invenies, tamen hoc remedio utri si multitudo sola, aut simul cum crassis, & lentis inveniatur, aliter nequaquam imò expressè, 11. meth. cap. sæpius citato, ait: *Verum cum neque obstructio, nec putredo curari per sanguinis missionem possint reponi aliquid sanguinis, debet ad spatium curationis.*

Et per se, & proprie loquendo ex doctrina ipsius patet, nam præcisè putrescentia, ut sic coctionem, & correctionem petit iuxta illud artis medici. Coctio est, quæ facit cessare putredinem; obstructio ut sic, solam petit apertionem; hæc autem fit tenuatibus incidentibus, & tandem abstergentibus, quæ localiter moveant id quod incilum est, & separent à parte obstructa, ac in isto opere nil habet sanguinis missio. Ergo relinquitur esse pernitiosum, & à methodo alienum, mittere sanguinem in obstructione à solis humoribus, crassis, & lentis.

Præterea utor eadem ratione quam adduxi, agens de supernatantia serosa, & pituitosa hydropticorum. Per sanguinis missionem

T 2

nem

nem extrahitur, quod calidius, & quod facile ad exitum paratur, qualis est tenuis sanguis, hoc autem humore extracto, necessarium est ut lenti, & frigidi inculati maneat frigidiores, & ad motum ineptiores. Hæc est ratio quare Gal. in quartana, & melancholia, ubi sanguis à vena fluens, tenuis exierit, præcipit claudere venam 1. ad Glau. & 3. de locis, quia viderat extrahi calidum, & tenue, quod non peccat, & remanere, crassum, & lentum quod morbum facit.

C A P. XXIII.

Quando obstructio à crassis, & lentis non impediatur.

Dixi ad quod est per se, dicam nunc quod ex accidenti: nam in artis operibus magnum locum habet hæc indicatio, quia contingit, ut non possimus devinire ad id quod est per se, nisi prius aliud tollamus, & certe respectu finis intenti bene potest dici per se, sed quærimus res neutriquam nomina.

Primo illud tyronibus notum est, si talis obstructio coniungatur cum plenitudine ab istius ablatione esse incipiendum, quia impedit agere de obstructione ipsa siquidem magis occludit, & quanto magis obstructionem tractemus, magis illam augere est

necessum, multitudine non deposita per confluxum humorum ad partem obstructam, cavendumque ne humores magis impingamus, & ita præcautionis gratia, & curationis facillioris sanguis mittendus.

Sed alia est contemplatio ad eruditos pertinens, quam discant, & attentè audiant, Tyrone.

Obstructio à frigidis crassis, & lentis humoribus alio modo ex accidenti potest indicare vacationem; propter locum quem occupat, qui oclusus humores regurgitare in venas compellit, atque adeò oportebit istos moderata vacatione per venam sectam detrahere. Secundò, quia ob oppilationem hepatis semper sanguificatio depravatur, talisque sanguinis reliquum suo vitio commaculat. Tertiò, propter obstructionem lien non valet melancholicum succum allicere, & ex consequenti per venas oberrans totam massam inquinat: & hoc existimo esse fundamentum Avic. in cap. de curatione oppilationis hæpatis, & 15. lib. 3. cap. 3. de icteritia. Sunt quidem singulares textus, ait, lib. 3. fen. 1. 4. tract. 2. cap. 6. Et quando antiquatur oppilatio indiget flebotomia basilicæ, & solutivo. Rursum lien si obstruatur, non rectè trahit, & regurgitat melancholia (sicut si debilitatem potitur si-

militer, aut non trahit, aut diminutè trahit) quod de vesica fellis docebat Avic. loco citat. de ictèritia, sic ait: *Et scias, quod quando pervenit oppilatio retinens coleram in hepate in quocumque locorum sit hepatis, & fellis, oportet ut ex ea fiat hepar calidius quam est, & generetur colora plus etiam quam generatur tempore sanitatis facta autem causa fellis, aut propter debilitatem eius ab attrahendo ex hepate, & præcipuè cum est cum debilitate hepatis à separatione, & expulsionem, aut propter vehementiam virtutis attrahentis, & implet ipsam vice una valde, & non capit ipsam, propter ipsum quod illam replevit, & extendit: deinde cadit virtus eius, & non trahit &c.* Quibus verbis docet quod obstructio solet esse causa abundantia humoris in reliquis partibus, exemplo vesicæ fellis, quæ multum repleta novum humorem non potest nec recipere, nec trahere; & consequenter regurgitat per totum corpus, ergo hoc modo indicat obstructio vacuationem, & efficacius quanto antiquior est, non quidem ut obstructio, sed quia est occasio ut regurgitantes humores redundant in corpore. Dixi non ut obstructio, quia re vera obstructio à crasis, & lentis humoribus, quo antiquior eo magis repugnat sanguinis missioni, quia tenaciores sunt hu-

humore impacti, & difficiliter remouentur à partibus obstructis. Petit ergo evacuationem secundario, & ex accidenti, quatenus est causa regurgitationis humoris ad venas.

Quod in fœminis non menstruatis quotidie conspicimus, si antiquata est, oppilatio clarum est vnoquoque mense recurrere ad venas, aut in illis remanere superfluum, quod debuit expurgari: Multo ergo alacrius vacuandæ diu oppilatæ, ex retentione menstruorum quam illæ quæ recens oppilatæ sunt, quamvis oppilatio sit à frigidis humoribus. Solet certè oppilatio causari à frigido lenthò, & quod regurgitat esse calidum sanguinem, aut biliosum, aut vtrumque, similiter si obstructio sit in brachio, aut crure, aut alia qualibet parte, quæ non permittat alimentum intrare ad alenum, clarum est esse occasionem redundantia in reliquo corpore, non secus, ac mutilatis membris dixit Gal. accidere sanguinis redundantiam. Vnde colliges quod obstructio à viscidis, & crasis non indicat vacuationem sanguinis (semper enim hæc resistit) sed redundantia quæ regurgitat.

Quare quando Gal. Avic. & alij auctores in morbis ex obstructione sanguinem fundunt, ut in appoplexia, epilepsia, surditate,

*De different.
rent.
Synyton.*

oculorum hebetudine, Corpore, paralysi, convulsione icteritia lienis, aut hepatis obstructione, aut duritie; & etiam renum, ut in lapide obstruente, & asthma. Id dumtaxat faciunt, aut quando obstructio ex multo sanguine, aut vitioso orta est; aut cum in corpore multus bonus, aut multus crassus redundat, nam alias extrema ex perniciis, quod intelligens mirus ille Galen. 3. de locis affect. cap. 7. Ita dicebat: *At hæc distinctio non parvum habet in curatione momentum. Siquidem ubi universum corpus sanguinem melancholicum continet, curationem à vena sectione incidere oportet: ubi verò solum cerebrum infirmum, sanguinis detractione non eret: quantum attinet ad hanc dispositionem; &c.* Quam doctrinam suxit Avicen. lib. 3. fen. 15. cap. de dolore splenis: *Et non fiat (inquit) flebotomia, quamvis indicet eam communitas medicorum nisi apud necessitatem, & pauca, &c.*

Quamobrem toto cœlo aberrare illos arbitror, qui in obstructionibus antiquis sanguinem mittunt ob eam solam rationem, ut humores inculati ponantur in motu; sed hoc perniciosum inventum non exactè potest deleri, nisi singulis argumentis propositis respondeamus. Videbis quomodo obstructio inveterata crassus, & lentis humoribus

bus sanguinis missione dimoveri nequeat, quantum agitur in natura ipsius obstructionis, ut sæpius dixi.

C A P. XXIV.

Objectiones propositæ dissolvuntur, quibus recentiores probant obstructionem crassorum, & lentiorum deleri (sanguinis missione).

TRia nobis objiciunt. Ad primum dico; obstructionem fientem tolli vacuatione revulsoria, secundum speciem causæ, nam si à multo sanguine, vel a vitioso, quamvis non multus, conveniet illius detractionis: si verò ab humoribus, ita alienis, quales sunt lenti, crassi, & pituitosi, quis dubitat, quin purgatio sit exequenda, ut supra latissimè probatum est; agentes de supernatantia.

Quod autem factum est, incisionem, tenuationem, & absterisionem postulat.

Secunda ratio est, quæ non solum in scholis, sed in consultationibus; ita communiter circumfertur, ut nil magistrum. Hæc successio ad id, quod vacuatur omnes torquet, omnes dico vulgares. Explicare igitur oportet, an humores inculat, & durati in parte obstructa, exeant successione ad id, quod vacuatur per venam sectam. Tractio fit, vel

*Caput
maximi
momenti*

Ad. 2.

vel à calore, aut à proprietate, aut similitudine substantiæ, aut successione, eius quod vacuatur, ut vitetur vacuum, quamvis tractionem à calore, aut dolore solemus reducere ad eam quæ fit ratione vacui, hanc divisionem colliges ex Galen. 2. de dif. feb. & 1. de sim. med. facul. & in lib. de facult. natur. tamen tertio de facult. nat. c. ult. statuit differentiam inter motum tractionis, qui fit ob similitudinem substantiæ, & eum qui fit successione ad id quod vacuatur, nam quod ob similitudinem trahit, nonnunquam (si ita fors tulit) trahit quod gravius est, invenit sibi simile. At successione ad id quod vacuatur prius id trahitur quod levius est, quod autem prius succedet propinquum, quam remotum luce clarius existit; quod experimento etiam constat, nam fluxile præcedit durum, & tenue crassum.

Ergo ubi sanguis in corpore tenuis est, vena quidem scissa tenuis effluet, quæ sequetur alius tenuis citius quam crassus infarctusque nisi tam terribilis sit tenuiorum, & fluxilium evacuationio, ut etiã impacta suo modo dimoveat. Atque an vitale sit in gentem boni, & inculpati succi copiam vacuare, ut tantillum impacti humoris extrahatur, tu videris.

Nam quod medicamentum vim tractoriam, ob similitudinem habens vix potest edu-

educere cum instar clavi in meatibus angustis hæreat: Qua obsecro ratione persuaderi potest successione extrahendū, ubi alij humores in corpore adsunt libenter ob fluxilem substantiam statim currentes.

Nam, & si Galen. (ut tacite respondeam dubitationi) 3. de facul. cap. ult. dicat successione eius, quod vacuatur etiam, quod longius abest trahi, & moveri? id certe dixit, quando per fistulam duram, ab aliquo fugente, trahentque ne detur vacuum, nam in isto casu, quod longius est, trahetur, & succedet, aut fistulæ latera coibunt, aut rumpentur. At in corpore humano, nec vis aliqua externa vim infert sanguini, aut violentiam, qua humores in pacti, & distantes succedant: prius enim venarum latera concident (quæ non ita duræ, & inflexiles sunt) coire certe necesse est, & innantæ sibi met adherere, ut vacuum impleant.

Sarius certe, atque in miserorum ægroantium utilitatem foret, si huiuscemodi inculcatos terreos, lentosque humores, emollientibus, incidentibus, humectantibusque præsidijs ad motum habiles reddere curares, ut postea, aut medicamenti trahentis virtute, aut cucurbitulæ proprius applicitæ violentia ab antiqua sede removeres: ut si quando venæ sectione uti voluisses, post hanc

hanc atenuationem, & præparationem tentares, vt sup. ex mente Hipp. & Gal. docuimus agentes de causis lentis, crassis, & frigidis. Hac enim præ atenuatione, mollitioneque, fortasse venæ sectioni cederent atenuati humores, quam sententiam philosophica ratione fulcitam, vel eo libentius amplector, quia alius ante me illam excogitavit. Mattheus de Gradi, insignis medicus lib. 3. cap. de vari cibus, & 9. ad Almans, cap. 10. Quare advertant studiosi, atque erga ægrorum miseras pietate ducti, ne temere in acutis morbis, quibus complicatur aliqua ex supradictis obstructionibus copiosè, & integrè sanguinem mittant, afferentes se acuto morbo intendere: nam (vera loquor) millies in noxas immedabiles ægros deductos ob hanc negligentiam cospexi.

Quis à pituita astmaticis epileptis, obstructis pulmonibus, qui in scirrosis tumoribus, aut vteri opilationibus hepatis, aut lienis, &c. A crassis humoribus, deinceps sanguinem largiter mittat? aut sine metu?

Ex ista author. Gal. magna controversia; & diversitas opinantium exorta est, & confusio ad curationem. Tamen si huius tractationis, & doctrinæ Galenicæ principia constanter teneas, nunquam errabis.

Diximus Avic. epilogium fecisse, & vniuersam Galen. doctrinam breuissimis verbis comprehendisse, quæ talia sunt, vt multoties sint referenda: *Et non est flebotomandus, nisi vnus duorum, aut ille qui debet cadere in agritudines sanguinis, & cadet in eas aut ille qui iam cadit. Et vnusquisque istorum non flebotomatur, nisi ob multitudinem sanguinis, aut propter vitium sanguinis, aut propter vitiumque.*

In principio operi;

Dum igitur in ephemera ex obstructione non minima, sed magna reperiatur, & talis, vt alijs auxilijs non sedat, sed declinatione extendat, cum signis putrescentiæ humorum. Rectè Galen. quamvis non sint multitudinis signa, venam secat, quia incipit vitium sanguinis apparere, vnde non curat per se obstructionem factam, sed præcauet futuram periculosiorem, & impedit fientem, & damnum, quod maius est, scilicet, febrem ex vicio, & putrescentia sanguinis: ortam quidem cum miscella fuliginû, & vaporum putridorum alterantium sanguinem, quin etiam ex miscella pravorum humorum redundantium: itaque iam in illa extensa declinatione ephemera adest principium putridæ sanguinæ, quamvis nulla sit plenitudo ad vasa: vitiosus verò succus semper sanguinem inquinat, & vires incipit afficere.

*Præstior
explicatio.*

Imò relictis nugis recentiorum, comprimo veritatem, quam sequitur Avic. ex Galen. & dico istam sententiam ex 8. meth. cap. 4. debere sic intelligi vitium solum sanguinis, sine vlla plenitudine, neque ad vasa, neque ad vires posse venæ sectionem indicare, alijs annuentibus, & hæc fuit mens Galen. quando dixit (quamvis non sit multitudo) prosequitur enim sic: *Præstat enim vitio succi parte emissa ad detergendas obstructions accedere, &c.* Vitium succum vocat sanguinem à pravis humoribus iam alteratum, non alium alienum, & verè supernatantem, sanguine proporsus intacto; illum si quidem per se, & seorsim peccantem, semper expurganti medicamento propellit. Nunquam hoc potuit intelligere Hortatius, semper inculcat aliquam plenitudinem, & ignorat hanc explicationem ex Avic. & veris deductam principijs.

Sed simul insinuat Galen. quod licet ista vacuatio fiat in principio (vt sic dicam) principiante putridæ, & in declinatione extensa febris ephemeræ, ad multa prædest, vt sæpius cum illo diximus, quia viam præstat ad detergendas obstructions, vt postea medicamenta securius operentur, vt transpiratione facta inhibeatur parata iam putredo, & temperetur calor, inter quas com-

mo-

Impedient. mag. auxil. 303
moditates inuenis, quosdam ex accidenti sequi, alias per se indicare.

C A P. XXV.

Actij, & Tralliani sententia, quæ videntur dictis contraria. Alia apparens contra dictio in doctrina Galen. componitur.

Actius videtur sentire contra supradictam Galen. doctrinam, ait enim, sanguis mittendus est, si etiam plenitudinis adsunt signa. Quibus ostendit, quod si non adsint talia signa non est mittendus: verum sine dubio Actius habuit codicem alium Galen. minus excultum, aut textus ipsius emendandus.

Tamen cum Trallianus lib. 11. de ephem. ex obstructione, dicat: *Quod si non sopia, sed crassi viscosique humores obstructionem procreant, sanguis mittendus non est; sed decoctis potius quibusdam utendum, quæ extenuare possunt, ita vt non ea faciant.* Quæ sententia excepta, sine dubio fuit ex Galen, 11. meth. cap. 4. in fine, his verbis: *Vbi namque abundantia humorum est, hos vacuabis, vbi crassi sunt, & glutinosi, tenues eos, & fluxiles efficies, &c.*

Sed si legas lib. 11. meth. cap. 10. Videtur maior contradictio, nam sic habet: *Offen-*
sum

sum enim in prioribus lib. est, si ijs auxilijs; que obstructiones eximant; uti non vacuata prius abundantia velimus, fore ut non modum proficiamus, sed etiam affectum maiorem reddamus: purgantibus scilicet, inter se indicationibus. At si vacuata multitudi-
ne ad curandam obstructionem accedamus, &c. Iam vides contradicentia loca; hic Galen. non evacuat, sine præsentia multitudinis; supra verò dicebamus cum illo, etiam si plenitudinis, non adsint signa esse vacuandum in ephemera ex obstructione, quæ transit in putridam. Rursus Aetius, & Tral-
lianus viri primæ classis, sine notis plenitudinis, non mittunt sanguinem. Qui dicendum?

Aliqui istam contradictionem ex Avic-
cen. placitis componunt, 1. 4. cap. 33. vbi sic ait: *Et si non sentis multitudinem humorum, imò sentis opilationes, & quod ipsæ sunt accidentes agrositudine eorum, & viscositate ipsorum, tunc fortasse, non indiget phlebotomia superflua, & evacuatione superflua, imò indiget apertione.* Quibus verbis mediam videtur sequi sententiam, scilicet, non esse mittendum sanguinem largiter, sed moderatissimè. Tamen ego firmiter hæreo Galen. & Avicen. doctrinæ, quam supra explicui, & tetigi, 1. lib. ad 2. caput,

Quam:

Quamvis enim nulla sit multitudo, neque ad vires, neque ad vasa, neque ad partis, aut co-
tius, & sine pravo motu locali sanguinis, pu-
to debere venam secari existente vitio san-
guinis, alijs auxilijs non cedente, dicat quid-
quid voluerit Augenius, vnde Aetius, & Tra-
lianus deferendi, & Gal. fides adhibenda, sed
Hipp. à quo ista bona emanant, ut in princi-
pio agentes de supernatantia visum est.

Galen. loca conciliantur facitè, nam 8.
met. 4. dicit: *Quamvis non adsit multitudo, esse mittendum sanguinem,* lib. verò 11. & 9. intel-
ligit multo melius extrahi posse existente
multitudine, & abundantia: itaque non ne-
gat sine multitudinis præsentia (si adsit vi-
tium) debere mitti. Quibus rectè ponderatis,
facile antiquitate amplexa, inter varias re-
centiorum argutias securus ibis.

C A P. XXVI.

*De morbis in magnitudine impedientibus
vacuationem.*

TVmores aliqui præternaturam venæ
sectionem impediunt: scimus enim he-
patis præcipuè, deinde lienis vteri, ac me-
senterij, aut alterius partis, ferè eadem ratio-
ne, qua prædictæ obstructiones, impedire.
Præterquàm, quòd efficacius prædicto obstant

guinis misionem? impedit quidem (ut ait Vallesius) curationem solutionis continui venarum, quia per tulum magis aperiuntur vene, quæ constringi deberent: sed quærimus, quare impedit revulsionem per venam sectam brachij?

Galen. in com. parvam pleuritidem, & levem, in qua spuitur sanguis impedire dicit venæ sectionem, quia alijs auxilijs potest curari. Frigida explicatio; nam revera levis pleuritis cum sanguineo spuito, non impedit, sed polcit levia auxilia (si levia auxilia secuta sunt, quando cum dolore sanguis spuitur) quamobrem mihi suspecta est Galen. doctrina, quamvis dicat in illa historia, sine sanguinis misione talem ægrum curasse; nam ut sanguinis misionem est magnum remedium; ita est moderatissimum si in parva quantitate extrahatur sanguis.

Mihi videtur divini Hipp. mentem fuisse, pleuritidem impedimentum esse, non admisionem sanguinis; sed ad largas evacuationes, quia cum morbi causa ad duas pertineat potentias ad animalem, quæ tulsu expellere debet, ad naturalem coëtricem, quæ matura spuenda. Clarum est, quod si tenorē, & robur animalis non serves, parum refert esse evictam, & concoctā materiam: multos vidi suffocatos pleuriticos, a materia iam co-

sta

sta ad exitum parata, sed ob defectum virtutis animalis perierunt: ergo hoc est propriū pleuritis: sub vno quidem exemplo, reliqua intelligere consuevit Hippoc. & omnes morbos intellexit (qui à facultate animali debet ultimò evinci) qui obstant magis evacuationibus, ne facultas animalis faciscat, & non valeat trudere, quæ iam concocta, aut superata sunt.

Rectè ergo Vallesius de morbo ad morbū fecit comparationem; nos de pleuritide intelligimus, non complicatum affectum insipientes; sed ut impedit largas evacuationes, has certè admittet synochus, aut hepatis inflammatio, non pleuritis.

De morbis in compositione dicta sufficiant, nam his exemplis ad alia deveniens, supposita exacta notitia methodi medendi. Nam si omnes morbos complicatos per curerem, longa terèda esset via, siquidem omnium ferè malorum curatio esset peragenda, quod intercium, lib. Avic. Si Deus Optimus Maximus voluerit, perficiemus.

Sed de purgatione differendum
aliquid cum magna utilitate.

CAP. XXVIII.

Per vitia discursus, de morbis in compositione purgationem impediētib.

Purgationem (quamvis ab aliquo affectu indicatam) prohibere possunt morbi in compositione: obstructio, aut conniventia, seu confidentia ut ac dictione volvulum ex involuto intestino creatum involvamus: aut tumore præternaturam: non ea ratione, qua venæ sectionem impediēbant, erat autem ea ne, scilicet, calore depauperato morbi hi curatu difficiliores redderentur. At purgationi obistere censentur primo, eo quod vias occludunt, per quas purgatio est exercenda: ac secundo, præterea quod expurgati pharmaco inflammatio irritatur: ob quam rationem Avic. p. I. cap. 11. in his qui solent gulæ phlegmonas pati, vomitum vitat.

Potest etiam morbus aliquis in situ quodammodo purgationes inferiores impedire, ut procidentia intestini recti, aut podicis, aut procidentia uteri: in his enim quoad fieri potest, fugienda est purgatio per inferiorem regionem, & vomitus pro viribus concitandus.

In hernia intestinali non nunquam

Tumor itaque quicumque ille fit in purgationis via procreatus, impedit per eam hu-

Impediē. mag. auxil. 311
 moris deductionem, quod gravi illa sententia Hippoc. docuit epist. 21. de elebori usu, his verbis: *Neque medicamenta danda sunt decoloratis, raucosis, lienosis, exanquibus, spirituosis, & siccum tusientibus, sticulisosis, flatuosos, & his qui præcordia, & latera ac dorsum distincta habent: & torpentibus, & obscure videntibus, & quibus aurium sonitus sunt. & urine meatus impotentibus, neque item morbo regio laborantibus, aut ventre debilibus, aut his qui sanguinis eruptiones, aut turbucela habent.* Hęc Hipp. quam sententiam ita difficilem si enarrandam ex professo assumerem digredieremur ad plures morborum, indicationes explicandas. Ad præsentem saltem discursum illud adnotare oportet, quantum fugere deceat medicamentorum usum vijs impeditis, aut inflammatis, quod dixit Avic. 4. 1. cap. 4. *Habentium quoque in interioribus aposthemata, difficile est ventrem solvere, & vomere.*
 Quando ergo purgatio impeditur ob aliud quod ex prædictis repugnantibus, machinari oportet industriam qua morbis purgatione indigentibus subveniamus, libuit autem quoddam exemplum proponere in casu per difficili, ut Tyrones in illo non aberrent, criticque via ad similia.

C A P. XXIX.

De colica affectione ab obstructione, lenta pituita, aut flatu, aut fœcibus induratis.

VIde iam morbum in via, qui impedit purgationem infernam ob obstructionem, & si vis cum febre complicatum, ut multoties solet. Atque Tyrones cum audiant querelas doloris, statim ad sanguinis missionem, aut vsum medicamenti purgantis properant. Quod autem pro ratione doloris agendum supra insinuatum est, & cum de symptomate impediendo tractemus. Nunc quomodo se gerere debeat Medicus circa morbum hunc in compositione contèplandum est.

Pro ratione igitur obstructionis agendum; nam si impedit purgationem demoliri causam debemus, aut vacuantibus, aut emollientibus, & de obstruentibus. Si enim colica à retentione, fœcum induratarum proficitur primo mollientibus clysteribus. Secundò acrioribus irritantibus, cibariisque huiusmodi ac potionibus succurremus, ut postest colligi ex Galen. 3. ar. Medici de fœcum retentione differente. Apertius autem ex Avicen. lib. 3. cap. de colicæ curatione, ubi laudat vsum castæ fistulæ, & decoctionem

maluarum, alteæ, & prunorum passorum, & diape. simp. Postea verò emulsionem hordei cum decoctione bettæ, & alia similia, quæ detergere fœces possint citra febris complicatæ noxam: emolitas iam à prædictis medicamentis. Quæ omnia, & alia in cap. de colica comprehensa eo citius peragenda, quò totius corporis expurgatio necessaria magis est.

Quòd si colica, aut volvulus (ferè enim utriusque eadem est curatio) à flatu, aut pituita pendeat: hoc enim frequentissimū est, ut ait Avic. loc. cit. 1. de canonibus curat. colicæ: ea quæ flatu discutiunt, & humorē flatu materiam abstergere, ac vacuare possint ad mollienda, tum inferius, tum superius.

Quo casu illum summopere advertendū, quod non satis pro ratione commendarunt, tū Galen. 12. met. cap. 8. tū Avic. 16. 3. tract. 4. c. 2. de cur. colicæ frigida: nempe humorē crassum, frigidumque ac lentum intestino herentē, flatūque inde natū, ab obstructioneque cohibitum, esse magna cū cautela dissolvendum, atque vacuandum, nec non, & concoquendum ijs, quæ calfaciunt medicamentis, valenterque digerentibus, non tantum liquantibus, aut in flatum vertentibus (quin potius) incidentibus, præfidijs, coquentibus, tenuantibusque, quæ tamen

Nota.

Nota.

vehementer calida non sint, ne fortasse loco curationis dolorem augeas à medicamentis liquantibus flatu denuo elevato.

Quare licet plura sint medicamenta colicæ frigide subvenientia apud Authores, tamen in præsentī loco, cum agamus de colica adiuncta febrī; ea dumtaxat sub epilogo proponemus, quæ colicæ auxiliari citra febris exarcebatōnem possunt. ¶ Conabimur igitur per inferiora potius quam ore assumptis succurrere. Clysteria ergo pituitam abstergentia, & flatus discutientia simul, & ubi dolor vrget, anodina conficiens ex vino albo, decoctioni betæ, aut fursurum, aut aquæ salis admixto cum portione aliqua sachari, & oleo anethi, aut rutaceo chamemilino. Aut si volueris simplicius componere, vinum album miscebis cum oleo chamemilino, aut simili, & sacharo nigro. Et vt expertus loquar, oleum optimum commune vino antiquo albo tervesactum, læpissime, & brevissime colicam hanc persanavit, quibus si placet adijcies adipem leniendo doloris gratia, simul vt fœces ne minimum detineant: fellis etiam aliquod genus absterfionis gratia, aliqui admittent.

In magna urgen suppositoria præcipies ex felle, sale, melle, &

at momento caltoresi, aut si res vehementer vrgeat portiuncula trocis chorū alhandal admixta.

Emplastra etiam exterius vmbilico apposita non contemnenda, quæ purgatoria sunt, & colicam dissolventia, qualia Avicenna composuit ex felle taurino, & pulpa colocinthidæ, & carramo, vaceis lauri, & eiusdem olei, vrticæ, & lupinorum, scamoniij, elebori, cum adipe anseris, usque ad pectem vngendo. Prudentiæ tuæ relinquimus, vt horum magis, aut minus, prout vrgentia fuerit adhibeas.

At diversa ratio est, quando solus flatus infestat; tunc enim sine metu oleo rutaceo, aut vino albo solo vti oportet, & cucurbita sine scarificatione, opus enim incantamenti illi inest, dicente Gal.

Fomenta verò si fieri potest, fugienda sunt in colica ex humore frigido; nam cum corpus de quo agimus purgatione indigeat, fortassis concitabitur aliqua fluxio in intellina, & secundo humor pituitosus à fomentis læpè dilatatus, ac fusus, inflatum vertitur vt rectè Avic. nobis animadvertitum reliquit, cap proprio de curat. frig. colicæ.

Quod si fovere inceperis, non desistas, sed multis vti fomentis, vt resolvas id quod prius dilatasti.

*loco huius applica un-
de huius est
un- de
extremista.
ad compo-
nere est
diti sic
comentis.*

Nota.

Nota.

Ore

Ore autem ea summi possunt, quæ idem præstare valeant, sed cum ex calidis portionibus celerius febris augeatur, quam ex ijs quæ per alvum subduntur: pauca medicamenta erunt sumenda, inter quæ aqua ex decoctione ordei, fursure, & pauco camonil, vinique optimi momentō, cum sacharō, post colaturam ferveſcet. Præterea calidissima aqua exhausta frequenter, erit ex vltu. Aliquando (inspecta natura, & temperie, ægri temporis, & febris) erit ex vltu aqua sola ordei, aut sachari, aut mellis, fervens potata, aut vini albicyatus, aut aqua carui, aut cimini.

Vomitus etiam aliquando non nocebit, si ventriculus labefactatus non est, & fluxio à toto ad intestina clarè conspicitur.

Si autem prædicta non sufficiunt, poteris vti aliquo medicamento leviter expurgante, inter quæ nullum melius (nisi magnitudo febris impediret) quam hyera. In hac enim prohibetur à Galen. de sympr. med. f. vnde solemus hyeram cum diacotoli. aut diaprum. simpl. miscere, aut decoctum propinare, ex mercuriali beta, & sacharo.

Casiam verò fistulam fugiendam consulo, quia flatuosa est, & debilem vim habet absterforiam, & vacuatoriam pituitæ.

Tamen si indicatio ad expurgandum totum

tum corpus ita vrget, vt te compellat ad vltum fortioris medicamenti, hyeram cum agarico miscere poteris; aut si in periculo magno versatur æger, vt etiam tu cum illo periclitari cogaris, ad fortiora medicamenta accedere poteris.

Quo calu intelligendus est locus Avicē: aliās taxandus, nam lib. 3. fen. 16. tractat. 4. capit. 2. sic ait: *In colica autem, quæ est secundum semitam effusionis, & generationis, conueniens est, vt in potu detur cum paroxysmo est doloris, & in nocte vehementiæ eius aliquid sicut pilulle de aloe, pilulla de hyera, & pilulla composita de pulpa colocintidæ, & scaminiæ, & serapino, & aloe, ab aureo semisse, vsque ad aureos duos, &c.* Quæ vltima medicina, vt ex dictis constat, fortior est, quam vt in colica sit propinanda, nisi intelligatur Author, nulla alia ex prædictis conferente, & morbo necis proximæ periculum promittente; quo etiam pacto intelligendus Hippoc. in Epist. de helebori vltu ad finem, sic dicens: *Aliquando pleuriticos, & vltuos veratro purgandos, & Raf. 9. ad Almanf. cap. 11.*

Tu autem qui medicamenta nactus est optima, loco huius Avicē. confectionis poteris vti electuar. rotar. Metue, aut Nicolai, aut Hamec. pro rationeque præsentis febris colij.

colicę patrocinari semper quantitatem eorū minuens.

Est verò pulchra animadversio in colica ista, pituitosa, & frigida, de qua loquimur: nam cum multoties eveniat propter obstructionem meam tuam bilis, bile, scilicet, intestina non irritante (ob quod etiam feces retentę colicam efficere possunt) ut ait Aetius lib. 9. cap. 26. & Avic. loco sapius citato. Hanc per de obstructiva primo, deinde prædictis medicamentis curabis, quod in arcuatis multoties videmus, colicam, scilicet, cum icteritia coniungi: quod agnoscens Hippoc. lib. de internis affect. inter alios morbos hunc statuit voluolum arcuatam appellans, & aperientibus obstructiones eidem auxiliatur, sed de his latius suo loco.

Quod si ex conniventia intestini (quando scilicet, involvitur) via stercoris, & purgationis ocludatur. Alterum duorum tentandum est, aut follibus vento plenis, aut vtre, aut syringa, insufflando, intestina aere implere, ut violentia illa intestinum dirigatur, ut Hippoc. consulit lib. de affectionibus: hoc autem faciendum quando reliqua dicta neutquam profuerunt.

Aut ut consulit Matthæus de Gradi, omnia sumens ex Avic. æger resupinus iaceat

extentis cruribus, & oleo lilij, aut amigda, aut anethi, aut simul mistis vertus quamcumque partem fricandus, ac dimovendus modo ad dexteram, modo ad lævam, cruribus interdum contractis, ut his motionibus redeat intestinum ad pristinum situm, quem solet amittere, ex magno saltu, aut luctatione, aut à magno flatu per intestina concitato, quo tempore duplex surgit indicatio, flatu diffuso, & intestini directio.

Si autem intestina inflammatione obcurentur, aut podex, sanguine misso ex interiori vena brachij, & statim ex talo subveniendus, quam vacuandi formam omnes antiqui sequuntur, Galen. Avicen. Serapius, Rhafus, &c. Quibus vacationibus succedat illa quę diximus ad feces induratas, frigidiora tamen ut sunt clysteria, ex prisana colata cum saccharo. Ex decoct. violar. malvatum, solani, mucilagi, psilij, oleo rola, maxime tamen laudat Avic. clysteria ex lacte asinino, in quo casia fistula dissolvatur, quę omnia possunt ore propinari præter lac: hæc in principio. At in augmento aliquid atrea, & camomilla in statu aliquanto plus, in declinatione magis, & adipes, & alia quę magis emolliant, & vacuent.

De alijs verò colicis, quę sunt ob lapides in intestinis genitos (ut raro accidentibus)

*Carmina
tiva di
cta clyste
ria etiam
magno
conatu
eiacula
ta pro
desse so
lent.*

*Intinitio
inflama
tionis.*

bus) non est quid agamus præterquã quod emollientibus, abstergentibusque, & aliquãdo fortioribus irritantibus mediari oportet.

De ijs autem qui ob lumbricorum congeriem colica laborant similiter intelligendũ, abstergentibus, ac amaris lubricos necantibus, & accidis certandum, apertius est quã vt longiori indigeat fermone, præsertim quia apud Avic. & alios latus est inveniendi reme liorum campus. Diximus de colica, vt ab obstructione oritur: Morbo, scilicet, in compositione, non tamen vt vehementem habet dolorem adiunctum.

C A P. XXX.

Descensum intestinorum in scrotum purgationis impedimentum.

Descensus intestinorum ad inguina, aut in scrotum maximè solet purgationem infernam impedire, erit ergo necessarium quantum fuerit possibile hoc impedimentum moderari. Reducere itaque paulatim intestina ad suum locum opus est, & rupturam comprimere emplastris adstringentibus, & subligarijs, deinde purgationem opportunam iniungere,

P R O C I D E N T I A V T E R I.

Procidencia vteri sicut intestinorum tanquam morbus in situ etiam obstat purgationi infernæ, & ob id melius esset vomitum tentare. Quod si hæc vacuatio fieri nequit, diligenter agendum, vt intestinum, aut vterus ad propria loca retrahatur aut nausea, aut vomitu, aut cucurbitulis, & concussione ad oppositum, ac obstreticis manibus, & positu, qui cura ad superiora convertat; & ligaturis à pube incipientibus, & medicamenta, quæ omnia hæc suo loco firment adhibere; quibus peractis pharmacum exhibendum pro ratione necessitatis, sed animadversione facta, vt respiciant causas procidenciæ, quæ solent læpius ex nimia humiditate proficisci, quæ siccati constringi paulatim desiderant. Suadendumque ne æger à lecto surgat ne conuatum apponat.

C A P. XXXI.

Hypocondria distincta, & obstructa venæ miseraica, vt impedimentum tollendum ad purgationem.

Similiter in distensione hypocondriorum & obstructionibus miseraicarum venarum procedendum; vt diximus supra,

agentes de obstructione. Nam primò prout natura signaverit regionem, per clisteria purgandum, & aliquando per vomitum. Postea fomentis consuetis vti addito abstinthio; quod si hæc non sufficient, purgatiunculam præstare oportet, quæ solas illas partes respiciat, vt hyera, casia, catholico, &c. vt referatis vijs purgatio quæ à toto corpore debet exequi, foelicus eveniat.

C A P. XXXII.

Tumor in hepates purgationem impediens.

A Pertum est, tumorem inflammatorium hepatis impedire purgationem, & statim postulare sanguinis missionem ex brachio dextro, & vena interna, & illicò medicamenta esse apponenda, quæ iecur refrigerent (vt in principio fieri debet inflammationum) qualia sunt aqua rosacea, plantaginis, & ptisana, & portiuncula paucula acciti. Tamen de his latè in cap. proprio, omnes antiqui, & neoterici, nos tantum de incepto instituto agimus.

Mitigata verò inflammatione, & apparente purgandi necessitate his vti oportet, ab Avic. commemoratis, 4. r. c. 4. Habentiu quoq; in interioribus apostema, ventrè solvere, & facere, vt vomant, est difficile: quod si tibi necessarium fuerit, dà eis quod sic fi-

tut volubilis, & semen croci ortensis, & apocema polipodij, & casiam fistulam, & his similia, &c. Vide Avic. qui solet esse audax (vt supra tetigi) in exhibitione purgantium; tamen hic solum recenset levissima, aut saltem moderata medicamenta. Volubilis lupulus est semen croci ortensis cartamus, timet quidem in viscere ita calido, & calida affectione oppesso medicamenta maiora, medicamentis prædictis, possumus adere, quæ in usu etiam sunt: syr. ex violis infusis, catholici, &c. Non verò manam, vt aliqui faciunt, ob rationem supra tactam facile enim incenditur, & bilescit.

At si tumor frigidus, & longioris temporis dans inducias, prælibatis prius quæ aperiant, & teneant expurgationes paulatinas, & moderatas exercebis; addito rabarbaro, & aliquantulo agaraci, aut syr. cichor. cum duplicato rabar. ex viderit.

Ego Galen. semper insequens cum medicamento purganti misceo aperientia, quando obstructiones agito: ita Galen. 2. acut. comét. 12. Reliqua omnia in practicis doctissimis inveniens. Hæc certè pro exemplis morborum in compositione di-

sta sufficient.

(✱)

Etiam quando potest exequi purgatio est difficilè. Text. Avic.

C A P. XXXIII.

De morbis in soluta unitate, vacationem
impedientibus.

Perquirēdi nunc morbi in soluta unitate, qui valent impedire purgationem; non quidem sanguinis missionem. Vulnus, aut vlcus intestinorum quantum in se ipso est. Postulat fieri vacationem longissimè ab vlcerata particula similiter, quando vena in ano, aut intus rupta, vel ad apertat fuerit multis quidem rationibus medicamentum expurgans nocet, & ob humorum collyuiem, quæ vulnus, aut vlcus maius, & fordidius reddere debet, ac dolens magis, & ob calorem, acrimoniamque eiusdem medicamenti inflammatio vlcis augebitur: & tandem ob motum qui in purgationibus est inevitabilis; motus autem omnibus vlcibus noxius existit. Quod voluit divinus ille Hipp. insinuare quādo id epist. de usu elebori in eruptionibus sanguinis medicamentum purgans vitandum consulit.

Sed ut omnem dubitationem è medio tollamus consulto diximus, vlcus, aut vulnus intestinorum quantum in se ipso est purgationem impedire, & omnino renuere, quia ratione causæ fruentibus à toto, aut ab hepate, convenire potest expurgatio, quæ nisi

Impedent. mag. auxil.

325

citissimè fiat, incurabilis redit excoriatio, aut vlcus intestini. Igitur post venæ sectionem (si hæc convenit) purgare oportet; nam, & si bilis erodens vergat per intestina, tamen exit paulatim per venulas capillares, & remotata vlcerationem facit, non itaque exijt per convenientem regionem, quia per venas: ergo per vacuitates maiores derivanda est à medicamento, quod non finet moram facere; quæ animadversio Fernelio debetur, viro doctissimo, lib. 3. de ven. sect. cap. 11. his verbis: *Eadem ex causa in dysenteria purgans medicamentum offertur, ut quod sensim, & languidè per anfractus parum idoneos ellabitur affatim per ductos convenientiores derivetur, ac disfluat, &c.*

Quod vero multoties per venas maiores ad minores, & à minoribus ad capillares, & ab istis in ipsam substantiam intestinorum bilis fluat, monstrat statim à principio sanguinolentæ deiectiones, antequam mucosæ appareant; è contra verò quando bilis ad intestina per consuetam viam ab hepate permittitæ reijcitur. Solent prius mucosæ apparere postea sanguis multus, aut paucus, prout fuerit exulceratio, & causæ apparatus: ergo causæ vlcis peccit vacuari, aliquando per venæ sectionem, iuxta supra traditæ à nobis considerationes, & per

Notāda
ista animadver-
sio.

expurgans medicamentum, aliquando per vomitum. Semper tamen medicamento miscendum aliquid quod respiciat vlcus, sed quando in cap. de dysenteria, tam pulchra adnotata inveniēs, ad alia transeamus.

Similem viam in ruptis ahi venulis, aut hemorrhidibus, nimis apertis servandam proponimus.

Dictum præterea ante est cum de colicæ tractationem exercebamus, quid agendum in rupturis seroti, impedit ruptura aperitonei, aut seroti (quæ passim hominibus heriæ causa accidit) purgationem tamen præ applicantis medicamētis adstringentibus, & oprimis ligaturis, iacens æger in lecto experietur purgationem.

Inter morbos solutionis continuitatis vulnus à cane rabido inflictum proponitur,

C A P. XXXIV.

Conveniat ne sanguinis vacuatio in morsis à rabido animali.

PAulus, lib. 2. cap. 2. agens de ictu, ac morfu venenato, ait: *Si autem venenum prius per corpus distribui contingerit statim vena sectione utendum est, & maxime si affectus humoribus repletus sit.* Cellus, lib. 5. cap. 17. in curatione morfus canis rabiosi: *Præcipit partem vulneratam ad vri, quid si vri-*

vel non possit sanguinem mittit. Avic. lib. 4. sen. 6. tract. 4. c. 9. difficilem sententiam (& quæ disputationibus occasionem dedit) pronuntiat, his verbis: *Cum ergo trahis quod tibi possibile est, post duos dies, aut tres, tunc occupare in evacuando, quod iam forsan penetravit, & si facta non fuerit attractio, & acciderit negligentia, tunc evacuatio erit in illa hora magis necessaria, & melius est ut sit fortior. Et si videris repletionem augmentatam plebotomia, & si non tunc non.* Rasius, lib. 20. continent tract. 2. cap. 2. asserit: *Ante attractionem veneni ad interiora æger non plebotometur, sed postquam tractum fuerit venenum duobus, vel tribus diebus secare venam poteris.*

Nec deest ratio, nam si pars vulnere magno afficitur, si inflammatur, si accidat febris, aut spasmus, aut aliud accidens insigne, quare non erit extrahendus sanguis? Siquidem in omnibus inflammationibus, aut vulneribus, cum similibus accidentibus ex communi omnium medicorum consensu, sanguis extrahitur; revulsionis gratia.

Alia tamen ex parte validissimæ rationes, & autoritates nos movent, ut à prædicta opinione discedamus, totamque intentionem convertamus, ad venenum canis rabidi extrahendum, & avertendum à partibus internis, semper vulneratam partem

solicitando, vt per eam, & per vicinas vena-
cuamus, & simul cum humore qualitatem
venenosam extrahamus. Primo, quia innatis
venis facilius penetrare poterit venena-
ta qualitas ab externis ad interna, vt supra
dicebamus, vireque citissimè labefactabilis
quæ in hydrophobia, tam necessariè sunt. Secun-
dò, quia melancholici, & pruitosi humores (cui
quibus rabida qualitas analogiam habet) crudi-
tores, & crassiores redduntur sanguine ex-
tracto, & consequenter magis apti ad susci-
ptionem talis qualitatis. Tertiò, illa vniuersa
falia præcepta supra tacta in hoc morbo
exequenda, vulneratio rabida in parte ex-
terna existit; ergo prima indicatio suade-
percutem extirpari: ergo morbus iste in so-
lutione continui ob adiunctam causam ve-
nenosam in parte externa, impedit (absolu-
tè loquendo) sanguinis missionem, sed est
quidem magni momenti scrupulus. Nam
Avic. (vt supra diximus, & aliqui alij dicunt
debere sanguinem mitti transacto princi-
pio, quando scilicet, venenum quod erat in
parte vulnerata, sparsum est per totam mas-
sam sanguinariam.

Constituuntque duos, aut tres dies princi-
pij: itaq; liberam relinquunt licentiam Me-
dico, vt post istos tres dies, præcipiat san-
guinem mitti. Sed audias obsecro, suspectam

nobis est sententia Rhafis, & Avic. Quis di-
xit illis intra tres dies finiri principium hu-
ius morbi? & statim per massam sanguina-
riam esse dilatatum venenum, quod videtur
tempus augmenti? Certè si delatio veneni
per humores est finis principij, statim in
augmento apparebunt tanti mali signa. Sed
contrarium videmus, nam multo tempore
à morfu sine villo accidente, & in omni quie-
tè videmus hominem, & post mensem, imò,
& post tres menses, & annum integrum, ra-
bies elucet, latitante veneno, iam post tam
longum spatium communicato; erga illa
mensura principij trium dierum non debet
securum. Medicum reddere, vt statim eva-
cuet: nam putavit esse transactum principij,
& humores esse venenatos, & sanguine mis-
so ægrum iugulavit, quia venenum adhuc
erat in parte externa, & illud deducit ad ca-
uitates vitales. Est quidem qualitas rabi-
da tardæ motionis antequam in actum de-
ducatur, sicut postea est velox: ergo cum tot
mala possint oriri, ex sanguine misso in prin-
cipio, merito, vt suspectam Avicen. opinio-
nem nunc relinquimus.

Equidem præter rationes dictas tantorū
virorum autoritas, qui nostram tuentur sen-
tentiam maximè permovere debet. Dios-
corides, qui tam exactè remedia morsus
rabi-

rabidi fuit prosecutus, ut nil intactum relinqueri, sanguinis missionis, numquam meminit, neque Galen. nec Paulus Aetius Oribasius equidem si aliquid emolumenti conferret venæ sectio, neutiquam tacuissent, ut omittant doctissimos viros Fernelium, & Fracastoreum.

Vnde ad authoritatem citatam Pauli dicimus ibi esse sermonem de alijs venenatis sub alia dispositione, tamen cum agit de morfu à cane rabido, nec verbum de venæ sectione, forsitan quia alia venena manifestum habent exordium, at rabida qualitas latens, & incertum obtinet principium.

Cor, Celsi authoritas, nil habet in contrarium nam non dicit venam secandam absolutè, sed potius insinuat esse extrahendum sanguinem ex propria parte vulnerata, si non possit ad vri, postquam enim docuit, utrus cucurbitulam, & vitione esse trahendum, ait: *Si non potest locus comorsus vri, sanguinem mitti non est alienum, & super ponenda sunt vulneri ea medicamenta, quæ valde exsedunt, &c.* Interrogo, quis poterit dicere ex mente Celsi, sanguinem mittendum ex aliqua vena partis sanæ: æquidem intentio Celsi fuerit, ut ex ipsa vulnerata (post cucurbitulam) bene scarificata, aut si aliqua vena, aut venullæ in ipsa apparent, istæ sciendæ,

neutiquam in parte alia sana.

Non possumus Avicen. sequi opinionem, quando tantorum virorum authoritas, & ipsa ratio in aliquam partem nos deducunt, quæ veriorum iudicamus: diximus in tam incerto veneni statu, cum habeamus signa adhuc lactitare in parte vulnerata, non esse temere aggrediendam venæ sectionem in parte sana: sed ægrotam continuo sollicitare ad Rhasium, idem respondemus.

Ad rationem dico, quod licet alia vulnerata, valeant ratione causæ venam secandam indicare, revulsio gratia, tamen tam ferox est; & læthalis hydrophobia, ut quidquid à parte vulnerata ad alias internas retrahatur, citissimum sit sperandum periculum, licet paucissima quantitas sanguinis partis affectæ moveatur ad intra. Hæc ergo est differentia inter venenum impressum parti externæ, & illud quod iam intus, aut genitum, aut assumptum est. Externum enim ad extra per eandem partem, in qua latitat, excutiendum; alterum alijs modis: ergo revulsio non est indicata in præsentia casu.

Sed dubitas nam si inflammatur pars, si febris putrida ob dispositionem humorum complicetur, videtur necessario esse venam secandam. Dico in tam ancipite casu, & pericu-

riculoso esse contemplandum tempus, in quo ista mala excitantur. Nam ante quadragessimū diem à vulnere, cum maximo metu extrahi sanguinem omnes affirmant, quia probabile videtur esse venenum adhuc integrum, & posse recurrere ad interna. Ast transactis quadraginta diebus, in febre acuta complicata non reformidant venæ sectionem: tamen ante prædictum tempus partes inferiores scarificare præcipiunt, vt cutanea vacuatione febris causam depellant.

Quid ego sentiam breviter explico. Cum febris sit morbus vniversalis, quacumque ex parte scissa vena, auxilium susceperat natura, quia ex quacumque totum vacuatur corpus; ergo si non posses in febre humoralis venam brachij scindere ob aliquod impedimentum, relinques sine ægrum sine tam nobili auxilio? non apparent venæ in brachij, nonne scindes talem; ergo cum morsus venenosus partem externam affligens, sit impedimentum, ad vacuandum ex partibus superioribus (ne ad illas rapiatur venenosus vapor, aut humor infectus) poteris venas distantissimas aperire, infra morsum, si non sufficiunt: cucurbitulæ scarificatæ, si condonandum vnicique indicationi, & febre acutæ, &

vulneri.

CAP.

C A P. XXXV.

An tale vulnus venenatum impediatur purgationem, aut quando admittat?

Sed quæret aliquis an eadem sit ratio (in hoc morbo) de purgatione; Dico nequaquam esse purgationem tentandam; nisi maxima consideratione: nam prima indicatio (quæ sumitur ab illo, quod continetur in parte vulnerata externa) adimplenda prius est, topicis, & chirurgicis extrahentibus, quod in parte potest contineri; hocque peracto cum timor sit ne aliquid fuerit communicatum humoribus melancholicis, & crassus (cum quibus ventrum habet analogiam) & non eum sanguine isti quidem euacuandi, vt omnis suspitio auferatur, atque cum tales sint vt requirant præparationem prius præparandi, & sub agendi, vt cedant medicamento, & (vt obiectionibus simul respondeam) quamvis Gal. purgationis non fecerit mentionem, sufficit quæ in alijs dixit locis circa humores crassos melancholicos, & alios redundantes, docuit esse vacuandos, quamvis ergo nullus esset timor talis morbi essent vacuandi, quia superflui igitur tardum hoc venenum, & pigrum, si forsitan tetigit tales humores, & alia ex parte

sub.

sufficientibus auxilijs fuerit à particula extractum, sperandum est, nullum esse impediens, ad talem purgationem exequentiam, & esse exposcentia. Galen. verò omnem sollicitudinem posuit in topicis extrahentibus venenum à parte vulnerata, quæ est prima indicatio, & quæ securam reddit reliquam artis operationem: hac quidem exactissimè completa, agunt medici de purgatione post humorum concoctionem. Audias Diosc. lib. 6. cap. 37. & 38. vbi diligentissimè particularia prius antidota, & extrahentia pertractans: Rursus in cap. 29. ita scribit: *Intra principia eorum, qui à canerabido sunt comorssi, curandi ratio talis est, alter verò modus accedat. Delectio magnum præbet iuvamentum, ut potè cum movendo corporis habitum transmutet, & quæ colocynthidem recipit hyera, item lac schistum, quod simul delectationem moveat, & venenum domare possit.* Dioscoridem sequuti sunt Paulus, Aetorius, Aetius, hic ita apertè, ut dicat: *Vlceribus ad cicatricem per ductis, ver atrum album est propinandum ad totius affectionis destructionem.* Idem prorsus Rhaf. & Avincen. locis supra citat.

C A P. XXXVI.

Solutiones continent in vijs urinae.

¶ Videq multos medicos facillè medicos

camenta propinare purgantia in ardore, aut scoriatione viarum vring, & in vlcerebus vesicæ, aut renum, quod profusus est periculofum, & à ratione alienum, ob rationes supra tactas omnibus vlcerebus communes, nam licet nobis obijciant fieri per album derivationem. Tamen semper ex talibus medicamentis partes vlcera irritantur, & ardent, præcipuè si verum est quod circumfertur nullum esse medicamentum quod non purget etiam per vrinam; estque maius malum quod fit à talibus medicamentis, quam commodum, quod experientia dedit; ergo si necessaria est purgatio eligendum est medicamentum quod feri salem temperet, & demulceat (ut est casia fistula) diluta cum sero lactis, aut sola per se syrup. ex infusione violarum; ad istos morbos videtur inventus, non admitto syrup. persicum in isto calu Poteris etiam inde cocto tamarindotum, bene mundatorum infundere mirabolanos, addito succo lupulorum, & si, quæ sunt alia mansueta, quæ paulatim, & sine caloris notatu digni impulsionem valeant purgare.

C A P. XXXVII.

Rupturæ, aut vlcera thoracis.

¶ Vlcera, aut rupturæ venarum thoracis, multo efficacius impediunt purgationem;

nem; nam vacuatio per vomitum tamquam venenum fugienda est, imò quicumque leuissimus vomitus quod docuit Hip. 4. aphor. text. 8. dicens: Tabidos per inferiore cauentes superiora. Galen. in com. per tabidos pituiticos intelligit, vel eos qui ad pituitum apti sunt, per pituitum modo vlcus pulmonis intelligens; nam lib. de tabe. non solum vlcus, sed citra hoc: corporis totius consumptio tabes nominatur. Addimus nos, vel qui ob morbum aliquem nempe venæ ruptionem præsentem, aut imminemem thoracis partes quietas conservare desiderant caveant superiores vacuationes: quod Avic. rectè advertit, 4. 1. cap. 11. In quibus hac cautela vti oportet tempore purgationis, vt non solum illa, quæ ex sua natura vomitoria sunt, vt eleborus, sed ea quæ ob rationem substantiæ in ventriculo eleuantur, vt agaricus, sicque vomitum concitant prorsus fugiamus. Præterea magna industria curandum, vt nec imaginatio purgationis subrepat timidis, aut quibus sola imaginatio medicamenti subvertit ventrem; fallendusque æger, insciusque sumat, quod oppoitet. Atque omnia media, quæ in c. de sedando vomitu sunt scripta, prudenter exequenda, vt enim dicebat Avic. 4. 1. sæpè deiectionum medicamentum fit vomitum.

CAP. XXXVIII.

De symptomatis vacuationes imped.

Maxima attentione dignū hoc vltimū caput existimo, quia res difficilior, & periculo plena.

Symptoma nomen vnū est, multa tamen apud Galen. significare agnosces; nonnunquā generice sumptum est quidquid animi mali præternaturā evenit, siue causa sit, siue morbus, siue quod morbū sequitur epigenema, id est super genitum, vt docuit Galen. lib. de diff. symp. cap. 1.

Alio modo stactiori symptoma apud Galen. accipitur quando eodē, lib. de diff. symp. cap. 2. symptoma vult esse quidquid morbum ipsū n velut vmbra corpus consequitur, qua significatione aiebat Gal. 1. met. cap. vlt. quæ constitutionē vnde actio nascitur, necessario sequuntur Sanis quidē nobis accidentia, Græcis sinbebecostia, ægrotantibus symptomata nuncupantur.

Quæ sanè trifariā dividit, tum lib. de diff. symp. cap. 2. tum 12. met. cap. 1. & alibi sæpè, aut etenim in actionum offensa, aut in reitentorum euacuatorumve modico excessu, aut in corporum aff. stu collocantur.

Sed tertio, & arctiori modo intelligit Gal. symptoma, vt non quodcumque ex his

nuper dictis sic appelletur, sed id dumtaxat quod in tantam creverit magnitudinem, ut iam causæ rationem obtineat, scilicet, vel augendi morbum, aut virtutem destruendi; quo significato, 1. ad Glauc. cap. 14. febres nonnunquam cum symphomatis accidere, dixit: omnes quidē febres, & morbi necesse est ut habeant symphomata in secundo significato. At in tertiā acceptione non semper. Mitissimæ namque febres quas descripsit Hippoc. 3. prog. text. 1. nullis symphomatis gravibus copulantur, de quibus etiam loquitur, 12. met. cap. 1. in hunc modum: *Et cum febre incidunt quædam graviora symptomata, quibus prospici majori medentis sollicitudini debet, nam de levioribus, quæ febrium generationi necessario succedunt, aded omnino non meminere Authores, ut etiam, seu prorsus non sint innominata ea relinquunt. At quæ vel rarer febricitantibus incidunt, aut communem magnitudinem excedunt, seorsim ab alijs tradit a censent, &c.*

Hæc ergo symphomata tertio modo sumpta sunt, de quibus sermo in præsentia proponitur; ista enim solent curationem invertere, nam, & si ratio curationis (prout curatio in se simul præcautionem complectitur) ab ipso morbo, morbique causa mutetur dumtaxat, ex accidenti tamen, teste

Gal. 12. meth. cap. 1. Symptomata quoque curandi rationem aliquando mutant, causæ scilicet locum eo tempore habentia; causa etenim sunt læsionis, vel morbi, vel virtutis, ibid. Gal. affirmante.

Licet enim symphoma, ut symphoma est morbum augendi, aut facultatē enervandi, vires non habeat. At ex accidenti, & mediantibus alijs, quæ necessario succedunt gravibus symphomatis rectè id fieri posse: persuadet in actione læsa dolor quem sequi solet copiosa spirituum iactura, quam virium sequitur debilitas: atque idem dolor causa est concitandæ fluxionis, qua aucta morbus quoque augetur, eodē modo de vigilijs animi deliquijs, vacationibus, &c. Sub audendum virium etiam magna debilitas, quæ ex læsa actione innotescit; cum morbum superare nequeat ex accidenti occasio est, ut morbus augeatur, donec ægrum tollat.

Sed dubitas, quid dicendum de febre symphomate? an quarum genus hoc loco constitutum?

Neutiquam nam febris symphoma, non est verè symphoma, sed morbus, dicitur tamen symphoma ob similitudinem, nam videtur non aliter, ac symphoma cum principali morbo tolli.

Cum autem, ut supra dixi, symptoma
in

in secundo significato trifariâ dividatur, non constituimus grave hoc symphoma, de quibus loquendum, in qualitate mutata, sed in actione læsa, & excretis cum Galen. 12. met. c. 1. & de diff. symp. c. 5. nam color mutatus, odor, sapor, tonus, mollicies, asperitas, &c. Raro, aut nunquã excrescunt, ita ut curatione ad se trahant. Nota raro, aut nonnunquã, quia magna est controversia inter Scholasticos, circa aliqua symphomata, an propriè talia sint, an morbi per se, ut color in oculo amaritudo in lingua, &c. Sed de his in nostris cõment. de morb. & symp. ex professo tractamus; ad præsens institutum sufficit agere de symp. quæ vocant curatione ad se, aut impediunt vacuationes.

C A P. XXXIX.

An symphomata, & signa idem? & qualia signa?

DEclarandus est ille punctus, ut sciamus an symphomata, de quibus agimus signa sint, & qualia. Non enim symphoma cù signo convertitur, nam causæ procharartice signa sunt aliquorum morborum; non tamen symphomata dici possunt. At omnia signa, quæ ex corporeo aliquo affectu procedunt, symphomata sunt: ita ut quidquid est symphoma, signum etiam sit, non è contra, quod

quod signum est symphoma etiam:

Cum ergo symphomatum, & signorum in ægris apparentium quædã sunt demonstrativa, alia prognostica, ac mox apparientia, sub quibus accidentia comprehendimus, cum Galen. 1. cris. cap. 5. merito dubitas ad quod genus signorum reducuntur symphomata, de quibus loquimur?

Dub.

Dico non esse numeranda inter ea, quæ *Resp.* essentiã morbi demonstrant, sed inter mox apparientia, aut accidentia, ut docuit Galen. 12. met. cap. 1. explico, dolor lateris est signum demonstrativum, seu pathognomini cù pleuriticis tamen si ita increseat, & magnus sit, ut vertat ad securationem, hoc non facit, ut pathognomicum, sed ut alsidens, aut superveniens: quia licet omnes pleuriticis habeant dolorem, non tamen vehementem, nisi ista, quibus causæ vehementiæ, aut accidens, aut superveniunt. Hoc ergo signorum genus comprehendit actiones læsas, & retenta, aut excreta, ut dictum est.

Primò, ergo ab actione symphomatis incipiendum, atque cùm actiones, aut vegetales, aut vitales, aut animales existant, quæ, aut abolitæ, aut diminutæ, aut depravatæ ex vi morbi redduntur; ab animabus ordiamur, quæ ut multiplices, ita

1342 *Lib. III. de reb. præternatur.*
multiplicem symptomatum læsionem patiuntur, quæ non mediocriter impedimentum præstant ad vacuandum. Et primo de reëtricibus.

C A P. XL.

*Quomodo, aut quando delirium impediatur
vacuationes?*

DE symptomatis facul. reëtricū habendus sermo, est verò delirium insigne inter omnia accidentia, rationi, & imaginationi, &c. commune quod methodicam curationem inhiberi possit, & vacuationes prædictas quodammodo impedire.

Sed notandum antea, quid per læsionem rationis intelligamus? & relictis erroribus neotericorum aliquorum, quos latè destruximus in lib. de diff. symp. & opul. de facul. quæ omnia supponimus: considerare oportet, quod Galen. cum non cognoverit potentiam aliquam spiritualem, defectu divinæ illius Hipp. philos. & Arist. quam segniter tractavit, quia putavit, nil pulchrum, nil metaphysicum adducere ad morborum curationes: Ideò quotiescumque apud illum legeris rationem lædi, mentem lædi, intelligas æstimativam actionem, seu cogitativam, tanquam corpoream, in suo organo pati, quod etiam intelligitur de imaginati-

Impedient. mag. auxil. 1343
vis, intellectus verò cum sit potentia, quæ non eget corpore, vt subiecto, sed vt obiecto, id est, eget corpore, vt a potentijs corporeis recipiat phantasmata, nunquam læditur, nisi ex accidenti, & remote, quatenus inordinatis, & errantibus ministris vtitur. Mercatū cōsulito omitto, quia putavit, quod Theophilus deliravit in cogitativa, quod fuit melancholicus, non phræniticus, quod imaginativa est organum in quo residet ratio, quod sola est vna potentia in anima, & statim proponit varia organa ad plures potentias, & alia huius centes, quæ omnia ad lib. de morb. & symp. relegamus: ad rem nunc. Ergo delirium quod Græci paraphrosini appellant, propriè pertinet in homine ad æstimativam, sive cogitativam, quæ quia elevata est ab anima rationali, perfectius operatur quàm in brutis, & ob id permittemus Galen. & alijs Medicis vocari rationem particularem, quæ veratur circa conveniens, & disconveniens: illi proximior adest imaginatrix, atque ob id Galen. tria ad invenit deliria, cogitationis, imaginationis, aut vtriusque simul. Sensus communis, nec memoriæ nulla facta mentione, sensus quia confudit cum imaginatione ipsius opinione memoriæ, quia diminutè, aut abolitè lædi putavit. Nos verò qui

quatuor potentias cum S. Thom. & Aristot. constituimus, quarum læsiones distinctas proponimus, sed in presenti ad curationem sufficit declarare, quæ deliria possant vacuationem, & quæ impediunt.

CAP. XLI.

Quòd delirium, ut delirium est (causa non inspecta) potius impedit vacuationes.

Si consideres huius capituli propositum, facile intelliges conclusionem. Delirium (ut sic) cõgerit multa, quæ vires dissipant, perturbat siquidẽ, & impedit humanæ vitæ gubernacula. Quando bibendum, aut ædendum est, à cibo, & potu abstinere cogit; quando dormiendum, vigiliam expetit; si vena secanda, si potiores salutare exhibendæ, ubi quiescendum, ac vestibus, & opericulis inducendum respuit omnia, tandem motibus intempertivis, ac fortibus egrum concitat, ac nudari cõpellit, quibus omnibus & virtutem latari, & febrẽ, aut incendi, aut augeri est necessarium, & ob id prudenter Gal. 2. aphor. tex. 28. dicebat: *Delirantes ob inordinatos motus intra paucos dies extenuantur: ergo rectè dictum est delirium (ut sic) impedire vacuationes: restat ut causa delirij moveat Medicum, ad aliquid exequendum.*

CAP. XLII.

Causa delirij perpendantur, quæ vacuationem postulant, aut renunt.

Hipp. lib. de morbo sacro aiebat: *Quantum verò tempore cerebrum quieverit, tanto etiam homo sapit, insanimus autem moto cerebro: quam sententiam reperit epist. de insania: nos verò in nostro commentario. Ad divinum illum Hippocr. lib. fusè explicuimus non solum (asserentes) motum alterationis intelligere Hippoc. sed etiam aliquando motum localem inordinatum ipsius substantiæ medullaris, & spiritus contenti. Diversos enim textus scripsit ad unumquodque motum, quod nemo hucusque adnotavit (pro omnibus laus sit soli Deo.) Sed agamus nunc de motione tantum alterativa cerebri, quæ terminatur in distempere: movetur alterative cerebrum à calore, vel cum siccitate, vel cum frigore, humiditates idque aut cum affluxu, aut sine affluxu humoris.*

Quod autem ob solam intemperiem calidam deliret cerebrum, docuit Galen. 3. de locis affect. ubi ait: Sive per consensum, sive per primogenam affectionem cerebrum laboret, delirium fit, vel à calore, aut fuligine, aut vapore, aut humore cerebrum alterante. Et

clarissimè lib. 4. de prælag. expuls. c. 8. itas
Calvriommidico, si quando solus per se steterit,
delirium succedit.

Dub.

At non dubites, obsecro, delirare hominem per solam simplicem intemperiem: debes enim memoria tenere, quæ docui in tractatu de facult. temperies cerebri attingit actiones rectrices, non in genere causæ efficientis, sed materialis, quia taliter disponit organum, ut facultas rectè eliciat actionem; hoc est proprium potentij cognoscitivis sentientibus, ut ergo calor attingit actiones, & effectus virtutis nutritivæ, in genere causæ efficientis, ita in cerebro rectrices solum materialiter. Igitur erronea cogitatio fiet, & imaginatio à sola intemperie calida, quod Hippoc. in epid. explicante Gal. 3. de locis, dixerit: *Si humor melancholicus vergat in animam, fit delirium, si in corpus epilepsia, &c.* Vbi Gal. ignorans animam, non ignoravit explicationem; nam dixit, si alteretur solum cerebrum, fieri delirium; si obstructur, fieri epilepsiam: addimus nos spiritum animale perturbari, aut affici, ut fit in melancholia morbo, quem animæ honorabili stemmate insinivit antiquitas, quod advertus Aberroem alibi probatum invenies.

Igitur per divisionem causarum devenies

nies facile in cautam delirij, quæ peret vacuationes; vbi dolendum maxime quam audaciter Tyrones in delirio sanguinem mittunt. Si enim à sola intemperie calidâ, aut calida, & sicca (quæ hecticus solet causare amentias) si à sola melancholia frigida, & sicca (in quibus omnibus virtus iam faciscit) delirium procedit: quibus audent mittere sanguinem? cum nec vires admittant? nec causa exposcat? neque profus revulsionis gratia (ut falsis fundamentis respondeam) nam nulla causa materialis peccat in simplici intemperie: in melancholia verò morbo per essentiam, nisi sanguis in toto melancholicus sit, qui foveat morbum factum (ut supra satis probatum est) cum etiam vires ita debiles, sint à frigore, & siccitate remissæ, & non extrahatur humor peccans, erroneum est sanguinem mittere. At si à sanguine, aut solo, aut cum bile, profiliat, aut alio quolibet humore permixto, putrescente, aut non putrescente: sanguis mittendus, vel ipso etiam delirio coindicante, ne tam princeps membrum lethali phrenitidis obsidione pereat; itaque in hac postrema causarum serie, delirium potius invitat, quam impedit.

Delirium præterea lætargicum, licet à pituita putrescente ortum duxerit, sanguis-

anguinẽ mittendum non renui, sed moderatur, quantum videris distare humora a sanguinis consortio. Quamobrem largis vacuacionibus sanguinis moriuntur læthargici, pituita crassiori reddita, & incuneata cerebri porositatibus: nunquam evicta à calore naturali remisso. Atque adeo sicut in primo delirio audacem volo Medicum, ita in hoc secundo maxime reperatur, audacem in illo a sanguine, aut solo, aut bile permixto.

Est autem omnibus delirijs duplex commune anxiosa. Primò, ut quando veterascunt (ob rationes supra dictas) missionem sanguinis respuant, vel quia habitualiter iam victa natura, prognosticis est relinquenda; vel quia ita debilitata, ut potionibus alimentis, & alijs sit potius recreanda. Reddit enim tunc indicatio tumpra à delirio solo, ut delirium est. Secundò, ut quotiescunque delirius aliquis febre acuta, aut alio morbo superveniente corripiatur, cuius gratia sanguis mittendus sit tantum de quantitate debet detrahere: quantum ex vi delirij antecedentis, & præsentis vires iacturam patrispicias.

In isto opusculo, non evolvimus practicas doctissimas tantorum virorum, qui nos præcesserunt, sed istas indicationes insinuamus, tanquam necessarias, ne cres in praxi. Nam quan-

quando per consentum, & à qua parte quis potest delirare, ad Authores prædictos nunc remittendum, esset enim longissimè à nostro discedere instituto.

Sed dubitas circa delirium à nudo calore præternaturã non quidem quomodo debeat curari, clarum enim est petere simplicè refrigerationem, aut per balneum, aut aliter per ærem, aut alimentum, sed dubitas de facto, an à solo calore simplici sine affluxu humoris deliret aliquis?

Respo.

Respondeo supra esse late demonstratũ, & experientia constat à posteriori, Gal. tale delirium cognovit, ut supra adduxi, 3. de locis, & alibi: tamen ex sola temporum inflammatione, calor solus per continuum communicatus efficere potest delirium, afferente, Gal. 4. de prætag. expull. nos etiam vidimus ex erisipelate faciei, delirium fieri: non potest autem aliquis probare, quod vapor, aut fumus tunc necessario communicetur ad interna cum affectus in parte externa, in ambiente æstivo potius in aerea exhalet, quam ad intima: communicabitur ergo calor solus.

In alijs morbis particularibus ventriculi, septi, &c. cum sit possibile circumscribi putridam fuliginem in ipsa particula inflammata, & nullo modo accedente ad caput, ali-

quan-

quando talem circumscriptionem continere posse, nemo est qui neget, & nullus probare poterit esse simpliciter necessariam calorem vaporum, aut fuliginum receptionem in cerebro, quia ista potest impediri: communicatio verò caloris neutiquam potest, & existimo fundamentalem esse rationem qua potest inviti, celebrata doctrina Galen. qui delirium continuum ponit inflammationis aliquibus partibus corporis, lepto, ventriculo, & alijs: non enim agnoscit remissionem delirij quando tales adsunt inflammationes (quod maxime notavi) licet illam concedat in febris, in quibus laborat cerebrum per consentum. Ergo Gal. semper putavit, delirium continuum posse fieri à calore communicato, vel per essentiam impresso, rationibusque nostris, quæ suæ sunt, innittitur.

C A P. XLII.

De alijs delirij causis.

INsania à pituita Hipp. primus docuit, de qua si putrescit, & cerebrum inflammatur, dictum est iam quo pacto moderetur, & temperet sanguinis detractionem.

Tamen si non putrescat, & sola frigiditate, & humiditate, vel minuat actiones, vel turbidas ita reddat, ut appareat homo stur-

pidus, & detentus, quasi omnino privatur internis actionibus. Quid obsecro facies? an non cogitabis de attenuanda pituita, & paulatim expurganda? De calore nativo excitando, de capite mundificando, de spiritibus generandis? Quid cum his indicationibus habet sanguinis missio? Nil profas, sed omnino contrarias, pituitam increpat, cerebrum debilitat, spiritus exhaurit, nativum calorem exolvit. Quod si dixeris per omnes causas, quas supra reculimus, cum de supernatantia agebamus, facile devenies in cognitionem remedij.

C A P. XLIII.

De vacatione nimia quam Hipp. & Gal. causam delirij statuerunt.

Galen. lib. 7. aphor. text. 9. explicans Hippocrat. à profluvio sanguinis desipientia malum, occasionem dedit huic dubitationi: quo pacto ad sanguinis profluvium, sequitur desipientia? quare Galen. mediocre delirium nominavit: erit ne delirium, quod est depravatio actionis, an diminutio solum? & quomodo ad defectum qui privatio est, sequi potest depravatio? Rursum cum ad sanguinis absentiam frigeat cerebrum, certum est hanc desipientiam illam sacuratem est,

esse, quam Galen. à frigore dixi oriri, quò modo ergo appellavit delirium? depravatio siquidem à calore, diminutio actionis à frigore proficiscitur.

Præterea si dicatur (ut cõmuniter est receptum) frigiditatẽ minuere actionẽ, & non depravare, huius interrogo causam? Præternaturalis est frigiditas immodica, præternaturalis etiam est calor excedens, quare utraque non depravat actionẽ? cum utraque corrumpat calorem nativum? omnia hæc in alio loco discutienda ex professo. Nunc ea solum, quæ ad rem præsentem pertinent.

Quidam doctissimus vir ad hunc aphor. dicebat Hippoc. insinuasse, ex magno raptu sanguinis ad caput, fluorem e naribus accidere copiosum bilis, cuius portio in cerebro, & circum nervorum exhorta delirium, & convulsionem produxit.

Non tamen videtur ita ad mentem Hipp. hæc philosophandi ratio, nam Hippoc. evacuationem tanquam causam mali prælagij, in utroque symptomate agnoscit, quia alibi dixerat convulsionem ex inanitione malum; nunc etiam simul, & desipientiam; non enim læthalia, aut mala ita sunt, quæ à repletionem, ob maiorem curationis facilitatem, quæ vero à siccitate, & paupertie cali-

di nativi contingunt, mala prorsus censenda. At si à bile convulsio sit non ita mala.

Præterea si bilis derelicta fuit in cerebro, quot sum aliud genus desipienti non indicavit Hipp. ut solet, solum enim usus est illa voce desipientia, quæ mansuetum delirium significat, quod forsitan subolfaciens, Gal. dixit medico. Tamen à bilioto humore non medio cre, sed iracundum, & turbulentum excitandum erat.

Respondeo ergo à nimia vacatione sanguinis fieri desipientiam non solum ob intemperiem inductam ad absentiam calidi, sed ob defectum spiritus animalis, quæ sapientiæ instrumentum dixit Hippoc. lib. de morb. sacro. Convulsionem etiam ex inanitione, ideoque malam iudicari ab Hippoc. neque existimo esse necessarium, ut remaneat in cerebro portio bilis. Quare? ad quid? quorsum cum ita tenuis, & mixta cū sanguine, etiam non flueret? imò ad fluxū incitat. Melius itaque sentio cum Hipp. & Gal. Non quæras obsecro, quæ intemperies, aut quomodo inducta ad privationem sanguinis, quia hoc est involvere omnia, quæ disputata sunt in nostro opere de morbo, & sympt.

Existimandum ergo hoc delirii genus, quod

quod mediocrè vacat Galen. generali voce appellari delirium, sicut in decrepitis videmus, ob spiritus paupertatem, & nimiam cerebri debilitatem, esse actiones diminutas, & multoties erroneas, ob concursum etiam omnium læsionum potentiarum, seu virtutum internarum, quæ ad invicem patiente vna patitur, & alia præcipue h. omnium temperies evertitur, & spiritus deficit: atque ita non solum diminuta actio, sed corrupta, vel depravata apparet: neque mirandum est, ex defectu sequi depravationem, nam, & ipsa depravatio defectus quidam est.

Quod autem dubitatur, an frigidum possit minuere tantum actiones, & non depravare? Quæstio est elegans à nobis agitata varijs in locis, & quamvis Gentilis diversa sentiat, & se aliquando corrigat, ut faciunt magni, & docti viri. Hucusque non inveni rationem efficacem, ut semper frigiditas minuat, & nunquam depravet: forsan motus locales impedit, & contringendo minuit, sed alias actiones ita diversas, ut neutiquam concernant motum: quare non depravare, poterit depravato temperamento? Sed de hoc alibi.

Hoc ergo delirium qualecumque sit impedit sanguinis missionem, & exposcit, potius

Lib. de
morb. &
sympt. &
lib. 5.
Avicen.

tius adiectionem optimi alimenti, & novi sanguis generationem.

Si autem interrogas de morbo ad quem istud lymphoma sequitur: cognosces necessitatem adeundi ad lib. de morb. & sympt. nos qui cum Sancto Thoma constantè asserimus morbum consistere in privativo, non hæstramus, sed istam privationem rectè rationis, ad aliam necessario privationem, quæ morbus est sequi affirmamus, sed cohibeo discursum, & venio ad praxim.

C A P. XLIV.

Dubitatur, an delirium purgationem impedit.

Difficilius hoc videtur, nam Hippocr. 1. prorrhet. com. 2. text. 37. sic ait: *Nigra reviventes, cibos fastidientes, deliros, impube parum dolentes, quibus oculus ferrox, claususq; purgare non oportet pernitiosum enim.* Ego istam sententiam non parvipendo, ut Gal. tacit in com. sed ponderatione, & laude dignam existimo, nunquam vltim verbu Hipp. contempsi, sed semper admiratus intelligentiâ, si forsan possim tento atrecto.

Dico aut ista accidentia simul iuncta in ægro inveniantur, & sunt manifesta signa proximæ mortis, vabumque putavit Hipp.

purgationem tentare, sed pium certè pro-
gnosticis relinquere, ne æger iam morbi pro-
ximus ab ipso sumpto medicamento, non
solum anticiparet suam mortem, sed contu-
meliam Medici.

Secundo, aut ista accidentia enumerat
 divinus senex tanquam separat, quasi dice-
 ret in vnoquoque accidenti ex istis perni-
 tiosum est vti medicamento expurganti.
 Atque aded tanta est profunditas Hippoc. vt
 etiam hoc modo sit præter omnem ratio-
 nem purgationem exercere. Nigra vomen-
 tibus, quis temerarius medicamentum pur-
 gans propinavit, natura tam ferocem ini-
 micum per vomitum cum læthalibus sig-
 nis expellente, & medicamento ad infer-
 nam regionem retrahente contra impetum
 naturæ, vt attrabilis sit læthalior supra, &
 infra, & interim remorata citius partes prin-
 cipales adeat, saltem eius malignus vapor,
 hoc enim est proprium naturæ retractæ, &
 humoris tam pestiferi parvula mora, deti-
 nebitur verò aliquo tempore, si regionem
 mutas, quo nil perniciosus potest cogitari.
 Secundo, quia hæc purgatio deberet fieri
 forti medicamine, quia attrabilis non cedit
 alijs, & detentus, aut motus læthalis est: vi-
 de iam naturam à morbo, & à medicamento
 dissipari.

Vbi

Vbi notandum, quotiescunque Hipp. di-
 cit, purgare sine alio addito, semper intel-
 ligit per inferiorem alvum. Fastidientes in-
 tellige, non quoscunq; sed vel ex vi humo-
 ris perniciosi vomitiones facientes, quod
 etiam insinuavit, lib. 2. coa. lect. 2. co. 1. text.
 5. lingua fastidiosa, nigrarum vomitionum
 signū est, vel in morbo diuturno, vt Gal. ex-
 plicuit 7. aphor. text. 6. æquidem necesse est
 essentiali debilitate vires deficere. Nam in
 alijs morbis potius petit fastidium vacuatio-
 nes.

In pube parum dolentes. Quid est parum
 dolentes? Cum ea pars vesicæ regionem iu-
 dicit inflammatione tentatam, doloreque
 maximos debeat pati, non parvos, nisi ob
 mortificationem iam inceptam? atque quo-
 modocunque, purgatio nullo modo exer-
 cenda, cum in vijs ductuum, vel circa illas
 inflammatio extiterit.

Ferox oculus, claususvè, convulsionis ex
 siccitate indicium. Ad quid purgatio, nisi ad
 maiorem siccitatem inducendam? Deliros
 intelligit iam firmatos, & in ipsa, vt sic di-
 cam, turbilenta accessione, hi quidem pur-
 gandi non sunt eò tempore; nam vt purge-
 mus maniacos, aut melancholicos, semper
 spectamus delirij aliquam remissionem,
 quia per quædam intervalla, sunt magis
 obe-

Z 3

obedientes, sicut ad Lunæ conversiones tu multuantur, & agitantur, & sunt magis inobedientes, sed quare non purgantur eo tempore? Resp. Quia nec possunt, nec debent: non possunt, quia neque admittunt: non debent, quia in tantis motivis, & inordinatis, & mentis cōmōtione, facile ad caput rapiuntur humores. Atque cum negotiandum sit cum causa antecedenti, hanc melius moveri censemus cum mansuetiora sint omnia.

Delirantes autem phrænitici ex inflammatione facta in cerebro, non sunt purgandi, usque manifestissime vltima declinationis pars eluceat, & in hac spectare, & considerare oportet, an inflammatio terminata sit aliquo, ex tam varijs modis, quibus solet finiri. Nam si per aliqua aurium, aut narium, vacuationem per ventrem, emmorrhoides, aut si per sudorem, expulsionem vltæ iam causæ tenet natura, non turbanda, sed spectanda.

Tamen contingere potest ut phræntis incipiat biliota, nulla præsentia sanguinis existente, neque ad febrem secuta, sed ipsa per se cum sua febre quod licet raro, contingere tamen posse, quis dubitat? quo casu tale delirium statim petit cum sua causa purgationem, ut probatum est ex arte, lib. 3. Avic. cap. de phræntide. Revellere enim

sta.

statim sincerum humorum oportet, antequam firmetur quando (ut suppono) solus omnino peccat.

Alia vero sunt paradeliria in febribus acutis maximi momenti, quæ video à paucis Medicis considerari. Adest febris acuta in principio vniuersali sanguinis detrahis, & omnem scopum adimple, iamque nulla extrahendi sanguinis elucet occasio, sed æstrenatus biliosus humor, qui antea mitescibat caput aggreditur, & delirare cogit, tunc temporis in decimo, & duodecimo die, subtilitas artis eo devenit, ut sine coctionum turbatione, moderatissimam purgatiunculam exerceat per rhabbari, duor. aut tri. scrupulo. infusionem, ac colaturæ addito syrup. borraginis, aut cichorij: infirmo ignorante, sed intelligente consuetum syrupum summare, contingit profecto hac epicroasi in morbis acutis, phræntidem futuram vitari, coctionis securissime celebrari. Ante hanc occasionem sanguinem mittebas, & rebellebas à capite, tunc non molestabat, aut minimè apparebat delirium. Sed postea cum sanguis infra mediocritatem subsistit, & solius fervor bilis, & effusatio comparat alia insurgit rebellendi indicatio paucis. Medicis nota. Sed de his plura in superioribus cum agebam de minoratione.

Aut alio.

Sed interrogas alijs delirijs per consensum a parte aliqua inflammata? quidem tractanda ista deliria ad pensum morbi præcipui a quo dependent, & eam vacationem admittunt quam indicat principalis affectus, adhibita semper supra posita animadversione quod delirium, ut sic potius, vel impedit, vel moderatur, quando tale existit, ut vel turbetur, vel deiciat vires.

DVBIVM EX HIP. LOCO.

DVbitari quis posset circa istam purgatiunculam quam induxi, in delirio incipiēte post celebratam sufficienter sanguinis missionem. Nam Hipp. lib. de locis in homine dicebat: Calefaciunt caput pharmaca purgativa: ergo secundum hanc legē non oportet rhabarbarum exhibere, calidū enim est, & siccum.

Resp. Primò, larga experientia me didicisse, purgationes audatius in soporosis, & scelicus evenire quam in phræniticis, aut vigilantibus ob rationem dictam. Tamen negari non potest convenire etiam in prædicto casu dictis conditionibus insignito.

Atque rhabarbarum in pauca quantitate, & infusum in aqua cicharij, sine metu potest dari quia maior est utilitas vacuandique quam calor fiens, & transiens, qui potest ap-

Parere in die purgationis. Aliter certè nunquam expurgares in morbis biliosis: intelligendusque est locus Hip. de pharmacis validis, quibus utebatur antiquitas, ubi illud advertendū, cū iam vacationes sanguinis facte sunt, & febris prædictos dies pertransit, ex vi caloris, iam humores bilioli sapiunt conditiones attractibilis, ceduntque folliculis sensæ, infusis cū floribus cordialibus, & facillime purgatio fit. Itaque his modis delirium prohibetur sine caulæ coctilis perturbatione.

CAP. XLV.

Quare practici de vigilia superflua, de sopore, de dolore, & alijs symptomatis febrium, tam largam fecerunt mentionē delirio relicto.

DE delirio in febribus miror, qua ratione proxime exercentes nil dixerint, nisi unus, aut alter, nam sicut sopor, sitis, dolor, vigilia vocant ad se partē curationis, etiam delirium. Respondent, aliqui, deliria quæ sequuntur ad febres, remitti ad remissionem febris, quæ verò continua sunt iam in phrænitidem transire, sufficereque caput dicasse phrænitidi.

Sed certè nullam habent excusationem, nam idem posses dicere de sopore, qui si continuus est, transiit in læthargum.

Dicentium ergo practicos doctissimos, non dicasse proprium caput delirio, sicut alijs symptomatis, quia revera deliria, & vigiliæ superflua, easdem habent causas pœnes magis, & minus, solum differentes; vigilia præterquam quod vires enervat, tanquam delirij præfaga ab omnibus celebratur: atque sicut vigiliam somnus, ita, & delirium sedat, quod Hipp. primus, postea Gal. & Avic. multis in locis cecinerunt.

Quod autem simillimæ sint causæ delirij, & vigiliæ facillè intelliges, si Galenum legas, aut ipsam rerum naturam perspicias; vigiliarum primam causam caliditatem statuit, secundo siccitatem, è contra somnus præternatura: primò, ad frigiditatem: secundo, ad humiditatem sequitur, & hæc, aut cum humore, aut sine illo, 2. de loc. aff. ad finem, & 3. de loc. cap. 5. 1. de sympt. caus. cap. 8. & 3. de causis pulsuum, cap. 10. ita sæpè sæpius delirium à calore solo, aut simul, cum siccitate, &c. Ergo simillimæ causæ existunt, & vigilia via certa putari debet ad delirium, & propter hanc rationem, loquendo de vigilia superflua visi sunt loqui de delirio.

Loco tamen affectio maximè differunt, nam vigilia superflua, & somnus veriantur circa sensum communem, sive primum sensu

forium: delirium propriè, & strictè circa intimiores potentias rectorices. Quæ sola ratio posset contumaces convincere ad assentiendum Divo Thomæ, & Arist. qui constituunt discrimen inter sensum cõmunè, & alias inferiores facultates. Per somnũ imaginatio exercetur, quin, & cogitamus, disputamus, imò aliqui dicunt, in somnò solvisse argumenta, quæ in vigilia non poterant. Ergo illæ potentia non ligantur, ligaturque solus sensus communis.

Rursus, per vigilias illæsus iste sensus, illæ aberrare solent; à posteriori quod maius discrimen spectas? atque hæc de hoc sympt. dicta sufficiant: reliqua quæ ad alias potentias pertinent, ex practicis discet. cap. de memoria, de melancholia, de catalepsi, &c. Et similiter ea, quæ pertinent ad motivam; nam dummodo tenaciter hæreas his, quæ ostendimus de causis præternaturam, & morbis, facillè discet, quod symptoma (à tali, vel tali causa) impediatur, aut non, per practicas certè discurrens hac nostra methodo non errabis. Nam in cap. de tremore, convulsi paralyti, aut in quocunque dolore, statim debes recurrere ad ea, quæ in superioribus dicta sunt; sufficit enim vnũ exemplum, ut clarescant reliqua.

C A P. XLVI.

De sympt. in exeunte mutato Galen. illustratur.

Licet tam varia, & multa excretorum genera existant, vnum inter alia turbat curationem febrium, aut impedit, vel retardat, & dubios Medicos reddit, fluxus, scilicet, ventris; de quo vt complicato cum alio morbo agendum nunc.

Quia in partē illa tam agitur locus, libri ad Gla. de febre cum sympt. quia sinistra intellectus, multorum errorum causa est; nam quidam cum videant fluxum ventris, non audent sanguinem, mittere alij timent vulgum, qui putat malum esse duabus vacuationibus, egrum opprimere, & tandem alij post habita omni consideratione, ducti vrgētiæ ratione, iterum atque iterum sanguinem fundunt; sed temperanda sunt ista.

Fluxus ventralis, aut à toto prima regione per venas quodam.

Primò perpendere oportet, vnde fluxus cum febre qualibet, complicatus incipiat, à qua regione, à qua parte, quos effectus producat, quantum possit impedire, aut solam moderate quantitatem sanguinis missionis. Nam si febris acuta pendet à materia putrescentes intra venas, & fluxus est ventralis, aut tota prima regione profectus, quæ crudos, aut semicoctos, aut inquinatos succos

pro-

propellit per vomitum, aut secessum. Manifestum existimo vacuationes istas, impedire quodammodo, sed non omnino; nam vt supra dictum est, quamvis vocent curationem, tamen postponenda, ob celeritatem qua morbus acutus currit ad necem, quippe in talibus morosa medicatio semper damnanda.

Vnde providentia continuata ventriculi, & ventris, ne nimium vires fatiscant, poterit Medicus febris causam proximam attingere. Quia suppono, nullum habere commercium in isto casu, materia venarum, & primæ regionis recrementa, quin potius omnia, quæ cruda sunt, & in venas delata poterant causam augere, providè propelluntur à natura, vt libera magis via sit ad sanguinis detractionem: debebas enim istam vacuationem moliri, si natura segnis esset: & de tali fluxu non intelligitur sententia vulgata Avic. Assellare, bis, aut ter excusat à phlebotomia. At verò si cum isto fluxu iungeretur oris ventriculi, morsus, & notata digna læsio, necessarium esset antequam ad sanguinem vacuandum devenires, ventriculi providentiam habere maximam, non qualemcunque.

Quare quod maxima sceleritate, & ex arte sum expertus, libenter dicam, Gal. Reprehend-

hendit illos, qui ante ventriculi firmitudinem, sanguinem mittunt, & rectè quidem; sed cum extrinseca roboratio nullius soleat esse momenti, imò maximi damni, quia quando repletus ventriculus, aut quando quibusdam proprijs recrementis, licet paucis, sed infarctis, anxie molestatur, ita ut virtus flaccescat, deterrimum est exterius constringere, & roborare, quia magis amplectitur, & strictius inimicum, & impediens affligitur, ut qui spinis manu comprimitur, in isto igitur conflictu, non semel, sed multoties ex arte curabi infirmos statim exhibita portione debita rhabbarbari, cum pulvere diarmagationis frigidi, cum aliquo syr. borraginis, vel cum paucis tyr. rosæ aut violaceo, & hoc certè antequam sanguinem funderem; mirum dicta, quam cito anxietates ablatae, aut cardiaca accidentia, & fluxus impediens, remissa omnia, ita ut pateret sequenti die additus ad venam secandam; nam cum totum illud impedimentum (quodlibet illud sit) ex proximis incoctionibus, fuerit purgatione ablatum, & simul corroboratione interius facta vires recuperatae fuerint. Nulli dubium quin foeliciter dirigatur curatio per sanguinis missionem, & hanc fuisse Gal. mentem. Primò, ad Glauconem, in prima parte textus, est certissimum quem

quem textum aliqui legunt affirmativè, ad maiorem vim huius indicationis: *Age enim si quis febricitet; & adsit plethorica affectio; verum ex incoctionibus recentibus, sit, & mordeatur, ac comprimatur oris ventriculi, aut evomat succum prævum, & ex eius transitu summopere ledatur. Numquid hoc in loco ad so- lam febrem respicientes, vacuare multitudinem tentabimus? Id quod sana aliàs citra noxam fecissemus. An prius oris ventriculi providebimus, atque ita deinceps, ubi ipsum vere nobis sese habuerit, convenientem totius corporis vacuationem faciemus? Mihi quidem ita videtur. Saepius ergo multos ita affectos vidi, alios quidem interijisse, alijs verò in extremum periculum actos, cum Medici eos prius vacuare quam stomachum roborare tentavissent.*

Hæc est prima textus pars, in qua meam propositionem volo stabilitam: quando, scilicet, fluxus ex primæ regionis, & per vomitum, aut per alvum (sufficit dixisse Gal. per vomitum sub intelligimus etiam posse fieri per alvum, nam etiam, & deiectiones quandoque fiunt cum simili oris affectu, prius illo lato malo in parte superiori.) Excernitur aliquid, sed cum maxima oris ventriculi passione, & anxietate roborationem adhibendam, prius Galen. docet. Sed interrogo, quam roborationem? æquidem istum purum

Etum facile video contemni ab his, qui præstant, apposito absinthite, aut pane tosto cum aromatis, indicationem adimpleri, ut statim misti possit sanguis. Sed ego aliter intelligo textum, esse scilicet, corroboracionem faciendam, ad pensum necessitatis, esseque aliqua symptomata ventriculi, quæ necessario petunt, causam illam proximam, vel adhærentem, deturbari, (quæ natura afflicta non potest) simul, & adstringere partem, ne vera cardialgia eveniat, quæ citius hominem tollat, quam ipsa febris.

Atque ista indicatio potest complicari (ut amplectamur utramque lectionem textus) aut existente plethorica dispositione, ut legit Stephanus Athen. Aut sine tali multitudine, ut habent alij codices. Talis est oris ventriculi affectus, ut cum summa plenitudine venarum, videas febricitantem, frigidum, & pulsus quales talis pars affecta immutat. At Tyrones putant omnia illa mandari à venis, & sanguinem fundunt, ut rebellant. Hoc autem est impossibile, quia affectio, de qua agimus cū Galen. est propria ipsius ventriculi, nullo modo dependens à venis, sed ex incoctionibus cumularis pravi excrementis, os ventriculi (quod pro corde reputamus) intense manifestantibus, soletque exire sermo inter Ma-

licos, de malignitate sanguinis, & de febre particulari; cum nil sit magis alienum ab ista indicatione, neque tales anxietates pendet ad humoribus febrem facientibus. Si attente legas, prædicta doctrina, colligitur ex prima parte textus.

SECUNDA PARS TEXTVS.

Sed nec si fuerit febris cum profluvio ventris, aliqua alia indiget vacatione: sed hæc ipsa sufficit quamvis non sit (pro intellige tuo videri) multitudinis ratione.

Iste textus maxime divertit à præcedenti, & alium respicit rerum statum, nam hucusque loquebamur de complicatione febris cum fluxu, cui adhærebat insignis oris ventriculi affectus, qui rapiebat ad securacionem primam. Sed nunc loquitur de fluxu absolute complicato cum febre ibi adduxit in coctiones, & recrementa particularia ventriculi, hic solum fluxum, & contrariæ conditionis; nam primus simul aboleri tamquam perniciosè afficiens desiderabat, & simul debilitatem oris ventriculi reparari. Hic vero omnino sineudus, tanquam febre congruus, & illius causæ, & hanc esse mentem Galen. Et aræ conformem, ostendo. Adest febris cum fluxu ventris, & nullam aliam vacationem

tentat : ergo iste fluxus causam deponit , si quidem sufficiens solus, vt inquit Galen. Patet, quia hoc est commune omnibus vacuationibus, aut criticis, aut lymphomaticis, aut medijs, vt si vacuetur materia peccans, conferant: vt quid conferant? quia ipsa species causæ foras truditur, vel cocta, vel cruda, nil interest (vt supra demonstratum inuenies, quando agebamus de cruditate.) Solum est differentia secundum magis, & minus debilitari, tamen omnes vacuationes tendunt ad vitam si vacuetur causa damni, & non alia. Ergo quando fluxus cum febre tollit febris causam, ne cogites de alia vacuatione, quia illa sola sufficit, quamvis tibi videatur non esse pro multitudinis ratione, paulatim deponet multitudinem putrescentem, & natura corriget reliquum.

Et hoc sine dubio est, quod ex Avic. circumfertur assellare bis, aut ter excusat à sanguinis missione, non certè excusaret si per tales deiectiones portio materiæ peccantis non expellerentur; deberemus enim statim emendare naturam.

Et à signo percipies, nam videbis ad pensum fluxus, mitigati multitudinem, & febrem.

Sed statim obijcis esse febrem sanguinis

&

& non curari hoc fluxu? Respondeo, sanguinem putrescentem abire in melancholiam, & flababilem, & ita contingere, vt natura se exhonere ab istis humoribus per deiectiones, cum magna conferentia, natura bonum vniente, & gubernante: quod quotidie videmus in menstruandis mulieribus, loco sanguinis expurgandi, deiectiones advenire, & sanescunt, quia ille retentus præternaturam factus, & versus ad dissimiles naturas commodè fluit per intestina.

Et hanc nostram explicationem, non multum coacte confirmat modus loquendi Galen. Hippocraticus: ita Hippoc. lib. 1. aphor. sent. 23. *Vacuationes non multitudine sunt æstimandæ.* Sed si talia qualia oportet purgentur: sic in præfenti Galen. si adsit aliqua deiectio, non debet mensurari iuxta multitudinis rationem, sed si talia qualia oportet purgentur, quia necessarium est debere consequi conferentiam, & tolerantiam, quod sufficit, vt ex spectes, nec te accingas ad aliam eo tempore vacuationem tentandam.

Sed quid dices in reliquis febribus, de quibus loquitur etiam Galen. Idem prorsus quod diximus, aut tollendæ huius scientiæ leges. Si febris est biliosa, & adest fluxus biliosus.

*Conclusio
de alui
fluxu cū
febre.*

*Nota de
mēstrua-
lis mu-
lier.*

*Sentētia
cōmunis
moribus
vacuatio-
nibus.*

liosus, ipse sufficit quamvis non sit pro multitudinis ratione. Si pituitosa, si melancholica, idem dicendum: Si isti humores misti cum sanguine, peccant, & portio sufficiens fluit per ventrem, quam separar docta natura à se ipsa, & ab humore, quasi à medicamento excitata; cum conferentia, & tolerantia, non opus est alia vacuatione, nisi aliud vrgeat præter hoc, quod in hoc statu apparet.

Multa mala recenset Galen. accidisse his qui alias vacuationes sollicitant, & quamvis non diceret, ipsa se veritas ostenderet: nam vacuatio arte facta; cum natura, aliam propriam exercet, quanta damna faciat non debet pluribus explicari. Decinet conferentem quærit dubiam, vires motibus contrarijs imbecillat: extrahit non extrahendum, & in mortem agit.

Si quæ diximus animadvertis, ex vno symphomate, quid faciendum in alio perpendes, iuxta ea quæ superius de morbis contrarijs, & illorum causis dicta sunt.

Soli Deo Opt. Max. Jaus.

IN

I N D E X

LIBRORVM, ET CAPITV-
lum, quæ continentur in
hoc opere.

CAP. I. De impedimentis magnorum auxiliorum in morborum curatione, pag. 1.

Cap. 2. pag. 4.

Cap. 3. Temperies totius, quæ ætatem comprehendit quomodo impediat sanguinis detractionem, vbi de pulsibus senum, pag. 11.

Cap. 4. Corporis habitus quomodo impedit vacuationes, pag. 18.

Cap. 5. Temperies partis impedit vacuationem, pag. 20.

Cap. 6. De consuetudine evacuandi, pag. 24.

Cap. 7. Vires quando impediunt, & quocumque, pag. 26.

Cap. 8. Quæ temperamenta sint consideranda in ordine ad robur virtutis, & actionis, pag. 28.

Cap. 9. Differentiæ debilitatis essentialis, pag. 31.

Cap. 10. De causis debilitatum essentialium;
pag. 33.

Cap. 11. An intemperies siens fit sufficiens
ad debilitatem essentialem efficiendam,
pag. 34.

Cap. 12. Quare Galen. dixerit intemperiem
sientem mutare usum, & non efficere de-
bilitatem essentialem, pag. 39.

Cap. 13. De causis debilitatis virium secundū
Hipp. sententiam, pag. 47.

Cap. 14. De dignoscenda debilitate essentia-
lis facultatis animalis, pag. 53.

Cap. 15. Facultatis vitalis debilitas essentialis
dignoscitur, pag. 60.

Cap. 16. De debilitate per aggravationem
communiter dicta.

Cap. 17. De indicatijs debilitatis, quæ sit ag-
gravante onere.

Cap. 18. De facultatis naturalis debilitate
propter aggravationem, pag. 72.

Cap. 19. De cognoscenda debilitate vitalis
facultatis propter gravantem, aut molesta-
tem humorem, pag. 75.

Cap. 20. Omnium supradictorum conclusio-
nes, pag. 79.

Cap. 21. De factura, pag. 83.

Cap. 22. An audacius extrahendus sanguis
primis mensibus, quam postremis, ut do-
cuit Hipp. pag. 89.

Cap.

Cap. 23. Quare Hipp. dixerit purgamenta
puerperij esse velut sanguis victima, p. 92.

Cap. 24. De usu medicamenti purgantis in
gravidis, quid sentiendum, pag. 95.

Cap. 25. Qualia sint medicamenta quibus Me-
dicus, uti potest in utero gerentib. p. 102.

LIBER SECVNDVS.

*De rebus non naturalibus impedimentibus
magna auxilia.*

CAP. I. De aere, pag. 109.

Cap. 2. An venę sectio periculosior sit purga-
tione in calidissima aeris constitutione,
pag. 112.

Inter ver, & autumnum controversia ad
evacuandum, pag. 114.

Cap. 3. An ratio ambientis cogat ætate per
superiora, hyeme per inferiora purgare,
pag. 116.

Cap. 4. De inanitione, & repletione,
pag. 120.

Cap. 5. Menstrua vacuatio inter res non na-
turales potest impedire evacuationes,
pag. 121.

Cap. 6. Aerij sententia explicata de vena
secanda incubito, ut profluant menstrua, ~~o 3~~
pag. 123.

Aa 4

Cap.

Cap. 7. Si affectus gravis supra septū tranver-
sum partes occupat imminentibus, aut
fluentib. mensib. quid faciendum, p. 126.

Cap. 8. Fernelius ne occasio sit errandi expli-
catur, pag. 130.

Cap. 9. Quomodo motus localis corporis
se habeat in ordine ad evacuandum,
pag. 137.

Cap. 10. Quod motus localis. vacuationem
humorum crassorum, & frigidorum non
solum non impedit, verum auvat, ex men-
te Hipp. & Gal. pag. 140.

Cap. 11. Quod motus animi maximè vacua-
tiones impediatur, pag. 144.

Cap. 12. De somno, pag. 146.

Cap. 13. De somno post vacuationem, pag.
148.

Cap. 14. De vigilia, pag. 152.

Cap. 15. De vitu venercorum quem intra res
non naturales medici referunt, pag. 153.

Cap. 16. De cibo, & potu, pag. 157.

LIBER TERTIVS.

*De rebus præternaturam impediētib.
magna auxilia.*

CAP. I. De causis humoralibus impediēti-
bus vacuationem sanguis, pag. 159.

Cap.

Cap. 1. Est difficultas in aliqui humores in-
tra venas impedire, aut omnino prohi-
bere possint sanguinem detractionem,
pag. 161.

Cap. 3. Notabilia pro conclusionē stabiliens
da. pag. 165.

Cap. 4. De vnaquaque cacochymia per se
pag. 175.

De biliola supernatantia Tralianus explica-
tus, ibid.

Cap. 5. De serosa supernatantia, & pituitosa
vbi de hydrope, pag. 178.

Cap. 6. Melancholica cacochymia, an im-
pediat sanguinis emissionem, pag. 182.

Cap. 7. Locus Galen. ex 3. de locis affect.
de euratione melancholicæ explicatur,
pag. 184.

Cap. 8. Quod licet vitium in ipso sanguine
cognoscatur antequam omnino separan-
tur humores non ob id sanguinis copiose
vacuandus, pag. 187.

Cap. 9. De vitio sanguinis pestilenti maligno
aut venenoso, an impediatur sanguinis mis-
sionem, & quomodo, pag. 191.

Cap. 10. Obiectiones primo loco propositæ
dissolvuntur, pag. 200.

Cap. 11. Quando status impediatur, aut pos-
sunt venæ sectionem, pag. 209.

Cap. 12. De his humoribus, pag. in prima
25.

regione possunt impedire venæ sectionē,
pag. 211.

Quæ humorum dispositio impediatur purgationem, pag. 123.

De purgatione revulsoria, pag. 134.

Cap. 13. Locus Hip. expenditur lib. de humoribus animadversio in Galen. vbi multa de purgatione minorativa, pag. 239.

Cap. 14. Claritatis gratia, communes obiectiones dissolvuntur propter Scholasticos, licet ex dictis clarescant, pag. 246.

Cap. 15. Quas coctiones consideravit Hipp. in humoribus, pag. 259.

Cap. 16. An humores serosi, & tenues ex propria conditione sint apti in principijs morborum ad purgationem nulla expectat coctione, an ver impediant, pag. 262.

Cap. 17. Ea quæ in habitu corporis, sive in Catertia regione continentur, an, & quomodo impediatur vacuationes, pag. 266.

p. 18. De morbis qui impediunt magna auxilia, pag. 273.

DVBIVM,

De naturalibus, & morbofis partium intemperantijs, pag. 274.

Cap. 19. De frigida, & humida univèrsi corporis,

poris intemperie, vbi iterum de hydrope, pag. 275.

Cap. 20. De refrigeratis, pag. 278.

Cap. 21. De morbis in compositione, qui vacuationes impediunt, pag. 287.

Cap. 22. An obstructio, quæ pendet à crasis, & lentis humoribus impediatur sanguinis missionem, pag. 288.

Cap. 23. Quando obstructio à crasis, & lentis non impediatur, pag. 292.

Cap. 24. Obiectiones propositæ dissolvuntur quibus recentiores probant obstructionem crassorum, & lentorum deferri, sanguinis missionem, ibid.

Cap. 25. Aetij, & Tralliani sententiæ, quæ videntur dictis contrariæ, alia apparens contradictio in doctrina Gal. componitur pag. 303.

Cap. 26. De morbis in magnitudine impediuntur vacuationem, pag. 305.

Cap. 27. Pleuritis (inter tumores) an impediatur, aut minuat sanguinis missionem, pag. 306.

Cap. 28. Per utilis discursus, de morbis compositione purgationem impediuntibus, pag. 310.

Cap. 29. De colica affectione, ab obstructione lenta pituita, aut flatu, aut scæcibus induratis, pag. 318,

Cap.

Cap. 30. Descensum intestinorum, in
scrotorum purgationis impedimentum,
pag. 320.

Procedentia vteri, pag. 321.

Cap. 31. Hypochondria distincta, & obstru-
ctæ venæ miseraicæ, vt impedimen-
tum tollendum ad purgationem, pag.
321.

Cap. 32. Tumor in hepatis purgationem im-
pediens, pag. 322.

Cap. 33. De morbis insolutæ vnitatis vacua-
tionem impediens, pag. 324.

Cap. 34. Conveniat ne sanguinis, vacuatio in
morbis à rabido animalis, pag. 326.

Cap. 35. An tale vulnus venenatum impo-
diat purgationem, aut quando admittat,
pag. 333.

Cap. 36. Solutiones continijs in vi vrinæ,
pag. 334.

Cap. 37. Rapturæ, aut vlcera Thoracis, pag.
335.

Cap. 38. De symptomatis vacuationes im-
pediunt, pag. 337.

Cap. 39. An symptomata, & signa idem, &
qualia signa, pag. 340.

Cap. 40. Quomodo, aut quando delirium im-
pediat vacuationes, pag. 342.

Cap. 41. Quod delirium, vt delirium est
(causa non inspecta) potius impedit va-

cuationes, pag. 344.

Cap. 42. Causæ delirij perpenduntur, quæ
vacuationem postulant, aut renunt, pag.
350.

Cap. 43. De vacuatione nimia, quam Hip-
pocr. & Galen. causam delirij statuerunt,
pag. 351.

Cap. 44. Dubitatur, an delirium purgatione
impediat, pag. 355.

Debitum ex Hippoc. locum, pag. 360.

Cap. 45. Quare practici de vigilia superflua;
de sapore, de dolore, & alijs symptomatis
febrilium, tam largam fecerunt mentionem,
delirio relicto, pag. 361.

Cap. 46. De sympt. in exeunte mutato Galen,
illustratur, pag. 364.

Secunda pars textus, pag. 369.

FINIS.